Региональная программа дошкольного образования

Р. К. Шаевова

Казань
2012
Разработана в соответствии
с Федеральными Государственными Требованиями

Төбәкнең мәктәпкәчә белем бирү программасы

Допущено Министерством образования и науки
Республики Татарстан

УДК 373.2
ББК 74.100.5
Ш 16

Автор – ***Р. К. Шаехова,*** кандидат педагогических наук,
доцент.

Рецензенты:
Р. Ф. Шайхелисламов, профессор;
Т. Н. Павлова, заведующая МАДОУ «Детский сад № 152 комбинированного вида» Авиастроительного района г. Казани.

Шаехова Р. К.
Региональная программа дошкольного образования.
Төбәкнең мәктәпкәчә белем бирү программасы. – РИЦ,
2012. – 208 с.
ISBN
© Шаехова Р. К., 2012
© Оформление РИЦ, 2012

Региональная программа дошкольного образования соответствует Федеральным государственным требованиям к структуре основной общеобразовательной программы дошкольного образования.
Данная программа задает содержание образования детей от 3 до 7 лет, формируемое участниками образовательного процесса с учетом климатических, национально-культурных и демографических условий Республики Татарстан.
На основе программы дошкольное образовательное учреждение самостоятельно разрабатывает и утверждает вариативную часть основной общеобразовательной программы дошкольного образования, реализация которой обеспечивает права ребенка на физическое, интеллектуальное, социальное развитие.
Издание адресовано работникам дошкольных образовательных учреждений, родителям воспитанников, а также обучающимся в учреждениях среднего и высшего профессионального образования.

Ш 16

Охраняется действующим законодательством об авторских и смежных правах (Гражданский кодекс РФ, ч. 4, гл. 70). Воспроизведение всей книги или её части на любых видах носителей запрещается без письменного разрешения издательства.

ISBN

ПОЯСНИ ТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Региональная программа дошкольного образования (далее Программа)– разработана в соответствии с Федераль-ными государственными требованиями к структуре основной Общеобразовательной программы дошкольного образования (утверждены Приказом Минобрнауки РФ № 655 от 23.11.2009). В Программе отражено содержание образования детей от3 до 7 лет, формируемое участниками образовательного процесса с учетом климатических, национально-культурных, демографических, социально-экономических и социокультурных условий Республики Татарстан. На основе Программы дошкольное образовательное учреждение самостоятельно разрабатывает, утверждает вариативную часть основной общеобразовательной программы дошкольного образования, реализация которой обеспечивает права ребенка на физическое, интеллектуальное, социальное развитие (Конвенция о правах ребенка, 1989 г.). Программа основывается на положениях фундаментальных исследований отечественной психолого-педагогической науки о закономерностях развития ребенка дошкольного возраста, о личностном и деятельностном подходах в его развитии (Л. С. Выготский, П. Я. Гальперин, В. В. Давыдов, А. В. Запорожец, А. Н. Леонтьев, С. Л. Рубинштейн и др.), научных исследований, практических разработок и методических рекомендаций, содержащихся в трудах ведущих специалистов в области современного дошкольного образования, иных нор-
мативных правовых актов, регулирующих деятельность систе-
мы дошкольного образования.

Программа разработана в соответствии с культурно-ис-
торическими подходами к проблеме развития детей дошколь-
ного возраста, сочетает принципы научной обоснованности
и практической применимости. Ее реализация основывается
на комплексно-тематическом принципе построения образова-
тельного процесса, принципах целостности и интеграции до-

школьного образования, строится на адекватных возрасту ви-
дах деятельности и формах работы с детьми.

Программа обеспечивает осуществление образовательного
процесса в двух основных организационных моделях, вклю-
чающих совместную деятельность взрослого и детей, само-
стоятельную деятельность детей; предусматривает внедрение
адекватной возрастным возможностям учебной модели при осу-
ществлении образовательного процесса с детьми от 6 до 7 лет,
*обеспечивает преемственность с примерными основными об-
щеобразовательными программами дошкольного образования.*

Программа направлена на всестороннее физическое, со-
циально-личностное, познавательно-речевое, художественно-
эстетическое развитие и предусматривает обогащение детско-
го развития посредством приобщения к истокам национальной
культуры, краеведения, изучения татарского (русского) языка.
«Освоение национальной культуры, духовности своего народа,
обогащение ее культурой народов совместного проживания,

ориентация ребенка на культуру как на ценность позволит ему в дальнейшем понять и культуру мировую. Лишь такой широкий взгляд на культуру собственного народа, восприятие ее в контексте более масштабных культурных процессов может стать основой формирования и развития творческой личности, позволяющей ей не просто пассивно созерцать национальную культуру, а вносить в нее свой индивидуальный вклад, включаться в культуросозидающий процесс» (Ф. Ф. Харисов).

В Программе задачи психолого-педагогической работы распределены по четырем направлениям: физическому, социально-личностному, познавательно-речевому, художественно-эстетическому.

В направление ***«Физическое развитие»*** входят образовательные области «Здоровье», «Физическая культура», «Безопасность», в которых заложены начала формирования здорового образа жизни. Все самое ценное, что веками сформировано мудростью и культурой татарского народа, является частью системы дошкольного образования.

В содержании направления ***«Социально-личностное развитие»*** в качестве основы выступает общение ребенка на родном языке со взрослым и сверстниками, приобретающее на каждом возрастном этапе своеобразные формы. Общение и разнообразные виды детской деятельности в широком культурном контексте выступают как главное условие присвоения ребенком традиций, формирования начал гражданственности, любви к своей семье, родному краю, Родине, как основа формирования его самосознания. В этом направлении представлены образовательные области «Социализация» и «Труд».

В содержании направления ***«Познавательно-речевое развитие»*** главным выступает развитие устойчивого интереса к татарскому (русскому) языку, желание общаться на родном языке. Заложить основы правильного звукопроизношения, интонационной выразительности речи, определенного запаса лексических единиц помогут информационно-коммуникационные технологии, аудио-, видеозаписи, учебно-методический комплект, детская художественная литература.

Специально обозначены задачи развития познавательного интереса в области ознакомления с историей, культурой, архитектурой, природой родного края. Интеграция национальных ценностей и системы образования – процесс постоянного совершенствования содержания дошкольного образования, его целей, ценностей, смысловых установок. Введение элементов национальной культуры в содержание познавательно-исследовательской деятельности ребенка способствует формированию личности с высоким уровнем национального

самосознания и духовной культуры.
Интеграция не самоцель, а потребность перехода системы регионального образования в новое состояние. В этом направлении представлены образовательные области «Познание», «Коммуникация», «Чтение художественной литературы».
Направление «***Художественно-эстетическое развитие***» рассматривается в единстве формирования эстетического отношения к миру и художественного развития ребенка средствами

национальной культуры. Включение национальной культуры в систему дошкольного образования осуществляется посредством педагогического потенциала элементов национальной культуры – музыки, изобразительного искусства, театра, фольклора, народных песен, народных танцев, игры. Это направление представляют образовательные области «Художественное творчество», «Музыка».
Программа состоит из разделов, изложенных по возрастным периодам дошкольного детства. В структуру Программы входят:
1. Пояснительная записка.
2. Организация деятельности взрослых и детей по реализации и освоению Программы.
3. Содержание психолого-педагогической работы по освоению образовательных областей «Здоровье», «Физическая культура», «Безопасность», «Социализация», «Труд», «Познание», «Коммуникация», «Чтение художественной литературы», «Музыка», «Художественное творчество».
4. Мониторинг планируемых результатов освоения Программы.
Уважаемые коллеги! Надеемся, что Программа позволит обогатить основное содержание работы с детьми дошкольного возраста, удовлетворить их потребности в познании, созидании и творчестве, реализовать развивающий потенциал регионального компонента.
Хотелось бы выразить благодарность тем, кто принял участие в обсуждении Программы и оказал помощь в разработке образовательных областей «Чтение художественной литературы», «Музыка» – ***К. В. Закировой***, старшему воспитателю МАДОУ «Детский сад № 415» Советского района, ***З. Г. Ибрагимовой,*** музыкальному руководителю МАДОУ «Детский сад № 23» Приволжского района и ***Г. Р. Гилязутдиновой,*** музыкальному руководителю МАДОУ «Детский сад № 405» Ново-Савиновского района г. Казани.

ОРГАНИЗА ЦИЯ ДЕЯ ТЕЛЬНОС ТИ ВЗ РОСЛЫ Х И ДЕ ТЕЙ ПО РЕАЛИЗА ЦИИ

И ОСВОЕНИ Ю ПРОГ РАММЫ

Режим дня – это рациональная продолжительность и разумное чередование различных видов деятельности и отдыха детей, который устанавливается дошкольным образовательным учреждением самостоятельно с учетом:

– времени пребывания детей в группе;

– действующих санитарно-эпидемиологических правил и нормативов (СанПиН);

– федеральных государственных требований в сфере дошкольного образования;

– рекомендаций примерной основной общеобразовательной программы дошкольного образования;

– специфики условий (климатических, демографических, национально-культурных и т. д.) осуществления образовательного процесса;

– времени года и др.

Объем Программы, которая определяет вариативную часть основной общеобразовательной программы дошкольного образования, составляет не более 20 % времени, необходимого на ее реализацию, и определяется дошкольным образовательным учреждением самостоятельно.

Деятельность взрослых и детей по реализации и освоению Программы организуется в режиме дня в двух основных моделях – *совместной деятельности взрослого и детей и самостоятельной деятельности детей.*

Решение образовательных задач в рамках первой модели – совместной деятельности взрослого и детей – осуществляется как в виде *непосредственно образовательной деятельности,* так и в виде *образовательной деятельности, осуществляемой в ходе режимных моментов*.

Непосредственно образовательная деятельность реализует-

ся не на жестко регламентируемых занятиях, а через организацию различных видов детской деятельности (игровой, двигательной, познавательно-исследовательской, коммуникативной, продуктивной, музыкально-художественной, трудовой, а также чтения художественной литературы) или их интеграцию с использованием разнообразных форм (проблемно-игровая ситуация, чтение художественной (познавательной) литературы, наблюдение, подвижная игра, игровое упражнение, детское экспериментирование, проектная деятельность и др.), выбор которых осуществляется педагогами самостоятельно.

Для обеспечения целостности представлений ребенка о родном крае рекомендуется использовать комплексно-тематический подход, отражающий определенный фрагмент

действительности и задающий общий контекстный смысл, соответствующий интересам и возрастным возможностям детей. Следует учесть, что новая информация осваивается детьми через разные каналы восприятия (зрительный, слуховой, кинестетический), в связи с чем предлагается при освоении ее содержания использовать различные виды детской деятельности. Однако детские виды деятельности должны отражать систему образовательного содержания. Они могут расширять и углублять содержание примерной основной общеобразовательной программы дошкольного образования, что позволяет удовлетворить образовательные потребности родителей, познавательный интерес детей, реализовать развивающий потенциал регионального компонента.

Традиционное занятие не утратило своей ценности, но оно не должно выступать в качестве единственной формы образовательного процесса. Оно сохраняется на этапе активного обучения детей прямым путем, т. е. предъявления нового материала. Но на этапе усвоения должны активно использоваться и другие формы педагогической работы, инициирующие самостоятельную деятельность детей. На занятии дети могут свободно общаться на родном языке: свободно высказываться,

задавать вопросы, объединяться для общего дела. Необходимо применять различные формы размещения детей на занятиях: за столами, на ковре, за мольбертами и т. п.).

Обучение детей татарскому (русскому) языку рекомендуется со средней группы. На обучающие занятия детей среднего возраста отводится три занятия в неделю по 15 мин. каждое, для детей старшей группы – не более 25 мин., 30 мин. – в подготовительной к школе группе. Распределяется это время по видам деятельности в соответствии с запланированным воспитательно-образовательным процессом.

Воспитателю следует помнить, что дети дошкольного возраста, изучающие татарский (русский) язык, осваивают его в условиях искусственно созданной языковой среды. Языковая среда должна иметь развивающий характер. Понятие языковой развивающей среды включает как собственно языковое окружение (языковую среду), так и предметно-развивающую среду ребенка. Полезным представляется создание специальной комнаты для занятий татарским (русским) языком. В такой комнате могут быть государственные символы РТ и РФ, фотографии с изображением главных достопримечательностей родного города, столицы, красочные альбомы татарского (русского) декоративно-прикладного искусства, развивающие игры, различные детские рисунки, проекты, мнемосхемы, игрушки – герои татарских сказок, детская художественная литература,

аудио-, видеозаписи и т. д.

Научиться говорить на татарском (русском) языке – это не только выучить слова и выражения, но и научиться жить в другом культурном пространстве. Изучение другого языка – это и знакомство с другой культурой, с праздниками и обычаями другого народа, сказками, детскими играми и фольклором. Таким образом, следует уточнить понятие языковой среды, добавив слово *культурная.* Такая среда не только сообщает детям новые знания, но и помогает им лучше узнать свою культуру, так как процесс обучения проходит в сравнении.

Одним из основных средств создания иноязычной среды выступает иноязычная речевая деятельность взрослых в дошкольном учреждении. Обучающий характер должен проявляться не только в специальных учебных речевых ситуациях на занятиях, но и в процессе различных видов детской деятельности и в режимных моментах. Такие естественно возникающие диалоги являются моделью речевого поведения для детей и образцом для подражания. Для того чтобы воздействие речи педагога было обучающим, необходимо учитывать ряд условий:

1. Речь воспитателя по обучению татарскому (русскому) языку должна быть доступна детям в языковом отношении. Необходимо избегать длинных синтаксически сложных предложений.
2. В случае если ребенок не понимает, о чем говорит воспитатель, рекомендуется использовать повторы, перифраз или другие приемы.

Образовательный процесс проектируется на основе постепенно усложняющихся задач речевого развития ребенка, на деятельностном подходе и принципах интеграции.

Интегрированный подход к организации обучения рассматривается как формирование совокупности способов познания и познавательной мотивации, перенос способов познания из одного вида деятельности в другие. Ведущее внимание в них уделяется развитию интегративных качеств ребенка в разных видах деятельности, которые не существуют автономно, дифференцированно, а взаимодополняют друг друга, объединяются в единый целостный педагогический процесс.

Особенностью интегрированного обучения является то, что оно базируется на основе одной главной или доминантной деятельности, являющейся своеобразным стержнем обучения. Остальные интегрируемые с ней деятельности помогают глубже понять главное содержание обучения, существующие связи и возможность применения полученных знаний в самостоятельной детской деятельности.

Образовательные задачи разных направлений развития до-

полняют и взаимно обогащают друг друга. Часто одни и те же образовательные задачи могут решаться на разном содержании. Кроме того, в одном виде деятельности можно решать несколько задач развития. Например, в продуктивных видах кроме технического освоения самой деятельности могут решаться познавательные задачи (познакомить детей с искусством кожаной мозаики, рассмотреть кожаные ичиги, цветные узоры, расположенные на передке и украшающие голенища), задачи формирования творческих способностей, развития речи (дети рассказывают о своих замыслах, о результатах работы), игровой деятельности, если созданный эскиз включается в игровую ситуацию.

При определенном построении процесса обучения образовательные задачи способны обогащать друг друга. Такие возможности взаимообогащения образовательных задач следует учитывать при планировании образовательного процесса.

Планирование образовательного процесса предусматривает объединение комплекса различных видов специфически детских видов деятельности вокруг единой темы. Инициатива в выборе темы может принадлежать педагогам, детям и их родителям. В качестве видов могут выступать тематические недели, события, проекты, сезонные явления в природе, праздники, традиции и др. Освоение заданного содержания реализуется в совместной деятельности взрослого и ребенка, а также в его самостоятельной деятельности. Детские виды деятельности рекомендуется выстраивать таким образом, чтобы каждое последующее содержание обогащало имеющиеся представления, позволяло по-новому взглянуть на данное событие, явление, а продуктивная деятельность – позволяла их воплощать. Такой подход дает возможность осознанно и творчески осваивать историю, культуру, природу родного края и самостоятельно использовать полученные знания.

Воспитателю рекомендуется использовать не жестко фиксированный, а подвижный график деятельностей, самостоя-

тельно определять их последовательность, обеспечивая баланс разных видов активности детей. Для решения тех или иных задач можно заменять одни виды деятельности другими в рамках времени, отведенного для них в режиме дня.

Планируя содержание, важно предусмотреть использование разных форм взаимодействия взрослого с детьми: прямое, опосредованное обучение, равноправное сотрудничество. В прямом обучении воспитатель занимает активную позицию, раскрывает содержание, которое дети не могут освоить самостоятельно (показывает символику города, рассказывает о его достопримечательностях, истории). Им необходимо помочь

осознать предоставленную информацию. Партнерская деятельность взрослых с детьми и детей между собой чаще используется на разных этапах освоения, что зависит от специфики содержания и опыта детей.

Ребенок развивается не только в совместной деятельности со взрослым и сверстниками, но и в самостоятельной деятельности. Поэтому воспитателю важно организовать развивающую предметную среду в группе, стимулирующую процессы саморазвития ребенка, его самостоятельные творческие проявления.

Планирование воспитательно-образовательного процесса с детьми разных возрастов имеет специфику. Если в младшей, средней, старшей возрастных группах образовательный процесс строится преимущественно в свободных формах, то в подготовительной к школе группе значительное место занимают специально организованные обучающие занятия. Использование на занятиях учебно-методического комплекта, введение учебно-игровой задачи способствуют развитию элементов учебной деятельности: умению принять задачу, действовать по инструкции, контролировать себя. Но при этом важно не преувеличивать роль организованного обучения. По особенностям возраста детям гораздо ближе наблюдения за реальными событиями, действия с конкретными объектами, деятельность игрового и соревновательного характера.

Проектируя воспитательно-образовательный процесс, важно через планирование объединять деятельность педагогов дошкольного образовательного учреждения: воспитателей, учителей-логопедов, инструкторов по физической культуре, музыкальных руководителей, педагогов дополнительного образования. Необходима систематическая работа по согласованию содержания деятельности педагогов по реализации региональной программы дошкольного образования.

Освоение детьми определенного контекстного содержания может завершаться организацией того или иного кульминационного момента, итогового события – досуга, праздника, спектакля, выставки, на которых дети обобщают полученные знания, демонстрируют свои успехи. Подобные мероприятия могут служить своеобразным средством контроля за ходом педагогического процесса в детском саду, если в сценарий включать соревновательные моменты, элементы викторин, практические задания, требующие применения полученных знаний. Например, проект «Транспорт нашего города» может завершиться музыкально-спортивным развлечением «Безопасность на улицах города» в виде командной игры-соревнования с участием родителей.

Использование интегрированного подхода к проектирова-

нию воспитательно-образовательного процесса имеет явные преимущества: развивающие и образовательные задачи становятся ядром содержательно-смыслового поля, что повышает мотивированность детской деятельности, обеспечивает уменьшение психологических нагрузок на детей при усилении развивающего эффекта. Способствует усилению степени самостоятельности и активности, формированию целостных представлений об окружающем мире. Обеспечивается взаимодействие между всеми участниками педагогического процесса, вырабатывается единый взгляд на развитие ребенка. Успехи детей становятся достоянием родителей.

Младшая группа
(от трёх до четырёх лет)
СОДЕ РЖАНИЕ
ПСИ ХОЛОГО -ПЕДАГОГИЧЕСКО Й РАБО ТЫ
ФИЗИЧЕСКОЕ РАЗВИ ТИЕ
Образовательная область «Здоровье»

Содержание образовательной области «Здоровье» направлено на достижение целей охраны здоровья детей и формирования основы культуры здоровья через решение следующих ***образовательных задач:***

Сохранять и укреплять физическое и психическое здоровье детей; создавать условия для систематического закаливания детского организма, учитывая при этом тип и вид учреждения, имеющиеся условия, наполняемость группы, особенности состояния здоровья и развития детей, а также климатические и сезонные особенности региона. Создавать условия для формирования и совершенствования основных видов движений.

Познакомить с основными алгоритмами выполнения культурно-гигиенических процедур.

Приучать детей сознательно и самостоятельно осуществлять гигиенические процедуры. Формировать умение правильно пользоваться мылом, аккуратно мыть руки, лицо, уши; насухо вытираться после умывания, вешать полотенце на место, пользоваться расческой, носовым платком.

Формировать элементарные навыки поведения за столом: правильно пользоваться столовой ложкой при приеме жидкой пищи, чайной ложкой, вилкой, салфеткой; не крошить хлебо-

булочные изделия, пережевывать пищу с закрытым ртом, благодарить.

Познакомить с национальными блюдами и напитками: суп – лапша домашняя (токмач), пельмени с бульоном (шулпа), клецки по-татарски (чумар), чай с молоком (со сливками) и т. д.

Дать представление о полезной и вредной пище; об овощах и фруктах, молочных продуктах: сметана (каймак), катык (простокваша из топленого молока), творог (эремчек), полезных для здоровья человека.
Дать представление о ценности здоровья, формировать предпосылки здорового образа жизни. Воспитывать бережное отношение к своему здоровью, здоровью близких людей.
Формировать потребность в соблюдении навыков гигиены и опрятности в повседневной жизни.

Образовательная область «Физическая культура»

Содержание образовательной области «Физическая культура» направлено на достижение целей формирования у детей интереса и ценностного отношения к занятиям физической культурой, гармоничное физическое развитие через решение следующих ***образовательных задач:***

Формировать двигательную активность в подвижных играх.
Поощрять игры, в которых развиваются навыки лазанья, ползания; игры с бросанием и ловлей, развивающие ловкость движений. Постепенно вводить игры с более сложными правилами и сменой движений.

Примеры игр

С ходьбой и бегом: «Бегите ко мне», «Кот и мыши», «Маэ-май», «Бегите к флажку», «У медведя во бору», «Лиса в курятнике», «Кони», «Такси», «В кругу».

С прыжками: «Через ручеек», «Поймай бабочку», «Воробышки и кот», «С кочки на кочку».
С ползанием и лазаньем: «Наседка и цыплята», «Кролики».
С бросанием и ловлей: «Мячики», «Красный, синий…», «Попади в круг», «Лови, бросай, не роняй…».
На ориентировку в пространстве: «Воробышки и автомобиль», «Трамвай», «Найди свой цвет», «Найди свой домик».
Малоподвижные игры: «Едет машина», «Пузырь», «По ровненькой дорожке», «Птенчики».

Образовательная область «Безопасность»

Содержание образовательной области «Безопасность» направлено на достижение целей формирования основ безопасности собственной жизнедеятельности и формирования предпосылок экологического сознания (безопасности окружающего мира) через решение следующих ***образовательных*** *задач:*

Формирование основ безопасности собственной жизнедеятельности

Познакомить детей с элементарными правилами поведения в детском саду.
Формировать первичные представления об основных ис-

точниках опасности в быту (горячая вода, огонь, острые (режущие, колющие) предметы, электроприборы и др.).
Приучать к осторожности во время купания в бассейне и в водоемах.

Формирование безопасного поведения на дорогах

Познакомить детей с проезжей частью дороги, тротуаром; способствовать пониманию значения зеленого, желтого и красного сигнала светофора. Научить двигаться по зрительным сигналам.

Формировать целостное представление детей об улице, транспортных средствах с выделением наиболее значимых для обучения правил дорожного движения, ситуаций и объектов.
Познакомить с названиями и назначением средств передвижения. Учить находить сходство и различия грузового и легкового автомобиля, называть существенные детали (у автомобиля – кабина, руль, колеса и т. д.), цвет, размер. Обратить внимание на некоторые сходные по назначению средства передвижения (трамвай, троллейбус, автобус), способствовать умению группировать их по выделенным свойствам, назначению.
Дать первые представления о видах транспорта (наземный, водный, воздушный) и т. д.
Развивать умение определять местонахождение источника звука (звуки движущегося транспорта, сигнал автомобиля, звуковой сигнал при зеленом цвете светофора и т. п.), воспринимать звуки различной громкости, отличать звуки движущегося самолета, поезда, трамвая и т. д. Развивать слуховое внимание.
Формировать представление о труде взрослых (водитель, инспектор ГИБДД, кондуктор), обратить внимание на их трудовые действия и результат.
Ставить перед детьми сюжетно-игровые, проблемные задачи, требующие конструирования (построить дорогу, чтобы по ней ездили грузовые машины, и т. д.).
Создавать предметно-игровую среду для развития сюжетно-ролевых игр «Автобус», Трамвай», «Такси» и т. д.; обеспечивать детям свободное использование образных игрушек, предметов-заместителей, средообразующих игровых модулей.
Поддерживать организацию самостоятельных сюжетно-ролевых игр, сохраняющуюся игру рядом или индивидуальную игру; поощрять принятие роли, развертывание ролевого взаимодействия и ролевое общение между детьми; одобрять ролевые реплики, связанные с культурой общения в общественном транспорте.
Создавать условия для самостоятельных игр детей с дидак-

тическим материалом. Поощрять игры с водой и песком (пускание корабликов, строительство дорог и др.).

Учить соблюдать правила подвижной игры («Воробушки и автомобиль», «Поезд» и др.).

Учить езде на трехколесном велосипеде по прямой, по кругу, с поворотами.

Соотносить содержание литературных произведений с личным опытом детей, с их повседневной жизнью и окружением.

Активно реагировать на высказывания ребенка типа «А у меня дома такая машина есть».

Предоставлять возможность самостоятельно рассматривать картинки, книги, рекламные буклеты, наборы технических игрушек в целях развития инициативной речи, обогащения и уточнения представлений о средствах передвижения; поощрять детские вопросы.

Обращать внимание на существующие в окружающем мире простые закономерности и зависимости (если темно – нужно зажечь фары, если скользко – посыпать проезжую часть песком).

Формирование предпосылок экологического сознания

Познакомить с правилами поведения в природе. Формировать первичные представления об основных источниках опасности в природе (незнакомые животные, насекомые, плоды растений, водоемы и др.).

СО ЦИАЛЬНО -ЛИЧНОС ТНОЕ РАЗВИ ТИЕ

Образовательная область «Социализация»

Содержание образовательной области «Социализация» направлено на достижение целей освоения первоначальных представлений социального характера и включения детей

в систему социальных отношений через решение следующих ***образовательных задач:***

Воспитывать интерес и доброжелательное отношение к окружающим. Создавать условия для доверительного общения на родном языке. Поддерживать потребность в общении со взрослым как источником разнообразной информации об окружающем мире, событиях в родном городе (селе), республике.

Воспитывать начала культурного общения (приветливо здороваться и прощаться в зависимости от национальной принадлежности собеседника, доброжелательно обращаться с просьбой, предложением, благодарить за помощь, угощение, называть сверстника по имени, выражать отказ, несогласие в приемлемой форме, не обижая другого).

Приобщать детей к празднованию основных знаменательных дат республики. Воспитывать чувство сопричастности

к жизни детского сада, республики, страны.
Развивать умения выполнять игровые действия в упражнениях типа «Готовим чак-чак» и др., играть на темы из окружающей жизни и по мотивам татарских литературных произведений, мультфильмов с двумя-тремя детьми, к которым ребенок испытывает симпатию.
Создавать условия для возникновения и развития сюжетно-ролевых игр, отражающих быт татарского и русского народов, обогащая жизненный опыт, предметно-игровую среду, игровую культуру детей. Содействовать желанию детей самостоятельно подбирать национальные игрушки, предметы ряженья (национальный костюм, ювелирные украшения, ичиги и др.), предметы-заместители.
Побуждать интерес к театрализованной игре путем первого опыта общения с персонажем (кукла Алсу показывает концерт), расширения контактов со взрослым (бабушка приглашает на деревенский двор).
Побуждать детей отзываться на игры-действия со звуками,

подражать движениям животных и птиц под музыку татарских композиторов, под звучащее слово (в произведениях татарской поэзии и малых фольклорных форм).
Организовывать досуговые игры (народные, в том числе игры-забавы), проводимые преимущественно с народными игрушками, персонажами кукольного театра, музыкальными игрушками (курай, гармонь и др.).
Формировать представления о составе семьи (папа, мама, бабушка, дедушка, братья, сестры), именах ее членов, способах проявления заботы членов семьи друг о друге; стимулировать желание выполнять просьбы и поручения взрослых, включаться в совместную деятельность с разными членами семьи. Воспитывать внимательное отношение к родителям и близким людям.

Образовательная область «Труд»

Содержание образовательной области «Труд» направлено на достижение цели формирования положительного отношения к труду через решение следующих ***образовательных задач:***
Формировать некоторые представления детей о трудовой деятельности посредством малых фольклорных жанров. Сопровождать самообслуживание и трудовые операции ребенка татарскими народными пословицами.
Познакомить с доступными пониманию ребенка профессиями родителей.

ПОЗНАВА ТЕЛЬНО -РЕЧЕВОЕ РАЗВИ ТИЕ

Образовательная область «Познание»

Содержание образовательной области «Познание» направлено на достижение целей развития у детей познавательных интересов, интеллектуального развития детей через решение следующих ***образовательных задач:***

Учить детей называть свой родной город (село, поселок), улицу, на которой он живет. Продолжать знакомство с ближайшим окружением (основными объектами городской или поселковой инфраструктуры), предметами ближайшего окружения, их назначением. Развивать представления об устройстве человеческого жилья, предметах домашнего обихода.

Вызвать желание быть активным участником событий, происходящих в детском саду, дома (участие в утренниках, изготовление подарков ко дню рождения близких и сверстников, празднование семейных праздников и др.).

Учить правилам поведения в гостях, на дне рождения у друга, народном празднике, в детском саду. Познакомить с правилами поведения на улице, дорогах, в общественном транспорте.

Побуждать детей к рассказыванию о том, как они провели выходные (праздничные) дни, с кем гуляли, где (в цирке, парке аттракционов «Кырлай», на центральной площади, улицах города, за городом). Инициировать проявления эмоционально-положительного отношения к событиям, стремление поделиться своими впечатлениями со взрослыми и детьми.

Познакомить с некоторыми растениями данной местности: с деревьями (береза, дуб, ель), кустарниками (сирень, шиповник), цветущими травянистыми растениями (одуванчик, мать-и-мачеха), комнатными растениями (герань, фикус).

Расширять представления о насекомых (бабочка, божья коровка, стрекоза), познакомить с особенностями домашних и

диких животных, обитающих в данной местности. Развивать интерес к объектам животного мира, ко всему живому, природе в целом.

Учить детей замечать суточные и сезонные изменения в природе и те изменения, которые происходят в связи с этим в жизни и деятельности людей. Способствовать умению любоваться красотой окружающей природы (радуга, иней на деревьях, появление первоцветов и т. п.).

Образовательная область «Коммуникация»

Содержание образовательной области «Коммуникация» направлено на достижение целей овладения конструктивными способами и средствами взаимодействия с окружающими людьми через решение следующих ***образовательных задач:***

Налаживать общение на родном языке на разнообразные темы, в том числе выходящие за пределы наглядно представленной ситуации, о событиях из жизни ребенка, об интересующих его предметах и явлениях, объектах природы родного края.
Учить отвечать на вопросы. Стимулировать инициативные высказывания, обращения к взрослому с просьбами и предложениями.

Привлекать к драматизации отрывков из знакомых русских (татарских) народных сказок, стихотворений, строить высказывания, состоящие из 2–3 предложений. Правильно пользоваться системой окончаний для согласования слов в предложении.

Помогать налаживать игровое взаимодействие со сверстниками, в ходе которого дети комментируют свои игровые действия, обозначают словом игрушки, предметы-заместители, условные действия.

Обогащать словарь, необходимый для освоения всех образовательных областей. Совершенствовать звуковую культуру речи.

Образовательная область
«Чтение художественной литературы»

*Содержание образовательной области «Чтение художественной литературы» направлено на достижение цели формирования интереса и потребности в чтении (восприятии) книг через решение следующих **образовательных задач:***

Формировать интерес к книге как к источнику ярких эмоций и поводу к позитивно окрашенному общению со взрослым.
Вырабатывать умение слушать вместе с группой сверстников выразительное чтение или рассказы воспитателя.
Учить следить за развитием действий в татарских народных сказках, литературных произведениях татарских писателей и поэтов с наглядным сопровождением (игрушки, картинки, действия), передавать словами, действиями, жестами их содержание. Вызвать желание участвовать в соответствующих игровых действиях, отвечать на несложные вопросы, высказывать свое отношение к персонажам, вступать в ролевой диалог.
Развивать эмоциональную отзывчивость на литературные произведения, интерес к художественному слову.
Помогать узнавать литературных героев и их действия при рассматривании иллюстраций в книгах.
Познакомить с образцами татарского фольклора: потешками, закличками, пальчиковыми играми. Поощрять использование малых фольклорных форм в повседневной жизни.

Рекомендуемые произведения

Для чтения детям

Малые формы фольклора: «Баю-баюшки…», пер. В. Тушновой; «Спи, малышка, засыпай...», пер. Н. Ишмухаметова; «Расти, расти, подрастай», пер. Р. Ахмета; «Дождик, дождик, лей, лей…»; пер. Н. Ишмухаметова; «Пальчик, пальчик, где ты был?..», пер. Р. Ахмета.

Сказки: татарская народная сказка «Медведь и Дед», пер. Р. Ахмета; «Коза и Волк», пер. Р. Кожевниковой.

Поэзия: Г. Тукай «Гали и Коза», пер. Р. Валеевой; А. Ерикеев «Осень наступила…», пер. Л. Гинзбурга; М. Хусаин «Баю-бай, дитя мое», пер. Г. Мачихиной; Ш. Галиев «Ребенок и гусенок», пер. Э. Блиновой; Р. Валеева «Новый год», пер. Е. Муравьева; Ф. Рахимголова «Наша любимая мама», пер. Е. Муравьева; Р. Курбан «Корова», пер. С. Малышева; Р. Валеева «Булат», пер. В. Валеевой; М. Файзуллина «В лесу», пер. Н. Умерова; Р. Курбан «Солнце», пер. С. Малышева; Ш. Маннур «Люблю», пер. Н. Ишмухаметова.

Проза: А. Алиш «Два петуха», пер. А. Бендецкого; Дж. Тарджеманов «Добрый сон», пер. З. Халитовой.

Для заучивания наизусть

Поэзия: «Этот палец – дедушка…», пер. Р. Ахметова; Р. Миннуллин «Падает снег», пер. С. Малышева.

ХУДО ЖЕС ТВЕННО -ЭСТЕТИЧЕСКОЕ РАЗВИ ТИЕ

Образовательная область «Художественное творчество»

Содержание образовательной области «Художественное творчество» направлено на достижение целей формирования интереса к эстетической стороне окружающей действительности, удовлетворение потребности детей в самовыражении через решение следующих ***образовательных задач:***

Развитие продуктивных видов деятельности

Рисование

Предлагать детям передавать в рисунках красоту окружающей природы (кисть рябины, падающие на землю разноцветные листья и т. п.).

Подводить детей к восприятию произведений искусства.

Познакомить с элементарными узорами татарского прикладного искусства и украшенными ими предметами быта. Вызвать

положительный эмоциональный отклик на красоту произведений искусства.

Приобщать детей к декоративной деятельности: показать способы раскрашивания элементов национального орнамента (ромашка, василек, колокольчик, листья и т. д.). Обращать внимание

на подбор цвета, соответствующего изображаемому предмету.
Закреплять названия цветов (красный, синий, зеленый, желтый, белый, черный), характерных для татарского орнамента.
Учить создавать изображения с использованием одного, двух или нескольких цветов.

Учить детей рисовать разные линии (длинные, короткие, вертикальные, горизонтальные, наклонные) в разных направлениях.
Подводить к изображению предметов разной формы (округлая, прямоугольная). Развивать умение создавать простые изображения («казанское полотенце», салфетка, тарелочка и т. д.).
Формировать опыт совместной деятельности со взрослыми (сотворчества) при создании коллективных композиций по мотивам татарского прикладного искусства.

Лепка

Формировать интерес к лепке. Закреплять представления о свойствах глины, пластилина, соленого теста и способах лепки.
Развивать умение раскатывать комочки прямыми и круговыми движениями, сплющивать шар, сминая его ладонями обеих рук, вдавливать пальцем, проделывая отверстие. Побуждать к созданию простейших форм для обыгрывания (оладьи (коймак), пончики (кабартма), булочки (мич кумэчлэре)).
Закреплять умение аккуратно пользоваться глиной, соленым тестом; комочки и вылепленные предметы класть на дощечку.
Объединять вылепленные предметы в коллективную композицию (перемячи лежат на подносе, чайный сервиз и др.). Вызвать радость от восприятия результата совместной деятельности.

Аппликация

Приобщать детей к искусству аппликации, формировать интерес к этому виду деятельности. Учить предварительно выкла-

дывать на листе бумаги готовые детали цветочно-растительных мотивов татарского орнамента (тюльпан, колокольчик, ромашка, плоды шиповника, рябины и т. д.), составлять простейшие узоры в несложном ритмическом порядке на полоске, затем располагать их в середине, по краям квадрата, круга.
Развивать умение создавать как индивидуальные, так и коллективные композиции по мотивам татарского прикладного искусства.

Приобщение к изобразительному искусству

Способствовать проявлению интереса к произведениям народного, декоративно-прикладного искусства, с которыми можно действовать (кукла в национальном костюме, шемορданская, актюбинская игрушки и др.).
Вызвать эмоциональный отклик при восприятии произведений изобразительного искусства, детских книг с иллюстрациями по мотивам народных сказок, литературных произведе-

ний татарских писателей и поэтов, в которых переданы чувства и отношения, наиболее близкие и понятные детям.

Образовательная область «Музыка»

*Содержание образовательной области «Музыка» направлено на достижение цели развития музыкальности детей, способности эмоционально воспринимать музыку через решение следующих **образовательных задач:***

Вызвать эмоциональный отклик на татарскую народную музыку и музыку татарских композиторов, двигательную импровизацию под нее (самостоятельно или в сотворчестве с педагогом).

Начать знакомство со звучанием музыкальных инструментов (курай, тальянка и др.).

Познакомить с простейшими движениями, характерными для татарского танца: «ход с полупальцев», «притоп одной но-

гой», «борма» (упрощенный вариант), «дробь», «кружение парами». Вызвать желание танцевать.

Включать музыку в структуру детских видов деятельности; проводить интегрированные музыкальные занятия с использованием произведений художественной литературы и изобразительного искусства, соответствующих музыке по настроению и способствующих ее эмоциональному восприятию (пониманию).

Слушание музыки

«Апипа», татарская народная мелодия в обраб. Р. Еникеевой; «Марш кукол», муз. Р. Еникеева; «Резвушка», муз. Н. Жиганова; «Сердитый мальчик», муз. Р. Зарипова; «Танец капелек», муз. А. Батыршина, сл. З. Нури; «Жеребенок», муз. А. Бакирова, сл. А. Бикчентаевой, пер. С. Малышева.

Музыкально-ритмические движения

Игровые упражнения: «Цветы растут», татарская народная мелодия в обраб. Р. Еникеевой; «Марш», муз. Л. Шигабетдиновой; «Танец», муз. Дж. Файзи; «Паровоз», муз. Р. Ахияровой.

Этюды-драматизации: «Самолет», муз. Р. Зарипова; «Сизый голубь», татарская народная мелодия в обраб. М. Музафарова; «Цыплятки на зарядке», муз. Л. Хайретдиновой, сл. М. Файзуллиной.

Игры: «Медвежонок», муз. Ф. Абубакирова, сл. Н. Исанбета; «Игра в домики», муз. Ф. Шаймардановой, Ф. Ахметова, М. Салихова; «Дождик», муз. И. Якубова, сл. Р. Валеевой.

Пляски: «В цветущем саду», татарская народная мелодия в обраб. Р. Еникеевой; «Татарский танец», татарская народная мелодия в обраб. Л. Шигабетдиновой; «Парный танец», муз. Ф. Фаизовой.

Танцевально-игровое творчество: «Апипа», татарская народная мелодия в обраб. Р. Еникеевой; «Осенний вальс», муз.

Ф. Шаймардановой; «Танец зайчиков», муз. Л. Хисматуллиной.

СРЕДНЯЯ ГРУППА

(от четырёх до пяти лет)

СОДЕ РЖАНИЕ

ПСИ ХОЛОГО -ПЕДАГОГИЧЕСКО Й РАБО ТЫ

ФИЗИЧЕСКОЕ РАЗВИ ТИЕ

Образовательная область «Здоровье»

Содержание образовательной области «Здоровье» направлено на достижение целей охраны здоровья детей и формирования основы культуры здоровья через решение следующих ***образовательных задач:***

Продолжать работу по укреплению физического и психического здоровья детей, закаливанию детского организма, учитывая при этом тип и вид учреждения, имеющиеся условия, наполняемость группы, особенности состояния здоровья и развития детей, а также климатические и сезонные особенности региона.

Обогащать представления об алгоритме процессов личной гигиены. Добиваться сознательного и самостоятельного соблюдения гигиенических норм и правил.

Развивать умение одеваться просто и чисто, аккуратно складывать одежду, ходить в помещении в чистой обуви.

Воспитывать привычку самостоятельно мыть руки до и после приема пищи, по мере загрязнения, после пользования туалетом, чистить зубы, полоскать рот после еды, мыть ноги перед сном.

Совершенствовать навыки аккуратного приема пищи: пищу брать понемногу, есть бесшумно, не есть слишком горя-

чую пищу, не сорить, правильно пользоваться столовыми приборами.

Познакомить с национальными блюдами и напитками: затируха (умач), азу по-татарски, казанский плов, чай с курагой и черносливом, ароматный чай и др.

Дать представление о необходимых детскому организму витаминах. Воспитывать потребность в соблюдении режима питания, употреблении в пищу овощей, фруктов и ягод, рыбных и молочных продуктов (топленого молока, кефира, корта), мясных и других полезных продуктов.

Познакомить с понятиями «здоровье» и «болезнь», с некоторыми средствами народной медицины. Формировать умение оказывать себе и другим детям элементарную помощь при ушибах, порезах, заботиться о своем здоровье.

Образовательная область «Физическая культура»

Содержание образовательной области «Физическая культура» направлено на достижение целей формирования у детей интереса и ценностного отношения к занятиям физической культурой, гармоничное физическое развитие через решение следующих **образовательных задач:**

Формировать у детей потребность в двигательной активности. Развивать самостоятельность в организации татарских народных игр с небольшой группой сверстников. Приучать к самостоятельному выполнению правил.

Обогащать двигательный опыт (овладение основными движениями).

Развивать творческие способности детей в подвижных играх (придумывание вариантов, комбинирование движений).

Примеры игр

С ходьбой и бегом: «Сова», «Цветные автомобили», «Самолеты», «Колокольчик», «Ловишки», «Пробеги незамет-

но», «Становись первым», «Погремушки», «Кошка и мыши», «Кошка и птички».

С прыжками: «Лиса в курятнике», «Зайцы», «Хитрая лиса», «Перепрыгни через ручеек», «Попрыгушки-хлопушки», «Не боюсь».

С ползанием и лазаньем: «Пастух», «Котята и щенята», «Перелет птиц».

С бросанием и ловлей: «Подбрось – поймай», «Брось подальше», «Кольцо», «Мяч через сетку».

На ориентировку в пространстве, на внимание: «Найди свой цвет», «Скворечники», «День – ночь», «Найди себе пару», «Пастух и кони», «Подарки», «Найди свое ведерко», «Где звонили?», «Чей голос?».

Татарские народные игры: «Кисонька», «Овощи», «Гусилебеди», «Серый волк».

Образовательная область «Безопасность»

Содержание образовательной области «Безопасность» направлено на достижение целей формирования основ безопасности собственной жизнедеятельности и формирования предпосылок экологического сознания (безопасности окружающего мира) через решение следующих **образовательных задач:**

Формирование основ безопасности собственной жизнедеятельности

Продолжать знакомить детей с режимом дня и с элементарными правилами поведения в детском саду, с правилами безопасного __________передвижения в помещении.

Прививать детям знания основ безопасности собственной жизнедеятельности, формировать чувство осторожности.

Приучать детей к осторожности в работе с ножницами, ножом, стекой; в использовании спортивного инвентаря, предметов из стекла.

Научить ребенка правильно вести себя в новых, необычных для него жизненных обстоятельствах, при встрече с незнакомыми людьми.

Формирование безопасного поведения на дорогах

Познакомить с расположением и значением красного, желтого, зеленого цветов светофора в дорожном движении. Упражнять в определении своих действий по сигналу светофора.

Учить детей не только различать направления (вперед – назад, вверх – вниз, направо – налево), но и двигаться в указанном направлении, определять положение того или иного предмета по отношению к себе (слева от меня – дом, справа – машина, впереди – пешеходы, сзади – велосипедист).

Развивать умение определять относительную скорость движения (быстро, медленно); отличать звуковые сигналы транспортных средств (трамвая, автобуса, пожарной машины, машины скорой помощи и т. д.); реагировать на местонахождение источника звука, по мере необходимости останавливаться. Развивать слухомоторную координацию.

Обогащать представления детей о некоторых видах общественного транспорта (троллейбус, автобус, трамвай, поезд, самолет, теплоход и т. д.); определять места остановок маршрутного транспорта: автобуса, троллейбуса, трамвая; познакомить с соответствующим знаком «Место остановки автобуса и (или) троллейбуса». Обращать внимание на правила поведения при посадке, выходе из общественного транспорта.

Рассказать детям о метрополитене, железной дороге, поезде, о труде машиниста, о правилах поведения в железнодорожном транспорте и на железной дороге. Познакомить с макетом железной дороги.

Добиваться выполнения элементарных правил поведения на улице (не бежать, не кричать, не ходить по краю тротуара и т. д.). Познакомить с правилами езды на велосипеде, пеше-

ходной дорожкой, со знаком «Пешеходный переход», объяснить, где и как переходят улицу.

Продолжить обучение езде на трехколесном велосипеде, делая повороты налево и направо, по кругу, объезжая предметы. Развивать умение управлять своими движениями, тормозить и останавливаться, свободно ориентироваться на спортивной площадке.

Учить находить общее и различное в транспортных средствах, сравнивать и группировать их по выделенным свойствам

и функциям, поощрять попытки обобщать полученную информацию («Собери похожее», «Летает, плавает, ездит» и др.).
Расширять знания о труде взрослых: водитель троллейбуса (автобуса) водит троллейбус (автобус), водитель снегоуборочной машины убирает снег на проезжей части дороги, инспектор ГИБДД регулирует движение автомобилей на улице и т. п., помочь установить связь между целью и видами труда.
Поощрять самостоятельное создание детьми предметно-игровой среды для отражения правил безопасного поведения на дорогах, наделение модулей игровым значением, использование образных и технических игрушек, предметов-заместителей.
Развивать умение воспроизводить ролевые действия (водителей, пешеходов, пассажиров и т. д.), быстро реагировать на зрительный и слуховой сигналы, неожиданные изменения в игровой ситуации.
Создавать условия для самостоятельного использования приобретенного ребенком опыта в дидактических (настольно-печатных) играх. Совместно с детьми организовывать досуговые игры, игры-развлечения, кукольный театр, игры-драматизации, приуроченные к наиболее значимым для обучения правилам дорожного движения ситуациям.
Развивать у детей желание сооружать постройки – макеты городских (сельских) улиц по собственному замыслу и по условиям. Поддерживать стремление к конструированию железных дорог, дорог с двусторонним движением, мостов, гаражей и др.

Учить детей замечать происходящие в природе явления, суточные изменения и их отражения в окружающем (вечер – на улице стало темно, включаются уличные фонари, машины включают фары).
Развивать интерес к процессу обучения правилам безопасного поведения на дорогах.
Формирование предпосылок экологического сознания
Приучать детей к осторожности при встрече с животными, предупредить о свойствах ядовитых растений.
Развивать представления о некоторых опасных жидкостях, газообразных веществах, огне, о недоброкачественных продуктах, об опасности приема в больших дозах витаминов, лекарственных препаратов.

СО ЦИАЛЬНО -ЛИЧНОС ТНОЕ РАЗВИ ТИЕ

Образовательная область «Социализация»

Содержание образовательной области «Социализация» направлено на достижение целей освоения первоначальных представлений социального характера и включение детей в систему социальных отношений через решение следующих

образовательных задач:
Одобрять инициативу общения на родном языке, вежливо откликаться на предложения общения со стороны других людей, устанавливать вербальные и невербальные контакты со взрослыми и детьми в различных видах деятельности. Поддерживать беседы об окружающем мире, событиях в родном городе (селе), республике.
Формировать культуру общения (приветливо здороваться и прощаться в зависимости от национальной принадлежности собеседника, доброжелательно обращаться с просьбой, предложением, благодарить за оказанную услугу, помощь, угощение).

Приобщать детей к празднованию основных знаменательных дат республики, страны. Воспитывать чувство сопричастности к жизни дошкольного учреждения, республики, страны.
Побуждать включаться в совместные со взрослыми и сверстниками (с тремя-четырьмя детьми) игры, предлагать несложные сюжеты для игр на темы из окружающей жизни, быта народов, по мотивам литературных произведений татарских писателей и поэтов, мультфильмов.
Учить распределять роли между партнерами по игре, поощрять умение отбирать необходимые для игры предметы домашней утвари (ведра с коромыслом, казан, скалка и др.), предметы __________ряженья (национальный костюм, ювелирные украшения, ичиги и др.), народные игрушки, музыкальные инструменты, использовать их в соответствии с ролью.
В театрализованных и режиссерских играх разыгрывать ситуации по несложным сюжетам (из мультфильмов по мотивам татарских народных сказок), используя кукол в национальной одежде, образные игрушки, бибабо, игрушки-самоделки и некоторые средства выразительности – жесты, мимику, интонацию.
Формировать представление ребенка о себе, национальности родителей. Рассматривая семейные фотографии, обратить внимание на черты их сходства с родителями. Учить определять эмоциональные состояния изображенных на фотоснимке людей, связывать их настроение с определенными событиями в жизни семьи.
Формировать представления о семье и своей принадлежности к ее членам, об обязанностях всех членов семьи и самого ребенка, об их увлечениях, отдыхе; о значимости и красоте обычаев, праздников, семейных традиций. Воспитывать бережное отношение к семейным реликвиям.

Образовательная область «Труд»

*Содержание образовательной области «Труд» направлено на достижение цели формирования положительного отношения к труду через решение следующих **образовательных задач:***

Формировать представления о трудовой деятельности посредством татарских народных сказок («Четыре друга», «Гороховое войско» и др.). Сопровождать трудовые операции ребенка стихотворными строчками татарских писателей (Д. Тарджеманов «Верхом на палочке», Ш. Маннур «Воркуют голуби» и др.).

Продолжать знакомство с доступными пониманию ребенка профессиями (строитель, электрик, сантехник и др.). Формировать представления о мотивах трудовой деятельности взрослых.

ПОЗНАВА ТЕЛЬНО -РЕЧЕВОЕ РАЗВИ ТИЕ

Образовательная область «Познание»

*Содержание образовательной области «Познание» направлено на достижение целей развития у детей познавательных интересов, интеллектуального развития детей через решение следующих **образовательных** ______________задач:*

Учить детей называть республику, родной город (село, поселок), улицу, на которой он живет. Рассказать детям о достопримечательностях города (села).

Способствовать накоплению опыта участия в беседах о событиях, происходящих в родном городе. Стимулировать к собиранию коллекций открыток, значков, семейных фотографий у памятных мест, альбомов, иллюстрированных книг, журналов, буклетов, связанных с образами родного края.

Развивать представления об устройстве человеческого жилья (в городе и деревне), предметах домашнего обихода. Вы-

звать стремление узнавать новое, задавать вопросы об устройстве и назначении различных приспособлений, сделанных руками человека.

Формировать первичные представления о хозяйственной деятельности человека, который заботится о самом себе, своем жилище, о домашних животных и растениях, содержит в чистоте двор, улицу. Вызвать желание содержать в порядке жилище, улицы города (села).

Продолжать знакомство с некоторыми растениями данной местности: с деревьями (сосна, клен), комнатными растениями (бальзамин, фуксия), грибами (маслята, опята, белый гриб), фруктами (яблоко, слива), овощами (огурец, помидор, лук, морковь, репа, лук), ягодами (малина, рябина, вишня, смородина). Вызвать желание помогать взрослым в сборе урожая ягод, овощей и фруктов.

Расширять представления о насекомых (муравей, пчела,

жук, шмель), домашних и диких животных, обитателях уголка природы в группе. Организовывать наблюдения за птицами, прилетающими на участок (воробей, снегирь, синица), вызвать желание детей подкармливать их круглый год.

Побуждать детей к рассказыванию о том, что они видели в поле, в лесу, на речке. Проявлять желание детей нарисовать понравившееся растение, животное, уголок природы, сделать их фотоснимки.

Образовательная область «Коммуникация»

Содержание образовательной области «Коммуникация» направлено на достижение целей овладения конструктивными способами и средствами взаимодействия с окружающими людьми через решение следующих ***образовательных задач:***

Развивать интерес детей к татарскому (русскому) языку. Посредством создания игровых ситуаций, использования информационно-коммуникационных технологий, организации

различных видов детской деятельности (игры, общения, продуктивных видов деятельности) способствовать пониманию речи и желанию говорить на другом языке.

Создавать условия для овладения первичной коммуникацией на татарском языке.

Заложить основы правильного звукопроизношения, интонационной выразительности речи.

Образовательная область
«Чтение художественной литературы»

Содержание образовательной области «Чтение художественной литературы» направлено на достижение цели формирования интереса и потребности в чтении (восприятии) книг через решение следующих ***образовательных задач:***

Развивать способность слушать литературные произведения различных жанров и тематики – народную сказку, рассказ, стихотворения татарских писателей и поэтов, малые формы поэтического фольклора, эмоционально реагировать на их содержание.

Обогащать внутренний мир ребенка представлениями о сказочных героях и их характерах, реалистических событиях, поступках взрослых и детей, задавать вопросы на понимание прочитанного и обсуждать его.

Развивать умение с помощью воспитателя инсценировать и драматизировать небольшие отрывки из татарских сказок.

Повторять наиболее интересные, выразительные отрывки из прочитанного произведения, предоставляя детям возможность договаривать слова и несложные для воспроизведения фразы.

Поощрять чтение наизусть небольших стихотворений, малых форм поэтического фольклора.

Обогащать литературными образами игровую, изобразительную деятельность, конструирование и др.

Рекомендуемые произведения для чтения детям

Малые формы фольклора: «Ворона каркает...», пер. З. Нигматова; «Дождик, дождик, пуще!», пер. Н. Ишмухаметова; «Мастак», пер. Р. Ягафарова, пер. Л. Кузьмина; «Палец, палец, где ты был?», пер. Н. Ишмухаметова.

Сказки: «Лиса и Журавль», пер. Р. Кожевниковой; «Смышленая ворона», пер. Л. Замалетдинова; «Два лентяя», обр. С. Гильмутдиновой.

Литературные сказки: Р. Батулла «Подарок», пер. Э. Умерова; А. Гаффар «Хвост»; А. Алиш «Бояка и Небояка», пер. А. Бендецкого; А. Гаффар «Сладкий щавель».

Поэзия: Г. Тукай «Четыре времени года», пер. В. Лунина; Б. Рахмат «Петушок…», пер. Е. Муравьева; Р. Валеева «Кукле платье подарила», пер. В. Валеевой; Р. Миннуллин «Про папу с мамой», пер. С. Малышева; Г. Зайнашева «Поздравляем», пер. М. Одиноковой; Ш. Галиев «В автобусе», пер. В. Баширова и Э. Блиновой; Р. Валеева «Приходи, весна, скорей», пер. Е. Муравьева; Б. Рахмат «Асия», пер. Г. Абрамова; Ш. Маннур «Гусята», пер. Л. Топчия; Р. Валеева «Я люблю свою машину», пер. Г. Мачихиной.

Проза: А. Алиш «Глупый Зайчонок», пер. А. Бендецкого; М. Хасанов «Снег идет», пер. М. Зарецкого.

Для заучивания наизусть

«Пальчик, пальчик, где ты был?…», пер. Р. Ахметова; Х. Халиков «С добрым утром!», пер. Е. Муравьева; Г. Тукай «Как время зовется?», пер. В. Лунина.

Дополнительная литература

Поэзия: Ш. Галиев «Конфеты есть не буду», пер. Л. Баширова; Г. Зайнашева «Наш огород», пер. Р. Кожевниковой; Р. Миннуллин «Песенка Тансылу», пер. С. Малышева; Р. Курбан «Как смастерить скворечник», пер. С. Малышева.

Проза. Литературные сказки: А. Алиш «Дядя рабочий», пер. Г. Каримовой; А. Гаффар «Рыбка-мерзлячка»; М. Хасанов «Моряк», пер. М. Зарецкого.

ХУДО ЖЕС ТВЕННО -ЭСТЕТИЧЕСКОЕ РАЗВИ ТИЕ

Образовательная область «Художественное творчество»

*Содержание образовательной области «Художественное творчество» направлено на достижение целей формирования интереса к эстетической стороне окружающей действительности, удовлетворение потребности детей в самовыражении через решение следующих **образовательных задач:***

Развитие продуктивных видов деятельности
Рисование
Обращать внимание детей на красоту природы и любоваться вместе с ними совершенством формы, цвета, строения объектов растительного и животного мира.
Продолжать знакомство с произведениями татарского прикладного искусства.
Познакомить детей с понятием «орнамент». Рассмотреть с детьми реальные цветочно-растительные мотивы, которые мастерски воплотились в татарский орнамент. Развивать умение выделять элементы узора.
Приобщать детей к декоративной деятельности: показать способы рисования трилистника (тройной мазок из одной точки), василька, ромашки, плодов рябины, шиповника и т. д.
Формировать умение создавать ленточный (бордюрный) узор, состоящий из простых элементов с использованием одного, двух или нескольких цветов. Обращать внимание на подбор цвета, соответствующего цветочной растительности.
Учить передавать форму и строение предметов, состоящих из нескольких частей (фигура птицы, бабочки, пчелы).
Познакомить с оттенками (голубой, серый, розовый), развивать чувство цвета.
Привлекать детей к выполнению коллективных работ по мотивам татарского прикладного искусства.

Побуждать передавать в рисунке яркие события из жизни родного города (села). Рассматривать вместе с детьми работы и побуждать к рассказу о том, что нарисовано. Содействовать проявлению творческой активности.
Лепка
Развивать интерес к лепке; совершенствовать умение лепить из глины (соленого теста, пластилина).
Формировать умение отщипывать или отрывать от основного куска небольшие комочки, раскатывать их круговыми движениями пальцев, соединять части (чак-чак, плоды граната, рябины); сглаживать поверхность сплюснутого шара, прищипывать края с легким оттягиванием (губадия, вак бэлиш и др.). Поощрять стремление преобразовывать полученные формы, разрезая их при помощи стеки на две или четыре части (куски пирога).
Упражнять в использовании приема вдавливания середины шара для получения полой формы (пиала, горшочек, чашка и др.). Познакомить с приемами использования стеки. Поощрять стремление украшать вылепленные изделия национальным узором при помощи стеки, налепов.
Закреплять умение аккуратно пользоваться глиной (соле-

ным тестом, пластилином).
Объединять вылепленные предметы в коллективную композицию (угощение на тарелочке, чайный сервиз и др.).
Вызвать радость от восприятия результата совместной деятельности.
В декоративной лепке побуждать создавать простейшие образы по мотивам народной игрушки (шеморданская, актюбинская игрушки и др.).
Вызвать интерес и желание отображать в лепке сюжет по мотивам татарских народных сказок для последующего использования вылепленных фигурок в настольном театре. Доставить радость от восприятия результата совместной деятельности взрослого с детьми.

Аппликация
Развивать интерес к искусству аппликации, усложняя его содержание и расширяя возможности создания разнообразных изображений.
Обучать разрезанию по прямой сначала коротких, затем длинных полос. Развивать умение составлять из полос цветной бумаги изображения предметов (флаги).
Познакомить с техникой обрывной аппликации для создания композиции из цветов сирени, можжевельника.
Упражнять в вырезании круглых форм из квадрата и овальных форм из прямоугольника путем срезания углов для изображения цветов, ягод, фруктов и т. п. Побуждать составлять на полосе, квадрате, круге декоративные узоры в качестве украшений. Развивать чувство ритма.
Подводить детей к сюжетной аппликации путем составления и наклеивания на одном листе бумаги нескольких предметов (улица, город). Формировать навыки аккуратной работы.
Вызвать желание взаимодействовать при создании коллективных композиций по мотивам татарского прикладного искусства из готовых форм (цветы, бабочки, птицы).
Приобщение к изобразительному искусству
Поощрять выражение эстетических чувств и эмоций при рассматривании предметов народного промысла, декоративно-прикладного искусства.
Организовать посещение музея изобразительного искусства (совместно с родителями). Развивать художественное восприятие произведений искусства, умение последовательно рассматривать образ, эмоционально откликаться на изображение, соотносить увиденное с собственным опытом.
Познакомить детей с традиционным татарским костюмом (однотонная просторная рубаха, бархатный камзол, нарядный нагрудник, штаны с широким шагом, вышитый передник с на-

грудником, калфак, мозаичные ичиги или туфли, тюбетейка и

т. д.). Обратить внимание детей на то, что в национальном костюме нашли свое отражение искусство кроя, ткачества, разнообразная вышивка, ювелирные изделия и кожаная мозаика. Помочь найти элементы прошлого в современной одежде.
Дать понятия «художественная керамика», «художник», «художник-керамик», «гончарное ремесло». В доступной форме рассказать детям о самобытности творчества гончаров («зооморская» керамика – сосуды с изображениями различных птиц и животных, детские игрушки в виде свистулек; пестречинский керамический промысел). Познакомить с творчеством современного художника-керамика Б. А. Шубина (статуэтки «Алтынчэч», «Шурале», «Су анасы» («Водяная»), напольная ваза «Сабантуй», декоративные тарелки с бытовыми сюжетами «Татарский танец», «Сидящая женщина» и др.). Способствовать проявлению умения понимать содержание произведений искусства.
Познакомить с понятием «архитектура» (детский сад, школа, библиотека, цирк, кукольный театр – это архитектурные сооружения). Обратить внимание на сходство и различия разных зданий, поощрять самостоятельное выделение частей здания, его особенностей.
Закреплять знания о книге, книжной иллюстрации. Познакомить с национальной библиотекой как центром хранения книг, созданных татарскими писателями и поэтами.
Воспитывать бережное отношение к произведениям искусства.

Образовательная область «Музыка»

*Содержание образовательной области «Музыка» направлено на достижение цели развития музыкальности детей, способности эмоционально воспринимать музыку через решение следующих **образовательных задач:***
Развивать интерес к татарской музыке, поддерживать желание ее слушать. Побуждать говорить об ее эмоционально-образном содержании, делиться своими впечатлениями.

Используя музыкальные произведения татарских композиторов, вводить понятие трех основных музыкальных жанров: песня, танец, марш. Совершенствовать умение детей определять характер музыки, ее настроение.
Продолжить знакомство с музыкальными инструментами и их звучанием (курай, кубыз, тальянка и др.).
Развивать навык чистого интонирования, четкого произношения слов, выразительного, осмысленного исполнения татарских песен.

Продолжить знакомство с простейшими движениями, характерными для татарского танца: «ход с полупальцев», «одинарный бишек», «присядка», «носок-пятка», «дробь», «приподнимание на полупальцах», «борма» (упрощенный вариант), «кружение парами» и др. Формировать ритмичность движения в соответствии с характером музыки.

Поощрять стремление передавать в двигательных импровизациях музыкально-игровой образ, совместно с детьми обсуждать варианты воплощения («важный» петушок, «заботливые» курочки, цыплята-непоседы и др.), помогать выбирать в наибольшей степени соответствующий характеру и содержанию музыкальной сказки образ, поддерживать каждую творческую находку.

Включать музыку в структуру детских видов деятельности.

Проводить интеграцию музыкальных занятий с ознакомлением произведений детской художественной литературы, изобразительного и театрального искусства, соответствующих музыке по настроению и способствующих ее эмоциональному восприятию (пониманию).

Рекомендуемый музыкальный репертуар

Слушание музыки

«Апипа», татарская народная мелодия в обраб. Ю. Виноградова; «Колыбельная», муз. Р. Ахияровой, сл. Г. Афзала, пер.

С. Малышева; «Упрямство», муз. Р. Еникеева; «Бабочка», муз. Р. Ахияровой; «Кукушка», муз. Дж. Файзи, сл. М. Джалиля, пер. Ю. Лопатина.

Пение

«Жеребенок», муз. А. Бакирова, сл. А. Бикчентаевой, пер. С. Малышева; «Зима», муз. Ф. Залялютдиновой, сл. Дж. Тарджеманова; «Возле елки», муз. и сл. Г. Гараевой, обраб. Р. Еникеевой; ___________«Пришла весна», муз. Ф. Шаймардановой, сл. Ш. Галиева.

Музыкально-ритмические движения

Игровые упражнения: «Марш», муз. А. Шарафеева; «Сария», татарская народная мелодия в обраб. Р. Еникеевой; «Хоровод», татарская народная мелодия в обраб. Ф. Залялютдиновой; «Топ-топ-топ», татарская народная мелодия в обраб. Р. Тимершиной.

Этюды драматизации: «Вальс падающих листьев», муз. Ф. Шаймардановой; «Лошадки», башкирская народная мелодия в обраб. Р. Сальманова; «Забавный котенок», муз. А. Шарафеева; «Бабочки», муз. Л. Хисматуллиной.

Хороводы и пляски: «Веселый танец», муз. Ф. Фаизовой; «Вместе с друзьями», муз. и сл. Л. Хисматуллиной, пер. Л. Хисматуллиной; «Парный танец», татарская народная мело-

дия в обраб. Л. Шигабетдиновой.
Музыкальные игры: «Петушок и курочки» , муз. С. Сайдашева («Танец»); «Мышки», муз. Р. Зарипова; «Ударь в бубен», татарская народная мелодия в обраб. В. Валиевой.
Игры с пением: «Плывет утка, плывет гусь», татарская народная игровая песня; «Веселый мячик», тат. народная мелодия в обраб. Р. Тимершиной; «Жеребенок», муз. А. Бакирова, сл. А. Бикчентаевой, пер. С. Малышева; «По ягоды», татарская народная игра.
Танцевально-игровое творчество: «Котенок», муз. М. Музафарова; «Кукла», татарская народная мелодия в обраб. А. Монасыйпова; «Танец с платочками», муз. Л. Хисматуллиной.

СТАРШАЯ ГРУППА
(от пяти до шести лет)
СОДЕ РЖАНИЕ
ПСИ ХОЛОГО -ПЕДАГОГИЧЕСКО Й РАБО ТЫ
ФИЗИЧЕСКОЕ РАЗВИ ТИЕ
Образовательная область «Здоровье»

Содержание образовательной области «Здоровье» направлено на достижение целей охраны здоровья детей и формирования основы культуры здоровья через решение следующих ***образовательных задач:***
Расширять представления детей о спортивных командах: по хоккею – «Ак Барс», по футболу – «Рубин», по баскетболу – УНИКС и т. д. Познакомить с разновидностью спортивных комплексов, построенных к XXVII Всемирной летней Универсиаде 2013 года. Поддерживать детское олимпийское движение.
Познакомить с национальными играми с элементами соревнования: «Бег в мешках», «Бег с коромыслом», «Бег с яйцом», «Катык», «Разбивание горшков» и др. Вызвать желание заниматься физической культурой и спортом. Расширять представление о составляющих здорового образа жизни (двигательная активность, сон, отдых, правильное питание, сон и др.) и факторах, разрушающих здоровье.
Дать понятия «питьевой режим», «режим питания». Познакомить с национальными изделиями из теста: эчпочмак, бэлиш, бэккэн, кыстыбый, кабартма, с целебными напитками: айран (напиток из катыка), сузьма (процеженный катык), кумыс.

Формировать умение определять качество продуктов, основываясь на сенсорных ощущениях.
Дать элементарные представления о действии некоторых лечебно-профилактических процедур, причинах отдельных заболеваний и мерах профилактики наиболее распространенных

из них. Научить простейшим приемам оказания первой помощи в экстремальных ситуациях (носовое кровотечение, тепловой или солнечный удар и др.).

Воспитывать сочувствие к больному человеку. Учить характеризовать свое самочувствие. Не оставлять без внимания посильные действия ребенка по уходу за больным человеком (подает лекарство, стакан с водой, укрывает одеялом, общается и т. д.).

Образовательная область «Физическая культура»

Содержание образовательной области «Физическая культура» направлено на достижение целей формирования у детей интереса и ценностного отношения к занятиям физической культурой, гармоничное физическое развитие через решение следующих специфических ***образовательных задач:***

Познакомить с татарскими народными играми. Поощрять самостоятельную организацию знакомых игр, участие в играх с элементами соревнования. Развивать умение соблюдать правила игры. Воспитывать культуру честного соперничества в играх со сверстниками.

Развивать в подвижных играх такие двигательные качества, как ловкость, быстрота, гибкость, общая выносливость.

Примеры игр

С ходьбой: «*Ловишки», «Карусель», «Уголки», «Найди», «Дети и петух», «Кошка и мыши», «Мы веселые ребята», «Лиса и куры», «Рыбы», «Зайцы и лиса», «Воробей», «Букет цветов», «Я прячусь», «Платок».*

С прыжками*: «Удочка», «Кто лучше прыгнет?», «Волк и зайцы», «Не оставайся на полу», «С кочки на кочку», «Прыжки по следам».*

С ползанием и лазаньем*: «Медведь и пчелы», «Пожарные», «Кто первый».*

С метанием*: «Охотники и зайцы», «Попади в обруч», «Сбей мяч», «Сбей кеглю», «Школа мяча», «Серсо».*

Эстафеты. Игры с элементами соревнования: *«Кто быстрее?», «К флажку!», «Кто выше?», «Эстафета парами», «Дорожка препятствий», «Кто первый».*

Татарские народные игры*: «Колечко», «Так, да и нет…», «Маляр и краски», «Летели, летели…».*

Образовательная область «Безопасность»

Содержание образовательной области «Безопасность» направлено на достижение целей формирования основ безопасности собственной жизнедеятельности и формирования предпосылок экологического сознания (безопасности окружающего мира) через решение следующих ***образовательных задач:***

Формирование основ безопасности

собственной жизнедеятельности
Развивать у детей самостоятельность, ответственность и понимание значения правильного поведения для охраны своей жизни и здоровья.
Дать детям четкое представление о поведении при возможных встречах и случайном общении с незнакомыми людьми. Рассматривать и обсуждать с ними наиболее типичные ситуации, создающиеся при подобных встречах, обращая внимание на недопустимость и опасность остаться наедине с незнакомым человеком.

Формирование безопасного поведения на дорогах
Учить ориентироваться в направлении движений к себе и от себя, двигаться в заданном направлении, меняя его по сигналу (словесному или звуковому); осваивать пространство, договариваясь между собой о возможных перемещениях; определять относительность движения от объекта в игровой ситуации (движущегося автомобиля, поезда).
Добиваться самостоятельного определения своего местонахождения и места расположения окружающих предметов относительно друг друга, указывая на их положение.
Формировать представления о цветовых сигналах светофора (двухстороннего, пешеходного). Познакомить со знаками дорожного движения: «Дети», «Движение запрещено», «Движение пешеходов запрещено», «Движение на велосипедах запрещено», «Велосипедная дорожка», «Больница», обратить внимание на их сходство и различие.
Познакомить с алгоритмом перехода дороги с несколькими полосами движения. Упражнять в умении ориентироваться на дорогах, при переходе улиц, регулируемых перекрестков. Познакомить детей с понятием «дорожная разметка», со знаками, регламентирующими движение пешеходов на перекрестке: «Подземный пешеходный переход», «Надземный пешеходный переход».
Рассказать о зонах повышенной опасности. Познакомить с предупреждающими дорожными знаками «Скользкая дорога», «Опасный поворот», «Дорожные работы», «Дикие животные», «Железнодорожный переезд со шлагбаумом» и др., обратить внимание на их сходство и различие.
Познакомить с деятельностью инспектора ГИБДД, регулирующими движение транспорта сигналами, развивать умение ценить общественную значимость его труда.
Уточнить знания о назначении специальных транспортных средств: машины скорой помощи, полицейской машины, по-

жарной машины и др. Развивать способность реагировать на

издаваемые сигналы, отличать их на слух. Обратить внимание на то, что специальные транспортные средства в определенных случаях могут нарушать правила дорожного движения.

Познакомить с правилами безопасного поведения в метро: в вагоне (не прислоняться к дверям, заранее готовиться к выходу), на станции (двигаться в общем направлении движения, не заступать на ограничительную линию), на эскалаторе (стоять справа, готовиться к входу и выходу с эскалатора, координируя свои действия с его движением); при прохождении турникетов.

Развивать умение наблюдать, сравнивать, оценивать свои и чужие поступки в общественном месте; подводить детей к пониманию последствий несоблюдения правил безопасного поведения на дорогах, их влияния на эмоциональное состояние других людей.

Развивать умение ориентироваться в многообразии транспортных средств своей местности: определять, в каком маршрутном автобусе можно проехать от дома до детского сада, центральной площади, каким транспортом пользуются родители.

Познакомить с правилами перевозки детей в машине: пристегиваться ремнем и сидеть на детском сиденье, не отвлекать водителя, не высовываться из окна, не брать с собой острые предметы; способствовать развитию умения осуществлять контроль своих действий.

Инициировать знание ребенком телефона и адреса своего местожительства, названия близлежащей остановки и умения обратиться (при необходимости) за помощью к сотруднику полиции.

Продолжить обучение езде на двух- или трехколесном велосипеде, делая повороты налево, направо, по кругу, змейкой.

Развивать умение управлять своими движениями, определять места для катания на велосипеде, самокате.

Поощрять детскую инициативу в организации подвижных и спортивных игр, игр-эстафет: «Дорожка препятствий», «Веселые соревнования» и др.

Обучать элементарным операциям внутреннего программирования с опорой на реальные и воображаемые действия: проигрывание ситуаций, макетирование и моделирование пространственного расположения зданий, транспортных средств, пешеходов, дорожных знаков и т. п.

Побуждать к обобщению полученной информации (водный, наземный, железнодорожный, воздушный, гужевой транспорт) и её самостоятельному использованию в игровой деятельности («Что лишнее», «Автодорожное лото», «Дорожное домино» и др.).

Инициировать обсуждение прочитанного, поощряя детские вопросы проблемного характера («Что может случиться, если

на регулируемом перекрестке не работает светофор?», «Как поступить, если мячик покатился на проезжую часть дороги?» и др.). Развивать умение не только разрешать проблемные ситуации, но и самостоятельно их формулировать.

Поощрять создание детьми (совместно со взрослыми) книг – сборников сочиненных сказок, с выделением наиболее значимых для закрепления правил безопасного поведения на дорогах, рассказов из личного опыта, стишков, иллюстрированных детскими рисунками (аппликациями).

Предоставить детям возможность самостоятельно добывать информацию.

Формирование предпосылок экологического сознания

Продолжать формировать культуру поведения в природе.

Рассказать детям о некоторых источниках опасности для природы родного края (вырубка деревьев, лесные пожары, сильный мороз, загрязнение водоемов и др.).

Формировать представления о взаимосвязи природы и человека, о влиянии окружающей среды на здоровье человека.

Предостерегать детей от возможной опасности при встрече с бездомными животными.

СО ЦИАЛЬНО -ЛИЧНОС ТНОЕ РАЗВИ ТИЕ

Образовательная область «Социализация»

Содержание образовательной области «Социализация» направлено на достижение целей освоения первоначальных представлений социального характера и включение детей в систему социальных отношений через решение следующих ***образовательных задач:***

Развивать умение общаться на родном языке с детьми (младшими, старше себя, ровесниками, мальчиками, девочками), с новеньким в группе детского сада и др.

Создавать условия для эмоционально насыщенного содержательного общения на родном языке взрослого с ребенком и детей между собой в разных видах детской деятельности.

Обучать элементарным правилам этикета, задавать этически ценные образцы общения, побуждать использовать в речи татарский народный фольклор (пословицы, поговорки, потешки и др.).

Создавать условия для формирования нравственной основы первоначальных чувств патриотизма как общечеловеческой ценности (любви к своей семье, детскому саду, родному краю, стране, окружающим).

Углублять представления о семье и ее истории. Формировать представления о составе семьи, родственниках (отец, мать, бабушки и дедушки, братья и сестры, дяди и тети, двоюродные

братья и сестры), своей принадлежности к семье, родственных связях и зависимостях внутри нее («Я сын для мамы, а для бабушки – внук», «Тетя Азиза – дочь моей бабушки Фатимы»), профессиях и занятиях родителей и родственников; привлекать к рассматриванию фотографий родственников; акцентировать внимание на внешнем сходстве ребенка с родителями и другими родственниками.

Развивать чувство гордости за собственные успехи и до-

стижения, успехи и достижения родителей, близких людей, друзей, спортсменов Олимпийских игр, артистов на международных конкурсах.

Поощрять расширение выбора тем для сюжетно-ролевых игр; способствовать развитию сюжета на основе знаний, полученных при восприятии окружающего, из литературных произведений татарских писателей и поэтов, телевизионных передач, экскурсий по городу (селу), выставок, походов.

Поддерживать индивидуальную и совместную режиссерскую игру, в которой дети в условной форме используют национальные игрушки, игрушки-самоделки, отображают события из жизни, сюжеты из сказок народов Поволжья, мультфильмы и т. д.

Развивать артистические способности детей, вовлекать их в сценическое искусство: игры в концерт, пение татарских песен, исполнение танцев народов Поволжья, показ сценок из спектакля. Предоставлять возможность выступать перед сверстниками, родителями и гостями.

Поощрять инициативность, соблюдение правил народных игр, умение занимать позицию равноправного партнера.

Образовательная область «Труд»

*Содержание образовательной области «Труд» направлено на достижение цели формирования положительного отношения к труду через решение следующих **образовательных задач:***

Продолжить формирование представления детей о трудовой деятельности посредством татарских народных сказок («Ремесло выручит», «Три дочери» «Падчерица» и др.). Обращать внимание детей на сказочных героев, которые трудятся. Сопровождать трудовые операции ребенка строчками из стихотворений Г. Тукая («Забавный ученик», «Киска-озорница» и др.).

Формировать представления о некоторых профессиях и занятиях людей, живущих в родном городе (селе), – учитель, нефтяник, доярка и др.

Активизировать участие детей в совместном с воспитателем труде на участке детского сада: посильная уборка участка после листопада, подкормка птиц, живущих в городе.

Привлекать детей к посильному участию в подготовке различных семейных праздников, к выполнению постоянных обязанностей по дому.

ПОЗНАВА ТЕЛЬНО -РЕЧЕВОЕ РАЗВИ ТИЕ

Образовательная область «Познание»

Содержание образовательной области «Познание» направлено на достижение целей развития у детей познавательных интересов, интеллектуального развития детей через решение следующих ***образовательных задач:***

Формировать представление о том, что Татарстан – многонациональная республика. Казань – крупный промышленный центр, один из древнейших городов России. Казань – столица республики и всех татар мира. В Казани работают президент, правительство Татарстана, мэр города.

Рассказать детям истории, легенды, мифы о родном крае.

Познакомить с достопримечательностями, событиями прошлого, историческими памятниками, музеями, улицами родного города (села).

Познакомить с основной символикой Республики Татарстан (флаг, герб, гимн). Развивать осознание детьми принадлежности к своему народу.

Познакомить детей с географическим положением Республики Татарстан (на карте и глобусе обозначить территорию республики, реки Волгу и Каму, Куйбышевское и Нижнекамское водохранилище, озеро Кабан, озера и реки окрестностей).

Познакомить с традициями, обычаями, обрядами народов, живущих в Республике Татарстан. Дать представление о национальных праздниках (Науруз, Курбан-байрам, Сабантуй,

Нардуган и др.). Воспитывать уважительное и доброжелательное отношение к другим национальностям.

Приобщать к прошлому и настоящему национальной и мировой культур. Познакомить с жизнью и творчеством выдающихся деятелей литературы и искусства: поэты (Г. Тукай, М. Джалиль, Р. Миннуллин и др.), писатели (А. Алиш, Р. Батулла и др.), художники (Х. Якупов, Х. Казаков и др.), скульпторы (Б. Урманче и др.). Вызвать интерес к их жизни и деятельности.

Расширять знания детей о природе родного края с учетом их интересов.

Познакомить с природоохранительной деятельностью человека. Рассказать о Волжско-Камском государственном заповеднике, национальном парке «Нижняя Кама», их роли в охране природы республики.

Воспитывать бережное отношение к живой и неживой природе, предвидеть положительные и отрицательные послед-

ствия своего вмешательства, формировать непотребительское отношение к природе родного края, первые навыки природопользования («Если я и другие люди будем собирать лекарственные травы с корнями, то…»).

Поддерживать интерес к наиболее часто встречающимся растениям и животным родного края. Учить группировать и классифицировать объекты природы по характерным признакам (деревья хвойные и лиственные, кустарники, травянистые растения; растения леса, луга, сада; лесные ягоды, грибы, комнатные растения; дикие и домашние животные, зимующие и перелетные птицы, рыбы, насекомые и т. д.).

Побуждать к наблюдению за поведением животных, живущих на территории республики, к выделению характерных особенностей их внешнего вида (части тела, чем оно покрыто), способов передвижения (ползает, летает, плавает), питания, приспособления к среде обитания некоторых насекомых, земноводных, пресмыкающихся, зверей, птиц (диких и домашних). Помогать узнавать животных по издаваемым ими звукам.

Развивать умение видеть красоту природы родного края, богатство ее форм, красок, запахов.

Образовательная область «Коммуникация»

*Содержание образовательной области «Коммуникация» направлено на достижение целей овладения конструктивными способами и средствами взаимодействия с окружающими людьми через решение следующих **образовательных задач:***

Развивать интерес к татарскому языку, желание говорить на языке, слушать песни, аудиозаписи, смотреть мультфильмы, телепередачи на татарском языке.

Развивать коммуникативные способности посредством создания ситуаций успеха, проблемно-поисковых (игровых) ситуаций, использования наглядных средств, информационно-коммуникационных технологий.

Развивать умение вести диалог, понимать обращенную к ним речь и адекватно реагировать на обращение, употребляя соответствующие ситуации реплики.

Поощрять использование татарского языка (подбор слов, выражений, осознанность речевых высказываний) в реальной языковой среде.

Образовательная область «Чтение художественной литературы»

*Содержание образовательной области «Чтение художественной литературы» направлено на достижение цели формирования интереса и потребности в чтении (восприятии) книг через решение следующих **образовательных задач:***

Приобщать к художественной и познавательной литературе, устному народному творчеству, формировать запас литературных впечатлений.

Вырабатывать отношение к книге как к источнику знаний. Вызвать желание бережно относиться к книге, стремление самостоятельно рассматривать иллюстрации, желание повторно послушать ее содержание.

Учить эмоционально и выразительно передавать содержание небольших прозаических текстов и читать наизусть короткие стихотворения, участвовать в чтении текста по ролям, в инсценировках.

Познакомить с пословицами, поговорками татарского народа, помочь понять их смысл. Создавать условия для проявления детского творчества, элементарного сочинительства (рассказы по потешке, прибаутке с опорой на наглядно представленный материал).

Продолжать объяснять доступные детям жанровые особенности сказок (в том числе татарских народных). Побуждать к рассказыванию о восприятии поступка сказочного героя, помогать понять скрытые мотивы его поведения.

Рекомендуемые произведения

Для чтения детям

Малые формы фольклора: «С добрым утром…», пер. В. Башировой и Э. Блиновой; «Лисонька…», «Даут с петушком», пер. Р. Ягафарова, пересказ Л. Кузьмина; «Шутка», пер. И. Законова.

Сказки: «Глупый волк», пер. Р. Ахмета; «Лиса, еж и ежиха», пер. Л. Замалетдинова; «Три дочери», обр. С. Гильмутдиновой.

Литературные сказки: Р. Батулла «Лесные разбойники», пер. Э. Умерова; А. Гаффар «Червяк идет в гости»; Г. Галеев «Петух и часы», пер. Л. Файзуллиной.

Поэзия: Г. Тукай «Осень» (отрывок), пер. А. Ахматовой; Р. Валеева «Тюбетейка и калфак», пер. Е. Муравьева; Э. Шарифуллина «Хочу быть шофером», пер. Е. Муравьева; Р. Корбан «Больнее было бы…», пер. С. Махотина; Дж. Тарджеманов «Зима», пер. М. Ивенсена; Р. Миннуллин «Стою я на посту»,

пер. С. Малышева; Ш. Галиев «Воспитанный», пер. В. Баширова и Э. Блиновой; Р. Миннуллин «Люблю гостей», пер. С. Малышева; Ф. Карим «Скоро весна», пер. Т. Стрешневой.

Проза: Р. Фахруддин «Воспитанный ребенок», пер. Р. Ахмета; А. Алиш «Чем занимаются люди?», пер. Г. Каримовой; М. Хасанов «Потеплело», пер. М. Зарецкого; И. Нафиев «Радость Аделины»; Ф. Зариф «Сладкое лето», пер. Н. Бурсаковой; А. Алиш «Как я училась считать», пер. Л. Файзуллиной.

Для заучивания наизусть

Г. Тукай «Наша семья», пер. В. Лунина; А. Кари «Дедушка Мороз», пер. Е. Муравьева; Р. Валеева «Поздравляю тебя, мама», пер. Р. Валеевой.

Дополнительная литература

Для чтения в лицах: Р. Миннуллин «Сын и мама», пер. С. Малышева; Г. Тукай «Малыш и Мотылёк», пер. В. Лунина; З. Нури «Письмо другу», пер. С. Малышева.

Поэзия: Ш. Галиев «Кто играет на курае?», пер. Э. Блиновой и В. Баширова; Г. Зайнашева «Спички – не игрушка», пер. С. Малышева; Ш. Галиев «Купили снег», пер. Р. Кожевниковой; Р. Мингалим «Если есть друзья», пер. Э. Блиновой; Р. Кутуй «День варенья»; Р. Миннуллин «Умный цветок», пер. С. Малышева.

Проза. Литературные сказки: Г. Баширов «Нитка и иголка»; А. Алиш. «Огненное яйцо», пер. Г. Каримовой; М. Амир «Плут-теленок», пер. С. Радзиевской; А. Хасанов «Ландыши»; М. Хасанов «Мостик», пер. М. Зарецкого; С. Гильмутдинова «Котенок, который любил ходить в гости».

ХУДО ЖЕС ТВЕННО -ЭСТЕТИЧЕСКОЕ РАЗВИ ТИЕ

Образовательная область «Художественное творчество»

Содержание образовательной области «Художественное творчество» направлено на достижение целей формирования

интереса к эстетической стороне окружающей действительности, удовлетворение потребности детей в самовыражении через решение следующих образовательных задач:

Развитие продуктивных видов деятельности

Рисование

Продолжить знакомство с элементами национального орнамента. Рассмотреть цветочно-растительные мотивы (полевые, луговые, садовые); мотивы пальметт и полупальметт, лотосообразные мотивы, мотивы листьев и др. Обратить внимание детей на характер композиции (симметричные, асимметричные), на цветочный букет, в котором одновременно могут использоваться мотивы разных цветов.

Приобщать детей к декоративной деятельности: показать способы рисования симметричного букета, у которого одинаковы обе стороны узора относительно вертикального стебля. Способствовать творческому применению сформированных умений и навыков по декоративному рисованию на силуэтах одежды, головных уборов, обуви (тюбетейка, фартук, ичиги и др.), предметах быта (полотенце, веретено и др.), разнообразию используемых элементов национального орнамента.

Привлекать детей к выполнению коллективных работ по

мотивам татарского прикладного искусства. Помочь согласовывать содержание совместной работы.

Познакомить с новыми цветами (фиолетовый) и оттенками (темно-фиолетовый, сиреневый). Учить смешивать краски для получения новых оттенков. Побуждать к самостоятельному выбору сочетания цветов.

Продолжать совершенствовать умение передавать в рисунке образы предметов быта, персонажей татарских народных сказок. Подводить детей к созданию сюжетных композиций на темы сказок Г. Тукая, А. Алиша («Кого встретила болтливая утка», «Кто самый сильный», «Встреча Шурале и Былтыра», «Коза и баран» и др.).

Поощрять передавать в рисунках яркие события из общественной жизни родного города (села). Рассматривать вместе с детьми работы и побуждать к рассказу о нарисованном. Содействовать проявлению творческой активности.

Лепка

Продолжать развивать интерес к лепке; совершенствовать умение лепить из глины (соленого теста, пластилина).

Развивать умение лепить с натуры актюбинские и шеморданские игрушки, передавать их характерные особенности.

Познакомить детей с техникой рельефного изображения.

Учитывая характерные особенности натуры, научить лепить трилистник, правильно передавая пропорции. Обратить внимание детей на то, что лепку следует начинать с плинтуса – основания, на поверхность которого концом стеки наносится контурный рисунок рельефа.

Совершенствовать умение лепить посуду ленточным способом, из целого куска глины, дополнять ее мелкими деталями, украшать при помощи стеки, штампа, налепа (кувшин, ваза, ковшик, кумган и т. д.).

Стимулировать и поддерживать самостоятельное определение замысла, стремление создать несложные сюжеты и выразительные образы: «На Сабантуе», Девушка с коромыслом», «Три дочери» и др.

Формировать умение лепить по представлению героев литературных произведений (Водяная, Шурале, Камыр-батыр и т. п.). Развивать творчество, инициативу.

Аппликация

Развивать интерес к искусству аппликации, усложняя его содержание и расширяя возможности создания разнообразных изображений. Формировать умение вырезать одинаковые элементы национального узора из бумаги, сложенной гармошкой (лепестки шиповника, василька, ромашки, листья и др.), симметричные изображения – из бумаги, сложенной пополам

(трилистник, полупальметт, тюльпан, колокольчик и др.). Ис-

пользовать технику обрывной аппликации для более выразительной передачи цветов в композиции. Поощрять умение сочетать разные изобразительные средства.
Познакомить со способами объемной аппликации для создания композиции из цветов георгина, пиона, астры. Поощрять стремление дополнить композицию деталями, обогащающими изображение (птицы, пчелы, бабочки и т. п.).
Подводить детей к сюжетной аппликации путем составления и наклеивания на одном листе бумаги архитектурных сооружений разных назначений (цирк, вокзал, супермаркет, жилой дом и т. д.).

Приобщение к изобразительному искусству

Приобщать детей к восприятию искусства, развивать интерес к нему. Познакомить с выдающимися произведениями деятелей изобразительного искусства республики (Х. Якупов, И. Зарипов, Р. Шамсутдинов и др.).
Познакомить детей с понятием «пейзаж», с творчеством известного русского пейзажиста И. И. Шишкина, уроженца города Елабуги («Утро в сосновом бору», «Рожь», «Полянка» и др.). Развивать умение эмоционально откликаться на изображение, понимать его, соотносить увиденное с собственным опытом.
Продолжить знакомство с керамическим промыслом – древнейшим видом искусства, с творчеством современных художников-керамиков (Б. А. Шубин, А. Абзгильдин, Р. Миргалимов, А. Минуллина). Обратить внимание детей на национальное своеобразие керамических изделий, выраженных как в силуэте формы, так и в орнаментальном решении. Способствовать проявлению умения выделять элементы национального орнамента.
Обратить внимание детей на особенности русского национального костюма, сравнить его с традиционным татарским костюмом (с особенностями головных уборов, одежды, обуви, украшений). Помочь найти сходство и отличие в национальной одежде.

Познакомить детей с искусством кожаной мозаики. Рассмотреть кожаные туфли, башмаки, ичиги; узоры, расположенные на передке ичигов, украшающие голенища. Обратить внимание детей на цветной фон, собирающий яркие вписанные друг в друга элементы в единую композицию; криволинейность, замкнутость форм, сшивание их контрастными по цвету шелковыми нитями и т. д.
Продолжить знакомство детей с архитектурой родного города. Подводить к пониманию зависимости конструкции

здания от его назначения (жилой дом, мечеть, кинотеатр и т. д.). Обратить внимание на сходства и различия архитектурных сооружений одинакового назначения. Организовать экскурсию в старинную часть города (Старо-Татарская слобода Казани), где сохранились старинные бревенчатые дома, приусадебные постройки (ворота, заборы), украшенные резьбой по дереву. Обратить внимание на характер резных узоров, их пропорции и цветовые решения (характерные для татарской вышивки, кожаной мозаики). Познакомить с архитектурным ансамблем Кремля (Спасская башня, Башня Сююмбеки, соборная мечеть Кул Шариф, Преображенская проездная башня, Благовещенский собор и т. д.). Формировать опыт восприятия объектов истории и культуры. Вызвать желание познать историю Кремля.

Закреплять знания о книжной иллюстрации. Познакомить детей с творчеством художников-иллюстраторов, проиллюстрировавших образы героев в стихотворениях Р. Миннуллина, Ш. Галеева, Р. Валеевой и др. Развивать умение сравнивать иллюстрации разных художников к одному и тому же литературному произведению, рассказывать о своем восприятии.

Образовательная область «Музыка»

Содержание образовательной области «Музыка» направлено на достижение цели развития музыкальности детей, способности эмоционально воспринимать музыку через решение следующих образовательных задач:

Поддерживать интерес к слушанию татарской музыки, эмоциональный отклик на нее. Развивать музыкальную память через узнавание мелодий по отдельным фрагментам произведения. Развивать умение определять настроение, характер музыки, поддерживать беседу о произведении.

Закрепить понятие жанр музыкального искусства. Учить определять жанр музыкальных произведений татарских композиторов, узнавать звучание музыкальных инструментов (домбра, курай, кубыз, тальянка и др.).

Познакомить с мелодией Государственного гимна Республики Татарстан. Развивать чувство гордости.

Совершенствовать певческие навыки детей на основе национального репертуара. Строить певческую работу с учетом природных типов голосов, эмоционально передавая характер песни.

Совершенствовать технику исполнения танцевальных движений, отрабатывая их усложненные варианты: «одинарное захлестывание», «дробь», «борма», «бишек», «носок – пятка», «основной ход», «ход с каблука», «боковой ход», «кружение

парами» и др. Поддерживать индивидуальные творческие проявления детей в работе над танцевальными движениями.
Познакомить детей с татарским (русским) хороводом, с танцами народов Поволжья. Формировать навыки исполнения элементов танцевальных движений, характерных для этих народов.
Создавать условия для свободного самовыражения детей в играх, поощрять музыкально-игровую импровизацию в ролевом поведении, развивать творческие способности.

Рекомендуемый музыкальный репертуар
Слушание музыки
Государственный гимн Республики Татарстан, муз. Р. Яхина; «День чудесный», муз. А. Монасыйпова; «Уммегульсум», татарская народная мелодия в обраб. Ф. Фаизовой; «Вальс», муз. С. Сайдашева; «Шурале», муз. А. Ключарёва; «Марш Тукая», муз. З. Яруллина; «Рассвет в деревне» (из цикла «Деревенские картинки»), муз. Л. Батыр-Булгари; «Парень с гармошкой» (из цикла «Деревенские картинки»), муз. Л. Батыр-Булгари; «Сабантуй», муз. Л. Батыр-Булгари, сл. Г. Зайнашевой, пер. С. Малышева.
Пение
«Это – я», муз. Л. Тагировой, сл. Р. Ураксина; «Петух», муз. Дж. Файзи, сл. М. Джалиля, пер. Ю. Лопатина; «Осень», муз. и сл. Л. Хисматуллиной; «Первый снег», муз. А. Батыршина, сл. З. Нури, пер. В. Коркина; «Пришла весна», муз. Дж. Файзи, сл. Ф. Карима, пер. С. Малышева; «Жеребенок в городе», муз. М. Шамсутдиновой, сл. Ш. Галиева, пер. С. Малышева.
Музыкально-ритмические движения
Упражнения: «Юные физкультурники», муз. А. Бакирова; «Встаньте в круг», татарская народная мелодия в обраб. Р. Тимершиной; «Тэймэ», татарская народная мелодия в обраб. А. Фаттаха; «Соловей-голубь», татарская народная мелодия в обраб. М. Музафарова; «Сыгылу», татарская народная мелодия в обраб. Л. Шигабетдиновой; «На празднике урожая», муз. Л. Хамиди; «Вальс», муз. Р. Яхина.
Этюды: «Полька Гульнары», муз. Р. Халитова; «На природе», муз. Р. Калимуллина; «Юный музыкант», муз. М. Трофименко.
Танцы: «Парный танец», тат. народная мелодия в обраб. З. Хабибуллина; «Лирический танец», татарская народная мелодия в обраб. А. Ключарёва; «Потанцуем», муз. А. Абдулли-

на, «Весело танцуем», башкирская народная мелодия в обраб. А. Кубагушева.
Хороводы: «Кария-Закария», татарская народная песня, пер. С. Малышева; «Голубой цветок», муз. Ф. Шаймардановой,

сл. народные; «Веселая игра», татарская народная мелодия в обраб. Р. Сабитова.

Музыкальные игры: «Передача платочка», татарская народная мелодия в обраб. В. Валиевой; «Найди себе пару», татарская народная мелодия в обраб. Ф. Залялютдиновой; «Свободное место», татарская народная мелодия в обраб. Ш. Монасыпова; «Разноцветные платочки», башкирская народная мелодия в обраб. А. Кубагушева; «Игра парами», удмуртская народная мелодия; «Уступи свое место», марийская народная игра.

Игры с пением: «Элчи-бэлчи», татарская народная мелодия в обраб. Л. Тумашева, сл. Л. Яхнина; «Малика», муз. Ф. Шаймардановой, сл. народные; «Юрта», башкирская народная мелодия в обраб. Ю. Тугаринова; «Горелки», удмуртская народная мелодия в обраб. Л. Тумашева, сл. И. Мазнина; «Гусь плывет», удмуртская народная песня в обраб. Г. Матвеева; «Ласточка», чувашская народная игра; «Сорока», муз. В. Алексеева, сл. С. Чевайна (марийская игра).

Инсценировки: «В саду поет Наза», муз. Р. Еникеева, сл. Дж. Дарзамана, пер. С. Малышева. «Часы», муз. Ф. Ахметова, сл. М. Джалиля, обраб. А. Гарифуллиной, пер. С. Малышева; «Что ты рано встаешь, петушок?», муз. Л. Батыр-Булгари, сл. Б. Рахмата, пер. Е. Муравьёва.

Танцевально-игровое творчество: «Танец», татарская народная мелодия в обраб. Л. Шигабетдиновой; «Кошечка», татарская народная мелодия в обраб. Р. Зарипова; «За водой», татарская народная мелодия в обраб. Р. Еникеевой; «Волк и козлята», татарская народная мелодия в обраб. А. Монасыйпова.

Праздники: «Сабантуй».

ПОДГО ТОВИ ТЕЛЬНАЯ К ШКОЛЕ ГРУППА

(от шести до семи лет)

СОДЕ РЖАНИЕ

ПСИ ХОЛОГО -ПЕДАГОГИЧЕСКО Й РАБО ТЫ

ФИЗИЧЕСКОЕ РАЗВИ ТИЕ

Образовательная область «Здоровье»

Содержание образовательной области «Здоровье» направлено на достижение целей охраны здоровья детей и формирования основы культуры здоровья через решение следующих образовательных задач:

Обеспечивать сохранение и укрепление физического и психического здоровья детей. Формировать сенсомоторную координацию на уровне крупной, средней, мелкой моторики. Добиваться активного выполнения перекрестных движений, способствующих развитию межполушарного взаимодействия.

Укреплять мышечный корсет ребенка, формировать рефлекс правильной осанки.
Обеспечивать оптимальную двигательную активность посредством участия детей в целевых прогулках, экскурсиях по городу (селу).
Осуществлять закаливание детского организма, учитывая при этом тип и вид учреждения, имеющиеся условия, наполняемость группы, особенности состояния здоровья и развития детей, а также климатические и сезонные особенности региона. Расширять представление детей о правилах и видах закаливания, о пользе закаливающих процедур.
Расширять представления детей о рациональном питании

(не переедать, не злоупотреблять сладкими, мучными, жирными продуктами).
Познакомить с мучными национальными изделиями, которые подаются к чаю: губадия с яйцом, рисом и изюмом, кабартма, баурсак, талкыш-калеве, чак-чак, кош теле («птичьи язычки»).
Предоставить детям возможность познакомиться с известными за пределами республики лечебно-профилактическими здравницами и санаториями («Васильевский», «Сосновый бор», «Крутушка», «Бакирово», «Санта» и др.).
Формировать умение варьировать татарские подвижные игры. Стимулировать желание участвовать в национальных играх-состязаниях: «Перетягивание палки», «Перетягивание каната», «Бой с мешками» и др.
Формировать представление о значении спорта в жизни человека. Познакомить с национальным видом спорта «борьба на поясах» (куряш). Поддерживать определенные достижения в области спорта.

Образовательная область «Физическая культура»

Содержание образовательной области «Физическая культура» направлено на достижение целей формирования у детей интереса и ценностного отношения к занятиям физической культурой, гармоничное физическое развитие через решение следующих образовательных задач:
Закреплять умение использовать в самостоятельной деятельности разнообразные по содержанию игры народов Поволжья.
Развивать в подвижных играх такие двигательные качества, как сила, ловкость, быстрота, гибкость, общая выносливость.
Поощрять умение справедливо оценивать результаты игры.
Развивать интерес к народным играм.

Примеры игр

С ходьбой: «Хлопушки», «Бездомный заяц», «Два Мороза», «Перехватчики», «Ловилки», «Ключи», «Скворечники», «Лиса».
С прыжками: «Скок-перескок», «Лягушата», «Стрекозы», «Воробьи», «Не оставайся на полу».
С ползанием и лазаньем: «Перелет птиц», «Ловля обезьян», «Кто первый».
С метанием: «Передай мяч», «Кто самый меткий?», «Зайцы», «Мяч выше!», «Воробей».
Эстафеты: «Меткий стрелок», «Стрекоза».
Игры с элементами соревнования: «Кто быстрее?», «Красивые шары», «Поезд», «Сороконожки».
Татарские народные игры: «Нас было двенадцать девочек», «Тимербай», «Хромая лиса».

Образовательная область «Безопасность»

Содержание образовательной области «Безопасность» направлено на достижение целей формирования основ безопасности собственной жизнедеятельности и формирования предпосылок экологического сознания (безопасности окружающего мира) через решение следующих образовательных задач:

Формирование основ безопасности собственной жизнедеятельности

Закреплять умение соблюдать правила поведения в детском саду, дома, общественном месте; требовать от других людей выполнения этих правил.
Научить в случае необходимости самостоятельно набирать номер телефона вызова экстренной помощи.

Формирование безопасного поведения на дорогах

Учить детей графически изображать пространственные отношения и моделировать их в виде рисунка, плана, схемы; передвигаться в пространстве, используя стрелки – указатели движения, планы, схемы маршрутов.
Учить ориентироваться в окружающем мире по знакам и символам; поощрять придумывание своих знаков (символов) и их использование в играх. Показать карту движения транспорта; формировать представление о расписании движений.
Развивать умение использовать моделирование в качестве средства познания скрытых связей и отношений, планы-схемы – для прохождения простых безопасных маршрутов в своем микрорайоне («Кто быстрее найдет дорогу из детского сада к ближайшей остановке?», «Покажи дорогу из дома в школу», «Найди место происшествия» и др.).
Совместно с родителями, используя макеты, мелкие игрушки, конструкторы, разрабатывать наиболее безопасные марш-

руты движения от дома до детского сада (больницы, аптеки и др.) и обратно. Познакомить с ближайшими остановками.
Поощрять умение детей задавать вопросы по картам, схемам, маршруту, расписанию, неизвестным дорожным знакам.
Развивать любознательность, желание получить (или самостоятельно добыть) ответ на интересующую информацию.
Учить безопасному хождению по улицам и дорогам в дождь, снегопад и туман. Показать, как правильно держать зонтик, не загораживая обзор.
Продолжить знакомство с запрещающими знаками: «Поворот направо (налево) запрещен», «Движение запрещено», «Движение пешеходов запрещено», «Въезд запрещен», «Остановка запрещена» и др. Поощрять отражение дорожных знаков в детском рисунке.
Познакомить с предписывающими знаками: «Движение прямо», «Движение налево (направо)», «Круговое движение»

и др. Помочь понять смысл общепринятых символических обозначений.
Познакомить с информационно-указательными знаками: «Дорога с односторонним движением», «Въезд на дорогу с односторонним движением», «Дорога для автомобилей» и др. Развивать знаково-символическую функцию мышления.
Предоставить детям возможность самостоятельно определить назначение знаков сервиса: «Пункт питания», «Автозаправочная станция», «Телефон», «Пост ГИБДД», «Место отдыха» и др.; познакомить с их характеристиками (форма, цвет), местом установки, особым значением для водителей-дальнобойщиков.
Создавать условия для изучения дорожных знаков в реальных условиях. Стремиться к увеличению объема внимания и памяти.
Совершенствовать технику езды на двухколесном велосипеде: с разной скоростью, с изменением темпа; по кругу, по дорожке. Учить реагировать на дорожную ситуацию, вовремя притормозить, остановиться в обозначенном месте. Познакомить с понятием «тормозной путь».
Познакомить с правилами катания на самокате (на правой и левой ноге, по прямой, по кругу, с поворотами), скейтбордах, роликовых коньках, со средствами защиты (шлем, перчатки, наколенники, налокотники). Доставлять детям радость от движения.
Познакомить с правилами поведения в экстремальных ситуациях: как и в каких случаях звонить по телефону в службу спасения (полицию, скорую помощь).
Посредством игры развивать представления о средствах связи и передвижения по земле, воде, воздуху, под землей

(«Речной (морской) порт», «Автовокзал», «Аэропорт», «Вокзал», лото «Транспорт на земле, в воздухе, в воде», «Путешествие в дальние страны» и др.).

Предоставлять возможность самостоятельно определять содержание сюжетно-ролевых и режиссерских игр, поддер-

живая развитие сюжетных линий («Пешеходная прогулка по историческим улицам города», «Перекресток», «Мы едем за город, на дачу», «Инспектор ГИБДД и водители» и т. д.).

Продолжать знакомство с детской художественной литературой и поэзией, акцентируя внимание детей на наиболее значимые для обучения правилам дорожного движения ситуации.

Совместно с детьми разрешать такие проблемно-игровые ситуации типа: «Что ты будешь делать, если на противоположной стороне дороги с несколькими полосами движения ты увидел человека, которого давно ищешь?», «Что ты будешь делать, если, переходя дорогу, ты видишь, как бабушка рассыпала грибы из корзинки?» и т. д. Учить детей выявлять причины дорожно-транспортных происшествий. Стимулировать развитие навыков самоуправления в решении проблемно-игровых задач, проблемных ситуаций на дорогах, способности к самооценке и самоконтролю в деятельности.

Поощрять конструирование знакомых объектов (здания, мосты, транспортные средства, улицы) по фотографии, рисунку, схеме, а также по собственному замыслу. Учить встраивать в свои конструкции механические элементы: подвижные колеса, вращающееся основание подъемного крана и т. п., использовать созданные конструкции в играх.

Познакомить детей со строительством дорог, с техническими машинами со специальным назначением, с трудом взрослых. Учить детей замечать происходящие изменения и их отражение на безопасности движения автомашин и пешеходов (от качества дорог зависит безопасность движения).

Побуждать детей к процессу обеспечения личной безопасности (самосохранению) в условиях ускоряющегося жизненного ритма на дорогах.

Подготовить к дальнейшему, более осознанному изучению азбуки дорожного движения.

Формирование предпосылок экологического сознания

Воспитывать бережное отношение к живой и неживой природе родного края, заранее предвидеть положительные и отрицательные последствия своего вмешательства, формировать непотребительское отношение к природе, первые навыки природопользования.

СО ЦИАЛЬНО -ЛИЧНОС ТНОЕ РАЗВИ ТИЕ

Образовательная область «Социализация»

Содержание образовательной области «Социализация» направлено на достижение целей освоения первоначальных представлений социального характера и включение детей в систему социальных отношений через решение следующих образовательных задач:

Способствовать воспитанию чувства патриотизма, осознанию себя как гражданина родного города (села), республики, страны, уважительно и с гордостью относящегося к символике города, республики, страны (флагу, гербу, гимну).

Воспитывать положительное отношение к окружающим, терпимость (толерантность) к детям и взрослым (независимо от их социального происхождения, расовой принадлежности, языка, вероисповедания, пола и возраста), уважение к чувствам, мнениям, желаниям, взглядам других людей, развивать умение аргументировать несогласие, убеждать и т. д. Объяснять значение позитивного общения, сотрудничества с людьми разных стран и этносов.

Поощрять инициативу в общении на родном языке, расширять круг общения ребенка, формировать способы контактов с учителями школы, ветеранами войны, гостями, готовность разговаривать в доброжелательной форме, поддерживать тему разговора, отзываться на просьбу, предложение.

Формировать представления о своем месте в ближайшем социуме, принадлежность к той или иной группе людей (член группы детского сада, кружка народного танца, ученик спортивной школы, будущий гимназист и др.).

Формировать интерес к истории семьи (прадедушка, дедушка, прабабушка, бабушка). Развивать чувство гордости за семью, обращать внимание на их достижения, награды.

Способствовать творческому использованию в сюжетно-ролевых и режиссерских играх представлений об окружающей жизни, о литературных произведениях народов Поволжья, художественных и мультипликационных фильмах.

Поощрять самостоятельный выбор сказок народов Поволжья, стихотворений, песен, народных танцев для постановки; готовить необходимые атрибуты и декорации для будущего спектакля; распределять между собой обязанности и роли.

Использовать в театрализованной деятельности разные виды театра (бибабо, пальчиковый, театр кукол, картинок и др.). Развивать интерес к сценическому искусству.

Поддерживать проявления коллективных словесных игр.

Обогащать игровой опыт играми народов Поволжья.

Образовательная область «Труд»

Содержание образовательной области «Труд» направлено на достижение цели формирования положительного отношения к труду через решение следующих образовательных задач:

Продолжить формирование представлений о трудовой деятельности посредством татарских народных сказок («С ремеслом не пропадешь, без ремесла не проживешь», «Добрый совет», «Золотые песчинки» и др.). Познакомить детей с татарским народным юмором о труде («Два лентяя», «Ответ иголки» и др.).

Обучать некоторым видам ручного труда, подбирая их в соответствии с предпочтениями ребенка. Показать разные способы вышивки (тамбурный шов, шитье бисером), помочь детям в изготовлении подарка близким в национальном колорите.

Дать детям возможность участвовать в совместных с взрослыми делах, направленных на заботу о природном окружении: посадить деревья во дворе (на участке детского сада), разбить клумбу с цветами, поливать, устраивать зимой кормушки для птиц.

Привлекать детей к посильному участию в подготовке различных семейных праздников, торжеств, к выполнению постоянных обязанностей по дому, по хозяйству.

ПОЗНАВА ТЕЛЬНО -РЕЧЕВОЕ РАЗВИ ТИЕ

Образовательная область «Познание»

Содержание образовательной области «Познание» направлено на достижение целей развития у детей познавательных интересов, интеллектуального развития детей через решение следующих образовательных задач:

Продолжить знакомство с прошлым и настоящим республики, ее расположением, природой, климатом, жизнью людей. Познакомить с достопримечательностями своего города (села), народными промыслами, национальной кухней, языковой культурой народов Республики Татарстан. Способствовать овладению этикой межнациональных отношений.

Учить называть и показывать на карте родной город, республику, столицу, крупные города РТ (Альметьевск, Набережные Челны, Нижнекамск, Бугульма, Зеленодольск и др.).

Познакомить с жизнью древних городов, их историей, культурой, бытом (Биляр, Булгар). Учить сравнивать быт людей в городе и на селе. Обратить внимание на особенности одежды, жилища, домашней утвари двух народов.

Развивать __________умение видеть позитивные изменения, происхо-

дящие в родном городе (строительство детских садов, открытие спортивных комплексов, театров и др.).

Рассказать о том, что Казань – это большой промышленный и торговый центр, а татарский народ испокон веков занимался земледелием, животноводством, кожевенным производством, торговлей и т. д.

Продолжить изучение символики родного города, других городов, способствовать осознанию принадлежности к своему народу.

Приобщать к прошлому и настоящему национальной и мировой культур. Познакомить с жизнью и творчеством выдающихся деятелей музыкального и театрального искусства: композиторы (С. Садыкова, С. Сайдашев, Ф. Яруллин и др.), певцы (Ф. Шаляпин, И. Шакиров и др.), режиссеры театра (М. Салимжанов, К. Тинчурин и др.), актеры театра (В. Качалов, Г. Камал и др.). Вызвать интерес к их жизни и деятельности.

Познакомить с жизнью и деятельностью выдающихся деятелей науки (Н. И. Лобачевский, К. Ф. Фукс, И. М. Симонов, Н. Н. Зинин, А. М. Бутлеров, А. Е. Арбузов и др.). Удовлетворять познавательный интерес, помочь в поиске информации о преподавателях и выпускниках Казанского государственного университета.

Рассказать о подвигах национальных героев Великой Отечественной войны (М. Джалиль, Г. Гафиатуллин, М. П. Девятаев, П. М. Гаврилов, Н. Г. Столяров и др.). Привлечь родителей к рассказу детям о воинских наградах прадедушек, прабабушек. Воспитывать уважение к защитникам Отечества (возлагать цветы к обелискам, памятникам и др.).

Расширять знания детей о природоохранительной деятельности. Воспитывать бережное отношение к живой и неживой природе родного края, предвидеть положительные и отрицательные последствия своего вмешательства, формировать ресурсосбере-

гающее отношение к ней, навыки рационального природопользования. Рассказать о правилах сбора ягод и растений.

Продолжить знакомство с государственными заповедниками, их обитателями, представителями флоры и фауны, занесенными в Красную книгу РТ. Довести до сознания детей необходимость бережного отношения к редким представителям животного и растительного мира.

Познакомить с обитателями рек и озер Татарстана. Рассказать о значении рек, родников в жизни человека. Вызвать желание содержать в чистоте водные ресурсы республики.

Обращать внимание на красоту природы родного края, богатство ее форм, красок, запахов. Развивать умение детей за-

мечать изменения в природе.

Образовательная область «Коммуникация»

Содержание образовательной области «Коммуникация» направлено на достижение целей овладения конструктивными способами и средствами взаимодействия с окружающими людьми через решение следующих образовательных задач:

Развивать устойчивый интерес к татарскому языку.

Посредством использования информационно-коммуникационных технологий, аудио-, видеозаписей, учебно-методического комплекта активизировать в речи слова, обозначающие предмет, его признак, действие, создавать необходимый для элементарного общения запас лексических единиц.

Формировать элементарные навыки построения несложных повествовательных и вопросительных предложений.

Способствовать умению составлять небольшие рассказы (3–5 предложений) про себя, по серии ситуативных картинок с одним действующим лицом, сюжетной картинке, из личных наблюдений.

Поощрять стремление использовать татарский народный

фольклор, наиболее употребительные слова и выражения в детских видах деятельности.

Формировать умение прислушиваться к речи собеседника, говорящего на татарском языке, стремиться понять (или догадаться), о чем он говорит, вступать в диалог и поддерживать его, достигать коммуникативной цели при ограниченном владении языком.

Поощрять применение знаний в реальной языковой среде.

Подготовить детей к дальнейшему, более осознанному изучению татарского языка в начальной школе.

Образовательная область «Чтение художественной литературы»

Содержание образовательной области «Чтение художественной литературы» направлено на достижение цели формирования интереса и потребности в чтении (восприятии) книг через решение следующих образовательных задач:

Расширять круг детского чтения изданиями художественного, познавательного, энциклопедического характера.

Познакомить с основными признаками сказки, рассказа, стихотворения. Развивать стремление понять прочитанное, оценить действия и поступки литературных героев, придумать свои версии происходящего.

Учить эмоционально передавать содержание некоторых прозаических текстов и выразительно читать наизусть короткие стихотворения, участвовать в драматизации татарских сказок.

*Используя сказки народов Поволжья, развивать формы во-
ображения, в основе которых лежит интерпретация литератур-
ного образа.*
*Проявлять интерес к малым фольклорным жанрам. Приоб-
щать к словесному искусству, стимулируя проявления детьми
собственного литературного опыта, сохраняя при этом основ-
ные особенности стиля и жанра.*

*Познакомить с татарским народным юмором. Развивать
чувство юмора.*
Рекомендуемые произведения
Для чтения детям
*Малые формы фольклора: «Загляни к нам, солнышко…»,
пер. Р. Ягафарова, перес. Л. Кузьмина; «Мы косили, молоти-
ли…», пер. В. Бояринова; «Пальчики», пер. Р. Ягафарова, перес.
Л. Кузьмина; «Умная, прекрасная…», пер. Н. Ишмухаметова.*
*Сказки: «О кривой березе», пер. Г. Шараповой; «Ветер и
Солнце» (басня), пер. Г. Сибгатовой; «Добрый совет», пер.
И. Архиповой; «Луна и «Солнце», пер. И. Миннеханова.*
*Литературные сказки: Г. Тукай «Шурале» (отрывок);
К. Насыйри «Скупая собака» (басня); А. Алиш «Пчела и Оса»,
пер. А. Бендецкого; А. Гаффар «Колокольчики»; Р. Батулла
«Сын-Журавль», пер. Э. Умерова.*
*Поэзия: М. Джалиль «Осень пришла», пер. Ю. Кушака;
Г. Тукай «Родной язык», пер. С. Липкина; С. Хаким «Мы с Вол-
ги, из Казани», пер. Р. Морана; Ф. Яруллин «Единственная»,
пер. Р. Кожевниковой; Р. Миннуллин «Если будет хлеб», пер.
С. Малышева; Н. Каштан «От января до декабря», пер. С. Ма-
лышева; Р. Курбан «Песня о Мусе Джалиле», пер. С. Малы-
шева; Х. Халиков «Праздник», пер. М. Скороходова; З. Нури
«Считать умею», пер. Б. Блантера; Р. Миннуллин «Приезжайте
в гости», пер. С. Малышева.*
*Проза: Р. Фахруддин «Воспитанный ребенок» (отрывок),
пер. Р. Ахмета; В. Манасыпов «Куда бегут лекари?»; М. Хаса-
нов «Птица Фариды», пер. М. Зарецкого; Ш. Маннур «Собака»
(отрывок), пер. С. Гильмутдинова.*
Для заучивания наизусть
*Дж. Тарджеманов «Зима», пер. М. Ивенсен; Р. Миннуллин
«Прощание с детским садом», пер. Э. Блиновой.*
Дополнительная литература
Для чтения в лицах: Х. Халиков «Разговор», пер. Л. Хан-

*бекова; Р. Миннуллин «Хочется летать», пер. С. Малышева;
Г. Тукай «Забавный ученик», пер. С. Морана.*
*Поэзия: Г. Тукай «Водяная», Р. Курбан «Неделя», пер.
С. Малышева; Р. Файзуллин «Бумага», пер. П. Серебряко-*

ва; Г. Тукай «Белый дед», пер. Р. Валеевой; Р. Валеева «Самая красивая страна», пер. В. Валеевой; Р. Корбан «На Сабантуе», пер. С. Махотина; Р. Миннуллин «Над Казанью»,
«В первый класс», пер. Э. Блиновой. Проза. Литературные сказки: А. Гаффар «Потолок и пол»;
С. Гильмутдинова «Одуванчик»; Г. Тукай «Молодое дерево», пер. Г. Сибгатовой; Ф. Яруллин «Забывчивая Кукушка», пер. Ч. Ялаловой.

ХУДО ЖЕСТВЕННО - ЭСТЕТИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ

Образовательная область «Художественное творчество»

Содержание образовательной области «Художественное творчество» направлено на достижение целей формирования интереса к эстетической стороне окружающей действительности, удовлетворение потребности детей в самовыражении
через решение следующих образовательных задач: Развитие продуктивных видов деятельности

Рисование

Продолжить знакомство с элементами национального орнамента. Рассмотреть с детьми образ «древа жизни». Обратить
внимание детей на характер композиции (асимметричный),
на цветочный букет, в котором одновременно могут использо-
ваться мотивы разных цветов.
Приобщать детей к декоративной деятельности: показать
способы рисования асимметричного букета, представляющего
собой изящно изогнутую ветку, стебли которой щедро усеяны
элементами бутонов, цветов, плодов, листьев, завитков. Позна-

комить со способами планирования узора (предварительный
эскиз, набросок, композиционная схема). Поддерживать поиск
приемов изображения (включая приемы рисования без кисти).
Развивать чувство композиции.
Придумывать узоры для декоративных тканей, головных
уборов, обуви, полотенец в зависимости от формы предмета,
его назначения, материала. Поощрять проявления творчества.
Создавать условия для освоения новых и комбинирования
знакомых техник. Предоставлять возможность использовать
разные материалы, объединять разные способы изображения
реальных и сказочных образов (включая героев сказок народов
Поволжья). Учить передавать исторические образы посред-
ством изображения характерных предметов быта, интерьеров,
костюмов.
Способствовать сотрудничеству детей при выполнении кол-
лективных сюжетных и декоративных композиций. Поощрять
детскую инициативу, самостоятельность, умение начатое дело
доводить до конца.
Поощрять умение передавать в рисунках яркие события
из общественной жизни республики. Рассматривать вместе

с детьми работы и побуждать к рассказу о том, что нарисовано. Содействовать расширению тематики детских работ.

Лепка

Продолжать развивать интерес к лепке; совершенствовать умение лепить из глины (соленого теста, пластилина). Создавать условия для отражения полученных в музее впечатлений в детской художественной лепке. Совершенствовать умение лепить посуду ленточным способом, путем вытягивания и моделирования частей, используя стеку для передачи характерных черт (кумган, кувшин, ваза и т. д.).

Совершенствовать технику рельефного изображения. Учитывая характерные особенности натуры, развивать умение лепить трилистник, правильно передавая пропорции.

Развивать умение лепить с натуры актюбинские и шеморданские игрушки, передавать их характерные особенности.

Совершенствовать умение создавать скульптурные группы из двух-трех фигур, объединенные в несложные сюжеты: «На Сабантуе», «Чаепитие», «Конные скачки» и др. Стимулировать и поддерживать самостоятельное определение замысла, стремление передавать выразительность поз, движений.

Формировать умение лепить по представлению героев литературных произведений народов Поволжья. Развивать творчество, инициативу.

Аппликация

Развивать интерес к искусству аппликации, усложняя его содержание и расширяя возможности создания разнообразных изображений.

Поощрять применение техник симметричного, силуэтного, многослойного, ажурного вырезывания, разнообразных способов прикрепления деталей на фон, техник накладной и обрывной аппликации.

Побуждать детей к коллективному созданию орнаментальных аппликаций (панно, фризы, коллажи), к использованию разнообразных материалов для создания выразительного образа.

Совершенствовать способы объемной аппликации для создания композиции из цветов георгина, пиона, астры. Поощрять стремление дополнить композицию деталями, обогащающими изображение (птицы, пчелы, бабочки и т. п.).

Активизировать самостоятельный выбор сюжетов, отражающий события общественной жизни родного города (села).

Содействовать расширению тематики детских работ в согласовании с содержанием других образовательных областей.

Приобщение к изобразительному искусству

Продолжить знакомство детей с произведениями Г. Тукая и видами искусства, отражающими его творчество (балет «Шу-

рале» Ф. Яруллина, «Водяная» А. Бакирова, симфония «Кыр-

лай» Н. Жиганова, скульптурные и живописные произведения Б. Урманче, И. Казакова, Б. Альменова, Ф. Аминова и др.).
Формировать положительное отношение к искусству.
Создавать условия для полноценного восприятия произведений изобразительного искусства. Продолжить знакомить детей с произведениями живописи Музея изобразительных искусств Татарстана: И. Е. Репин «Читающая девушка», Н. И. Фешин «Портрет Вари Адоратской», И. И. Шишкин «Полянка», Х. Якупов «Перед приговором», И. Казаков «Маленький Тукай» и др. Развивать художественное восприятие произведений. Поощрять самостоятельную оценку произведений.
Познакомить детей с древнейшим искусством – художественной обработкой металла. Организовать посещение Музея национальной культуры НКЦ «Казань», где сохранились предметы домашней утвари: серебряные подносы, блюда, медночеканные кувшины, кумганы, бронзовые замочки в форме фигурок домашних животных; декоративные композиции, украшающие интерьеры и экстерьеры общественных зданий.
Учить при посещении музея бережно относиться к культурным ценностям и правильно вести себя.
Рассмотреть старинные ювелирные украшения: кольца, серьги, браслеты («бэлязэк»), накосники («чулпы»), шейно-нагрудные украшения («яка чылбыры»), перевязки («хэситэ») и др. Познакомить с творчеством современных художников-ювелиров (И. Фазулзянов, С. В. Ковалевская, В. О. Ковалевский и др.). Обратить внимание детей на национальное своеобразие ювелирных изделий.
Рассказать о золотошвейном искусстве как самостоятельном художественном промысле татарского народа. Рассмотреть с детьми расшитые тюбетейки, женскую бархатную обувь, кисеты, калфаки и др. Обратить внимание на наиболее популярные композиции – «золотое перо» («алтын каурый»), мотивы букета, птиц, пшеничного колоса, звезд и полумесяца и др. Формировать интерес к предметам искусства.

Продолжить знакомство детей с архитектурой родного города (села): соборных мечетей, храмовой архитектуры (соборная мечеть Кул Шариф, Раифский Богородицкий мужской монастырь).
Развивать умение замечать их характерные особенности, разнообразие пропорций, конструкций, украшающих деталей.
Закреплять знания о книжной иллюстрации. Познакомить детей с творчеством художников, проиллюстрировавших образ Шурале в детской литературе (Ф. Аминов, Б. Алменов, В. Булатов, Ю. Валиахметов, А. Тамергалина, Б. Урманче,

Н. Хазиахметов, Р. Шамсетдинов и др.). Обратить внимание на выражение отношения художников к этому сказочному персонажу. Вызвать интерес к рассматриванию книжных иллюстраций, желание задавать вопросы.

Образовательная область «Музыка»

Содержание образовательной области «Музыка» направлено на достижение цели развития музыкальности детей, способности эмоционально воспринимать музыку через решение следующих образовательных задач:

Приобщать к музыкальной культуре татарского народа. Познакомить с лучшими образцами вокальной, инструментальной, оркестровой музыки. Развивать умение определять настроение, характер музыки, поддерживать беседу о ней.

Вызывать яркий эмоциональный отклик при восприятии музыкальных произведений С. Сайдашева, Ф. Яруллина, Р. Яхина, Н. Жиганова и др. Закреплять умение определять жанр музыкальных произведений татарских композиторов, узнавать звучание знакомых музыкальных инструментов в оркестре народных инструментов и симфонической музыке.

Познакомить детей с мелодией Государственного гимна Российской Федерации. Развивать чувство гордости.

Продолжать работу над формированием певческих навыков

детей на основе национального репертуара, добиваться чистого звучания, правильного произношения, музыкально выразительного пения.

Расширять объем основных и танцевальных движений: «пружинистый ход», «первый ход», «апипа», «прыжковая цепочка», «борма», «бишек», «носок – пятка», «пятка – носок», «дробь», «основной ход», «ход с каблука» «простой шаг», «мелкая дробь», «волчок», «тройной притоп», «кружение парами» и др. Совершенствовать технику исполнения татарского танца.

Учить танцам народов Поволжья, развивать эмоциональное общение в них.

Развивать музыкально-двигательную импровизацию в сюжетных этюдах, способствовать созданию развернутых композиций, побуждать к активным самостоятельным действиям в художественно-творческой деятельности.

Рекомендуемый музыкальный репертуар

Слушание музыки

Государственный гимн Российской Федерации, муз. А. Александрова «Марш Советской Армии», муз. С. Сайдашева; «Вальс», муз. М. Трофименко; «Зима», «Весна», «Лето», «Осень» (из цикла «Картинки природы»), муз. Р. Яхина; «Танец

с мечами» (из балета «Горная быль»), муз. А. Ключарева; «Выход Шурале» (из балета «Шурале»), муз. Ф. Яруллина; «Танец птиц и Сююмбике (из балета «Шурале»), муз. Ф. Яруллина; «Песня кошки» (из оперы «Коварная кошка»), муз. Л. Хайрутдиновой; «Лес» (из симфонической поэмы «Кырлай»), муз. Н. Жиганова; Праздничная увертюра «Сабантуй», муз. Ф. Ахметова.

Пение

«Родной край», муз. Л. Батыр-Булгари, сл. З. Туфайловой, пер. Е. Муравьёва; «Часы», муз. Ф. Ахметова, сл. М. Джалиля, обраб. А. Гарифуллиной, пер. С. Малышева; «Наша любимая мама», муз. Л. Батыр-Булгари, сл. Ф. Рахимголовой, пер.

Е. Муравьёва; «Наша бабушка», муз. А. Ключарёва, сл. Г. Латыйпа, пер. Ю. Яссона; «Весна пришла», муз. Л. Батыр-Булгари, сл. Н. Яхиной, пер. Е. Муравьёва; «Алфавит», муз. Р. Зарипова, сл. К. Наджми, пер. С. Малышева.

Музыкально-ритмические движения

Упражнения: «Марш», муз. Н. Жиганова; «Весенние капельки», татарская народная мелодия в обраб. М. Музафарова; «Шаль вязала», башкирская народная мелодия в обраб. Б. Мулюкова; «На рассвете», муз. Р. Яхина; «Плясовая», муз. Л. Батыр-Булгари; «Золото-серебро», татарская народная мелодия в обраб. Р. Сабитова; «Башкирский танец», в обраб. Р. Сабитова; «Гульназира», башкирская народная мелодия в обраб. А. Кубагушева.

Этюды: «Клоуны», муз. Ф. Шаймардановой; «Пчелка», муз. С. Сайдашева; «Скачки», муз. Р. Еникеевой.

Танцы: Лирический танец «За водой» («Извилистый ручей»), муз. З. Хабибуллина; «Сигезле бию», татарская народная мелодия в обраб. Ю. Виноградова; «Танец девушек», муз. А. Абдуллина; «Танец джигитов», татарская народная мелодия в обраб. М. Макарова; «Гулькай», башкирская народная мелодия в обраб. А. Кубагушева; «Парный танец», татарская народная мелодия в обраб. А. Ключарёва; «Детский татарский танец», муз. М. Трофименко; «Парный башкирский танец», муз. Р. Зиганова, сл. С. Алибаева; «Танец-приглашение с платочками», башкирская народная мелодия в обраб. А. Кубагушева. «Танцуем парами», башкирская народная мелодия в обраб. А. Кубагушева; «Умарина», мордовская народная мелодия в обраб. Р. Мостафина; «Старинная плясовая», марийская народная мелодия в обраб. С. Макова; «Тункки-тункки», чувашская народная мелодия.

Хороводы: «Новый год», муз. Л. Батыр-Булгари, сл. Р. Валеевой, пер. Е. Муравьёва; «Елка», муз. Дж. Файзи, сл. Н. Баяна, пер. Ю. Лопатина; «Эйлен-бэйлен – дружный хоровод», муз. Ф. Абубакирова, сл. Р. Миннуллина, пер. С. Малышева; «Голубое озеро», муз. С. Сайдашева, сл. Г. Насыри, пер. С. Малыше-

ва. «Где зимой мели бураны», башкирская народная мелодия

в обраб. Л. Тумашева, сл. И. Мазнина; «Ялыке», удмуртская народная песня в обраб. Вл. Емельянова; «Снежок белый», удмуртская народная песня в обраб. П. Поздеева; «На лугу у ворот», марийская народная песня; «Белая береза», чувашская народная песня в обраб. Р. Ильгичевой.

Музыкальные игры: «Кошка и мышка», муз. Л. Шигабетдиновой; «Не опоздай», башкирская народная игра, муз. Р. Касимова; «Найди свой цвет», муз. С. Низамутдинова; «Кто первый?», муз. Ф. Ахметова; «Будем дружить», татарская народная мелодия в обраб. Д. Камалеевой; «Верхом на палочке», муз. Н. Жиганова; «Уголки», муз. З. Хабибуллина; «Игра парами», удмуртская народная игра; «Уступи свое место», марийская народная игра.

Игры с пением: «Сапожник», татарская народная игра; «Тюбетейка», татарская народная игра; «Медный пень», башкирская народная игра; «Где платок?», марийская народная мелодия в обраб. Л. Тумашева, сл. Л. Яхнина; «Рыщет по лесу лисица», мордовская народная мелодия в обраб. Л. Тумашева, сл. И. Мазнина; «Солнце и месяц», чувашская народная мелодия в обраб. Л. Тумашева, сл. И. Мазнина; «В репку», чувашская народная игра в обраб. И. Вдовиной; «Горелки», удмуртская народная игра в обраб. Л. Тумашева, сл. И. Мазнина.

Инсценировки: «Кот-воришка», муз. Дж. Файзи, сл. М. Джалиля, пер. Ю. Лопатина; «Наши друзья», муз. А. Ключарёва, сл. М. Хусаина, пер. Ю. Яссона; «Забавный ученик», муз. Л. Шигабетдиновой, сл. Г. Тукая; «Что ты рано встаешь, петушок?», муз. Л. Батыр-Булгари, сл. Б. Рахмата, пер. Е. Муравьёва.

Танцевально-игровое творчество. «Куклы», муз. Ф. Шаймардановой; «Вальс», муз. Дж. Файзи; «Подснежник», татарская народная мелодия в обраб. Р. Еникеевой; «Эх, пляшут наши сапожки», муз. Л. Батыр-Булгари, сл. Ш. Галиева, пер. Е. Муравьёва.

Праздники: «Сабантуй».

МОНИ ТОРИНГ ПЛАНИ РУЕМЫ Х РЕЗУЛЬ ТАТОВ ОСВОЕНИЯ ПРОГ РАММЫ

Региональная программа дошкольного образования – направлена на всестороннее физическое, социально-личностное, познавательно-речевое, художественно-эстетическое развитие и предусматривает обогащение детского развития посредством приобщения к истокам национальной культуры, краеведения, изучения татарского (русского) языка.

Система мониторинга достижения детьми планируемых результатов предполагает мониторинг промежуточных резуль-

татов и оценку итоговых результатов освоения Программы. Планируемые итоговые результаты освоения Программы представляют собой развернутое описание целей психолого-педагогической работы в виде социального портрета ребенка 7 лет, освоившего основную общеобразовательную программу дошкольного образования. Они задают общее направление усилий как при разработке основной общеобразовательной программы дошкольного образования и планировании, так и при ее реализации. Портрет ребенка – выпускника дошкольного образовательного учреждения отражает интересы и потребности семьи, общества и государства в области образования детей дошкольного возраста. Составляющими социального портрета являются интегративные качества ребенка 7 лет.

Личностные качества характеризуют развитие личностной сферы воспитанника (мотивации, произвольности, воли, эмоций, самооценки), в том числе морально-нравственное развитие.

Физические качества характеризуют физическое развитие воспитанника (силу, выносливость, гибкость, координацию, ловкость, скорость).

Интеллектуальные качества характеризуют развитие интеллектуальной сферы ребенка (формирование высших психических функций, накопление социального опыта).

Социальный портрет ребенка 7 лет,
освоившего основную общеобразовательную программу
дошкольного образования

1. Физически развитый, овладевший основными культурно-гигиеническими навыками.

Ребенок достиг максимально возможного уровня гармоничного физического развития (с учетом индивидуальных данных). У него сформированы основные физические качества и потребность в двигательной активности. Самостоятельно выполняет доступные возрасту гигиенические процедуры, соблюдает элементарные правила здорового образа жизни.

2. Любознательный, активный.

Интересуется новым, неизвестным в окружающем мире (мире предметов и вещей, мире отношений и своем внутреннем мире). Задает вопросы взрослому, любит экспериментировать. Способен самостоятельно действовать (в повседневной жизни, в различных видах детской деятельности). В случаях затруднений обращается за помощью к взрослому. Принимает живое, заинтересованное участие в образовательном процессе.

3. Эмоционально отзывчивый.

Откликается на эмоции близких людей и друзей. Сопереживает персонажам сказок, историй, рассказов. Эмоционально реагирует на произведения изобразительного искусства, музы-

кальные и художественные произведения, мир природы.
4. Овладевший средствами общения и способами взаимодействия со взрослыми и сверстниками.
Ребенок адекватно использует вербальные и невербальные средства общения, владеет диалогической речью и конструктивными способами взаимодействия с детьми и взрослыми (договаривается, обменивается предметами, распределяет действия при сотрудничестве). Способен изменять стиль общения со взрослым или сверстником в зависимости от ситуации.

5. Способный управлять своим поведением и планировать свои действия на основе первичных ценностных представлений, соблюдающий элементарные общепринятые нормы и правила поведения.
Поведение ребенка преимущественно определяется не сиюминутными желаниями и потребностями, а требованиями со стороны взрослых и первичными ценностными представлениями о том, что хорошо и что плохо (например, нельзя драться, обижать маленьких, нехорошо ябедничать, нужно делиться, нужно уважать взрослых и т. д.). Ребенок способен планировать свои действия, направленные на достижение конкретной цели. Соблюдает правила поведения на улице (дорожные правила), в общественных местах (в транспорте, магазине, поликлинике, театре и др.).
6. Способный решать интеллектуальные и личностные задачи (проблемы), адекватные возрасту.
Ребенок может применять самостоятельно усвоенные знания и способы деятельности для решения новых задач (проблем), поставленных как взрослым, так и им самим; в зависимости от ситуации может преобразовывать способы решения задач (проблем). Ребенок способен предложить собственный замысел и воплотить его в рисунке, постройке, рассказе и т. д.
7. Имеющий первичные представления о себе, семье, обществе (ближайшем социуме), государстве (стране), мире и природе.
Ребенок имеет представление:
– о себе, собственной принадлежности и принадлежности других людей к определенному полу;
– о составе семьи, родственных отношениях и взаимосвязях, распределении семейных обязанностей, семейных традициях;
– об обществе (ближайшем социуме), его культурных ценностях и своем месте в нем;
– о государстве (в том числе его символах, малой и большой родине, ее природе) и принадлежности к нему;

– о мире (планете Земля, многообразии стран и государства

населения, природы планеты).

8. Овладевший универсальными предпосылками учебной деятельности: умениями работать по правилу и по образцу, слушать взрослого и выполнять его инструкции.

9. Овладевший необходимыми умениями и навыками (речевыми, изобразительными, музыкальными, конструктивными и др., необходимыми для осуществления различных видов детской деятельности).

Сформированные интегративные качества ребенка – итоговый результат освоения Программы. Каждое качество позволяет на протяжении всего периода освоения Программы формировать его составляющие – промежуточные результаты.

Мониторинг промежуточных результатов освоения Программы проводится один или два раза в год. Периодичность мониторинга определяется дошкольным образовательным учреждением. Основная задача мониторинга заключается в определении степени освоения ребенком Программы и влияния образовательного процесса на динамику формирования интегративных качеств.

Содержание психолого-педагогической работы нацелено не столько на усвоение определенного и конкретного содержания, сколько на овладение детьми специфическими для каждого возрастного периода видами детской деятельности и формирование способности применять практический опыт в разных, в том числе новых условиях. Успешность освоения ребенком программных требований оценивается в процессе реальной жизнедеятельности детей, так как характеристикой развития выступает не столько формальная усвоенность той или иной информации, сколько применение ее в практической деятельности.

В процессе мониторинга выявляются физические, интеллектуальные и личностные качества, обозначенные в федеральных государственных требованиях. Достижения детей

оцениваются путем использования низкоформализованных (наблюдения, беседы, педагогические ситуации, беседы с родителями) и высокоформализованных методов (тесты, пробы и др.). В мониторинге результатов обучения татарскому (русскому) языку рекомендуется использовать учебно-методические комплекты «Говорим по-татарски», «Изучаем русский язык», 2011.

Диагностика промежуточных результатов является важным элементом профессиональной деятельности педагогов, но она не должна значительно усложнять ее, нарушать ход образовательного процесса. Обязательным требованием к построению системы мониторинга является использование только тех методов, применение которых позволяет получить необходимый объем информации в оптимальные сроки.

Аңлатма язуы

Төбәкнең мәктәпкәчә белем бирү программасы (алга таба Программа) «Мәктәпкәчә төп гомуми белем бирү программасы структурасына Федераль дәүләт таләпләре»нә (РФ Мәгариф һәм фән министрлыгының 23.11.2009 елда 655 нче карары нигезендә расланган) нигезләнеп төзелде.

Программада 3 яшьтән 7 яшькә кадәр булган балаларга төбәкнең климатик, милли-мәдәни, демографик, социаль-экономик шартларын исәпкә алып, белем бирү процессында катнашучылар тарафыннан формалаштырыла торган белем бирү эчтәлеге чагылдырыла.

Программа нигезендә мәктәпкәчә белем бирү учреждениесе мөстәкыйль рәвештә мәктәпкәчә төп гомуми белем бирү программасының вариатив өлешен эшли, раслый һәм тормышка ашыра; шуның белән балаларның физик, социаль һәм акыл үсеше хокукларын (Бала хокуклары турындагы Конвенция, 1989), барлык балалар өчен мәктәпкәчә баскычтан башлангыч мәктәпнең беренче сыйныфына укырга күчкәндә тигез мөмкинлекләрен тәэмин итә.

Программа мәктәпкәчә яшьтәге баланың үсеш закончалыкларына, шәхси һәм эшлекле якын килү турындагы фундаменталь тикшеренүләргә, мәктәпкәчә белем бирү өлкәсендә әйдәп баручы белгечләр хезмәтләрендә (Л. С. Высотский, П. Я. Гальперин, В. В. Давыдов, А. В. Запорожец, А. Н. Леонтьев, С. Л. Рубенштейн һ. б.) чагылыш тапкан фәнни тикшеренүләргә, гамәли эшкәртмәләр һәм методик киңәшләргә, мәктәпкәчә мәгариф системасы эшчәнлеген көйләп торучы башка норматив-хокукый актлар положениеләренә нигезләнә.

Программа мәктәпкәчә яшьтәге балалар үсеше проблемасына мәдәни-тарихи якын килүгә туры китереп эшләнде, анда фәнни нигезләнү һәм гамәли кулланыш принциплары берләштерелде. Программаны гамәлгә ашыру белем бирү процессын төзүнең комплекслы тематик принцибына, мәктәпкәчә

белем бирүнең бөтенлек һәм интеграция принципларына нигезләнде, балаларның яшьләренә туры килгән эш формаларын һәм эшчәнлек төрләрен исәпкә алып төзелде.

Программа белем бирү процессын эшкә ашыруны өлкәннәр һәм балаларның уртак эшчәнлеген, балаларның мөстәкыйль эшчәнлеген үз эченә алган ике төп оештыручы модель ярдәмендә тәэмин итә; 6 яшьтән 7 яшькә кадәр булган балаларга белем биргәндә яшь үзенчәлекләренә тәңгәл килерлек укыту моделен күздә тота, мәктәпкәчә гомуми белем бирүнең үрнәк программалары белән бәйләнешне тәэмин итә.

Программа балада һәрьяклы (физик, шәхси, танып белү, рухи, эстетик) үсешне арттыруга юнәлтелә һәм милли культура, туган якны, туган (татар, рус) телне өйрәнү аша аның баетылуын күздә тота. «Милли культураны, үз халкыңның рухи байлыгын өйрәнү, аны шушы җирдә яшәгән башка халыклар культурасы белән баету, баланың культурага булган билгеләмәсе киләчәктә аңа бөтендөнья культурасын аңларга ярдәм итәчәк. Бары тик үз халкының культурасына булган шундый киң караш, аны зуррак масштабтагы культура процесслары контекстларында кабул итү генә иҗади шәхес формалашуга һәм үсешенә нигез булып торачак, ул үз чиратында милли культураны пассив күзәтергә генә түгел, ә аңа шәхсән үз өлешен кертергә, культура барлыкка килү процессында катнашырга мөмкинлек бирәчәк» (Ф. Ф. Харисов).

Программада психилого-педагогик эшнең бурычлары дүрт юнәлеш буенча бүленеп бирелгән: физик, социаль-шәхси, танып белү-сөйләм, нәфис-нәфасәти үсеш юнәлешләре.

«Физик үсеш» юнәлешенә «Сәламәтлек», «Физик культура», «Куркынычсызлык» белем бирү өлкәләре керә, аларда сәламәт яшәү рәвеше формалашуга нигез салына. Татар халык мәдәнияте һәм зирәклеге аша гасырлар буена формалашкан барлык кыйммәтләр мәктәпкәчә мәгариф системасының бер өлеше булып тора.

«Социаль-шәхси үсеш» юнәлеше эчтәлеге нигезендә баланың туган телдә өлкәннәр һәм яшьтәшләре белән һәр

үсеш этабына хас булган үзенчәлекле формада аралашуы тора. Баланың аралашу һәм башка төрле эшчәнлеге традицияләрне үзләштерүгә, үзаң үсешенә нигез булып торган гражданлык хисләре башлангычына, туган иленә, туган ягына, гаиләсенә мәхәббәте формалашуга төп шарт булып тора. Бу юнәлешкә «Социальләштерү» һәм «Хезмәт» белем бирү өлкәләре керә.

«Танып белү-сөйләм үсеше» юнәлеше эчтәлегендә татар (рус) теленә тирән кызыксыну, туган телдә аралашуга теләк уяту бурычы куелды. Балалар матур әдәбияты, уку-укыту методик комплекты, аудио-, видеоязмалар, мәгълүмати-аралашу технологияләре авазларның дөрес әйтелешенә, билгеле күләмдә сүзлек байлыгына, сөйләмнең сәнгатьлелегенә нигез салырга ярдәм итәчәк.

Тарих, культура, архитектура, туган якның табигате белән танышу өлкәсендә махсус танып белү бурычлары куелды.

Милли кыйммәтләр һәм белем бирү системасы интеграциясе – мәктәпкәчә белем бирү эчтәлегенең, аның максатлары, кыйммәтләре, мәгънәви юнәлешләренең даими камилләшүе ул. Баланың танып белү-тикшеренү эшчәнлегенең эчтәлегенә милли культура элементларын кертү югары дәрәҗәдәге милли үзаңлы һәм рухи культуралы шәхес формалашуына китерә.

Интеграция – үзмаксат түгел, ә бәлки төбәк белем бирү системасының яңа халәткә күчүгә ихтыяҗы. Бу юнәлешкә «Танып белү», «Аралашу», «Матур әдәбият уку» белем бирү өлкәләре керә.

«Нәфис-нәфасәти үсеш» юнәлешендә милли культура чаралары ярдәмендә баланың дөньяга эстетик карашы формалашуы һәм сәнгати үсеше берлектә карала. Мәктәпкәчә мәгариф системасына милли культураны кертү милли культура элементлары булган музыка, сынлы сәнгать, театр, фольклор, халык җырлары, биюләре, уеннары аша тормышка ашырыла. Бу юнәлешкә «Иҗади сәнгать», «Музыка» белем бирү өлкәләре керә.

Программа мәктәпкәчә балачакның яшь үзенчәлекләренә карап бирелгән бүлекләрдән тора.

1. Аңлатма язуы.

2. Программаны гамәлгә кертү һәм үзләштерү буенча өлкәннәр һәм балалар эшчәнлеген оештыру.

3. «Сәламәтлек», «Физик культура», «Куркынычсызлык», «Социальләштерү», «Хезмәт», «Танып белү», «Аралашу», «Матур әдәбият уку», «Музыка», «Иҗади сәнгать» белем бирү өлкәләрен үзләштерү буенча психолого-педагогик эш эчтәлеге.

4. Программаны үзләштерүнең планлаштырылган нәтиҗәләре буенча мониторинг.

Хөрмәтле хезмәттәшләребез! Программа мәктәпкәчә яшьтәге балалар белән эшнең эчтәлеген баетырга, танып белүдә, иҗат итүдә аларның ихтыяҗларын канәгатьләндерергә, милли төбәк компоненты үсеше дәрәҗәсен тормышка ашырырга ярдәм итәр дип ышанабыз. Программа мәктәпкәчә балачакның мөһим чор икәнен күрсәтә, чөнки анда туган як тарихын, культурасын, табигатен танып белү баланың иҗтимагый уңышка китерәчәк культуралы, физик, акыл һәм шәхси сыйфатларына нигез булып тора.

Программаны төзүдә киңәшләре һәм «Матур әдәбият уку», «Музыка» белем бирү өлкәләре буенча күрсәткән ярдәмнәре өчен Казан шәһәре Совет районы 415нче балалар бакчасының өлкән тәрбиячесе К. В. Закировага, Идел буе районы 23нче балалар бакчасының музыка җитәкчесе З. Г. Ибраһимовага, Яңа Савин районы 405нче балалар бакчасының музыка җитәкчесе Г. Р. Гыйләҗетдиновага рәхмәт белдерәм.

Пр ограмманы гамәлгә керт ү һәм үзләштерү буенча өлкәннәр һәм балалар эшчәнлеген оештыру

Көндәлек режим ул – балаларның эшчәнлек төрләре һәм ялының рациональ дәвамлылыгы, дөрес чиратлашуы. Режим мәктәпкәчә белем бирү учреждениесе тарафыннан түбәндәгеләрне истә тотып төзелә:

– балаларның төркемдә булу вакытлары;

– гамәлдәге санитария нормалары һәм кагыйдәләре (СанПин);

– мәктәпкәчә белем бирү өлкәсендә федераль дәүләт таләпләре;

– мәктәпкәчә мәгарифнең үрнәк төп гомуми белем бирү программасы тәкъдимнәре;

– белем бирү процессын тормышка ашыруның үзенчәлекле шартлары (климатик, демографик, милли-мәдәни һ. б.);

– ел фасыллары һ.б.

Мәктәпкәчә мәгарифнең төп гомуми белем бирү программасының вариатив өлешен билгеләүче Программа күләме аны тормышка ашыру вакытының 20 % ын тәшкил итә, һәм ул мәктәпкәчә белем бирү учреждениесе тарафыннан мөстәкыйль билгеләнә.

Программаны үзләштерү, тормышка ашыру буенча өлкәннәр һәм балалар эшчәнлеге көндәлек режимда ике төп модельдә оештырыла: өлкәннәр һәм балаларның уртак эшчәнлеге, балаларның мөстәкыйль эшчәнлеге.

Белем бирү мәсьәләләренең чишелеше беренче модель кысаларында – өлкәннәр һәм балаларның уртак эшчәнлегендә – турыдан-туры белем бирү эшчәнлеге төрендә дә, шулай ук режим вакытларында бара торган белем бирү эшчәнлеге төрендә дә тормышка ашырыла.

Турыдан-туры белем бирү эшчәнлеге вакыт белән билгеләнгән шөгыльләрдә түгел, ә бәлки педагог үз теләге белән

бала эшчәнлегенең төрле төрләрен (уен, хәрәкәт, танып белүтикшеренү, аралашу, музыкаль, сәнгать, хезмәт эшчәнлеге, шулай ук матур әдәбият уку) оештыру аша яки аларны төрле формалар (проблемалы уен ситуациясе, матур әдәбият уку, күзәтү, хәрәкәтле уен, уен күнегүләре, эксперимент-тикшеренү эшләре, проект эшчәнлеге һ. б.) кулланып берләштергәндә тормышка ашырыла.

Бала туган ягы турында тулырак күзалласын өчен, тематик яктан комплекслы якын килергә тәкъдим ителә, ул балаларның яшь мөмкинлекләренә һәм кызыксынуларына ярашлы билгеле бер чынбарлыкны чагылдырырга һәм гомуми мәгънәне бирергә тиеш. Һәр яңа мәгълүмат балалар тарафыннан төрле кабул итү каналлары (күрү, ишетү, кинестетик) аша үзләштерелүен исәпкә алырга кирәк, шуңа күрә аның эчтәлеген үзләштергәндә бала эшчәнлегенең төрле

төрләрен файдаланырга тәкъдим ителә. Ләкин балаларның эшчәнлек төрләре белем бирү эчтәлегенең системасын чагылдырырга тиеш. Алар мәктәпкәчә мәгарифнең төп үрнәк гомуми белем бирү программасының эчтәлеген киңәйтергә һәм тирәнәйтергә мөмкин, бу – ата-аналарның белемгә ихтыяҗларын, балаларның танып белүгә карата кызыксынуларын канәгатьләндерергә, төбәк компонентының үстерешле потенциалын тормышка ашырырга мөмкинлек бирә.
Гадәти шөгыль үзенең кыйммәтен югалтмады, ләкин ул белем бирү процессының бердәнбер формасы булырга тиеш түгел. Ул балаларга белем бирүнең актив этабында, ягъни яңа материал биргәндә кулланыла. Ләкин педагогик эшнең үзләштерү этабында балаларны мөстәкыйльлеккә этәрүче башка формалар да актив рәвештә файдаланырга тиеш. Шөгыль барышында балалар туган телләрендә ирекле рәвештә аралашырга, ягъни фикерләрен әйтергә, сораулар бирергә, уртак эш өчен берләшергә мөмкиннәр. Шөгыльләрдә балаларны урнаштыруның төрле формаларын (өстәлләр артына, келәмгә, мольбертлар артына һ. б.) куллану зарур.
Төбәкнең _____________мәктәпкәчә белем бирү программасы 97
Балаларны татар (рус) теленә уртанчылар төркеменнән өйрәтә башларга тәкъдим ителә. Бу яшьтәге балаларга тел өйрәтү өчен атнасына 15 әр минут, зурлар төркемендә 25 әр минут, мәктәпкә әзерлек төркемендә 30 ар минутлы өчәр шөгыль бирелә. Бу вакытны эш төрләре буенча тәрбияче планлаштырылган тәрбия һәм белем бирү процессына яраклаштырып бүлә.
Тәрбиячегә татар (рус) телен өйрәнүче мәктәпкәчә яшьтәге балаларның телне ясалма тудырылган тел мохитендә үзләштерүләрен онытмаска кирәк. Тел мохите үстерешле характерда булырга тиеш. «Үстерешле тел мохите» төшенчәсе баланың үз тел тирәлеген (тел мохите), шулай ук үстерешле предметлы мохитне (тирәлекне) дә үз эченә ала. Татар (рус) телен өйрәтү шөгыльләре өчен махсус бүлмәләр булдыру зарур.
Бу бүлмәдә РФ һәм ТР дәүләт символлары, туган шәһәр, башкаладагы истәлекле урыннарның фотографияләре, татар (рус) халкының декоратив-гамәли сәнгать үрнәкләре сурәтләнгән альбомнар, үстерешле уеннар, балаларның төрле рәсемнәре, проектлары, кирәкле мәгълүматларны истә калдырырга ярдәм итә торган схемалар, татар халык әкиятләренең геройлары (уенчыклар), балалар матур әдәбияты, аудио-, видеоязмалар һ. б. булырга мөмкин.
Татар (рус) телендә сөйләшергә өйрәнү ул – сүзләр һәм аңлатмалар ятлау гына түгел, ә башка культура тирәлегендә яшәргә өйрәнү дә. Башка телне өйрәнү – башка культура, башка халык бәйрәмнәре һәм йолалары, әкиятләре, балалар уен-

нары, фольклоры белән танышу. Шулай итеп, «тел мохите» төшенчәсен «культуралы» сүзен өстәп анықларга кирәк. Мондый мохит балаларга яңа белемнәр биреп кенә калмый, ә аларга үз культураларын яхшырак өйрәнергә ярдәм итә, чөнки белем бирү процессы чагыштырулар белән бара.
Мәктәпкәчә учреждениедә чит тел мохите тудыруда төп чараларның берсе булып өлкәннәрнең чит телдә сөйләм эшчәнлеге тора. Өйрәтү характеры сөйләм өйрәтү буенча мах-

сус шөгыльләрдә генә түгел, ә балалар эшчәнлегенең төрле төрләрендә һәм режим моментларында да чагылырга тиеш. Шулай табигый рәвештә барлыкка килгән сөйләшүләр (диалоглар) балаларга сөйләм тәртибе моделе һәм охшарга тырышу өчен үрнәк булып тора. Педагогның сөйләме балаларны өйрәтерлек булсын өчен, түбәндәге шартларны исәпкә алырга кирәк:
– татар (рус) телен өйрәтүче тәрбиячененң сөйләме балаларга аңлаешлы булырга тиеш; озын һәм төзелеше буенча катлаулы җөмләләрне кулланудан сакланырга кирәк;
– тәрбиячененң нәрсә әйткәнен бала аңламаса, кабатлап әйтергә, икенче төрле итеп әйтергә һ. б. ысуллар куллану тәкъдим ителә;
– белем бирү процессы баланың сөйләм үсеше бурычларын эзлекле рәвештә катлауландыру, эшлекле якын килү һәм интеграция (берләштерелү) принциплары нигезендә төзелә.
Белем бирүне оештыруга интеграцияле якын килү танып белү ысуллары һәм аның сәбәпләренең җыелмасын формалаштыру, танып белү ысулларының бер эшчәнлек төреннән икенчесенә күчүе итеп карала. Анда төп игътибар баланың төрле эш төрләрендә үзлегеннән аерым барлыкка килми, ә бер-берсен тулыландыра, бербөтен педагогик процесска берләштерә торган интегратив сыйфатлар үсешенә бирелә.
Интегральләшкән белем бирүнең үзенчәлеге булып аның белем бирүнең үзәге булган бер мөһим яки өстенлек итүче эшчәнлек нигезендә төзелүе тора. Бу эшчәнлек белән берләшкән башка эшчәнлекләр белем бирүнең төп эчтәлеген, яшәп килгән бәйләнешләрне һәм балаларның алган белемнәрен мөстәкыйль эшчәнлектә куллану мөмкинлекләрен тирәнрәк аңларга ярдәм итәләр.
Үсешнең төрле юнәлештәге белем бирү бурычлары берберсен тулыландыралар һәм баеталар. Еш кына бер үк белем бирү бурычлары төрле эчтәлектә чишелергә мөмкин. Моннан тыш, эшчәнлекнең бер төрендә үсешнең берничә бурычын хәл

итәргә була. Мәсәлән, нәтиҗәле эш төрләрендә, техник яктан үзләштерелүеннән тыш, танып белү бурычларын (балалар-

ны көн мозаикасы сәнгате белән таныштыру, көн читекләр, аларның алгы һәм балтыр өлешләрендәге бизәкләрен карау), иҗади сәләтләрен, сөйләм үстерү, әгәр эшләнгән эскиз уен шартына туры килсә – уен эшчәнлеген формалаштыру бурычлары ___________(балалар үзләренең уй-теләкләрен, эш нәтиҗәләрен сөйлиләр) хәл итәлергә мөмкин.

Белем бирү процессын билгеле бер тәртиптә төзегәндә, белем бирү бурычлары бер-берсен тулыландыра ала. Шундый мөмкинлекләрне белем бирү процессын планлаштырганда истә тотарга кирәк.

Белем бирү процессын планлаштыру балаларның үзләренә генә хас булган төрле эш төрләре комплексын «уртак тема» тирәли берләштерүне күздә тота. Теманы сайлаганда, инициатива педагоглар, балалар һәм аларның әти-әниләренә бирелергә мөмкин. «Тематик атналар», «Вакыйгалар», «Проектлар», «Табигатьтә ел фасыллары күренешләре», «Бәйрәмнәр», «Йолалар» һ. б. темалар була ала. Бирелгән эчтәлекне үзләштерү өлкәннәр һәм балаларның уртак эшчәнлегендә, шулай ук балаларның мөстәкыйль эшчәнлегендә тормышка ашырыла.

Балалар эшчәнлегенең төрләрен шулай төзергә тәкъдим ителә: һәр киләсе эшчәнлек кузаллауларны баетырга, бирелгән вакыйгага, күренешкә яңача карарга, ә нәтиҗәле эшчәнлек аларны гамәлгә ашырырга мөмкинлек бирергә тиеш. Шундый якын килү генә тарихны, мәдәниятне, туган якның табигатен аңлы рәвештә иҗади өйрәнергә һәм алган белемнәрне мөстәкыйль кулланырга ярдәм итә.

Тәрбиячегә, балаларның активлык балансын тәэмин итеп, эшчәнлекнең катгый билгеләнгән графигын түгел, ә үзгәртә ала торганын кулланырга, аларның эзлеклелеген мөстәкыйль рәвештә билгеләргә тәкъдим ителә. Теге яки бу мәсьәләләрне чишү өчен, көндәлек режимда бирелгән вакыт кысаларында эшчәнлекнең бер төрен икенчесе белән алыштырырга мөмкин.

Эчтәлекне планлаштырганда, өлкәннәр белән балаларның үзара мөгамәләләренең төрле формаларын файдалануны күздә тоту мөмкин: турыдан-туры, турыдан-туры булмаган белем бирү, тигез хокуклы хезмәттәшлек. Турыдан-туры белем бирүдә тәрбияче актив позициядә тора, балалар мөстәкыйль рәвештә үзләштерә алмаган эчтәлекне ача (шәһәрнең символларын күрсәтә, истәлекле урыннары, тарихы турында сөйли). Аларга бирелгән мәгълүматны үзләштерергә ярдәм итәргә кирәк. Өлкәннәр белән балаларның һәм балаларның үзара партнёрлык эшчәнлеге үзләштерүнең төрле этапларында еш-рак файдаланыла, бу – эчтәлекнең үзенчәлегенә һәм балаларның тәҗрибәсенә бәйле.

Баланың аңы өлкәннәр һәм яшьтәшләре белән уртак

эшчәнлектә генә түгел, ә мөстәкыйль эшчәнлектә дә үсә. Шуңа күрә тәрбиячегә төркемдә баланың үзлегеннән үсеш процессына, мөстәкыйль иҗади башлангычларына этәргеч көч булып торган предметлы-үстерелешле мохит оештыру мөһим. Төрле яшьтәге балалар белән тәрбия һәм белем бирү процессын планлаштыруның үзенчәлекләре бар. Кечкенәләр, уртанчылар, зурлар төркемнәрендә белем бирү процессы күбесенчә ирекле формаларда оештырылса, мәктәпкә әзерлек төркемендә махсус оештырылган өйрәтү шөгыльләренә мөһим урын бирелә. Шөгыльләрдә уку-укыту методик комплектын куллану, укыту һәм уен бурычларын кертү белем бирү эшчәнлеге элементларының үсешенә (бурычны кабул итәргә өйрәнү, инструкция буенча эш итү, үз-үзеңне тикшереп торуга) ярдәм итә. Ләкин бу очракта оештырылган белем бирүнең ролен арттырмаска кирәк. Яшь үзенчәлекләре буенча, балаларга тормышчан вакыйгаларны күзәтү, билгеле әйберләр белән эш итү, уен һәм ярыш характерындагы эшчәнлек аеруча якын.

Тәрбия һәм белем бирү процессын проектлаштырганда, мәктәпкәчә белем бирү учреждениесе педагогларының (тәрбиячеләр, логопедлар, физик культура инструкторлары,

музыка җитәкчеләре, өстәмә белем бирү педагогларының) эшчәнлеген планлаштыру аша берләштерү мөһим. Мәктәпкәчә мәгарифнең төбәк программасын тормышка ашыруда педагоглар эшчәнлеге эчтәлеген үзара килешү буенча системалы эш алып бару зарур. Балаларның билгеле бер эчтәлекне үзләштерүләре йомгаклау вакыйгасы – ял вакыты, бәйрәм, спектакль, күргәзмәләр оештыру белән тәмамланырга мөмкин. Анда балалар алган белемнәрен йомгаклыйлар, үзләренең уңышларын күрсәтәләр. Әгәр дә сценарийга алынган белемнәрне куллануны таләп итүче ярыш моментлары, викторина элементлары, гамәли биремнәр кертелсә, бу чаралар балалар бакчасындагы педагогик процесс барышын күзәтүнең үзенчәлекле ысулы булып тора ала. Мәсәлән, «Безнең шәһәр транспорты» проекты команданың ата-аналар катнашындагы уен ярышы рәвешендәге «Шәһәр урамнарындагы куркынычсызлык» музыкаль-спорт күңел ачу чарасы белән тәмамланырга мөмкин.

Тәрбия һәм белем бирү процессын проектлаштыруга интеграцияле якын килүне куллануның үз өстенлекләре бар: үсеш һәм белем бирү бурычлары эчтәлекле-мәгънәви кырның үзәге булып тора, бу – бала эшчәнлегенең нигезен ныгыта, үсеш нәтиҗәлелеген көчәйткәндә балаларга булган психологик йөкләнешне киметүне тәэмин итә; мөстәкыйльлек һәм активлык дәрәҗәләренең көчәюенә, әйләнә-тирә турында тулы

күзаллаулар формалашуга мөмкинлек бирә. Педагогик процесста катнашучыларның үзара ярдәм итешүләре тәэмин ителә, баланың үсешенә бердәм караш булдырыла. Балаларның уңышы ата-аналарның казанышына әйләнә.

Кечкенәләр төркеме

(3 яшьтән 4 яшькә кадәр)

Психолого-педагогик эш эчтәлеге

Физик үсеш

«Сәламәтлек» белем бирү өлкәсе

«Сәламәтлек» белем бирү өлкәсе эчтәлеге балаларның сәламәтлекләрен саклау, аларда сәламәтлек культурасы нигезләрен формалаштыру максатларын тормышка ашыруга юнәлтелә һәм белем бирү бурычларын билгели.

Балаларның физик һәм психик сәламәтлекләрен саклау һәм ныгыту; учреждение төрен һәм тибын, булган шартларны, төркем тулылыгын, балаларның сәламәтлек һәм үсеш торышы үзенчәлекләрен, шулай ук төбәкнең климатик шартларын һәм ел фасыллары үзенчәлекләрен исәпкә алып, бала организмын системалы чыныктыруга, хәрәкәтләрнең төп төрләре формалашуга һәм камилләшүгә шартлар тудыру.

Культура-гигиена процедураларының төп алгоритмнары белән таныштыру.

Балаларны гигиена процедураларын аңлы һәм мөстәкыйль рәвештә башкарырга гадәтләндерү. Сабынны дөрес куллану, кулларны, битне, колакларны чиста юу; юынгач коры итеп сөртенү, сөлгене урынына элү, тарак һәм кулъяулык куллану күнекмәләрен формалаштыру.

Өстәл янында үз-үзеңне дөрес тотуның иң гади күнекмәләрен формалаштыру: аш һәм чәй кашыкларын, чәнечке, салфетканы дөрес куллану.

Ипине вакламаска, азыкны түкми-чәчми ашарга, ризыкны авызны ябып чәйнәргә, ашап туйгач рәхмәт белдерергә күнектерү.

Милли ризыклар: токмачлы аш, шулпалы пилмән, чумар ашы, сөтле чәй һ. б. белән таныштыру.

Файдалы һәм зарарлы азык-төлек турында күзаллау булдыру; яшелчәләр һәм җиләк-җимеш, кеше организмы өчен файдалы сөт ризыклары: каймак, катык, эремчек һ. б. белән таныштыру.

Сәламәтлекнең әһәмиятен аңлату, сәламәт яшәү рәвеше тәрбияләү өчен шартлар тудыру. Үз сәламәтлегеңә һәм якын кешеләреңнең сәламәтлегенә сакчыл караш тәрбияләү.

Көндәлек тормышта гигиена күнекмәләрен үтәүгә һәм

пөхтәлек булдыруга ихтыяҗ формалаштыру.

«Физик культура» белем бирү өлкәсе

«Физик культура» белем бирү өлкәсе эчтәлеге балаларда физик культура шөгыльләренә кызыксыну һәм аңлы караш, гармонияле физик үсеш формалаштыру максатларын тормышка ашыруга юнәлтелә һәм белем бирү бурычларын билгели.

Хәрәкәтле уеннарда балаларның хәрәкәт активлыгын формалаштыру.

Шуышу, үрмәләү күнекмәләрен үстерүче уеннарны, тупны ыргыту һәм тотып алу уеннарын хуплау. Акрынлап катлаулырак кагыйдәле һәм хәрәкәтләр алмашынулы уеннар уйнарга өйрәтү.

Уен үрнәкләре

Йөрүле һәм йөгерүле уеннар: «Миңа таба йөгерегез», «Песи һәм тычканнар», «Маэмай», «Флаг янына йөгерегез», «Аю урманында», «Кетәклектә төлке», «Атлар», «Такси», «Түгәрәктә».

Сикерүле уеннар: «Инеш аша», «Күбәләкне тот», «Чыпчыклар һәм песи», «Түмгәктән түмгәккә».

Шуышулы, үрмәләүле уеннар: «Тавык һәм чебиләр», «Йорт куяннары».

Тупны ыргыту һәм тотып алу уеннары: «Туплар», «Кызыл, зәңгәр...», «Төз ыргыт», «Тот, ыргыт, төшермә...».

Әйләнә-тирәдә ориентлашуга уеннар: «Чыпчыклар һәм автомобиль», «Трамвай», «Үз төсеңне тап», «Үз өеңне тап».

Аз хәрәкәтле уеннар: «Машина килә», «Куык», «Тигез юл буйлап», «Кошчыклар».

«Куркынычсызлык» белем бирү өлкәсе

«Куркынычсызлык» белем бирү өлкәсе эчтәлеге үз тормышыңның куркынычсызлыгы нигезләрен һәм экологик аң (әйләнә-тирә дөнья куркынычсызлыгы) алшартларын формалаштыру максатларын тормышка ашыруга юнәлтелә һәм белем бирү бурычларын билгели.

Тормыш куркынычсызлыгы нигезләрен формалаштыру

Балаларны балалар бакчасында үз-үзләрен тотуның иң гади кагыйдәләре белән таныштыру.

Тормышта була торган куркыныч чыганаклары (кайнар су, ут, кисә һәм чәнчи торган очлы предметлар, электр приборлары һ. б.) турында беренчел күзаллаулар булдыру.

Бассейн һәм сулыкларда коенганда сак булырга күнектерү.

Юлларда хәвеф-хәтәрсез йөрү тәртибе формалаштыру

Балаларны юлларның машиналар һәм җәяүлеләр йөри торган өлешләре (тротуар) белән таныштыру; светофорның кы-

зыл, сары һәм яшел төсләренең мәгънәләрен аңларга ярдәм итү. Күрү сигналлары ярдәмендә йөрергә өйрәтү.
Юл йөрү кагыйдәләрен өйрәнү өчен кирәкле булган ситуация һәм объектларны аерып карап, урам, транспорт чаралары турында бербөтен күзаллау формалаштыру.

Хәрәкәт итү чараларының атамалары һәм аларны файдалану максатлары белән таныштыру. Җиңел һәм йөк машиналарының охшаш һәм аермалы якларын табарга, мөһим детальләрен (автомобильдә: кабина, руль, тәгәрмәчләр һ. б.), тору урынын (тәрәзә артында, биек, ерак) әйтә белергә өйрәтү. Хәрәкәт итү чараларының (трамвай, троллейбус, автобус) кайбер охшаш якларына игътибар итәргә, аларны аерым үзенчәлекләре, бурычлары буенча төркемли белергә күнектерү.
Транспорт төрләре (җир өсте, су, һава һ. б.) турында беренчел күзаллаулар булдыру.
Тавыш чыганагының (хәрәкәт итә торган транспорт, автомобиль сигналы, светофорның яшел төсе вакытындагы тавыш сигналы һ. б.) урынын билгели белү, төрле яңгырашлы тавышны кабул итү, хәрәкәт итүче самолёт, поезд, трамвай һ. б. ның тавышларын аера белү күнекмәләрен үстерү. Ишетү игътибарлылыгын үстерү.
Өлкәннәр хезмәте (машина йөртүче, ЮХИДИ инспекторы, кондуктор (билет сатучы) һ. б.) турында күзаллау формалаштыру, аларның эш-гамәлләренә һәм эш нәтиҗәләренә игътибар итү.
«Автобус», «Трамвай», «Такси» һ. б. сюжетлы-рольле уеннар үсеше өчен предметлы-уенлы мохит булдыру; балаларга образлы уенчыкларны, аларны алмаштыручы предметларны, уен мохите тудыра торган модульләрне иркен куллану мөмкинлеге бирү.
Сюжетлы-рольле уеннарны, яки шәхси, аерым бер уенны мөстәкыйль оештыруны хуплау.
Балалар арасында роль алу, рольләр бүлешү, уеннарда берләшә белү һәм рольдә аралашу осталыкларын үстерү; җәмәгать транспортында аралашу культурасы белән бәйле рольле репликаларны хуплау.
Балаларның дидактик материал белән булган мөстәкыйль уеннарына шартлар тудыру. Су һәм ком белән (көймәчекләр җибәрү, юллар төзү һ. б.) уйнауларны хуплау. Хәрәкәтле уен

(«Чыпчыклар һәм автомобиль», «Поезд» һ. б.) кагыйдәләрен үтәргә өйрәтү.
Өч тәгәрмәчле велосипедта турыга, түгәрәк буйлап, борылышлар ясап йөрергә өйрәтү.
Әдәби әсәрләр эчтәлеген балаларның үз тәҗрибәләре,

көндәлек тормышлары һәм әйләнә-тирәләре белән бәйле белүләренә ирешү. Баланың «Ә минем өемдә мондый машина бар» тибындагы җөмләләренә актив җавап бирү.
Балаларның инициативалы сөйләмен үстерү, хәрәкәт итү чаралары турында күзаллауларын киңәйтү һәм ачыклау максатыннан, мөстәкыйль карау өчен төрле рәсемле китаплар, реклама буклетлары, техник уенчыклар тупланмасын карарга мөмкинлек бирү; балаларның сорауларын хуплау.
Әйләнә-тирәдә гади закончалыклар һәм бәйләнешләр булуына игътибар итү, мәсәлән, әгәр караңгы икән – ут кабызырга, урамда тайгак икән – кеше үтеп йөри торган җирләрдә ком сибәргә һ. б.
Экологик аң алшартларын формалаштыру
Табигатьтә үз-үзеңне тоту кагыйдәләре белән таныштыру. Табигатьтә куркыныч тудыру чыганаклары (таныш булмаган хайваннар, бөҗәкләр, үсемлек җимешләре, сулыклар һ. б.) турында беренчел күзаллаулар формалаштыру.
Социаль-шәхси үсеш
«Социальләштерү» белем бирү өлкәсе
«Социальләштерү» белем бирү өлкәсе эчтәлеге балаларның социаль характердагы беренчел күзаллауларын үзләштерү һәм балаларны социаль мөнәсәбәтләр системасына кертү максатларын тормышка ашыруга юнәлтелә һәм белем бирү бурычларын билгели.

Тирә-юньдәгеләргә карата кызыксыну һәм дусларча мөнәсәбәт тәрбияләү. Туган телдә ышанычлы аралашу шартлары тудыру. Әйләнә-тирә дөнья, туган шәһәр (авыл), республика вакыйгалары турындагы төрле мәгълүмат чыганагы буларак, балаларның өлкәннәр белән аралашуга ихтыяҗын хуплау.
Культуралы аралашу күнекмәләре булдыру (әңгәмәдәшенең милләтенә карап, ачык йөз белән шул телдә исәнләшү һәм сабуллашу; үтенеч, тәкъдимнәрне әдәпле итеп белдерү; ярдәм, сый-хөрмәт өчен рәхмәт белдерү; яшьтәшенә исеме белән ягымлы итеп эндәшү, килешмәү яки канәгать булмауны әдәпле генә аңлата белү).
Балаларны республиканың истәлекле төп бәйрәмнәре белән таныштыру. Балалар бакчасы тормышы, республикадагы, илдәге вакыйгаларга мөнәсәбәтле булу хисе тәрбияләү.
Әйләнә-тирә тормыш, әдәби әсәрләр һәм мультфильмнарның эчтәлегеннән чыгып, күңеленә ошаган ике-өч бала белән уеннар оештыра; «Чәкчәк пешерәбез» һ. б. типтагы уен күнегүләрендә уен гамәлләрен башкара белергә өйрәтү.
Балаларның тормыш тәҗрибәсен, предметлы-уенлы мохит-

не, уйнау культурасын баетып, татар һәм рус халыкларының көндәлек тормышын чагылдыра торган сюжетлы-рольле уеннар оештыру өчен шартлар булдыру. Балаларга уен өчен мөстәкыйль рәвештә милли уенчыклар, бизәнү-ясану әйберләре, киемнәр һ. б. сайларга ярдәм итү.

Персонаж белән бәйләнешкә керүнең беренче тәҗрибәсен (курчак Алсу концерт күрсәтә), өлкәннәр белән аралашу даирәсен киңәйтү (әби авылга кунакка чакыра) юлы белән, сәхнәләштерелгән уеннарга кызыксыну уяту.

Авазлар белән башкарыла торган уен-гамәлләргә җавап бирү, татар композиторлары музыкасы астында һәм яңгыраган сүзгә (татар поэзиясе һәм кече фольклор әсәрләрендәге) хайван һәм кошларга охшатып хәрәкәтләр ясау теләге уяту.

Халык уенчыклары, курчак театры персонажлары, музыкаль уенчыклар (курай, гармун һ . б.) белән күңел ачу уеннары оештыру.

Гаилә әгъзалары (әти-әни, бабай-әби, абый-эне, апа-сеңел), аларның исемнәре, бер-берләрен кайгырту ысуллары турында күзаллаулар формалаштыру; өлкәннәрнең үтенеч һәм йомышларын үтисе, гаилә әгъзалары белән уртак хезмәттә катнашасы килү теләкләрен хуплау. Ата-ана һәм башка якын кешеләргә карата игътибарлы мөнәсәбәт тәрбияләү.

«Хезмәт» белем бирү өлкәсе

«Хезмәт» белем бирү өлкәсе эчтәлеге балаларда хезмәткә уңай мөнәсәбәт формалаштыру максатын тормышка ашыруга юнәлтелә һәм белем бирү бурычларын билгели.

Кече фольклор жанрлары ярдәмендә балаларда хезмәт эшчәнлеге турында кайбер күзаллаулар формалаштыру. Балаларның үз-үзләренә хезмәт күрсәтү һәм хезмәт эшчәнлекләре (хуҗалык-көнкүреш хезмәте, табигатьтәге хезмәт) барышында татар халык мәкальләрен файдалану.

Әти-әниләрнең балалар аңлый торган һөнәрләре (табиб, сатучы, шофёр, төзүче һ. б.) белән таныштыру.

Танып белү-сөйләм үсеше

«Танып белү» белем бирү өлкәсе

«Танып белү» белем бирү өлкәсе эчтәлеге балаларда танып белү ихтыяҗларын һәм акылны үстерү максатларын тормышка ашыруга юнәлтелә һәм белем бирү бурычларын билгели.

Баланы үзе яши торган урам, шәһәр (авыл) исемнәрен әйтергә өйрәтү. Әйләнә-тирә (шәһәр яки авылның төп объ-

ектлары), янәшәдәге предметлар, аларның билгеләнешләре

белән таныштыруны дәвам итү. Кешеләр яши торган йортларның төзелеше, өй кирәк-яраклары турындагы күзаллауларын үстерү.

Балалар бакчасында, өйдә була торган вакыйгаларда (бәйрәм иртәләрендә, якын кешеләренең һәм яшьтәшләренең туган көннәре һ. б. бәйрәмнәр уңаеннан бүләк әзерләүдә, гаилә бәйрәмнәрендә катнашу һ. б.) актив катнашасы килү теләге уяту.

Үз-үзләрен кунакта, дусларының туган көннәрендә, халык бәйрәмнәрендә, балалар бакчасында әдәпле тоту кагыйдәләренә өйрәтү. Урамда, юлларда, җәмәгать транспортында тәртип кагыйдәләре белән таныштыру.

Балаларда ял (бәйрәм) көннәрен кем белән, кайда (циркта, «Кырлай» аттракцион паркында, үзәк мәйданда, шәһәр урамнарында, шәһәрдән читтә) үткәрүләре турында сөйләргә теләк уяту. Вакыйгаларга уңай эмоциональ мөнәсәбәт чагылышын, алган тәэсирләрен өлкәннәр һәм балалар белән бүлешүгә омтылышларын хуплау.

Туган якның кайбер үсемлекләре: агачлар (каен, имән, чыршы), куаклар (сирень, гөлҗимеш), чәчәк атучы үлән үсемлекләр (тузганак, үги ана яфрагы), бүлмә гөлләре (яран, фикус) белән таныштыру. Бөҗәкләр (күбәләк, камка, энә карагы) турындагы күзаллауларын киңәйтү.

Үзләре яшәгән җирлектәге йорт һәм кыргый хайваннар, аларның үзенчәлекләре белән таныштыру эшен дәвам итү. Хайваннар дөньясына, барлык тереклек ияләренә, табигатькә карата кызыксыну уяту. Балаларны тәүлек бүленеше һәм табигатьтәге сезонлы үзгәрешләрне, кешеләрнең ел фасыллары белән бәйле хезмәт эшчәнлеген күрә белергә өйрәтү. Әйләнә-тирә табигатьнең матурлыгына (салават күпере, агачлардагы бәс, беренче чәчәкләр күренү һ. б.га) соклана белү күнекмәләре үстерү.

«Аралашу» белем бирү өлкәсе

«Аралашу» белем бирү өлкәсе эчтәлеге әйләнә-тирәдәге кешеләрнең үзара мөгамәләсенең конструктив ысул һәм чараларын үзләштерү максатларын тормышка ашыруга юнәлтелә һәм белем бирү бурычларын билгели.

Баланы туган телендә төрле темаларга сөйләшергә, аралашырга өйрәтү; күргәннәре турында күзаллап сөйләргә генә түгел, тормышында булган вакыйгалар, башкарган эшгамәлләре, үзен кызыксындырган күренеш һәм предметлар, туган як табигате объектлары турында да сөйләргә күнектерү. Сорауларга җавап бирергә өйрәтү. Үз фикерләрен әйтү, үтенеч һәм тәкъдимнәр белән өлкәннәргә мөрәҗәгать итү ом-

тылышларын хуплау.

Таныш булган татар (рус) халык әкиятләреннән өзекләр, шигырьләрне сәхнәләштереп сөйли белү күнекмәләре бирү; 2–3 җөмләдән торган хикәяләр төзергә өйрәтү. Җөмләдәге сүзләрне дөрес бәйләр өчен, кушымчаларны дөрес файдаланырга өйрәтү.

Балаларның уен барышында үзара мөнәсәбәтләрен (уендагы үзләренең эш-гамәлләре турында сөйлиләр, уенчыклар, аларны алмаштыручы предметларны сүзләр белән атыйлар) җайга салырга булышу. Балаларның сөйләмен барлык белем бирү өлкәләрен үзләштерү өчен кирәкле сүзләр белән баету.

Туган телдәге авазларны дөрес әйтергә өйрәтү, аваз культурасы тәрбияләү.

«Матур әдәбият уку» белем бирү өлкәсе

«Матур әдәбият уку» белем бирү өлкәсе эчтәлеге балаларда китап укуга кызыксыну һәм ихтыяҗ формалаштыру максатларын тормышка ашыруга юнәлтелә һәм белем бирү бурычларын билгели.

Көчле хис-кичерешләр чыганагы булган китапка һәм өлкәннәр белән әдәпле аралашуга кызыксыну формалаштыру.

Яшьтәшләре белән бергәләп тәрбияченең сәнгатьле уку яки сөйләмен тыңлау күнекмәләре булдыру.

Татар халык әкиятләрендә, язучы һәм шагыйрьләрнең әдәби әсәрләрендә вакыйгалар барышын күрсәтмәлелек (уенчыклар, рәсемнәр, хәрәкәтләр) ярдәмендә күзәтергә, аларның эчтәлеген сүзләр, хәрәкәтләр, ишарәләр белән белдерергә өйрәтү. Уен гамәлләрендә катнашасы килү теләге булдыру, кыен булмаган сорауларга җавап бирергә, персонажларга үз мөнәсәбәтен белдерергә, кара-каршы сөйләшүләр алып барырга күнектерү.

Әдәби әсәрләргә карата хисси кичерешләр булдыру, әдәби сүзгә кызыксыну уяту.

Китаптагы иллюстрацияләрне караганда, әдәби әсәр геройларын һәм аларның гамәлләрен танырга булышу. Татар халык авыз иҗаты үрнәкләре (юаткычлар, әйтемнәр, бармак уеннары) белән таныштыру. Кече фольклор формаларын көндәлек тормышта куллануны хуплау.

Тәкъдим ителә торган әсәрләр

Балаларга уку өчен

Җырлар, такмаклар, эндәшләр, бармак уеннары: «Әллибәлли итәрсең…», «Тилгән...», «Салкын су, чиста су...», «Бас, кызым, Әпипә...», «Әтисе дә ярата…», «Әйдә, әйдә, Зөбәйдә...», «Песи, песи, пескәем...», «Минем кызым дәү кебек», «Көзгегә карыйм әле...», «Чәбәк-чәбәк әбкәсе...», «Там, там, тамчы,

там…», «Гөлдергү, гөлдергү...», «Суы сарыксын…», «Минем кызым бик иркә…», «Бармак, бармак, кайда булдың?», «Олыга утын ярырга...».
Әкиятләр: Татар халык әкиятләре: «Аю белән бабай», «Кыз һәм икмәк», «Аю белән хатын», «Мәче белән Аю», «Кем нәрсә ярата?», «Төлке белән Каз»; рус халык әкиятләре: «Шалкан», «Чуар тавык» «Өч аю».

Шигърият: М. Фәйзуллина. «Көзге яңгыр»; Р. Харис. «Лап-лап»; Ә. Исхак. «Чишмә»; Н. Каштан. «Безнең сыер»; Ә. Исхак. «Беренче рәхмәт»; З. Туфайлова. «Шофёр булам»; З. Гомәрова. «Ул шуңа кечкенә»; Э. Мөэминова. «Үз телендә сөйләшә»; Р. Харис. «Ботка»; Р. Вәлиева. «Минем сеңлем»; М. Мазунов. «Энесенә ул апа»; Б. Рәхмәт. «Су», «Ләлә чана шуа»; Һ. Такташ. «Ләйлә»; Ә. Рәшит. «Кыш бабай»; Җ. Тәрҗеманов. «Үзен бик чиста йөртә»; М. Мазунов. «Кәҗә»; Д. Гарифуллин. «Тавыклар белән Таһир»; Х. Халиков. «Зиләнең курчагы»; Җ. Дәрзаман. «Алмаз»; М. Фәйзуллина. «Тәти кул»; Ә. Ерикәй. «Тышта яз»; З. Гомәрова. «Минем бүләк»; Ә. Кари. «Ике кыз»; Х. Вахит. «Уңган сыерчык»; Г. Насыйбуллин. «Әнигә булышам»; Ә. Бикчәнтәева. «Минем бакчам»; Г. Таһирова. «Йокла, курчак»; Ә. Кари. «Курчак»; Р. Вәлиева. «Сүз тыңлаучан булыгыз»; Р. Харис. «Башмак кигәндә»; Ф. Яруллин. «Ап-ак иткән» А. Барто. «Әни белән сөйләшү», Ә. Юныс тәрҗемәсе.
Чәчмә әсәрләр. Әдәби әкиятләр: Д. Аппакова. «Рөстәм»; Г. Бакир. «Сания инде зур үсте»; М. Әмир. «Бәби әйтә»; Р. Гыйззәтуллин. «Кечкенә Ринат»; А. Алиш. «Куян кызы»; Р. Батулла. «Елак әтәч»; Р. Гыйззәтуллин. «Айсылу»; Р. Ишморатова. «Яңа чана»; Г. Лотфи. «Песнәк белән Әнисә»; Г. Бакир. «Сания бакчага бара»; А. Әхмәт. «Минеке, тимә»; Җ. Тәрҗеманов «Йокы бабай»; А. Алиш. «Чукмар белән Тукмар»; И. Шәймөхәммәтов. «Мактанчык бака»; Ш. Перро. «Кызыл калфак», З. Садыйкова тәрҗемәсе; К. Ушинскийдан. «Әтәч үзенең гаиләсе белән», «Дару», «Бергә җайсыз, аерым күңелсез».
Яттан өйрәнү өчен
Татар халык авыз иҗаты: «Яңгыр, яу!», «Бу бармак…», «Песи-Нечкәбил…»; Ә. Ерикәй. «Көз»; Ә. Бикчәнтәева. «Туп»; Ш. Маннур. «Яратам»; Ә. Бикчәнтәева. «Салкын, саф һава»; Б. Рәхмәт. «Кыш бабай»; Н. Исәнбәт. «Куянкай»; З. Туфайлова. «Әни сүзе»; Б. Рәхмәт. «Яз»; Г. Лотфи. «Әтәч».

Нәфис-нәфасәти үсеш
«Иҗади сәнгать» белем бирү өлкәсе

«Иҗади сәнгать» белем бирү өлкәсе эчтәлеге балаларда әйләнә-тирәдәге матурлыкка кызыксыну уятуны һәм үзүзләрен күрсәтү ихтыяҗларын канәгатьләндерүне формалаштыру максатларын тормышка ашыруга юнәлтелә һәм белем бирү бурычларын билгели.

Нәтиҗәле эшчәнлек төрләрен үстерү

Рәсем ясау

Балаларга рәсемнәрдә әйләнә-тирә табигатьнең матурлыгын (миләш тәлгәшләре, җиргә коелучы төрле төстәге яфраклар һ. б.ны) сурәтләп бирергә тәкъдим итү.

Балаларны сәнгать әсәрләрен кабул итәргә әзерләү. Татар декоратив-гамәли сәнгатенең иң гади бизәк элементлары һәм алар белән бизәлгән көнкүреш предметлары белән таныштыру. Сәнгать әсәрләренең матурлыгына уңай эмоциональ караш тәрбияләү.

Балаларны декоратив эшчәнлеккә тарту: милли орнамент элементларын (лалә, күкчәчәк, кыңгырау чәчәк, яфраклар һ. б.ны) буяу ысулларын күрсәтү. Сурәтләнә торган предметка туры килгән төсне сайлап алырга өйрәтү.

Татар орнаментына хас булган төс исемнәрен (кызыл, зәңгәр, яшел, сары, ак, кара) белүләрен ныгыту. Бер, ике яки берничә төсне кулланып, сурәтләр тасвирларга өйрәтү.

Балаларны төрле юнәлештә туры сызыклар (кыска, озын, вертикаль, горизонталь, авыш) сызарга өйрәтү. Төрле формадагы (түгәрәк, турыпочмаклы) предметлар сурәтләүгә өйрәтү. Гади сурәтләр (Казан сөлгесе, тастымал, кечкенә тәлинкә һ. б.) иҗат итү күнекмәләрен үстерү.

Татар гамәли сәнгате мотивлары буенча коллектив композицияләр төзегәндә, өлкәннәр белән бергәләп эшләү тәҗрибәсе формалаштыру.

Әвәләү

Әвәләү эшчәнлегенә кызыксыну уяту. Балчык, пластилин, тозлы камырның үзлекләре һәм аларны әвәләү ысуллары турындагы күзаллауларын ныгыту.

Балчык, пластилин кисәкләрен туры һәм әйләнүле хәрәкәт белән әвәләү; ике кулның уч төпләре белән басып, шарны яссыландыру. Уйнау өчен гади генә формалар – коймак, кабартма, мич күмәчләре әвәләргә дәртләндерү.

Балчык, камыр белән пөхтә эш итү күнекмәләрен ныгыту; әвәләп ясалган әйберләрне һәм кисәкләрне әвәләү тактасына кую.

Әвәләнгән фигуралардан күмәк композиция төзергә тәкъдим итү (подностагы пәрәмәчләр, чәй сервизы һ. б.). Күмәк эшчәнлекнең нәтиҗәсен күреп, шатлану хисләре тудыру.

Кисеп ябыштыру

Балаларны аппликация сәнгатенә тарту, бу эшчәнлек төренә кызыксыну уяту. Татар орнаментының алдан ук әзерләнгән чәчәк-үсемлек формаларын (лалә, кыңгырау чәчәк, ромашка (акчәчәк), гөлҗимеш, миләш тәлгәшләре һ. б.) башта кәгазь битенә таратып салырга, аннары тар кәгазь кисәгендә билгеле бер тәртиптә тезеп куярга, уртага, квадрат, түгәрәк кырыйларына урнаштырырга өйрәтү.
Татар декоратив-гамәли сәнгате мотивлары буенча шәхси һәм күмәк композицияләр иҗат итү күнекмәләрен үстерү.
Сынлы сәнгатькә тарту
Татар халык декоратив-гамәли сәнгате әсәрләренә (милли киемдәге курчак, Шәмәрдән, Актүбә уенчыклары һ. б.га) кызыксыну уяту.
Балаларга якын, таныш булган хис-кичерешләр чагылдырылган сынлы сәнгать әсәрләренә, халык әкиятләре, татар язучылары һәм шагыйрьләренең хикәя-шигырьләреннән торган рәсемле китапларга уңай эмоциональ мөнәсәбәт булдыру.

«Музыка» белем бирү өлкәсе
«Музыка» белем бирү өлкәсе эчтәлеге балаларның музыкальлекләрен, музыканы хис-тойгы белән кабул итү сәләтләрен үстерү максатларын тормышка ашыруга юнәлтелә һәм белем бирү бурычларын билгели.
Татар халык музыкасы һәм татар композиторларының музыкасына, музыка астында башкарылган хәрәкәт импровизацияләренә (үзлектән яки тәрбияче ярдәмендә) уңай мөнәсәбәт тәрбияләү.
Курай, тальян гармун һ. б. музыкаль инструментларны яңгырау тавышыннан таный белү күнекмәләре формалаштыру.
Татар биюләренә хас булган гади хәрәкәтләр («аяк очларында атлап йөрү», «бер аяк белән тыпырдау», «борма» (гади вариант), «култыклашып әйләнү» һ. б.) белән таныштыру. Биисе килү теләге уяту.
Музыканы балалар эшчәнлегенең барлык төрләрендә файдалану. Кәефкә туры килерлек һәм хис-кичерешләргә булышлык итәрлек музыка астында матур әдәбият һәм сынлы сәнгать әсәрләре кулланып, катнаш музыкаль шөгыльләр үткәрү.
Тәкъдим ителгән музыкаль әсәрләр
Музыка тыңлау
«Әпипә», татар халык көе, Ю. Виноградов эшкәрт.; «Көз», Р. Еникеева муз., К. Нәҗми сүз.; «Көзге яңгыр», Р. Латыйпов муз., Л. Лерон сүз.; «Марш», И. Шәмсетдинов муз.; «Сүзсез җыр», татар халык көе, А. Вәлиуллин эшкәрт.; «Песи», М. Мозаффаров муз., Ә. Ерикәй сүз.; «Шаян кыз», Н. Җиһанов муз.; «Усал малай», Р. Зарипов муз.; «Кыш бабай җыры»,

Л. Шиһабетдинова муз., Г. Зәйнашева сүз.; «Курчаклар маршы», Р. Еникеев муз.; «Буран», М. Мозаффаров муз., Ә. Ерикәй сүз.; «Бию», А. Вәлиуллин муз.; «Өммегөлсем», татар халык көе, Ф. Фәизова эшкәрт.; «Яз», Р. Ахиярова муз., Г. Рах-

манколый сүз.; «Куян биюе», «Аю», Р. Еникеев муз.; «Яңгыр», Л. Хисмәтуллина муз.; «Үҗәтлек», Р. Еникеев муз.; «Шук малай», Ә. Шәрәфиев муз.; «Ат булып уйнау», Х. Әхмәтов муз.; «Марш», А. Монасыйпов муз.; «Тамчылар бии», А. Батыршин муз., З. Нури сүз.; «Карлыгач», Р. Еникеева муз., Г. Тукай сүз.; «Бишек җыры», З. Хәбибуллин муз.; «Ялгыз бию», татар халык көе, А. Ключарёв эшкәрт.; «Каз бәбкәләре», Ә. Бакиров муз., Ә. Бикчәнтәева сүз.; «Бал корты», И. Шәмсетдинов муз., Җ. Тәрҗеманов сүз.; «Прогулка», В. Волков муз.; «Дождик», Н. Любарский муз.; «Грустный дождик», Д. Кабалевский муз.; «Плясовая», рус халык көе; «Пляска Петрушки», М. Раухвергер муз.; «Капризуля», В. Волков муз.; «Солдатский марш», Р. Шуман муз.; «Дождик и радуга», П. Прокофьев муз.; «Воробей», А. Руббах муз.; «Колыбельная», Т. Назарова муз.; «Баюбаю», М. Красев муз., М. Чарная сүз.

Җырлау

Музыкаль ишетү һәм тавыш үстерү күнегүләре: «Чәбәкчәбәк», Р. Гатина, Ф. Батыршина муз. һәм сүз.; «Сәгать», Г. Гыйләҗетдинова муз. һәм сүз.; «Су», Ф. Җәләлетдинова муз., Б. Рәхмәт сүз.; «Дәү әнигә», Н. Мөхетдинова муз., Р. Вәлиева сүз.; «Яңгыр, яу!», балалар фольклорыннан, Н. Бакиева эшкәрт.; «Кояш, чык!», балалар фольклорыннан, Р. Зарипов эшкәрт.; «Чебиләрем», Л. Шиһабетдинова муз., Җ. Дәрзаман сүз.; «Барабан», Н. Бакиева, З. Шәйхетдинова муз. һәм сүз.; «Әлли-бәлли-бәү», Ф. Җәләлетдинова муз., татар халык сүз.; «Кәккүк», Н. Бакиева, З. Шәйхетдинова муз. һәм сүз.

Җырлар: «Тату бармаклар», Ф. Җәләлетдинова муз., татар халык сүз.; «Бәйрәмгә барабыз», Г. Гыйләҗетдинова муз., Н. Бакиева, З. Шәйхетдинова сүз.; «Тек-тек», Т. Вафина муз., Г. Вафина сүз.; «Көз килде», Л. Шиһабетдинова муз., Ә. Ерикәй сүз.; «Бишек җыры», татар халык җыры, Р. Тимершина эшкәрт.; «Ап-ак карлар», Г. Гәрәева муз. һәм сүз.; «Чыршыкай», М. Бикбова муз. һәм сүз.; «Әнием», Ф. Җәләлетдинова

муз., Р. Гыйләҗева сүз.; «Әбекәй», Т. Вафина муз., татар халык сүз.; «Яз килә», Т. Вафина муз., татар халык сүз.; «Йоклыйсым килә», М. Шәмсетдинова муз., Ш. Җиһангирова сүз.; «Үзен бик чиста йөртә», Н. Зарипова муз., Җ. Тәрҗеманов сүз.; «Чебиләр», Л. Шиһабетдинова муз., М. Хөсәен сүз.; «Тукран», З. Гыйбадулла муз., Р. Хафизова сүз.; «Җиләкләр», Р. Еникеева

муз., Л. Лерон сүз.; «Мәче, кил юышырга», Р. Еникеева муз., Н. Гайсин сүз.; «Кәккүк җыры», Н. Зарипова муз., Г. Таһирова сүз.; «Әтәчкәй», Г. Гыйләҗетдинова муз., Р. Гыйләҗева сүз.
Җыр иҗаты: «Исемең ничек?», Ф. Җәләлетдинова муз.; «Әлли-бәлли», Ф. Җәләлетдинова муз. һәм сүз.; «Тукран», Н. Бакиева муз., татар халык сүз.; «Куян», Ф. Җәләлетдинова муз. һәм сүз.; «Әтәч», Ф. Җәләлетдинова муз., Г. Лотфи сүз.; «Без уйныйбыз», Ф. Җәләлетдинова муз., татар халык сүз.; «Урманда бәйрәм», Н. Мөхетдинова муз., Р. Вәлиева сүз.
Музыкаль-ритмик хәрәкәтләр
Уен күнегүләре: «Чәбәкәй», Р. Ахиярова муз., Х. Халиков сүз.; «Йөрибез», Ф. Шәймәрданова муз.; «Күңелле», А. Монасыйпов муз.; «Марш», Л. Шиһабетдинова муз.; «Йөгердек», А. Монасыйпов муз. («Этюд»); «Куллар өчен күнегү», Л. Хисмәтуллина муз.; «Без бердәм атлыйбыз», Н. Бакиева, З. Шәйхетдинова муз. һәм сүз.; «Ай, матур гөл генә», татар халык көе, Р. Еникеева эшкәрт.; «Баскычтан – баскычка», Р. Еникеева муз.; «Бию», Җ. Фәйзи муз.; «Атта», Ф. Әхмәтов муз.; «Марш», Ә. Шәрәфиев муз.; «Кошлар оча», И. Сафин муз.; «Чәчәкләр белән күнегү», Л. Шиһабетдинова муз.; «Паровоз», Р. Ахиярова муз.; «Ладушки», Н. Римский-Корсаков муз.; «Гуляем и пляшем», М. Раухвергер муз.; «Пружинка», рус халык көе, Т. Ломова эшкәрт.; «Марш и бег», Ан. Александров муз.; «Лошадка», М. Симанский муз.; «Сапожки», рус халык көе, Т. Ломова эшкәрт.; «Топатушки», М. Раухвергер муз.; «Маленький танец», Н. Александрова муз.
Этюд-драматизацияләр: «Самолёт», Р. Зарипов муз.; «Куяннар һәм төлке», Ф. Шәймәрданова муз.; «Күк күгәрчен»,

татар халык көе, М. Мозаффаров эшкәрт.; «Аю баласы», Ә. Шәрәфиев муз.; «Мәче балалары», Р. Зарипов муз.; «Чыпчыклар», Ф. Шәймәрданова муз.; «Чебиләр зарядкасы», Л. Хәйретдинова муз., М. Фәйзуллина сүз.; «Птички летают», А. Серов муз.; «Мышки», Н. Сушен муз.; «Самолёт», Е. Тиличеева муз.; «Жуки», венгр халык көе, Л. Вишкарев эшкәрт.; «Лошадки скачут», В. Витлин муз.; «Хитрый кот», рус халык көе; «Смело идти и прятаться», И. Беркович муз. («Марш»).
Уеннар: «Аю баласы», Ф. Әбүбәкеров муз., Н. Исәнбәт сүз.; «Яңгыр», Р. Гатина, Ф. Батыршина муз. һәм сүз., Г. Гыйләҗетдинова эшкәрт.; «Туп-туп, тубыбыз», Л. Шиһабетдинова муз., Ә. Бикчәнтәева сүз.; «Качышлы», татар халык көе, Ф. Җәләлетдинова эшкәрт.; «Кар бөртекләре», Р. Гатина, Ф. Батыршина муз. һәм сүз., Г. Гыйләҗетдинова эшкәрт.; «Бу куянга ни булган?», Л. Хисмәтуллина муз., татар халык сүз.; «Качышлы уены», В. Вәлиева муз. һәм сүз.; «Курчак белән уен», Ф. Шәймәрданова муз.; «Песи һәм чыпчыклар»,

М. Әндерҗанова муз. һәм сүз.; «Аткаем», «Карусель», Р. Гатина, Ф. Батыршина муз. һәм сүз., Г. Гыйләҗетдинова эшкәрт.; «Бөҗәкләр», Т. Вафина муз., Г. Вафина сүз.; «Мячи», Т. Ломова муз.; «Игра с погремушками», рус халык көе, А. Быканов эшкәрт.; «Кошка и котята», В. Витлин муз.; «Ловишки», Й. Гайдн муз.; «Цыплята», А. Филиппенко муз., Т. Волгина сүз.; «Игра с цветными флажками», рус халык көе; «Воробышки и автомобиль», М. Раухвергер
муз.; «Солнышко и дож-
дик», М. Раухвергер муз., А. Барто сүз.

Түгәрәк уеннары һәм биюләр: «Яфрак бәйрәме», Р. Еникеева муз., Л. Лерон сүз.; «Көз белән балалар җыры», Г. Гәрәева муз. һәм сүз.; «Яфраклар белән бию», Т. Вафина муз.; «Бөтерчек», татар халык көе, Л. Шиһабетдинова эшкәрт.; «Шылтыравык», М. Бикбова муз. һәм сүз.; «Шылтыравыклар белән бию», татар халык көе, Л. Шиһабетдинова эшкәрт.; «Кыш бабай белән күмәк җыр», Ф. Шәймәрданова муз., М. Әндерҗанова сүз.; «Кар кызы, кил безгә», Ф. Шәймәрданова муз., М. Ән-

дәрҗанова сүз.; «Чыршы янында бию», Ф. Җәләлетдинова муз.; «Курчаклар белән бию», Ф. Шәймәрданова муз.; «Кыю бас», Н. Бакиева муз. һәм сүз.; «Бию», татар халык көе, Ф. Җәләлетдинова эшкәрт.; «Төсле яулыклар», татар халык көе, Р. Еникеева эшкәрт., Р. Гатина, Ф. Батыршина сүз.; «Нәниләр», Ф. Шәймәрданова муз., М. Әндерҗанова сүз.; «Дустым бар», Л. Хисмәтуллина муз. һәм сүз.; «Без җиләккә барабыз», М. Әндерҗанова муз. һәм сүз., Ф. Җәләлетдинова эшкәрт.; «Татарча бию», татар халык көе, Л. Шиһабетдинова эшкәрт.; «Кара-каршы бию», Ф. Фәизова муз.; «Болында», татар халык көе һәм сүз., Ф. Җәләлетдинова эшкәрт.; «Поезд», М. Бикбова муз., К. Кинҗебулатова сүз.; «Полянка», рус халык көе, Г. Фрид эшкәрт.; «По улице мостовой», рус халык көе, Т. Ломова эшкәрт.; «Пляска с листочками», А. Филиппенко муз., Т. Волгина сүзләре; «Потанцуем вместе», рус халык көе, Т. Ломова эшкәрт.; «Ходит Ваня», рус халык җыры, Н. Метлов эшкәрт.; «Помирились», Т. Вилькорейская муз.; «Весёлый танец», М. Сатуллина муз.

Характерлы биюләр: «Гөмбәләр биюе», Г. Гыйләҗетдинова муз. һәм сүз.; «Фонарьлар», Ф. Шәймәрданова муз. һәм сүз.; «Кар бөртекләре оча», Р. Гыйләҗева муз. һәм сүз.; «Куяннар бииләр», М. Әндерҗанова муз. һәм сүз.; «Чәчәкләр биюе», Ф. Фәизова муз.; «Воробушки», венгр халык көе; «Зайчики», Е. Тиличеева муз.; «Танец Петрушек», латыш халык полькасы; «Вышли куклы танцевать», В. Витлин муз.

Биюле уен иҗатын үстерү: «Апа белән без дуслар», Л. Шиһабетдинова муз. һәм сүз.; «Әпипә», татар халык көе,

Р. Еникеева эшкәрт.; «Көзге вальс», Ф. Шәймәрданова муз.; «Куяннар биюе», Л. Хисмәтуллина муз.; «Кырдан килә Кыш бабай», Ф. Шәймәрданова муз., И. Салахова сүз.; «Парлы бию», татар халык көе, Л. Шиһабетдинова эшкәрт.; «Сөмбел», С. Садыйкова муз.

Урт анчылар төркеме

(4 яшьтән 5 яшькә кадәр)

Психолого-педагогик эш эчтәлеге

Физик үсеш

«Сәламәтлек» белем бирү өлкәсе

«Сәламәтлек» белем бирү өлкәсе эчтәлеге балаларның сәламәтлеген саклау, аларда сәламәтлек культурасы нигезләрен формалаштыру максатларын тормышка ашыруга юнәлдерелә һәм белем бирү бурычларын билгели.

Балаларның физик һәм психик сәламәтлекләрен ныгыту буенча эшне; учреждение төрен һәм тибын, булган шартларны, төркем тулылыгын, балаларның сәламәтлек һәм үсеш үзенчәлекләрен, шулай ук төбәктәге климатик һәм ел фасыллары үзенчәлекләрен исәпкә алып, бала организмын чыныктыру эшен дәвам итү.

Шәхси гигиена процесслары турындагы күзаллауларын баету. Гигиена нормалары һәм кагыйдәләрен аңлы һәм мөстәкыйль рәвештә үтәүләренә ирешү.

Гади һәм чиста киенү, киемнәрне тәртипләп төрү, бүлмәдә чиста аяк киемендә йөрү күнекмәләрен үстерү.

Ашаганчы һәм ашагач, пычрангач, туалеттан соң кулларын мөстәкыйль рәвештә юарга, тешләрен чистартырга, ашаганнан соң авызны чайкарга, йоклар алдыннан аякларны юарга гадәтләндерү.

Пөхтә ашау күнекмәләрен камилләштерү: ризыкны азлап кына алу, тавышсыз гына ашау, бик кайнар ризык ашамау, коймау, савыт-сабаны дөрес файдалану.

Милли ризыклар һәм эчемлекләр (умач, татарча азу, казан

пылавы, кара җимеш һәм өрекле чәй, хуш исле чәй һ. б.) белән таныштыру.

Бала организмы өчен кирәк булган витаминнар турында күзаллау булдыру. Ризык кабул итү режимын үтәү, җиләк-җимеш, яшелчә, балык һәм сөт ризыкларын (кайнаган сөт, кефир, корт), ит һәм башка файдалы ашамлыкларны куллануга ихтыяҗ тәрбияләү.

«Сәламәтлек» һәм «авыру» төшенчәләре, халык медицинасының кайбер чаралары белән таныштыру. Бәрелгәндә, киселгәндә үз-үзеңә һәм башка балаларга элементар ярдәм

күрсәтү, үз сәламәтлегең турында кайгырту күнекмәләре фор-
малаштыру.
«Физик культура» белем бирү өлкәсе
«Физик культура» белем бирү өлкәсе эчтәлеге балаларда
физик культура шөгыльләренә кызыксыну һәм аңлы караш, гар-
монияле физик үсеш формалаштыру максатларын тормышка
ашыруга юнәлтелә һәм белем бирү бурычларын билгели.
Балаларда хәрәкәт активлыгына ихтыяҗ формалаштыру.
Яшьтәшләре белән зур булмаган төркемнәрдә, үзләре белеп,
татар халык уеннарын оештыруда мөстәкыйльлекләрен үстерү.
Кагыйдәләрне мөстәкыйль рәвештә үтәргә өйрәтү.
Хәрәкәтләнү тәҗрибәсен баету.
Хәрәкәтле уеннарда балаларның иҗади сәләтләрен (уен ва-
риантлары, катнаш хәрәкәтләр уйлап чыгару) үстерү.
Уен үрнәкләре
Йөрүле һәм йөгерүле уеннар: «Ябалак», «Төсле автомо-
бильләр», «Очкычлар», «Кыңгырау чәчәк», «Әбәкләшү»,
«Сиздермичә йөгереп үт», «Беренче булып бас», «Шылтыра-
выклар», «Песи һәм тычканнар», «Песи һәм кошчыклар».
Сикерүле уеннар: «Кетәклектә төлке», «Куяннар»,
«Хәйләкәр төлке», «Инеш аша сикереп чык», «Мин сикерәм,
син кул чап», «Курыкмыйм».

Шуышулы һәм үрмәләүле уеннар: «Көтүче», «Көчекләр
һәм песи балалары», «Кошлар кайту».
Ыргыту һәм тотып алу уеннары: «Ыргыт һәм тот»,
«Ераккарак ыргыт», «Божра», «Тупны сетка аша ыргыт».
Әйләнә-тирәдә ориентлашуга, игътибарлылыкка: «Үз
төсеңне тап», «Сыерчык оялары», «Көн-төн», «Үзеңә пар тап»,
«Көтүче һәм атлар», «Бүләкләр», «Үз чиләгеңне тап», «Кайда
шылтыраттылар?», «Кем тавышы?».
Татар халык уеннары: «Песием», «Яшелчәләр», «Каз-
лар-аккошлар», «Аю-бүре».
«Куркынычсызлык» белем бирү өлкәсе
«Куркынычсызлык» белем бирү өлкәсе эчтәлеге үз тор-
мышыңның куркынычсызлыгы нигезләрен һәм экологик аң
(әйләнә-тирә дөнья куркынычсызлыгы) алшартларын форма-
лаштыру максатларын тормышка ашыруга юнәлтелә һәм бе-
лем бирү бурычларын билгели.
Тормыш куркынычсызлыгы нигезләрен формалаштыру
Балаларны балалар бакчасында көндәлек режим һәм үз-
үзләрен тотуның иң элементар кагыйдәләре белән, бүлмәдә
хәвеф-хәтәрсез йөрү кагыйдәләре белән таныштыруны дәвам
итү.
Үз тормышың куркынычсызлыгы нигезләре турында бе-

лемнәрне үзләштерү, саклык, сизгерлек хисе тәрбияләү. Кайчы, пычак, очлы предметлар белән эш итүдә, спорт инвентаре, пыяла предметлар кулланганда сак булырга күнектерү. Балаларны тормышта яңа, алар өчен гадәти булмаган очракларда, таныш булмаган кешеләр белән очрашканда үз-үзләрен дөрес тотарга өйрәтү.

Юлларда хәвеф-хәтәрсез йөрү тәртибе формалаштыру

Юл хәрәкәтендә светофорның кызыл, сары, яшел төсләренең урнашу тәртибе һәм мәгънәләре белән таныштыру. Светофор сигналы буенча хәрәкәт итәргә күнектерү.

Балаларны юнәлешләрне (алга – артка, өскә – аска, уңга – сулга) аерырга гына түгел, шулай ук күрсәтелгән юнәлештә йөрергә, үзеңә карата теге яки бу әйбернең торышын (миннән сул якта – өй, уңда – машина, алда – җәяүлеләр, артта – велосипедчы) билгеләргә өйрәтү.

Чагыштырмача хәрәкәт итү тизлеген (тиз, акрын) билгеләргә, транспорт чараларының (трамвай, автобус, янгын сүндерү машинасы, ашыгыч ярдәм машинасы һ. б.ның) тавыш сигналларын аерырга, тавыш чыганагының кайда булуын сиземләргә, кирәк очракта туктарга өйрәтү. Ишетү-хәрәкәт координациясен __________үстерү.

Кайбер җәмәгать транспортлары (троллейбус, автобус, трамвай, поезд, самолёт, теплоход һ. б.) турында күзаллауларны баету; маршрут транспорты (автобус, троллейбус, трамвай) тукталышы урыннарын билгеләү; «Автобус яки троллейбус тукталышы»н аңлатучы билге белән таныштыру. Җәмәгать транспортына утыру һәм аннан чыгу кагыйдәләренә игътибар итү.

Балаларга метрополитен, тимер юл, поезд, машинист хезмәте, тимер юлда һәм тимер юл транспортында үз-үзеңне тоту кагыйдәләре турында сөйләү. Тимер юл макеты белән таныштыру.

Урамда үз-үзеңне тотуның иң элементар кагыйдәләрен (йөгермәү, кычкырмау, тротуар кырыеннан йөрмәү һ. б.) үтәүгә ирешү. Җәяүле юлы белән, «җәяүлеләр юлы» билгесе белән таныштыру; урамны кайда һәм ничек аркылы чыгу турында, велосипедта йөрү кагыйдәләре турында аңлату.

Уңга һәм сулга борылышлар ясап, түгәрәк буенча, предметларны әйләнеп үтеп, өч тәгәрмәчле велосипедта йөрергә өйрәтүне дәвам итү. Үз хәрәкәтләре белән идарә итә белү,

тормозга басып туктата алу күнекмәләрен үстерү. Спорт мәйданчыгында иркен ориентлаша белүне камилләштерү. Транспорт чараларының охшаш һәм аермалы якларын табарга, билгеләнгән үзлекләре һәм функциональ үзенчәлекләре

*буенча чагыштырырга һәм төркемнәргә берләштерергә
өйрәтү, алынган мәгълүматны гомумиләштерергә тырышула-
рын («Охшашны җый», «Оча, йөзә, йөри» һ. б.) хуплау.
Өлкәннәр хезмәте турындагы белемнәрен киңәйтү: трол-
лейбус (автобус) йөртүче троллейбус (автобус) йөртә; кар җый-
гыч машинаны йөртүче юлларны кардан чистарта; ЮХИДИ
инспекторы юлларда автомобильләр хәрәкәтен җайга сала
һ. б.; эш төрләре һәм эш максаты арасында бәйләнешне ачы-
кларга ярдәм итү.
Балаларның, сюжетлы-рольле уенда юлда имин йөрү ка-
гыйдәләрен чагылдыру өчен, мөстәкыйль рәвештә пред-
метлы-уенлы мохит тудыруларын, модульләргә уен мәгънәсе
бирүләрен, образлы һәм техник уенчыкларны, аларны алыш-
тыручы алмаш предметларны куллануларын хуплау.
Балаларны уен ситуацияләрендә шартлы уйдырманың мак-
сатын аңларга, коллективта уен кагыйдәләренә яраклашып эш
итәргә, игътибарлы булырга, уен персонажларының (транс-
порт йөртүчеләр, җәяүлеләр, пассажирлар һ. б.) роль буенча
хәрәкәтләрен төгәлрәк башкарырга, ишетү һәм күрү сигнал-
ларына, әйләнә-тирәдәге көтелмәгән үзгәрешләргә тиз җавап
бирергә, мөстәкыйльлек күрсәтергә һәм мәйданда ориентла-
шырга өйрәтү.
Мөстәкыйль дидактик уеннарда балаларның алган тәҗ-
рибәләрен файдалануга шартлар тудыру. Төрле характердагы
ял итү уеннары оештыру; юл йөрү кагыйдәләрен өйрәнү өчен
әһәмиятле ситуацияләрне эченә алган уен-мавыгулар, курчак
театры, сәхнәләштерелгән гади әсәрләр, уеннар өйрәнү.
Балаларда, шартлар буенча һәм үзләре уйлап тапканча,
шәһәр (авыл) урамнары макетын төзү теләкләрен үстерү. Ба-
лаларны объектларның пространстводагы сурәтләмәләрен –*

*озынлыкларын (биеклекләр, киңлекләрен) аера белү; деталь
һәм аның өлешләренең урынын (өстән, астан, өстенә, астына
һ. б.) билгеләүгә; объектларны (деталь һәм аның өлешләрен
һ. б.ны) анализларга өйрәтү; тимер юллар, ике яклы хәрәкәт
итү юллары, күперләр, гаражлар һ. б.төзүгә омтылышларын
үстерү.
Балаларны табигать күренешләренә, тәүлектәге үзгәреш-
ләргә һәм аларның әйләнә-тирәдә чагылышына (кич – урамда
караңгы төшә – багана башларында фонарьлар яна, машина-
лар фараларын кабыза) игътибар итәргә өйрәтү.
Юлларда куркынычсыз йөрү кагыйдәләрен өйрәнү процес-
сына кызыксыну уяту.
Экологик аң алшартларын формалаштыру
Балаларны хайваннар белән очрашканда сак булырга өй-
рәтү, агулы үсемлекләрнең үзлекләре турында кисәтү.*

Кайбер куркыныч сыеклыклар, газсыман матдәләр, ут, зарарлы ашамлыклар турында, витаминнар, дару препаратларын күп күләмдә кабул итүнең куркынычлыгы турындагы күзаллауларын үстерү.

Социаль-шәхси үсеш

«Социальләштерү» белем бирү өлкәсе

«Социальләштерү» белем бирү өлкәсе эчтәлеге балаларның социаль характердагы беренчел күзаллауларын үзләштерү һәм балаларны социаль мөнәсәбәтләр системасына кертү максатларын тормышка ашыруга юнәлтелә һәм белем бирү бурычларын билгели.

Туган телдә аралашырга теләкләрен хуплау; башка кешеләр белән аралашканда, аларның тәкъдимнәренә әдәпле итеп җавап бирү; төрле эшчәнлек төрләрендә өлкәннәр һәм балалар белән телдән һәм телдән булмаган бәйләнешләр урнаштыру.

Әйләнә-тирә, туган шәһәр (авыл), республика вакыйгалары турында әңгәмәләрне хуплау.

Аралашу культурасы формалаштыру (сөйләшүченең милләтенә карап, ачык йөз күрсәтеп, шул телдә исәнләшү һәм саубуллашу; үтенеч һәм тәкъдимнәр белән ягымлы итеп мөрәҗәгать итү; күрсәткән хезмәте, ярдәме, сый-хөрмәте өчен рәхмәт белдерү).

Балаларны ил, республиканың күренекле төп бәйрәмнәрен билгеләп үтәргә өйрәтү. Балалар учреждениесе, республика, ил тормышына баланың мөнәсәбәте, катнашы булуын аңлавына ирешү.

Өлкәннәр һәм яшьтәшләре (өч-дүрт бала) белән күмәк уеннарда катнашуга теләк уяту; әйләнә-тирәдәге тормыш, халыклар яшәеше темасына татар язучылары һәм шагыйрьләренең әдәби әсәрләре, мультфильмнар буенча, уен өчен катлаулы булмаган сюжетлар тәкъдим итү.

Уендагы иптәшләр арасында рольләрне бүлә белергә, уен өчен кирәкле өй кирәк-ярагы (көянтә-чиләкләр, казан, уклау һ. б.), милли костюм, ювелир (зәркән) бизәнү әйберләре, читекләр һ. б., милли уенчыклар, музыка уен кораллары сайларга һәм аларны рольгә туры китереп файдаланырга өйрәтү.

Милли киемдәге курчакларны, образлы уенчыкларны, бибабо, кулдан ясалган уенчыклар һәм кайбер сәнгатьлелек чараларын, кул хәрәкәтләре, мимика, интонация кулланып, театральләштерелгән һәм режиссёр уеннарында катлаулы булмаган сюжетлар буенча (татар халык әкиятләре буенча куелган мультфильмнардан) ситуацияләрне уйнап күрсәтү.

Баланың үзе, әти-әниләренең милләте турындагы күзаллавын формалаштыру. Гаилә рәсемнәрен караганда, әти-әни-

ләре белән охшаш чалымнары булуына игътибар итү. Фотосурәттәге кешеләрнең эмоциональ халәтен билгеләргә, аларның кәефләрен гаилә тормышындагы билгеле бер вакыйга белән бәйләргә өйрәтү.

Гаилә турында һәм үзенең шул гаилә әгъзасы булуы турын-

да; гаиләнең барлык әгъзаларының һәм баланың үзенең бурычлары, мавыгулары, яллары турында; гаилә гореф-гадәтләре, йолалары, бәйрәмнәренең матурлыгы һәм әһәмияте турында күзаллаулар формалаштыру. Гаилә истәлекләренә сакчыл караш тәрбияләү.

«Хезмәт» белем бирү өлкәсе

«Хезмәт» белем бирү өлкәсе эчтәлеге балаларда хезмәткә уңай мөнәсәбәт формалаштыру максатын тормышка ашыруга юнәлтелә һәм белем бирү бурычларын билгели.

Татар халык әкиятләре («Дүрт дус», «Алтын бөртекләр» һ. б.) ярдәмендә хезмәт эшчәнлеге турында күзаллаулар формалаштыру. Баланың эш барышын татар шагыйрьләренең хезмәт турындагы шигырьләре белән бәйләү (Җ. Тәрҗеманов. «Таякка атланып», Ш. Маннур. «Күгәрченнәр гөрләшә» һ. б.).

Балаларга аңлаешлы һөнәрләр (төзүче, электрик, сантехник һ. б.) белән таныштыруны дәвам итү. Өлкәннәрнең хезмәт эшчәнлегенең мәгънәсе турында күзаллаулар формалаштыру.

Танып белү-сөйләм үсеше

«Танып белү» белем бирү өлкәсе

«Танып белү» белем бирү өлкәсе эчтәлеге балаларда танып белү ихтыяҗларын һәм акылны үстерү максатларын тормышка ашыруга юнәлтелә һәм белем бирү бурычларын билгели.

Баланы үзе яши торган урам, шәһәр (авыл), республика исемнәрен әйтергә өйрәтү. Шәһәрнең (авылның) истәлекле урыннары турында сөйләү.

Туган шәһәрдә (авылда) булган вакыйгалар турында әңгәмәләрдә ешрак катнашу тәҗрибәсе туплауларына ирешү. Туган як образлары белән бәйле буклетлар, журналлар, рәсемле китаплар, альбомнар, истәлекле урыннарда гаилә белән төшкән

фотосурәтләр, значоклар, открыткалар җыелмасы тупларга теләк тудыру.

Кеше яши торган торак төзелеше (шәһәрдә һәм авылда), йорт кирәк-яраклары турында күзаллаулар булдыру. Кеше кулы белән ясалган җайланмаларның төзелеше һәм билгеләнеше турында сораулар бирергә, һәр яңалык белән танышырга омтылыш тәрбияләү.

Кешенең хуҗалык эшчәнлеген – үзе, тору урыны, йорт хайваннары һәм үсемлекләр, ишегалдының, урамының

чисталыгын – кайгыртуы турында беренчел күзаллаулар формалаштыру. Шәһәр (авыл) урамнарын, торак йортларны тәртиптә тотарга теләк тудыру.

Бирелгән урынның кайбер үсемлекләре: агачлар (нарат, өрәңге), бүлмә гөлләре (бальзамин, фуксия), гөмбәләр (ак гөмбә, майлы гөмбә, баллы гөмбә), җимешләр (алма, слива), яшелчәләр (кыяр, помидор, суган, кишер, шалкан), җиләкләр (кура җиләге, миләш, чия, карлыган) белән таныштыруны дәвам итү. Өлкәннәргә җиләк-җимеш, яшелчәләр уңышын җыярга булышу теләге тудыру.

Бөҗәкләр (кырмыска, умарта корты, коңгыз, шөпшә) турындагы күзаллауларын баету; кыргый һәм йорт хайваннары, төркемдәге табигать почмагында яшәүчеләр белән танышуны дәвам итү. Балалар бакчасындагы участокка очып килүче кошларны (чыпчык, кызылтүш, песнәкне) күзәтү оештыру, аларны ел буена өстәмә ашатырга теләк уяту.

Балаларның кырда, урманда, елгада күргәннәрен сөйли алуларына ирешү. Үзләренә ошаган үсемлек, хайван, табигать почмагының рәсемен ясарга, фотога төшерергә омтылыш тәрбияләү.

«Аралашу» белем бирү өлкәсе

«Аралашу» белем бирү өлкәсе эчтәлеге әйләнә-тирәдәге кешеләрнең үзара мөгамәләсенең конструктив ысул һәм ча-

раларын үзләштерү максатын тормышка ашыруга юнәлтелә һәм белем бирү бурычларын билгели.

Балада рус теленә карата кызыксыну уяту. Уен ситуацияләре, мәгълүмати-аралашу технологияләре куллану, балалар эшчәнлегенең төрле төрләрен (уен, аралашу, нәтиҗәле эшчәнлек төрләрен) оештыру аша сөйләмне аңлау һәм башка телдә сөйләшәсе килү теләге уяту.

Рус телендә беренчел аралашуны үзләштерү өчен шартлар булдыру.

Авазларны дөрес әйтү, сәнгатьле сөйләм нигезләрен формалаштыру.

«Матур әдәбият уку» белем бирү өлкәсе

«Матур әдәбият уку» белем бирү өлкәсе эчтәлеге балаларда китап укуга кызыксыну һәм ихтыяҗ формалаштыру максатларын тормышка ашыруга юнәлтелә һәм белем бирү бурычларын билгели.

Әдәби әсәрләрнең төрле жанр һәм тематикасын – халык әкияте, татар язучылары һәм шагыйрьләренең хикәя, шигырьләрен, шигъри фольклорның кече формаларын тыңлау, аларның эчтәлегенә хисләрен белдерү сәләтен үстерү.

Әкият геройлары һәм аларның характерлары, чынбарлыкта

булган хәлләр, балалар һәм өлкәннәр эшләгән эшләр турындагы күзаллаулар ярдәмендә баланың эчке дөньясын баету, укыганны аңлар өчен сораулар бирү һәм фикер алышу.
Тәрбияче ярдәмендә татар әкиятләреннән өзекләрне сәхнәләштерергә өйрәтү.
Укыган әсәрдән аеруча кызыклы, сәнгатьле өзекләрне кабатлаганда, балаларга сүзләрне һәм катлаулы булмаган фразаларны әйтеп бетерергә мөмкинлек бирү.
Кечкенә күләмле шигырьләрне, шигъри фольклорның кече формаларын яттан сөйләүләрен хуплау.

Уен һәм сәнгать эшчәнлекләрен, конструкцияләү һ. б. ны әдәби образлар белән баету.

Тәкъдим ителә торган әсәрләр

Балаларга уку өчен

Җырлар, такмаклар, мавыктыргычлар, эндәшләр, бармак уеннары: «Кояшкаем, чык, чык...»; «Кәк-күк, кәк-күк...»; «Әтисенә ай кебек...»; «Бас, кызым, эзенә...»; «Баш бармак, балан ияк...»; «Чума үрдәк, чума каз…»; «Әй чулпысы, чулпысы…»; «Болыт, болыт, килмә син…»; «Әби коймак пешерә»; «Ай диләр, вай диләр…»; «Карга килер – казан асар…»; «Ябалак, ябалак…»; «Камка түти, оч, оч...».
Әкиятләр: Татар халык әкиятләре: «Ата каз», «Ике ялкау», «Ябалак», «Балыкчы аю», «Тавык, Тычкан һәм Көртлек», «Карт белән Төлке», «Торна белән Төлке»; рус халык әкияте «Йомры күмәч»; мари халык әкияте «Төлке белән Аю»; венгр халык әкияте «Комсызлык бәласе»; болгар халык әкияте «Тавык белән Сарык», Р. Гариф тәрҗемәсе; Корея халкы әкияте «Конфет ашап тамак туямы?», Р. Вәлиев тәрҗемәсе; чукот халык әкияте «Бөдрә чәчле кыз», Р. Вәлиев тәрҗемәсе; филиппин халык әкияте «Күбәләкләр ничек килеп чыккан?»; тибет халык әкияте «Әтәч һәм Бөркет»; абхаз халык әкияте «Кәҗә бәтие, Бәрән һәм Бозау».
Шигърият: Г. Тукай. «Көз»; Л. Лерон. «Яфрак бәйрәме», «Светофор – тәмле тамак?!»; М. Хөсәен. «Пескәем»; Я. Игәнәй. «Чебиләр сөенделәр»; Б. Рәхмәт. «Бакчага килгәч»; З. Туфайлова. «Аның өчен оялам»; Ә. Бикчәнтәева. «Минем әнием», «Сыерчыклар»; Р. Бәшәр. «Светофор»; Р. Вәлиева. «Уяталар»; Җ. Дәрзаман. «Әбием сүзләре»; Ә. Кари. «Кыш», «Тиен», «Кошлар туйдырам»; Г. Толымбай. «Буран»; Н. Мадьяров. «Шуабыз»; Б. Рәхмәт. «Уенчыклар»; Н. Гайсин. «Гөлсия»; К. Булатова. «Солдатлар»; Р. Миңнуллин. «Туган илнең улы мин»; Р. Корбан. «Оекбаш»; Г. Тукай. «Бу кайсы вакыт?»; С. Сөләйманова. «Әниләр бәйрәме»; Ф. Кәрим. «Яз җитә»;

Н. Гайсин. «Яз килә»; Х. Халиков. «Хәерле иртә»; З. Туфай-

лова. «Нәни ташчылар»; Ш. Галиев. «Светофорның өч сүзе»; М. Фәйзуллина. «Сыер».

Төрле ил язучылары һәм шагыйрьләре әсәрләре: М. Әлимбаев. «Бәләкәй көчек», Р. Миңнуллин тәрҗемәсе; С. Маршактан. «Апрель»; А. Барто. «Кишер суы», Ә. Юныс тәрҗемәсе.

Чәчмә әсәрләр. Әдәби әкиятләр: Хәйдәр. «Керпе туны»; Ә. Хәсәнов. «Балалар бакчасында»; Г. Гомәр. «Чуар тавык»; Р. Батулла. «Аю Әппәс»; Л. Толстой. «Зирәк чәүкә»; В. Осеева. «Начарлык»; К. Ушинский. «Хайваннар бәхәсе», «Тавык һәм үрдәк бәбкәләре»; А. Алиш. «Бикбатыр белән Биккуркак»; Ә. Бикчәнтәева. «Тәмле сүз»; З. Хөснияр. «Куян күчтәнәче, яки тешсез малай»; М. Гафури. «Әби белән оnык»; З. Гомәрова. «Уйныйсы килә»; А. Толстой. «Төлке белән Кысла», Ә. Еники тәрҗемәсе; А. Алиш. «Эшче абый»; С. Сәүбанова. «Шифалы сөт»; Р. Вәлиева. «Кыңгырау чәчәк»; Ә. Гаффар. «Койрык»; Р. Батулла. «Шапшакларны бака ялый»; Ф. Садриев. «Ботка»; В. Осеева. «Бер әби»; К. Ушинский. «Куян белән Керпе», Ш. Шириязданов тәрҗемәсе.

Мәсәлләр: Г. Тукай. «Җил белән Кояш»; К. Насыйри. «Комсыз эт».

Яттан өйрәнү өчен

Татар халык авыз иҗаты: «Кояш, чык, болыт кач…», «Бас, кызым, Әпипә...»; «Яңгыркаем, яу, яу!», «Ак калач»; К. Нәҗми. «Көз»; Г. Тукай. «Бу кайчак була?»; «Бу кайчак, туган?»; Җ. Тәрҗеманов. «Йомшак су, йөгерек су», «Кыш»; М. Фәйзуллина. «Кыш бабай»; Р. Вәлиева. «Яз»; Ш. Галиев. «Дәү әнигә күчтәнәч»; Ә. Рәшит. «Кояшлы ил».

Нәфис-нәфасәти үсеш

«Иҗади сәнгать» белем бирү өлкәсе

«Иҗади сәнгать» белем бирү өлкәсе эчтәлеге балаларда әйләнә-тирәдәге матурлыкка кызыксыну уятуны һәм үз-

үзләрен күрсәтү ихтыяҗларын канәгатьләндерүне формалаштыру максатларын тормышка ашыруга юнәлтелә һәм белем бирү бурычларын билгели.

Нәтиҗәле эшчәнлек төрләрен үстерү

Рәсем ясау

Балаларның игътибарын табигать матурлыгына юнәлдерү, алар белән берлектә үсемлек һәм хайваннар дөньясы объектларының форма, төс, төзелеш камиллегенә соклану.

Татар декоратив-гамәли сәнгате әсәрләре белән танышуны дәвам итү.

Балаларны «орнамент» төшенчәсе белән таныштыру. Татар орнаментында оста итеп чагылдырылган чын чәчәк-үсемлек мотивларын карау. Бизәкнең өлешләрен аера белергә өйрәтү.

Балаларны декоратив эшчәнлеккә тарту: өч яфрак (бер ноктадан өч тапкыр буяу), күкчәчәк, ромашка (акчәчәк), миләш, гөлҗимеш һ. б. ны ясау ысулларын күрсәтү.

Бер, ике яки берничә төсне кулланып, гади элементлардан торган тасма (бордюр) бизәге ясый белүне формалаштыру.

Чәчәкле үсемлекләргә төсләрне туры китерү кирәклегенә игътибар итү.

Берничә өлештән (кош, күбәләк, умарта корты фигуралары) торган предметларның формасын һәм төзелешен чагылдырырга өйрәтү.

Төсмерләр (зәңгәрсу, соры, алсу, шәмәхә) белән таныштыру, төсләрне тою хисен үстерү.

Татар декоратив-гамәли сәнгате үрнәкләре буенча күмәк эшләрне үтәүгә тарту.

Туган шәһәр (авыл) тормышыннан матур вакыйгаларны рәсемгә төшерергә теләк уяту. Рәсемнәрне бергәләп карау һәм нәрсә ясаганны сөйләүләренә ирешү. Иҗади активлык тудырырга булышу.

Әвәләү

Әвәләп ясау белән кызыксынуны үстерү; балчыктан (тозлы камыр, пластилин) әвәләү күнекмәсен камилләштерү.

Зур кисәктән кечерәк кисәкләр өзеп яки чеметеп алу, аларны бармаклар ярдәмендә түгәрәкләп тәгәрәтү, өлешләрне тоташтыру (чәчәк, гранат, миләш җимешләре); янчелгән шарның өстен шомарту, җиңел генә тарттырып, кырыйларын чеметкәләп чыгу – бөрү (гөбәдия, вак бәлеш һ. б.) күнекмәләре формалаштыру. Махсус таякчык (стека) ярдәмендә ике яки дүрт кисәккә бүлеп (бәлеш кисәкләре), килеп чыккан формаларны үзгәртергә тырышуларын хуплау.

Яңа форма барлыкка китерү өчен, шарның уртасын янычеп, чокыр ясау ысулын куллану. Махсус таякчыкны файдалану ысуллары белән таныштыру. Әвәләп ясалган әйберләргә шушы таякчык ярдәмендә милли бизәкләр төшерергә омтылуларын хуплау.

Балчык (тозлы камыр, пластилин) белән пөхтә итеп эшләргә күнектерү.

Әвәләп ясалган әйберләрне күмәк композициягә (тәлинкәдәге сый, чәй сервизы һ. б.) берләштерү. Уртак эш нәтиҗәсен күреп шатлану хисләре уяту. Декоратив әвәләп ясауда халык уенчыклары үрнәкләре (Шәмәрдән, Актүбә һ. б. уенчыклар) буенча иң гади образлар тудырырга теләк уяту.

Өстәл театрында куллану өчен, татар халык әкиятләре буенча сюжет әвәләп ясауга кызыксыну һәм теләк тудыру. Балаларда өлкәннәр белән уртак эш нәтиҗәләрен күреп шатлану хисләре уяту.

Кисеп ябыштыру

Кисеп ябыштыру сәнгатенә кызыксыну уяту, аның эчтәлеген катлауландыра һәм төрле сурәтләү мөмкинлекләрен киңәйтә бару.

Туры сызык буенча башта кыска, аннары озынрак тасмалар кисәргә өйрәтү. Төсле кәгазьдән киселгән тасмалардан пред-мет сурәтләргә өйрәтү. Сирень, артыш чәчәкләреннән торган

композиция төзү өчен, өзек-өзек аппликация техникасы белән таныштыру.

Чәчәкләр, җиләк-җимешләр һ. б. ны ясау өчен, квадрат-тан түгәрәкләр һәм турыпочмаклыктан оваллар кисәргә күнектерү. Бизәү максатыннан полосада, квадрат, түгәрәктә декоратив бизәкләр төшерергә өйрәтү. Ритм-тоемлау хисен уяту.

Бер бит кәгазьдә берничә предметны кисеп ябыштыру юлы белән (урам, шәһәр), балаларны сюжетлы аппликация төзүгә якын китерү. Пөхтә эшләү күнекмәләре булдыру.

Татар декоратив-гамәли сәнгатенең үрнәкләре буенча әзер формалардан (чәчәкләр, күбәләкләр, кошлар) коллектив ком-позиция төзегәндә, үзара ярдәмләшеп эшләү теләге уяту.

Сынлы сәнгатькә тарту

Халык һөнәрләре, декоратив-гамәли сәнгать предметлары белән танышканда, балаларның эстетик хис һәм тойгыларын чагылдыруларын хуплау.

Сынлы сәнгать музеена баруны оештыру (ата-аналар белән берлектә). Сәнгать әсәрләрен тиешенчә кабул итү, образны эз-лекле рәвештә карау, сурәткә тойгылар белән мөнәсәбәтләрен белдерү, күргәнне үз тәҗрибәләре белән чагыштыру күнек-мәләре булдыру.

Балаларны традицион татар костюмы (бер төстәге киң күлмәк, бәрхет камзол, матур күкрәкчә, киң адымлы чалбар, чигүле алъяпкыч, калфак, мозаикалы читек яки туфлиләр, түбәтәй һ. б.) белән таныштыру.

Балаларның игътибарын милли костюмда кисү, туку, чигү, ювелир (зәркән) әйберләр һәм күн мозаикасы сәнгатьләре ча-гылыш тапканына юнәлтү. Заманча киемнәрдә үткәннең эле-ментларын табарга булышу.

«Нәфис керамика», «рәссам», «рәссам-керамик», «чүлмәк ясау һөнәре» төшенчәләрен аңлату. Балаларга аңлаешлы формада чүлмәк ясаучыларның үзенчәлекле иҗаты турында сөйләү («зоодиңгез» керамикасы – төрле кошлар һәм хайван-

нар сурәтләнгән савытлар, уенчык сыбызгылар; Питрәч кера-мика кәсебе).

Хәзерге заман керамик рәссамы Б. А. Шубин иҗаты белән

таныштыру («Алтынчәч», «Шүрәле», «Су анасы» статуэт-калары, «Сабантуй» вазасы, «Татар биюе», «Утырып торучы хатын-кыз» исемле көнкүреш сюжетлары сурәтләнгән декоратив тәлинкәләр).
«Архитектура» (балалар бакчасы, мәктәп, библиотека, цирк, курчак театры – архитектура корылмалары) төшенчәсе белән таныштыру. Төрле биналарның охшаш һәм аермалы якларына игътибар итү, аларның өлешләрен, үзенчәлекләрен мөстәкыйль рәвештә таба белүләрен хуплау.
Китап, китаптагы рәсемнәр турындагы белемнәрне ныгыту. Татар язучылары һәм шагыйрьләренең китапларын саклаучы үзәк – мәктәп китапханәсе белән таныштыру. Сәнгать әсәрләренә сакчыл караш тәрбияләү.

«Музыка» белем бирү өлкәсе

«Музыка» белем бирү өлкәсе эчтәлеге балаларның музыкальлекләрен, музыканы хис-тойгы белән кабул итү сәләтләрен үстерү максатларын тормышка ашыруга юнәлтелә һәм белем бирү бурычларын билгели.
Татар музыкасына карата кызыксыну уяту, аны тыңларга теләк белдерү. Аның хисле-образлы эчтәлеге турында сөйләү, кичерешләр белән бүлешү.
Татар композиторларының музыкаль әсәрләрен тыңлап, музыканың төп өч жанры: «җыр», «бию», «марш» төшенчәләрен бирү. Балаларның музыка характерын, настроениесен бирә белү сәләтләрен үстерү.
Музыка уен кораллары (курай, кубыз, тальян гармун һ. б.) һәм аларның яңгырашы белән танышуны дәвам итү. Татар җырларын дөрес, сәнгатьле итеп һәм аңлап башкарырга, сүзләрен ачык итеп әйтергә күнектерү.

Татар биюенә хас гади хәрәкәтләр («аяк очларында атлап йөрү», «чүгү», «аяк очларында күтәрелү», «берле бишек», «баш-үкчә», «култыклашып әйләнү», «борма» (гади вариант) һ. б.) белән таныштыруны дәвам итү.
Музыка характерына туры китереп, ритмлы хәрәкәтләр башкаруны формалаштыру.
Хәрәкәтле импровизацияләрдә музыкаль образны чагылдырырга омтылуны хуплау, балалар белән бергә гәүдәләнеш вариантларын («тәкәббер» әтәч, «кайгыртучан» тавыклар, тик-тормас чебиләр һ. б.) тикшерү, музыкаль әкият эчтәлеге һәм характерына дөресрәк туры килә торган образны сайларга булышу, һәр иҗади табышны хуплау.
Балалар эшчәнлегенең төрле структурасына музыка өстәү; матур әдәбият, сынлы һәм театр сәнгатьләре әсәрләрен файдаланып, кәефкә туры килерлек һәм хис-кичерешләргә ярдәм

итәрлек музыка астында катнаш музыкаль шөгыльләр үткәрү.

Тәкъдим ителгән музыкаль әсәрләр

Музыка тыңлау

«Хәерле йокы», А. Монасыйпов муз.; «Курчаклар маршы», Н. Җиһанов муз.; «Шома бас», татар халык җыры, Р. Еникеева эшкәрт.; «Көз көне», М. Мозаффаров муз., Н. Гайсин сүз.; «Куянкай», Л. Батыр-Болгари муз., Н. Исәнбәт сүз.; «Балалар ярдәм итә», З. Хәбибуллин муз., Л. Лотфи сүз.; «Күңелле бию», А. Леман муз.; «Вальс», Н. Җиһанов муз. («Балалар өчен пьесалар» альбомыннан); «Сәгать», Ф. Әхмәтов муз.; «Бабай», Җ. Фәйзи муз.; «Безнең дәү әни», С. Сәйдәшев муз., Г. Насрый сүз.; «Әни кирәк», М. Шәмсетдинова муз., Р. Миңнуллин сүз.; «Авыру куян», Р. Ахиярова муз.; «Куян биюе», Р. Еникеев муз.; «Яз килгән», Л. Батыр-Болгари муз., Н. Яхина сүз.; «Ләйсән яңгыр», И. Байтирәк муз.; «Туган тел», татар халык көе, Г. Тукай сүз., Р. Еникеева эшкәрт.; «Күбәләк», «Колын», Р. Ахиярова муз. («Балаларга фортепиано өчен пьесалар» циклыннан);

«Марш», Н. Җиһанов муз.; «Сандугач», Ә. Шәрәфиев муз.; «Сабан туе», татар халык көе, М. Садри сүз., Р. Еникеева эшкәрт.; «Ат чабышы», Л. Батыр-Болгари муз.; «Күңелле дә, моңсу да», Р. Кәлимуллин муз.; «Торналар биюе», И. Шәмсетдинов муз.; «Үпкәләгән аю баласы», И. Якупов муз.; «Как у наших у ворот», рус халык көе, Т. Ломова эшкәрт.; «Марш», С.Прокофьев муз.; «Колыбельная», А. Гречанинов муз.; «Вальс снежных хлопьев», П. Чайковский муз. («Щелкунчик» балетыннан); «Вальс-шутка», Д. Шостакович муз.; «Клоуны», Д. Кабалевский муз.; «Новая кукла», «Болезнь куклы», П. Чайковский муз. («Балалар альбомы»ннан); «Ласковая просьба», Г. Свиридов муз.; «Мамины ласки», А. Гречанинов муз.; «Смелый наездник», Р. Шуман муз. («Яшьләр өчен альбом»нан); «Всадник», Р. Шуман муз. (фрагмент).

Җырлау

Музыкаль ишетү сәләте һәм тавыш үстерүгә күнегүләр: «Гөмбәгә», Ф. Җәләлетдинова муз. һәм сүз.; «Карга», Н. Бакиева муз., татар халык сүз.; «Буранда», Ф. Кәримуллина муз., Р. Миңнуллин сүз.; «Физзарядка», Ф. Җәләлетдинова муз., Р. Вәлиева сүз.; «Саескан», Ф. Шәймәрданова муз., Х. Гарданов сүз.; «Әтәч», Г. Гыйләҗетдинова муз., Дәрдемәнд сүз.; «Бишек җыры», татар халык көе, Р. Миңнуллин сүз.; «Курчакка күлмәк», Н. Бакиева муз., Р. Вәлиева сүз.; «Каен җиләге», Ә. Бакиров муз., Ә. Бикчәнтәева сүз.; «Аткаем», М. Әндерҗанова муз. һәм сүз.; «Цветики», В. Карасева муз., Н. Френкель сүз.; «Кто проснулся рано?», Г. Гриневич муз., С. Прокофьев сүз.; «Две тетери», рус халык сүз., М. Щеглов муз.; «Колыбельная зайчонка», В. Карасева муз., Н. Френкель

сүз.; «Кукушечка», рус халык җыры, И. Арсеев эшкәрт.
Җырлар: «Балалар бакчасында», Н. Зарипова муз.,
Н. Гайсин сүз.; «Көз килде», Л. Хисмәтуллина муз. һәм сүз.;
«Сөмбелә», Ф. Шәймәрданова муз., М. Мөэминова сүз.;
«Кыш», Ф. Җәләлетдинова муз., Җ. Тәрҗеманов сүз.; «Яңа
ел», Р. Ахиярова муз., Л. Әмирханова сүз.; «Кыш бабай»,

Ф. Әбүбәкеров муз., Р. Миңнуллин сүз.; «Песи баласы»,
Л. Хәйретдинова муз., М. Фәйзуллина сүз.; «Әниләр өчен
бию», Ф. Шәймәрданова муз. һәм сүз.; «Әбием – дәү әнием»,
Р. Гыйләҗева муз. һәм сүз.; «Тыныч йокы», Ф. Шәймәрданова
муз., Ш. Галиев сүз.; «Яз килә», Ф. Шәймәрданова муз.,
Ш. Галиев сүз.; «Сыерчык», И. Шәмсетдинов муз., Г. Лот-
фи сүз.; «Яңгыр», М. Бикбова муз. һәм сүз.; «Бу – мин»,
Л. Таһирова муз., Р. Ураксин сүз.; «Колын бара каладан»,
М. Шәмсетдинова муз., Ш. Галиев сүз.; «Яратам», Э. Зиннә-
туллина муз., З. Вәлиева сүз.; «Песи-Нечкәбил», С. Сабирова
муз. һәм сүз., Л. Хисмәтуллина эшкәрт.; «Бака», Ф. Әбүбәкеров
муз., Н. Исәнбәт сүз.; «Күлмәк юам», Р. Еникеев муз.,
Җ. Дәрзаман сүз.; «Баю-бай», М. Красин муз., М. Чёрная
сүз.; «Ёлка-ёлочка», Т. Попатенко муз., И. Черницкая сүз.;
«Кошечка», В. Витлин муз., Н. Найденова сүз.; «Мы запели
песенку», Р. Рөстәмов муз., Л. Миронова сүз.; «Подарок
маме», А. Филиппенко муз., Т. Волгина сүз.; «Воробей»,
В. Герчик муз., А. Чельцов сүз.; «Дождик», рус халык җыры,
Ю. Слонов эшкәрт.
Музыкаль-ритмик хәрәкәтләр
Уен күнегүләре: «Марш», Л. Шиһабетдинова муз.; «Аллы-
гөлле гөлчәчәк», татар халык көе, М. Мозаффаров эшкәрт.;
«Марш», Л. Хисмәтуллина муз.; «Якты таң», Җ. Фәйзи муз.,
«Сәрия», татар халык көе, Р. Еникеева эшкәрт.; «Сикерү»,
Р. Кәлимуллин муз.; «Марш»,Ф. Фәизова муз.; «Аю»,
Р. Еникеев муз.; «Әйлән-бәйлән», татар халык көе; «Йомшак
куллар», Р. Гыйләҗева муз.; «Марш», М. Салихов муз.;
«Полька», И. Якубов муз.; «Ат», Ф. Шәймәрданова муз.;
«Түгәрәктә бию», татар халык көе; «Тыпыр-тыпыр», татар
халык көе; «Уфа-Чиләбе», татар халык көе, Л. Шиһабетдинова
эшкәрт.; «Төймә», татар халык көе, Ә. Фәттах эшкәрт.; «Гөрләп
үсәбез», М. Мозаффаров муз., Ә. Ерикәй сүз.; «Әтәчкәем»,
И. Шәмсетдинов муз.; «Курчак», татар халык көе, Ш. Мона-
сыйпов эшкәрт.; «Чәчәкләр белән күнегү», Р. Еникеев муз.

(«Вальс»); «Ах вы, сени мои, сени», рус халык җыры,
М. Раухвергер эшкәрт.; «Вертушки», украин халык көе,
Я. Степовой эшкәрт.; «Весёлые мячики», М. Сатуллина муз.;
«В садике», А. Майкапар муз.; «Сапожки скачут по дорожке»,

А. Филиппенко муз., Т. Волгина сүз.; «Маленький танец», Н. Александрова муз.; «Полька», М. Глинка муз.

Сәхнәләштерелгән этюдлар: «Барабанчы», З. Хәбибуллин муз.; «Кыелган яфраклар вальсы», Ф. Шәймәрданова муз.; «Яшь солдатлар без», М. Мозаффаров, З. Хәбибуллин, Р. Ахиярова муз.; «Кем саный», Р. Ахиярова муз.; «Уен», М. Мозаффаров муз.; «Санау», Л. Хәйретдинова муз.; «Тигез юл буйлап», татар халык көе, З. Ибраһимова эшкәрт.; «Шаян мәче», Ә. Шәрәфиев муз.; «Оча шарлар», Җ. Фәйзи муз., М. Мазунов сүз.; «Атлар», башкорт халык көе, Р. Сәлмәнов эшкәрт.; «Аланда», Ф. Шәймәрданова муз.; «Күбәләкләр», Л. Хисмәтуллина муз.; «Әтәч һәм тавыклар», С. Сәйдәшев муз. («Бию»); «Без урманга барабыз», татар халык җырына «җиләк җыю» күренеше; «Весёлая прогулка», П. Чайковский муз.; «Танец осенних листочков», А. Филиппенко муз., Е. Макшанцева сүз.; «Всадники», В. Витлин муз.; «Барабанщик», М. Красев муз.; «Наседка и цыплята», Т. Ломова муз.

Түгәрәк уеннары һәм биюләр: «Яңгыр», татар халык уен җыры; «Яфраклар белән бию», Ф. Шәймәрданова муз.; «Парлы бию», Л. Шиһабетдинова муз.; «Күңелле биибез», башкорт халык көе, А. Кобагошев эшкәрт.; «Кәрия, Зәкәрия», татар халык җыры, Р. Еникеева эшкәрт.; «Чыршы янында», И. Шәмсетдинов муз., С. Урайский сүз.; «Чыршы», Л. Хисмәтуллина муз., Ә. Ерикәй сүзләре; «Һай, Кыш бабай», И. Шәмсетдинов муз., Җ. Тәрҗеманов сүз.; «Яулыклар тотып бию», Л. Хисмәтуллина муз.; «Туган көн», М. Бикбова муз. һәм сүз.; « Күңелле бию», Ф. Фәизова муз.; «Матур уен», татар халык көе һәм сүз., Р. Сабитов эшкәрт.; «Ак калач», Р. Еникеева муз., татар халык сүз.; «Бергәләшеп биик», Р. Гыйләҗева муз. һәм сүз.; «Әйдә, биибез», Ә. Абдуллин муз.; «Бу дустың белән

күреш», татар халык көе һәм сүз.; «Чума үрдәк, чума каз», татар халык җыры, Р. Еникеева эшкәрт.; «Яшел бакча», татар халык җыры; «По улице мостовой», рус халык көе, Т. Ломова эшкәрт.; «Приглашение», украин халык көе, Г. Теплицкий эшкәрт.; «Пляска парами», латыш халык көе, Т. Попатенко эшкәрт.; «Весёлый Новый год», Е. Жарковский муз., М. Лаписова сүз.; «Танец около ёлки», Ю. Слонов муз., И. Михайлова сүз.; «Парный танец», Е. Тиличеева муз.

Характерлы биюләр: «Кар бөртекләре биюе», Л. Хисмәтуллина муз.; «Аю балалары», Р. Гыйләҗева муз. һәм сүз.; «Бәбкәләр», Ф. Шәймәрданова муз., Р. Вәлиева сүз.; «Әнкә куян һәм куяннар», А. Батыршин муз.; «Петрушкалар биюе», Л. Хисмәтуллина муз.; «Мәрҗән бөртекләре биюе», Ф. Шәймәрданова муз.; «Курочки и петушок», рус халык көе, Г. Фрид эшкәрт.; «Танец зайчат», И. Штраус муз. («Полька»); «Котята-

поворята», Е. Тиличеева муз., М. Ивенсен сүз.
Музыкаль уеннар
«Үз кәрзинеңне тап», Х. Вәлиуллин муз. («Вальс»); «Кайсыбыз юк?», Р. Еникеев муз. («Пьеса»); «Очкычлар», А. Монасыйпов муз., («Этюд»); «Ат тоту», Л. Шиһабетдинова муз.; «Кем беренче?», татар халык көе, Р. Сабитов эшкәрт.; «Куяннар һәм аю», Ф. Шәймәрданова, Л. Хисмәтуллина муз.; «Тычканнар», Р. Зарипов муз.; «Сыерчык оялары», М. Салихов муз. («Полька»); «Үзеңә пар тап», Р. Зарипов муз.; «Бәр шөлдерле барабанга», татар халык көе, В. Вәлиева эшкәрт.; «Весёлая карусель», рус халык көе, Е. Тиличеева эшкәрт.; «Ищи игрушку», рус халык көе, В. Агафонников эшкәрт.; «Жмурки», Ф. Флотов муз.; «Игра Дед Мороза со снежками», П. Чайковский муз. («Спящая красавица» балетыннан); «Займи домик», М. Магиденко муз.; «Лётчики, на аэродром!», М. Раухвергер муз.; «Цветные платочки», Т. Ломова муз.
Җырлы уеннар: «Көз», Ф. Шәймәрданова муз., С. Сабирова сүз.; «Куянкай, сорыкай», татар халык уены; «Алтын капка», Ф. Шәймәрданова муз., татар халык сүз.; «Яулык биреш»,

татар халык уены, В. Вәлиева эшкәрт.; «Кырдан килә Кыш бабай», Ф. Шәймәрданова муз., И. Салахова сүз.; «Куяннар һәм бүре», М. Әндерҗанова муз. һәм сүз.; «Күңелле туп», татар халык уены; «Автобуска утырдык», Л. Хисмәтуллина муз. һәм сүз.; «Тилгән», Г. Гыйләҗетдинова муз., татар халык сүз.; «Миңлебай», Р. Еникеева муз., татар халык сүз.; «Колын», Ә. Бакиров муз., Ә. Бикчәнтәева сүз.; «Җиләк җыям», татар халык уены; «Паровоз», Л. Шиһабетдинова муз., С. Әхмәтов сүз.; «Аю белән уен», Л. Хисмәтуллина муз., татар халык сүз.; «Качыш», Р. Еникеев муз.; «Оркестр», татар халык көе, Г. Гыйләҗетдинова эшкәрт.; «Ну-ка, угадай-ка», Е. Тиличеева муз., Ю. Островский сүз.; «Огородная-хороводная», Б. Можжевелов муз., А. Пассов сүз.; «Узнай по голосу», Е. Тиличеева муз., Ю. Островский сүз.; «Мы на луг ходили», А. Филиппенко муз., Т. Волгина сүз.; «Гуси, лебеди и волк», Е. Тиличеева муз., М. Булатов сүз.
Балалар музыка уен коралларында уйнау
«Тукран», татар халык көе, Д. Хәсәншин эшкәрт.; «Кура җиләк», Л. Шиһабетдинова муз., Н. Арсланова сүз.; «Бишек җыры», М. Яруллин муз.; «Поезд», Р. Гатина, Ф. Батыршина муз. һәм сүз.; «Тышта яз», Л. Шиһабетдинова муз., Ә. Ерикәй сүз.; «Кәккүк», Ф. Җәләлетдинова муз., Ә. Исхак сүз.; «Әпипә», татар халык көе, Р. Еникеева эшкәрт.; «Тыпыр-тыпыр», Н. Бакиева муз., татар халык сүз.; «Небо синее», «Андрей-воробей», Е. Тиличеева муз., М. Долинов сүз.; «Новогодняя полька», А. Александров муз.

Зурлар төркеме
(5 яшьтән 6 яшькә кадәр)

Психолого-педагогик эш эчтәлеге

Физик үсеш

«Сәламәтлек» белем бирү өлкәсе

«Сәламәтлек» белем бирү өлкәсе эчтәлеге балаларның сәламәтлеген саклау, аларда сәламәтлек культурасы нигезләрен формалаштыру максатларын тормышка ашыруга юнәлдерелә һәм белем бирү бурычларын билгели.

Балаларның хоккей буенча «Ак Барс», футбол буенча «Рубин», баскетбол буенча «Уникс » спорт командалары турындагы күзаллауларын киңәйтү.

2013 елда узачак XXVII Бөтендөнья җәйге Универсиадасы өчен төзелгән спорт комплексларының төрләре белән таныштыру. Балалар олимпиада хәрәкәтен хуплау.

Ярыш элементлары кергән милли уеннар («Капчык киеп йөгерү», «Көянтә-чиләк күтәреп йөгерү», «Кашыкка йомырка куеп йөгерү», «Катык», «Чүлмәк вату» һ. б.) белән таныштыру. Физик культура һәм спорт белән шөгыльләнергә теләк уяту.

Сәламәт яшәү рәвешен тәшкил итүче (актив хәрәкәт, йокы, ял, дөрес туклану һ. б.) һәм сәламәтлеккә зарар китерүче факторлар турындагы күзаллауларны киңәйтү.

«Эчү режимы», «ашау режимы» төшенчәләре белән таныштыру.

Милли камыр ашлары (өчпочмак, бәлеш, бөккән, кыстыбый, кабартма), шифалы эчемлекләр (әйрән – катыктан ясалган эчемлек, сөзмә (сөзелгән катык), кымыз) белән таныштыру.

Сенсор тоемлауларга нигезләнеп, ашамлык сыйфатын билгели белү күнекмәләре формалаштыру.

Кайбер дәвалау-профилактика процедураларының тәэсире, аерым авыруларның сәбәпләре һәм аеруча киң таралганнарына профилактика чаралары турында гади күзаллаулар булдыру. Экстремаль хәлләрдә (борыннан кан киткәндә, эссе яки кояш сукканда һ. б.) беренче ярдәм күрсәтүнең гади ысулларын өйрәтү.

Авыру кешенең хәленә керә белү хисе тәрбияләү. Үз хәлен тасвирлый белергә өйрәтү. Баланың авыру кешене караүда хәленнән килгәнчә ярдәм итүен (дару, су бирү, өстенә ябу, аралашу һ. б. ны) игътибарсыз калдырмау.

«Физик культура» белем бирү өлкәсе

«Физик культура» белем бирү өлкәсе эчтәлеге балаларда физик культура шөгыльләренә кызыксыну һәм аңлы караш, гар-

монияле физик үсеш формалаштыру максатларын тормышка ашыруга юнәлтелә һәм белем бирү бурычларын билгели.
Татар халык уеннары белән таныштыру. Таныш уеннарны мөстәкыйль оештыруны, ярыш элементлары кергән уеннарда катнашуларын хуплау. Уен кагыйдәләрен үти белү күнекмәләрен үстерү. Яшьтәшләре белән уйнаганда, гадел көндәшлек культурасы тәрбияләү.
Хәрәкәтле уеннарда җитезлек, тизлек, сыгылмалылык, чыдамлылык кебек сыйфатларны үстерү.
Уен үрнәкләре
Йөгүле уеннар: «Әбәкләшү», «Карусель», «Почмак алыш», «Урындыкны тап», «Балалар һәм этәч», «Песи һәм тычканнар», «Шат балалар», «Төлке һәм тавыклар», «Балыклар», «Куяннар һәм төлке», «Чыпчык, чык!», «Чәчәк бәйләме», «Мин качам, син тот», «Яулык».

Сикерүле уеннар: «Кармак», «Бау аша сикер», «Бүре һәм куяннар», «Идәндә калма», «Күчтек», «Эздән сикерү».
Шуышулы һәм үрмәләүле уеннар: «Аю һәм бал кортлары», «Янгын сүндерүчеләр», «Кем беренче?».
Тупны ыргыту уеннары: «Аучылар һәм куяннар», «Кыршау эченә ыргыт», «Тупны ыргыт», «Кегляны аудар», «Туп мәктәбе», «Серсо».
Эстафеталар. Ярыш элементлары белән: «Кем тизрәк?», «Флаг янына», «Кем биеккәрәк?», «Парлы эстафета», «Каршылыклар юлы», «Кем беренче?».
Татар халык уеннары: «Кемдә йөзек?», «Ак, димә, кара, димә», «Буяучы һәм буяулар», «Очтылар, очтылар...».
«Куркынычсызлык» белем бирү өлкәсе
«Куркынычсызлык» белем бирү өлкәсе эчтәлеге үз тормышының куркынычсызлыгы нигезләрен һәм экологик аң (әйләнә-тирә дөнья куркынычсызлыгы) алшартларын формалаштыру максатларын тормышка ашыруга юнәлтелә һәм белем бирү бурычларын билгели.
Тормыш куркынычсызлыгы нигезләрен формалаштыру
Балаларда мөстәкыйльлек, җаваплылык хисе үстерү; тормыш һәм сәламәтлекләрен саклау өчен, үз-үзеңне дөрес тотуның әһәмиятен аңлауларына ирешү.
Таныш булмаган кешеләр белән мөмкин булган һәм очраклы очрашулар һәм аралашу барышында балаларда үзләрен ничек тотарга кирәклеге турында ачык күзаллау булдыру. Таныш булмаган кеше белән үзең генә калу һич тә ярамавына һәм куркынычлыгына игътибарларын юнәлтеп, балалар белән шундый очраклы очрашулар вакытында килеп чыккан хәлләрне бергәләп карау һәм фикер алышу.

Юлларда хәвеф-хәтәрсез йөрү
тәртибе формалаштыру
Хәрәкәт юнәлешен (сүзле яки җаваплы) сигнал буенча алыштырып, «үзеңнән» һәм «үзеңә таба», бирелгән юнәлештә хәрәкәт итү; бер урыннан икенче урынга мөмкин булган күчешләр турында килешеп, әйләнә-тирәне үзләштерү; уен барышында объекттан (хәрәкәт итүче машина, поезд) хәрәкәт чагыштырмалылыгын билгеләргә өйрәтү.
Әйләнә-тирәдәге предметларның бер-берсенә карата булган урыннарын мөстәкыйль ачыклый белүләренәирешү: өстенә – өстендә, буенча – астында, сулда – уңда, артында – алдында, янында, янәшәсендә, арасында, уртасында, өстәрәк – астарак. Тирә-юньдәге кешеләр һәм предметлар арасында үзеңнең торган урыныңны билгеләү күнекмәләре үстерү.
Светофорның төсләрен (ике яклы, җәяүле өчен), «Балалар», «Хәрәкәт тыела», «Җәяүлеләрнең хәрәкәте тыела», «Велосипедлар хәрәкәт итү тыела», «Велосипед юлы», «Хастаханә» һ. б. юл хәрәкәте билгеләренең зурлыгын, төсен һәм формасын, регулировщик таягының төсен ачыклау нигезендә, сенсор сиземләү күнекмәләре формалаштыру.
Балаларга югары куркынычлык зоналары турында сөйләү. «Тайгак юл», «Куркыныч борылыш», «Юл эшләре», «Кыргый хайваннар», «Шлагбаумлы тимер юл чаты» һ. б. кисәтүче юл билгеләре белән таныштыру, аларның охшаш һәм аермалы якларына игътибар итү.
Балаларны берничә полосалы хәрәкәт булган юлны чыгу алгоритмы белән таныштыру; юлларда, юл аркылы чыкканда, тәртипкә салына торган урам чатларын чыкканда ориентлашырга күнектерү. Балаларны «юл билгесе» төшенчәсе, юл чатларында җәяүлеләр хәрәкәтен тәртипкә сала торган «Җәяүлеләрнең җир асты юлы», «Җәяүлеләрнең җир өсте юлы» билгеләре белән таныштыру.
Хәрәкәтне сигналлар ярдәмендә җайга салучы ЮХИДИ

инспекторы эшчәнлеге белән таныштыру, җәмгыять өчен аның хезмәтенең әһәмиятлелеген бәяләү күнекмәләре үстерү.
Балаларның махсус транспорт чаралары билгеләнеше («ашыгыч ярдәм» машинасы, «полиция» машинасы, «янгын сүндерү» машинасы һ. б.) турындагы белемнәрен ачыклау; сигнал тавышларына игътибар итәргә, аларны аера белергә өйрәтү; кайбер аерым очракларда махсус транспорт чараларының юл йөрү кагыйдәләрен бозу мөмкинлегенә игътибар иттерү.
Метрода: вагонда (ишекләргә сөялмәү, чыгарга алдан әзерләнү), станциядә (бер юнәлештә хәрәкәт итү, тыелган

сызыкка басмау), эскалаторда (уң якта басу, үз хәрәкәтеңне эскалатор хәрәкәтенә яраклаштырып керергә һәм чыгарга әзерләнү); турникетлар аша үткәндә үз-үзеңне куркынычсыз тоту кагыйдәләре белән таныштыру.

Метрода, юлларда, шәһәр (авыл) урамнарында үз-үзеңне куркынычсыз тотуның мөһимлеген аңларга ярдәм итү; әхлакый аралашу үрнәкләре («рәхмәт», «рәхмәтлемен сезгә», «гафу итегез», «рәхимле булыгыз», «мөмкин булмасмы» һ. б.) биреп, гади этикет кагыйдәләрен үзләштерергә булышу.

Җәмәгать урыннарында үз кыланышыңны һәм башка кешеләрнең үз-үзләрен тотышын күзәтү, чагыштыру, каршы кую, бәяли белү күнекмәләрен үстерү; балаларның юлларда үз-үзеңне куркынычсыз тоту кагыйдәләрен үтәмәгән очракта килеп чыккан күңелсез хәлләрне, аларның башка кешеләрнең эмоциональ халәтенә йогынтысын аңлауларына ирешү.

Үзең яшәгән җирлектә транспорт чараларының төрлелегендә ориентлашу күнекмәләрен үстерү: өйдән балалар бакчасына кадәр, үзәк мәйданга һ. б. җирләргә кадәр нинди маршрут автобусы белән барырга мөмкин, әти-әниләр нинди транспорттан файдалана һ. б.

Балаларны машинада утырып йөрү кагыйдәләре белән таныштыру: балалар урындыгында (креслосында) утыру һәм каеш белән эләктереп кую, машина йөртүченең игътибарын

читкә юнәлдермәү, тәрәзәдән башны чыгармау, үзең белән очлы предметлар алмау; үз хәрәкәтләреңне контрольдә тотарга өйрәнү.

Баланы үз фамилиясен, тулы исемен, яшен әйтергә өйрәтү. Тору урынының адресын, телефонын, якындагы тукталыш исемен әйтү һәм полиция хезмәткәренә ярдәм сорап эндәшү күнекмәләрен булдыру.

Уңга һәм сулга борылышлар ясап, түгәрәк буйлап, елансымак, ике яки өч тәгәрмәчле велосипедта йөрергә өйрәнүне дәвам итү; үз хәрәкәтләрең белән идарә итә белергә, велосипедта, самокатта йөрү урыннарын билгеләргә өйрәтү.

Балаларның хәрәкәтле уеннар, спорт һәм эстафета уеннары («Каршылыклы юл», «Күңелле ярышлар» һ. б.) оештыру инициативасын хуплау.

Балаларга таныш булган юл билгеләрен, урам чатлары, тукталышлар, ике яклы хәрәкәт, төрле билгеләнештәге транспорт хәрәкәтен файдаланып, җәяүлеләр һәм пассажирлар булып уйнарга мөмкинлекләр бирә торган уен ситуацияләре тудыру һәм юл йөрү кагыйдәләрен үзләштерү өстендә эшләү.

Танып белү бурычларын үтәгәндә модельләштерү ысулын куллану: күләм һәм киңлек бәйләнешләрен билгеләү («Бүлмә буйлап сәяхәт», «Бала кая киткән?» һ. б.).

*Чынбарлыкта булган, вербаль һәм вербаль булмаган уй-
лап чыгаруларга таянып, эчке программалаштыруның гади
операцияләренә өйрәтү: ситуацияләрне уйнап күрсәтү, про-
странствода биналарның, транспорт чараларының, җәяүлеләр,
юл билгеләренең урнашу макетын һәм моделен ясау
күнекмәләре формалаштыру.*
*Алынган мәгълүматны (су, җир өсте, тимер юл, һава,
җигүле транспорт) гомумиләштерергә һәм аны мөстәкыйль
эшчәнлектә файдалана белергә өйрәтү («Нәрсә артык?», «Ав-
тоюллар лотосы», «Юл доминосы» һ. б.).*
*Балаларның проблемалы характердагы сораулар бирүләрен
хуплау, укыганнары буенча фикер алышуга теләк тудыру*

*(«Светофор эшләмәсә, нәрсә булырга мөмкин?», «Әгәр туп
транспорт йөри торган юлга тәгәрәп чыкса, нишләргә?» һ. б.).*
*Балаларны проблемалы ситуацияләрне чишәргә генә түгел,
ә бәлки үз фикерләрен әйтеп бирергә өйрәтү.*
*Юлларда үз-үзеңне куркынычсыз тоту кагыйдәләренең
кайберләрен ныгыту максатыннан, уйлап чыгарган әкият-
ләрдән, тормыш тәҗрибәләреннән алынган хикәяләр,
шигырьләрдән, үзләре ясаган рәсемнәрдән (аппликацияләр-
дән) китап-җыентык төзүләрен хуплау.*
*Мәгълүматны мөстәкыйль рәвештә эзләп табарга мөм-
кинлек бирү.*
Экологик аң алшартларын формалаштыру
*Табигатьтә үз-үзеңне тоту культурасын формалаштыруны
дәвам итү. Туган як табигате өчен куркыныч булган кайбер чы-
ганаклар турында сөйләү (агачларны кисү, урман янгыннары,
көчле салкыннар, сулыкларны пычрату һ. б.).*
*Табигать белән кешенең үзара бәйләнеше, әйләнә-тирәнең
кешенең сәламәтлегенә йогынтысы турында күзаллаулар бул-
дыру.*
*Балаларны хуҗасыз хайваннар белән очрашканда мөмкин
булган куркыныч хәлләр турында искәртү.*

Социаль-шәхси үсеш

«Социальләштерү» белем бирү өлкәсе

*«Социальләштерү» белем бирү өлкәсе эчтәлеге балаларның
социаль характердагы беренчел күзаллауларын үзләштерү
һәм балаларны социаль мөнәсәбәтләр системасына кертү
максатларын тормышка ашыруга юнәлтелә һәм белем бирү
бурычларын билгели.*
*Балалар бакчасында балаларның (кечкенәләр, үзеннән
зурраклар, яшьтәшләре, малайлар-кызлар, төркемгә килгән*

«яңа» балалар белән) туган телдә аралаша белү күнекмәләрен

үстерү.
Төрле эшчәнлек төрләрендә балаларга туган телдә үзара
һәм өлкәннәр белән бай, эчтәлекле аралашу өчен шартлар ту-
дыру.
Элементар әхлак кагыйдәләренә өйрәтү, әхлак буенча
аралашу үрнәкләре бирү, сөйләмдә татар халык фольклорын
(мәкальләр, әйтемнәр, юаткычлар һ. б.) куллануга теләк уяту.
Бөтен кешелек өчен уртак байлык булган патриотизм
хисләренең әхлакый нигезен булдыру өчен шартлар тудыру
(гаиләсенә, балалар бакчасына, туган ягына, иленә, әйләнә-
тирәдәгеләргә мәхәббәт).
Гаиләң һәм аның тарихы турындагы күзаллауларны
тирәнәйтү. Гаилә составы, туганнар (әти-әни, әби-бабай,
абый-эне, апа-сеңел, туганнан туган абый-апалар), гаиләдәге
урыны, туганлык җепләре һәм гаилә эчендә бәйләнешләр
(«Мин әтигә – ул, ә әбигә – оньк», «Газизә апа – минем Фатый-
ма әбиемнең кызы»), әти-әниләрнең һәм туганнарның һөнәр
һәм шөгыльләре турында күзаллаулар булдыру; туганнарның
фотографияләрен карап, баланың әти-әниләре һәм башка ту-
ганнары белән тышкы охшашлыгына басым ясау.
Үзенең уңыш һәм казанышларына, әти-әниләренең,
якын кешеләренең, дусларының, Олимпия уеннары спорт-
чыларының, артистларның халыкара конкурсларда яула-
ган уңыш һәм казанышларына шатлык, горурлык хисләре
тәрбияләү.
Сюжетлы-рольле уеннар өчен темалар төрлелеген хуп-
лау; әйләнә-тирәдән, татар язучылары һәм шагыйрьләре-
нең әсәрләреннән, телетапшырулардан, шәһәр (авыл) буенча
экскурсияләрдән, күргәзмәләрдән, походлардан алган бе-
лемнәргә нигезләнеп, сюжет үсешенә ярдәм итү.
Балаларның шартлы формада милли уенчыкларны, кул-
дан ясалган уенчыкларны файдаланган; тормышта бул-
ган хәлләрне, Идел буе халыклары әкиятләре сюжетларын,

мультфильмнарны һ. б.ны чагылдырган шәхси һәм күмәк ре-
жиссёрлык уеннарына булышлык күрсәтү.
Балаларның артистлык сәләтләрен үстерү, аларны сәхнә
сәнгатенә тарту: концертлар кую, татар җырларын җырлау,
Идел буе халыклары биюләрен башкару, спектакльләрдән
күренешләр күрсәтү. Яшьтәшләре, әти-әниләр һәм кунаклар ал-
дында чыгыш ясарга мөмкинлекләр булдыру.
Инициативалылыкны, халык уеннары кагыйдәләрен үтәү-
не, тигез хокуклы партнёр позициясен ала белүне хуплау.
«Хезмәт» белем бирү өлкәсе
«Хезмәт» белем бирү өлкәсе эчтәлеге балаларда хезмәткә

уңай мөнәсәбәт формалаштыру максатын тормышка ашыруга юнәлтелә һәм белем бирү бурычларын билгели.

Татар халык әкиятләре («Өч кыз», «Үги кыз», «Һөнәрле үлмәс» һ. б.) ярдәмендә хезмәт эшчәнлеге турында күзаллауларын формалаштыруны дәвам итү. Балаларның игътибарын әкияттә хезмәт итүче геройларга юнәлдерү. Балаларның эш барышларын Г. Тукай шигырьләрендәге («Кызыклы шәкерт», «Шаян песи» һ. б.) юллар белән бәйләү.

Туган шәһәрдәге (авылдагы) укытучы, нефтьче, сыер савучы һ. б. һөнәр ияләре турында күзаллауларын формалаштыру.

Балалар бакчасы участогында тәрбияче белән эшләгәндә, балаларның актив катнашуын булдыру: яфраклар коелгач, кулларыннан килгәнчә участокны җыештыру, шәһәрдә яшәүче кошларга өстәмә азык бирү.

Гаилә бәйрәмнәренә әзерләнгәндә, өлкәннәргә кулларыннан килгәнчә булышу, өйдә үз вазифаларын үтәүгә тарту.

Танып белү-сөйләм үсеше

«Танып белү» белем бирү өлкәсе

«Танып белү» белем бирү өлкәсе эчтәлеге балаларда танып белү ихтыяҗларын һәм акылны үстерү максатларын тормышка ашыруга юнәлтелә һәм белем бирү бурычларын билгели.

Татарстан – күпмилләтле республика. Казан – эре промышленность үзәге, Россиянең борынгы шәһәрләреннән берсе. Казан – республиканың һәм бөтендөнья татарларының башкаласы. Казанда Президент, Татарстан Хөкүмәте һәм шәһәр мэры эшлиләр. Шулар турында балаларда күзаллаулар булдыру.

Балаларга туган як турында мифлар, легендалар, тарихлар сөйләү. Туган шәһәрнең (авылның) истәлекле урыннары, бик күптәнге вакыйгалары, тарихи истәлекләре, музейлары, урамнары белән таныштыру.

Татарстан Республикасының төп символикасы (флаг, герб, гимн) белән таныштыру. Балаларга үз халкыңның бер өлеше булуларын аңлату.

Татарстан Республикасының географик урыны белән таныштыру (картада яки глобуста республиканың территориясен, Кама һәм Идел елгаларын, Куйбышев һәм Түбән Кама сусаклагычларын, Кабан күлен, тирә-як күл һәм елгаларын билгеләү).

Татарстан Республикасында яшәүче халыкларның традицияләре, гореф-гадәтләре, йолалары белән таныштыру. Милли бәйрәмнәр (Нәүрүз бәйрәме, Корбан бәйрәме, Сабантуй, Нардуган һ. б.) турында күзаллаулар булдыру. Башка милләтләргә карата хөрмәт һәм дусларча мөнәсәбәт тәрбияләү.

Милли һәм бөтендөнья культураларының үткәне һәм

бүгенгесе белән танышуга тарту. Әдәбият һәм сәнгать
өлкәсендәге күренекле эшлеклеләрнең (шагыйрьләр: Г. Ту-
кай, М. Җәлил, Р. Миңнуллин һ. б., язучылар: А. Алиш, Р. Ба-
тулла һ. б., рәссамнар: Х. Якупов, Х. Казаков һ. б., скульптор

Б. Урманче һ. б.) тормыш һәм иҗатлары белән таныштыру.
Аларның тормышлары һәм эшчәнлекләренә карата кызыксы-
ну уяту.

Балаларның кызыксынуларын исәпкә алып, туган як таби-
гате турындагы белемнәрен киңәйтү.

Кешеләрнең табигатьне саклау буенча эшчәнлеге белән та-
ныштыру. Идел-Кама дәүләт тыюлыгы, «Түбән Кама» милли
паркы, республиканың табигатен саклауда аларның әһәмияте
турында сөйләү.

Тере һәм тере булмаган табигатькә сакчыл караш тәрбия-
ләү, табигатьтә үзеңнең катнашыңнан соң туган уңай һәм
тискәре нәтиҗәләрне алдан күрә белергә өйрәтү, туган як
табигатенә үз ихтыяҗыңны канәгатьләндерү өчен дип ка-
рау ярамаганлыгын аңлату, аны файдалануның беренчел
күнекмәләрен булдыру («Әгәр мин һәм башка кешеләр дару
үләннәрен тамырлары белән җыйса...»).

Туган якта ешрак очрый торган үсемлек һәм хайваннарга
карата кызыксынуны үстерү. Табигать объектларын үзен-
чәлекләре буенча классларга һәм төркемнәргә бүләргә өйрәтү
(ылыслы һәм яфраклы агачлар, куаклар, үлән үсемлекләр; ур-
ман, болын, бакча үсемлекләре; урман җиләкләре, гөмбәләр,
бүлмә үсемлекләре (гөлләре); кыргый һәм йорт хайваннары,
кышлаучы һәм күчмә кошлар, балыклар, бөҗәкләр һ. б.).

Республика территориясендәге хайваннарның яшәү рә-
вешен, аларның тышкы кыяфәт үзенчәлекләрен (гәүдә өлеш-
ләре, тәне нәрсә белән капланган), хәрәкәт итү ысулларын
(шуыша, оча, йөзә), азыкларын; кайбер бөҗәкләрнең, җир-су
хайваннарының, сөйрәлүчеләрнең яшәү мохитенә яраклашу-
ларын күзәтергә өйрәтү. Хайваннарны тавышларыннан таныр-
га булышу.

Туган як табигатенең матурлыгын, аның форма, төс, исләр
байлыгын күрә һәм тоя белү күнекмәләрен үстерү.

«Аралашу» белем бирү өлкәсе

«Аралашу» белем бирү өлкәсе эчтәлеге әйләнә-тирәдәге
кешеләрнең үзара мөгамәләсенең конструктив ысул һәм ча-
раларын үзләштерү максатын тормышка ашыруга юнәлтелә
һәм белем бирү бурычларын билгели.

Рус теленә карата, шул телдә сөйләшү, җырлау, аудиоязма-
лар тыңлау, мультфильмнар, телетапшырулар карауга кызык-

сынуларын үстерү.
Уен ситуациясе, проблемалы-эзләнүле уен ситуацияләре барлыкка китереп, күрсәтмә әсбаплар, мәгълүмати-аралашу технологияләрен файдаланып, аралашу сәләтләрен үстерү.
Балаларны үзара кара-каршы сөйләшергә, үзләренә юнәлгән сөйләмне аңларга һәм шулай ук тиешле репликалар кулланып җавап бирергә өйрәтү.
Чынбарлыктагы тел мохитендә рус телен (сүзләр, әйтемнәр сайлау, фикереңне аңлап сөйләү) куллануларын хуплау.
«Матур әдәбият уку» белем бирү өлкәсе
«Матур әдәбият уку» белем бирү өлкәсе эчтәлеге балада китап укуга кызыксыну һәм ихтыяҗ формалаштыру максатларын ____________тормышка ашыруга юнәлтелә һәм белем бирү бурычларын билгели.
Балаларны танып белү әдәбиятына һәм матур әдәбиятка, халык авыз иҗатына тарту, әдәби кичерешләр байлыгын формалаштыру.
Китапның белем чыганагы икәнлегенә төшендерү. Китапка сакчыл караш тәрбияләү, мөстәкыйль рәвештә китапның рәсемнәрен карарга, эчтәлеген яңадан тыңларга теләк уяту.
Зур булмаган проза текстларының эчтәлеген ачып бирә белергә һәм кечкенәрәк шигырьләрне сәнгатьле итеп ят-

тан сөйләргә, текстларны рольләргә бүлеп укуда, әсәрләрне сәхнәләштерүдә катнашырга өйрәтү.
Татар халык мәкаль-әйтемнәре белән таныштыру, аларның мәгънәләрен аңларга ярдәм итү. Балаларның иҗат чагылышлары, иҗат итү башлангычлары өчен (күрсәтмә материалга нигезләнелгән такмазалар, юаткычлар, хикәяләр) шартлар тудыру.
Балаларга әкиятләрнең (шулай ук татар халык әкиятләренең) жанр үзенчәлекләрен аңлатуны дәвам итү. Әкият геройларының эш-гамәлләренә бәя бирергә теләк уяту, аларның үз-үзен тотышларындагы яшерен мотивларны аңларга булышу.
Тәкъдим ителә торган әсәрләр
Балаларга уку өчен
Җырлар, такмаклар, тел көрмәкләндергечләр, эндәшләр, әйтешләр, бармак уеннары: «Түбәтәеңне кигәнсең…»; «Исәнмесез, саумысыз...»; «Бака, бака, бакырган...»; «Мич башында биш мәче...»; «Без уйныйбыз, уйныйбыз…»; «Ямьле бәйрәм көн иде…»; «Барыр идем урманга…»; «Карга килде – казан асты…»; «Саескан сары май китерә…»; «Тамчы, там…»; «Миңлебай»; «Абагага бага-бага…»; «Әйт әле, чикерткә…»;

«Тор-тор, торналар…»; «Карга әйтә...»; «Торыгыз, тор, хуҗалар…»; «Яңгыр ява, томан төшә…».
Әкиятләр һәм легендалар: Татар халык әкиятләре: «Кем көчле?»; «Батыр әтәч»; «Күгәрченнәр ни өчен гөрләшеп яшиләр, яки гөрләмеш уены каян килеп чыккан?»; «Куркак юлдаш»; «Ике кыз»; «Ни өчен Эт белән Песи бер-берсенә дошман булганнар?»; «Өч кыз»; «Шүрәле»; Литва халкы әкияте «Итагатьле Мәче»; болгар халык әкияте «Бүре аларны нигә ашаган?»; украин халык әкияте «Башак»; башкорт халык әкияте «Карга ни өчен исемен әйтеп бетерми?»; калмык халык әкияте «Күңелле Чыпчык белән Күңелсез Карга»; болгар халык әкияте «Хәйләкәр әтәч».

Әдәби әкиятләр: Г. Тукай. «Шүрәле» (өзек); С. Сәүбәнова. «Мактанчык алма», «Керпе»; Р. Батулла. «Әбү булган аягы»; И. Дәүләтша. «Алпамыш шәһәргә килде»; Ә. Гаффар. «Суалчан кунакка бара»; А. Алиш. «Каз белән Аккош»; Р. Вәлиева. «Ялкау Карга баласы».
Шигърият: Х. Халиков. «Көз»; Р. Вәлиева. «Без игенчеләр булдык»; Ф. Яруллин. «Көзге табын»; Ш. Галиев. «Кунаклар»; Ә. Рәшит. «Банан тәмле буламы?»; Э. Шәрифуллина. «Шофёр буласым килә»; Г. Латыйп. «Кар яуды»; Г. Лотфи. «Балалар ярдәм итә»; Х. Шабанов. «Кадерлә син китапны»; Э. Шәрифуллина. «Яшел чыршы, яшь чыршы»; Ә. Кари. «Кыш бабай бүләкләре»; Г. Гыйльманов. «Ярый әле…»; Н. Исәнбәт. «Иң матур сүз»; Б. Рәхмәт. «Яз килә»; Й. Җамалетдинова. «Бүләк»; Ә. Кари. «Минем кунагым»; Г. Тукай. «Бала белән Күбәләк».
Төрле ил язучылары һәм шагыйрьләре әсәрләре: А. Барто. «Берүзем», Р. Вәлиева тәрҗемәсе; Н. Думбадзе. «Энә», Р. Миңнуллин тәрҗемәсе; А. Барто. «Елга», З. Мансур тәрҗемәсе; А. Тимиркаев. «Якшәмбе көн балыкта», Р. Миңнуллин тәрҗемәсе.
Чәчмә әсәрләр: А. Алиш. «Әбиләрдә кунакта»; Н. Фәттах. «Ирек, Алмас һәм Җәлил»; Г. Мөхәммәтшин. «Ак песи», «Велосипедлы Мөнир»; К. Ушинский. «Иртәнге нурлар», Ф. Басыйров тәрҗемәсе; К. Ушинский. «Сыер», А. Әхмәт тәрҗемәсе; Я. Тайц. «Сөт елгасы», К. Котдусова тәрҗемәсе; Р. Фәхреддин. «Ашау әдәпләре»; Г. Бакир. «Йорт салалар»; Җ. Дәрзаман. «Актырнак белән Назбикә»; М. Хәсәнов. «Көн җылынды»; Р. Мингалим. «Канатларың булса…»; З. Әхмәров. «Агачлар да авырый»; Ф. Сафин. «Кызык итте…»; Ф. Зариф. «Татлы җәй»; Ә. Хәсәнов. «Бал дәвалый».
Рольләргә бүлеп сөйләү өчен: Р. Вәлиева. «Керпе белән бала»; Х. Халиков. «Онытткан»; Р. Миңнуллин. «Авыл малае белән шәһәр малае…»; М. Хөсәен. «Безнең дусларыбыз».
Яттан өйрәнү өчен

М. Мазунов. «Октябрь»; М. Фәйзуллина. «Өлкән группага күчкәч»; Г. Тукай. «Безнең гаилә»; Г. Зәйнашева. «Кыш кил-

де»; Җ. Тәрҗеманов. «Якын дус»; Ш. Галиев. «Туган тел»; Н. Баян «Яз»; Ш. Маннур. «Кояш, чык, чык!»; Р. Корбан. «Бәйрәм бүген»; Р. Миңнуллин. «Нәүрүз»; З. Туфайлова. «Тукай абый».

Өстәмә ______________әдәбият

Шигърият: Г. Гыйльманов. «Чишмәгә бардык»; Ә. Ерикәй. «Чисталык сөябез»; В. Хәйруллина. «Шифа чәе»; Д. Гарифуллин. «Үстем»; И. Иксанова. «Иртә»; Н. Мадьяров. «Әниемә булышам»; Р. Фәйзуллин. «Миләш»; Л. Шәех. «Безнең ишегалдында»; Р. Корбан. «Ыграк авыртыр иде»; Ф. Зыятдинова. «Татарча белмәүче кәҗәләр»; Ш. Җиһангирова. «Кем хаклы?»; М. Ногман. «Кыш килде»; Р. Миңнуллин. «Почмакта торам»; Г. Зәйнашева. «Әбиемне яратам», «Сабан туе»; Г. Морат. «Туган тел»; М. Фәйзуллина. «Бал корты».

Чәчмә әсәрләр. Әдәби әкиятләр: Ә. Бикчәнтәева. «Өстәл янында»; Н. Кәримова. «Кое чыпчыгы»; Р. Мингалим. «Дөресе аның шулай…»; В. Монасыйпов. «Шифалы табиблар»; Г. Таһирова. «Кечкенә миләш»; Г. Мөхәммәтшин. «Гап-гади Инсаф»; Т. Әйди. «Дачада».

Нәфис-нәфасәти үсеш

«Иҗади сәнгать» белем бирү өлкәсе

«Иҗади сәнгать» белем бирү өлкәсе эчтәлеге балаларда әйләнә-тирәдәге матурлыкка кызыксыну уятуны һәм үзүзләрен күрсәтү ихтыяҗларын канәгатьләндерүне формалаштыру максатларын тормышка ашыруга юнәлтелә һәм белем бирү бурычларын билгели.

Нәтиҗәле эшчәнлек төрләрен үстерү

Рәсем ясау

Милли орнамент элементлары белән таныштыруны дәвам итү. Чәчәк-үсемлек мотивларын (кыр, болын, бакча); паль-

метт һәм ярымпальметт, лотоссыман, яфраклар һ. б. мотивларны карау. Балаларның игътибарын композиция үзенчәлегенә (симметрик һәм симметрик булмаган), шул ук вакытта төрле чәчәкләр мотивы кулланылган чәчәк бәйләменә юнәлтү. Балаларны декоратив эшчәнлеккә тарту: вертикаль сабакка карата бизәкнең ике ягы да бертөрле булган симметрик чәчәк бәйләмен ясау ысулын күрсәтү.

Декоратив рәсем буенча алган белем һәм күнекмәләрне өс, баш, аяк киемнәрендә (түбәтәй, алъяпкыч, читек һ. б.), көнкүреш әйберләрендә (сөлге, орчык һ. б.) иҗади куллануда гы милли орнамент элементларын төрләндерергә булышу.

Балаларны татар гамәли сәнгатенең үрнәкләре буенча кўмәк эшләр башкарырга өйрәтү. Уртак эшнең эчтәлеге буенча уртак фикергә килергә ярдәм итү.
Яңа төсләр (шәмәхә) һәм төсмерләр (куе шәмәхә, аксыл шәмәхә) белән таныштыру. Яңа төсмерләр табу өчен, төсләрне кушарга өйрәтү. Төсләр кушылмасын мөстәкыйль сайларга күнектерү.
Рәсемнәрдә көнкүреш предметларын, татар халык әкиятләре персонажларын чагылдыра белүне камилләштерү. Балаларда Г. Тукай, А. Алиш әкиятләре («Сертотмас үрдәк», «Кем көчле?», «Шүрәле», «Кәҗә белән Сарык») буенча сюжетлы композицияләр иҗат итәргә теләк тудыру.
Туган шәһәр (авыл) тормышында булган истәлекле вакыйгаларны рәсемдә чагылдыруларын хуплау. Рәсемнәрне балалар белән бергәләп карау һәм ясалган рәсем буенча сөйләргә теләк уяту. Балаларның иҗади активлыклары үсешенә ярдәм итү.
Әвәләү
Әвәләүгә карата кызыксыну үстерүне дәвам итү; балчыктан (камыр, пластилиннан) әвәли белүне камилләштерү. Актүбә һәм Шәмәрдән уенчыкларына карап әвәләү, аларның характерлы үзенчәлекләрен бирә белү күнекмәләрен үстерү.

Рельефлы сурәтләү техникасы белән таныштыру. Табигый үзенчәлекләрен исәпкә алып һәм дөрес пропорцияләр белән, тукранбаш әвәләргә өйрәтү. Әвәләүне плинтустан – нигездән башларга, шуның өстенә махсус пычак очы белән рельефның контурлы рәсемен төшерергә кирәклегенә балаларның игътибарын юнәлтү.
Савыт-сабаны (кувшин, ваза, чүмеч, комган һ. б.) тасма ысулы белән әвәләүне камилләштерү: бербөтен балчык кисәгеннән әвәләү, вак детальләр белән тулыландыру, махсус таякчык, штамп ярдәмендә бизәү.
Балаларның уйлап чыгара белүләрен, катлаулы булмаган сюжет һәм образлар («Сабантуйда», «Көянтәле кыз», «Өч кыз» һ. б.) тудырырга тырышуларын күрә белү һәм хуплау. Әдәби әсәрләр геройларын (Су анасы, Шүрәле, Камыр батыр һ. б.) күзаллап әвәләргә өйрәнү. Балаларның теләкләрен, иҗатка омтылышларын үстерү.
Кисеп ябыштыру
Аппликация сәнгатенә карата кызыксынуны үстерү, аның эчтәлеген катлауландыру һәм төрле сурәтләр тудыру мөмкинлекләрен киңәйтү. Кәгазьне гармун кебек бөкләп, милли бизәкнең бертөрле элементларын (гөлҗимеш, кукчәчәк, акчәчәк таҗларын һәм яфракларын һ. б.ны) һәм, кәгазьне урта-

лай бөкләп, симметрик фигуралар (тукранбаш, ярымпальметт, лалә, кыңгырау чәчәкләре һ. б.) кисә белү күнекмәләрен формалаштыру. Чәчәкләр композициядә матур, ачык итеп чыксын өчен, аппликацияне кәгазьләрне ертып төзү техникасын файдалану. Төрле сурәтләү чараларын яраштыра белүләрен хуплау. Георгин (дәлия), пион, астра (кашкарый) чәчәкләреннән композиция төзү өчен, күләмле аппликация ысуллары белән таныштыру. Балаларның композицияне төрле детальләр (кошлар, бал кортлары, күбәләкләр һ. б.) белән тулыландырырга теләүләрен хуплау.

Бер бит кәгазьдә төзү һәм ябыштыру ысулы кулланып, төрле билгеләнештәге архитектура корылмаларыннан (цирк, вокзал,

супермаркет, өйләр һ. б.) торган сюжетлы аппликацияләр ясарга өйрәтү.

Сынлы сәнгатькә тарту

Балаларны сынлы сәнгатькә якынайту һәм аңа карата кызыксыну уяту. Республика сынлы сәнгате эшлеклеләренең (Х. Якупов, И. Зарипов, Р. Шәмсетдинов һ. б.) танылган әсәрләре белән таныштыру.

Балаларны «пейзаж» төшенчәсе, Алабуга шәһәрендә туган күренекле рус пейзажчысы И. И. Шишкинның иҗаты («Иртәнге нарат урманы», «Арышлар», «Аланлык» һ. б.) белән таныштыру. Сурәткә карата хис-кичерешләрен чагылдыра белергә, аны аңлап сөйләргә, тормышларында булган вакыйгалар белән чагыштыра белергә өйрәтү.

Сәнгатьнең борынгы төре булган керамика һөнәре белән, хәзерге рәссам-керамикларның (А. Шубин, А. Абзгилдин, Р. Миргалимов, А. Миңнуллина) иҗаты белән таныштыруны дәвам итү. Балаларның игътибарын керамик эшләнмәләрнең милли үзенчәлеге силуэт формасында гына түгел, ә орнамент бизәлешендә дә чагылуга юнәлдерү. Милли орнамент элементларын аера белергә ярдәм итү.

Балаларның игътибарын рус милли костюмының үзенчәлекләренә юнәлтү, татар традицион костюмы белән (баш, өс, аяк киемнәре, бизәнү әйберләренең үзенчәлекләре) чагыштыру. Милли киемнәрдә охшаш һәм аермалы якларны табарга булышу.

Балаларны күн мозаикасы сәнгате белән таныштыру. Күн туфли, башмаклар, читекләрне; читекләрнең ал һәм балтыр өлешләрендәге бизәкләрне карау. Бер-берсенә матур туры килеп торган элементларны бөтен бер композициягә җыйган төсле фонга, кәкре сызыклы ябык формаларга, аларны капма-каршы төстәге ефәк җепләр белән тегүгә һ. б. га игътибар итү.

Балаларны туган шәһәр архитектурасы белән таныштыруны дәвам итү. Бинаның конструкциясе аның билгеләнешенә

(торак йорт, мәчет, кинотеатр һ. б.) бәйле булганын аңлату.

Бер билгеләнештәге архитектура корылмаларының охшаш һәм аермалы якларына игътибар итү. Агачны кисеп бизәкләр төшерелгән иске агач өйләр, өй тирәсендәге каралты-куралар (капка, коймалар) сакланып калган Иске Татар бистәсенә (Казанның борынгы бер өлешенә) экскурсия оештыру. Кисеп ясалган бизәкләрнең үзенчәлегенә, аларның пропорция һәм төсләр чишелешенә (татар чигүенә, күн мозаикасына охшашлыкка) игътибар итү. Кремльнең архитектура ансамбле (Спас башнясы, Сөембикә манарасы, Кол Шәриф мәчете, Преображенск башнясы, Благовещенск соборы һ. б.) белән таныштыру. Тарих һәм культура объектларын аңга алу тәҗрибәсе формалаштыру. Кремль тарихын өйрәнүгә теләк уяту.
Китап иллюстрациясе турындагы белемнәрне ныгыту. Балаларны Р. Миңнуллин, Ш. Галиев, Р. Вәлиева һ. б.ның шигырьләренә образлар тудырган рәссам-иллюстраторларның иҗаты белән таныштыру. Бер үк әдәби әсәргә төрле рәссамнар иҗат иткән иллюстрацияләрне чагыштыра белү, аларны ничек кабул итүләре турында сөйли белү күнекмәләрен үстерү.

«Музыка» белем бирү өлкәсе

«Музыка» белем бирү өлкәсе эчтәлеге балаларның музыкальлекләрен, музыканы хис-тойгы белән кабул итү сәләтләрен үстерү максатларын тормышка ашыруга юнәлтелә һәм белем бирү бурычларын билгели.
Татар композиторларының музыкаль әсәрләрен тыңлауга кызыксынуларын, аларга карата эмоциональ мөнәсәбәтләрен белдерүне хуплау. Әсәрнең аерым фрагментлары буенча көйне танулары аша музыкаль хәтерне үстерү. Музыканың характерын таный белү, әсәр турында әңгәмәдә катнашу күнекмәләрен үстерү.
Музыка сәнгатендәге «жанр» төшенчәсен бирү (җыр, бию, марш). Татар композиторларының кайбер музыкаль әсәрләре жанрын билгеләргә, музыка уен коралларының (думбра, ку-

рай, кубыз, тальян гармун һ. б.ның) яңгырашларын танырга өйрәтү.
Татарстан Республикасының Дәүләт гимны көе белән таныштыру, горурлык хисләре уяту.
Милли репертуар нигезендә балаларның җырлау күнекмәләрен камилләштерү. Җыр характерын хисләр аша күрсәтү, табигый тавыш типларын исәпкә алып җырлауларын оештыру.
Бию хәрәкәтләрен башкару техникасын камилләштерү; аларның катлауландырылган вариантларын: «тыпырдау», «борма», «баш-үкчә», «төп йөреш», «үкчәдә йөреш», «кырын йө-

реш», «бер аяктан чалыштыру», «култыклашып әйләнү» һ. б. ны өйрәнүне камилләштерү. Бию хәрәкәтләрен өйрәнгәндә, балаларның шәхси иҗади башлангычларын үстерү. Балаларны татарларның (русларның) әйлән-бәйлән уеннары, Идел буе халыкларының биюләре белән таныштыру. Бию хәрәкәтләре аша башка халыкларның музыка характерын, хис һәм образ эчтәлеген чагылдыру күнекмәләрен үстерү.

Тәкъдим ителгән музыкаль әсәрләр

Музыка тыңлау

«Уракчы кыз», татар халык көе, Р. Еникеева эшкәрт., Н. Исәнбәт сүз.; «Марш», Р. Еникеев муз.; «Бишек җыры», Н. Җиһанов муз.; «Гармунчы егет», «Авылда таң ату», «Көтүче малай уйный», «Авыл бәйрәме», Л. Батыр-Болгари муз. («Авыл күренешләре» циклыннан); «Марш», Л. Хәйретдинова муз. («Мәкерле песи» операсыннан); «Көзге җыр», М. Мозаффаров муз.; «Полька», З. Хәбибуллин муз.; «Кояш гомере», Ф. Әхмәдиев муз., Г. Зәйнашева сүз.; «Туган җирем Татарстан», А. Ключарёв муз., Г. Зәйнашева сүз.; «Вальс», С. Сәйдәшев муз.; «Кыш бабай белән аю русча бииләр», Р. Яхин муз.; «Клоун биюе», Ю. Виноградов муз.; «Караужа авылы көе», татар халык җыры, Р. Еникеева эшкәрт.; «Хикәя», М. Мозаффаров муз.; «Ямьле көн», «Моңлы көй», А. Монасыйпов муз. («Дүрт пьеса» циклыннан); «Язгы тамчылар», Р. Еникеев муз.

(«Табигать күренешләре» циклыннан); «Яз», И. Шәмсетдинов муз.; «Шүрәле», А. Ключарёв муз.; «Бишек җыры», М. Яруллин муз.; «Урман күбәләге», Л. Батыр-Болгари муз.; «Иртә», Н. Җиһанов муз.; «Уйлану», И. Якубов муз.; «Куркыныч төш», А. Монасыйпов муз. («Дүрт пьеса» циклыннан); «Кунакларны каршылау», С. Сәйдәшев муз., Р. Рахмани сүз.; «Осенняя песня», П. Чайковский муз. («Времена года» циклыннан); «Игра в лошадки», «Марш деревянных солдатиков», «Баба-Яга», П. Чайковский муз. («Балалар альбомы»ннан); «Утро», «Вечер» С. Прокофьев муз. («Балалар музыкасы» җыентыгыннан); «Мамин праздник», Е. Тиличеева муз., Л. Румарчук сүз.; «Пляска птиц», Н. Римский-Корсаков муз.; «Раздумье», С. Майкапар муз.; «Тревожная минута», С. Майкапар муз. («Бирюльки» альбомыннан); «Детская полька», А. Жилинский муз.; «Марш», Д. Шостакович муз.; «Мотылёк», С. Майкапар муз.; «Музыка», Г. Струве муз.; «Жаворонок», М. Глинка муз.

Җырлау

Музыкаль ишетү сәләте һәм тавыш үстерүгә күнегүләр: «Баскыч», Н. Бакиева, З. Шәйхетдинова муз. һәм сүз.; «Саный беләм», Р. Еникеев муз., Җ. Дәрзаманов сүз.; «Кар ява», З. Ибраһимова муз., Х. Халиков сүз.; «Буран», Р. Еникеева муз., Г. Толымбай сүз.; «Песнәк», Г. Гыйләҗетдинова муз., Р. Закирова сүз.; «Яз килә», Ә. Гайсамова муз., Н. Гайсин сүз.; «Беренче яңгыр», Ә. Бакиров муз., Ә. Бикчәнтәева сүз.; «Чишмә», Р. Еникеева муз., Ә. Исхак сүз.; «Зәңгәр чәчәк», Р. Еникеева муз., Р. Фәйзуллин сүз.; «Бакчада», Ф. Җәләлетдинова муз., Х. Халиков сүз.; «Күбәләк», Р. Еникеева муз., Л. Лерон сүз.; «Үрдәк», М. Әндерҗанова муз. һәм сүз.; «Зайка», «Колыбельная», В. Карасева муз., Н. Френкель сүз.; «Андрей-воробей», рус халык җыры, Ю. Слонова эшкәрт.; «Гармошка», Е.Тиличеева муз., М. Долинов сүз.; «Паровоз», В. Карасева муз., Н. Френкель сүз.; «Барабан», Е. Тиличеева муз., Н. Найденова сүз.; «Горошина», В. Карасева муз., Н. Френкель сүз.

Җырлар: «Яфрак бәйрәме», Р. Еникеева муз., Л. Лерон сүз.; «Көзге яңгыр», Р. Латыйпов муз., Л. Лерон сүз.; «Балалар ярдәм итә», З. Хәбибуллин муз., Г. Лотфи сүз.; «Тауда», Р. Еникеева муз., Л. Лерон сүз.; «Кар кызы җыры», Р. Еникеев муз., Г. Зәйнашева сүз.; «Кыш бабай», Л. Шиһабетдинова муз., М. Фәйзуллина сүз.; «Солдат буласым килә», Ә. Гайсамова муз. һәм сүз.; «Әниләр бәйрәме», Ф. Шәймәрданова муз., И. Салахова сүз.; «Мияу», Ф. Шәймәрданова муз., Р. Миңнуллин сүз.; «Яз бүләге», Ә. Бакиров муз., Ә. Бикчәнтәева сүз.; «Туган тел», татар халык көе, Г. Тукай суз.; «Яз җитә», Җ. Фәйзи муз., Ф. Кәрим сүз.; «Бииләр итек, читекләр», Л. Батыр-Болгари муз., Ш. Галиев сүз.; «Яңгыр, яу!», И. Якубов муз., Р. Вәлиева сүз.; «Песи», Ф. Әбүбәкеров муз., Н. Исәнбәт сүз.; «Без үстергән гөлләр», Л. Таһирова муз., Ә. Кари сүз.; «Үсәсем килә минем», М. Имашев муз., Л. Әмирханова сүз.; «Дәү әнигә бүләккә», Н. Яхина муз. һәм сүз.; «Журавли», А. Лившица муз., М. Познанская сүз.; «Весёлая дудочка», М. Красев муз., Н. Френкель сүз.; «Сегодня мамин праздник», А. Филиппенко муз., Т. Волгина сүз.; «Весенняя песенка», А. Филиппенко муз., Г. Бойко сүз.; «Песенка друзей», В. Герчик муз., Я. Аким сүз.

Җыр иҗаты: «Әлли-бәлли», татар халык җыры; «Пескәем», «Биш мәче», халык авыз иҗатыннан; «Сыерчыклар», М. Укмаси сүз.; «Хайваннар авазыннан», татар халык уен җыры; «Куян, син кайда булдың?»; «Ракетада», Р. Миңнуллин сүз.; «Саный беләм», Ф. Җәләлетдинова муз., Б. Рәхмәт сүз.; балалар фольклорыннан: юаткычлар, үртәвечләр, санамышлар һәм татар халкының кыска башка җырлары.

Музыкаль-ритмик хәрәкәтләр

Күнегүләр: «Сандугач-күгәрчен», татар халык көе, М. Мозаффаров эшкәрт.; «Марш», Н. Җиһанов муз.; «Сыгылу», татар халык көе, Л. Шиһабетдинова эшкәрт.; «Бию», Ф. Җәләлетдинова муз.; «Яшь физкультурачылар», Ә. Бакиров

муз.; «Вальс», Х. Вәлиуллин муз.; «Эрбет», татар халык көе,

Б. Мулюков эшкәрт.; «Болында», Р. Ахиярова муз.; «Алтын-көмеш», «Бию», татар халык көйләре, Р. Сабитов эшкәрт.; «Шаг и бег», Ф. Надененко муз.; «Хороводная», рус халык көе, Т. Ломова эшкәрт.; «Канава», рус халык көе, Р. Рөстәмов эшкәрт.; «Плавные руки», Р. Глиэр муз. («Вальс»); «Кто лучше скачет», Т. Ломова муз.; «Учись плясать по-русски!», Л. Вишкарев муз. («Из-под дуба, из-под вяза» рус халык көенә вариацияләр).
Предметлар белән күнегүләр: «Уңыш бәйрәмендә», Л. Хәмиди муз.; «Әләмнәр тотып», М. Мозаффаров муз.; «Шылтыраваыклар белән күнегү», Ф. Шәймәрданова муз.; «Яулык биреш», татар халык көе («Матур булсын»); «Туплар белән күнегү», Ә. Шәрәфиев муз.; «Вальс», Р. Яхин муз.; «Вальс», Д. Кабалевский муз.; «Упражнения с цветами», А. Жилин муз. («Вальс»); «Упражнения с ленточками», украин халык көе, Р. Рөстәмов эшкәрт.
Этюдлар: «Лирик бию», татар халык көе; «Каз канаты», татар халык көе, А. Ключарёв эшкәрт.; «Гөлнара полькасы», Р. Халиков муз.; «Кечкенә балыкчы», Р. Зарипов муз.; «Күңелле безгә», Р. Кәлимуллин муз.; «Табигать кочагында», Р. Кәлимуллин муз.; «Тихий танец», В. Моцарт муз.; «Ау» («Игра в лесу»), Т. Ломова муз.; «Наши кони чисты», Е.Тиличеева муз.
Биюләр: «Авыл полькасы», И. Байтирәк муз.; «Шаян бию», Ә. Абдуллин муз.; «Парлы бию», татар халык көе, З. Хәбибуллин эшкәрт.; «Күмәк бию», татар халык көе, А. Ключарёв эшкәрт.; «Чыршы янында», И. Шәмсетдинов муз.; «Яулыклар тотып», Ф. Шәймәрданова муз.; «Күңелле бию», Л. Хисмәтуллина муз.; «Суга», татар халык көе, Р. Еникеева эшкәрт.; «Такыялар белән бию», Ф. Шәймәрданова муз.; «Гөлкәй», башкорт халык көе, А. Кобагошев эшкәрт.; «Чакыру», башкорт халык көе, А. Кобагошев эшкәрт.; «Русская пляска», рус халык көе («Во саду ли, в огороде»); «Круговая пляска», рус халык көе, С. Разоренов эшкәрт.; «Дружные пары», И. Штраус муз.; «Озорная полька», Н. Вересокина муз.; «Весёлые дети», литва халык көе, Т. Ломова эшкәрт.

Характерлы биюләр: «Миләшләр биюе», Л. Хисмәтуллина муз.; «Гөмбәләр биюе», Ф. Шәймәрданова муз.; «Аю баласы биюе», Н. Җиһанов муз.; «Петрушкалар биюе», Л. Шиһабетдинова муз.; «Кышкы вальс», Ф. Шәймәрданова муз.; «Пингвиннар биюе», Л. Хисмәтуллина муз.; «Чылдыр-чылдыр», А. Ключарёв муз.; «Яңгыр вальсы», М. Кәшипов муз., Р. Еникеева эшкәрт.; «Без – үрдәкләр», Л. Батыр-Болгари муз., Р. Вәлиева сүз.; «Вальс», С. Сәйдәшев муз.; «Мышки», А. Жилинский муз.; «Танец бусинок», Т. Ломова муз.; «Танец гномов», Ф. Черчел муз.; «Матрёшки», Б. Мокроусов муз.
Түгәрәк уеннары: «Яңгыр», татар халык җыры; «Көнбагыш», Ә. Бакиров муз., Ә. Бикчәнтәева сүз.; «Чыршы, чыршыкай», Л. Хисмәтуллина муз. һәм сүз.; «Кыш бабай», татар халык көе, Р. Еникеева эшкәрт., Ә. Кари сүз.; «Яшел чыршы», З. Хәбибуллин муз., Җ. Тәрҗеманов сүз.; «Әйдә, дустым,

биергә», В. Вәлиева муз. һәм сүз.; «Өммегөлсем», татар халык җыры; «Әйлән-бәйлән уйныйбыз», Л. Батыр-Болгари муз., Р. Батулла сүз.; «Куш кулым», татар халык уен җыры; «Түгәрәк алан», татар халык көе, Р. Сабитов эшкәрт.; «Зәңгәр чәчәк», татар халык уен җыры; «Болында», М. Әндерҗанова муз. һәм сүз.; «Урожайная», А. Филиппенко муз., Т. Волгина сүз.; «Новогодний хоровод», Т. Попатенко муз., Н. Найденова сүз.; «А я по лугу», «Земелюшка-чернозём», «Пошла млада за водой», рус халык җыры, В. Агафонников эшкәрт.

Уеннар

Музыкаль уеннар: «Ачык авыз», татар халык көе, Р. Еникеева эшкәрт.; «Буш урын», татар халык көе, Ш. Монасыйпов эшкәрт.; «Җитез бул», Р. Ахиярова муз.; «Почмак алыш», М. Әндерҗанова муз.; «Кемдә калды?», татар халык көе; «Түбәтәйле», Ф. Шәймәрданова муз.; «Шылтыравык бир», Р. Еникеев муз.; «Үзеңә пар тап», татар халык көе; «Чәчәк бәйләме», Б. Мулюков муз. («Шаян фикер»); «Оясыз кош», И. Шәмсетдинов муз. («Яз»); «Мәче һәм тычкан», Л. Шиһабетдинова муз.; «Ябалак», Р. Кәлимуллин муз. («Уен»);

«Кем юк?», С. Сәйдәшев муз. («Ямьле җәй»); «Төрле төстәге кульяулыклар», башкорт халык көе, А. Кобагошев эшкәрт.; «Чей кружок скорее соберётся?», рус халык көе, Т. Ломова эшкәрт.; «Не опоздай», рус халык көе, М. Раухвергер эшкәрт.; «Найди себе пару», латыш халык көе, Т. Попатенко эшкәрт.; «Ищи игрушку!», рус халык көе, В. Агафонников эшкәрт.; «Игра с бубном», М. Красев муз.; «Не выпустим», Т. Ломова муз.; «Передача платочка», Т. Ломова муз.; «Игра парами», удмурт халык көе; «Уступи своё место», мари халык уены.

Җырлы уеннар: «Диңгез сурәтләре», Ф. Шәймәрданова муз., татар халык сүз.; «Куянкай», татар халык уен җыры; «Мәче», Г. Ильина муз. һәм сүз.; «Кем беренче?», татар халык көе, Г. Гыйләҗетдинова сүз.; «Башмакчы», татар халык уены; «Атларны без яратабыз», татар халык җыры; «Мәликә», Ф. Шәймәрданова муз., татар халык сүз.; «Песи һәм тычканнар», Г. Гыйләҗетдинова муз., татар халык сүз.; «Кечкенә күл», Р. Гатина, Ф. Батыршина муз. һәм сүз., Г. Гыйләҗетдинова эшкәрт.; «Керпе белән уен», татар халык көе, Р. Вәлиева сүз., Г. Гыйләҗетдинова эшкәрт.; «Яулык салыш», татар халык көе, Р. Еникеева эшкәрт.; «Без бардык урманга», Ш. Мәҗитов муз. һәм сүз.; «Яңгыр», И. Байтирәк муз.; «Тавышымнан таны», В. Вәлиева муз. һәм сүз.; «Тирмә», башкорт халык көе, Ю. Тугаринов эшкәрт.; «Заинька», рус халык көе, Н. Римский-Корсаков эшкәрт.; «Гори, гори ясно», рус халык көе; «Две тетери», рус халык көе, В. Агафонников эшкәрт.; «Что нам нравится зимой?», Е. Тиличеева муз., Л. Некрасова сүз.; «Васька-кот», рус халык көе, Г. Лобачёв эшкәрт.; «Ворон», рус халык көе, Е.Тиличеева эшкәрт.; «Ласточка», чуваш халык уены; «Гусь плывёт», удмурт халык җыры, Г. Матвеев эшкәрт.; «Сорока», В. Алексеев муз., С. Чевайн сүз. (мари халык уены).

Биюле уеннар: «Мәче», татар халык көе, Р. Зарипов эшкәрт.; «Курчак», М. Бикбова муз.; «Нәни төлке», татар халык көе,

А. Монасыйпов эшкәрт.; «Шаян каз бәбкәсе», татар халык көе, Р. Еникеев эшкәрт.; «Бию», татар халык көе, Л. Шиһабетдинова

эшкәрт.; «Бүре һәм кәҗә бәтиләре», татар халык көе, А. Монасыйпов эшкәрт.; аудиоязмадагы бию көйләренә ирекле биюләр.

Сәхнәләштерү һәм музыкаль спектакльләр: «Күбәләк», Ф. Шәймәрданова муз., М. Әндерҗанова сүз.; «Уңыш җыйдык», Н. Лотфуллина муз., Р. Асрутдинова сүз.; «Сәгать», Ф. Әхмәтов муз., М. Җәлил сүз.; «Әтәчем, ник иртә торасың?», Л. Батыр-Болгари муз., Б. Рәхмәт сүз.; «Кем уяткан Ләйләне?», С. Сабирова муз., С. Сөләйманова сүз.; «Асия», И. Шәмсетдинов муз., Ә. Фәйзи сүз.; «Каз бәбкәләрен саклыйм», Н. Яхина муз. һәм сүз.; «Наза йөри бакчада», Р. Еникеев муз., Җ. Дәрзаман сүз.; «Урожайная», А. Филиппенко муз., Т. Волгина сүз.; «Где ты был, Иванушка?», рус халык көе, М. Иорданский эшкәрт.

Балалар музыка уен коралларында уйнау

«Тукран», Н. Бакиева, З. Шәйхетдинова муз., татар халык сүз.; «Гөмбә җыям», Ф. Җәләлетдинова муз., Х. Халиков сүз.; «Кояш, чык», балалар фольклорыннан, Ф. Җәләлетдинова эшкәрт.; «Бию», татар халык көе, Р. Сабитов эшкәрт.; «Бишек җыры», Л. Лерон сүз., татар халык көе, Р. Еникеева эшкәрт.; «Аткаем», М. Әндерҗанова муз. һәм сүз., Р. Зарипов эшкәрт.; «Безнең песи», Г. Гыйләҗетдинова муз., Г. Зәйнашева сүз.; «Чебиләр», Н. Бакиева муз., Р. Миңнуллин сүз.; «Кура җиләк», Л. Шиһабетдинова муз., Н. Арсланова сүз.; «Звенящий треугольник», Р. Рөстәмов муз.; «Дон-дон», рус халык җыры, Р. Рөстәмов эшкәрт.; «Гори, гори ясно», рус халык көе; «Петушок», рус халык көе, М. Красев эшкәрт.

Мәктәпкә әзерлек төркеме
(6 яшьтән 7 яшькә кадәр)
Психолого-педагогик эш эчтәлеге
Физик үсеш
«Сәламәтлек» белем бирү өлкәсе

«Сәламәтлек» белем бирү өлкәсе эчтәлеге балаларның сәламәтлекләрен саклау, аларда сәламәтлек культурасы нигезләрен формалаштыру максатларын тормышка ашыруга юнәлтелә һәм ***белем бирү бурычларын*** *билгели.*

Балаларның физик һәм психик сәламәтлекләрен ныгыту һәм саклау. Эре, урта, вак моторика дәрәҗәсендә сенсомотор координацияне формалаштыру. Баш мие ярымшарларының үзара йогынтысы үсешенә тәэсир итүче төрле хәрәкәтләрнең актив үтәлешен булдыру. Балаларның мускулларын ныгыту, матур сынлы, төз гәүдәле булырга омтылыш формалаштыру. Максатлы прогулкаларда, шәһәр (авыл) буенча экскурсияләрдә катнашу ярдәмендә, балаларда оптималь хәрәкәт активлыгы булдыру.

Учреждениенең тибын һәм төрен, булган шартларны, төркемнең тулылыгын, балаларның үсеш һәм сәламәтлек үзенчәлекләрен, шулай ук төбәкнең климаты һәм ел фасыллары үзенчәлекләрен исәпкә алып, бала организмын чыныктыру

өстендә эшләү. Чыныгу кагыйдәләре һәм төрләре, чыныктыру процедураларының файдасы турындагы күзаллауларын киңәйтү.
Балаларның рациональ туклану (артыгын ашамау, баллы, майлы һәм камыр ашлары белән кирәгеннән артык мавыкмау) турындагы күзаллауларын үстерү.

Чәй янына бирелә торган милли камыр ризыклары: гөбәдия (дөге, йөзем һәм йомырка белән), кабартма, бавырсак, талкышкәләвә, чәкчәк, кош теле белән таныштыру.
Балаларга республикадан читтә дә танылган дәвалану-ял итү урыннары һәм санаторийлар («Васильево», «Сосновый бор» («Нарат урманы»), «Крутушка», «Бакирово», «Санта» һ. б.) белән танышу мөмкинлеге бирү.
Хәрәкәтле халык уеннарын үзгәртеп төрләндерү күнекмәләре бирү. Милли уен-ярышларда («Таяк тартыш», «Аркан тартыш», «Капчык белән сугыш» һ. б.да) катнашасы килү теләге уяту.
Кеше тормышында спортның әһәмияте турында күзаллау формалаштыру. Милли спорт төре – көрәш белән таныштыру. Спорт өлкәсендәге билгеле уңыш-казанышлар белән таныштыру.

«Физик культура» белем бирү өлкәсе

«Физик культура» белем бирү өлкәсе эчтәлеге балаларда физик культура шөгыльләренә кызыксыну һәм аңлы караш, гармонияле физик үсеш формалаштыру максатларын тормышка ашыруга юнәлтелә һәм ***белем бирү бурычларын*** *билгели.*
Идел буе халыкларының төрле эчтәлекле уеннарын мөстәкыйль эшчәнлек вакытларында файдалана белү күнекмәләрен ныгыту. Хәрәкәтле уеннарда балаларда көч, җитезлек, кыюлык, тәвәккәллек, түземлек кебек сыйфатлар тәрбияләү.
Уен нәтиҗәсен гадел бәяли белүләрен хуплау. Халык уеннары белән кызыксынуларын үстерү.

Уен үрнәкләре

Йөрүле һәм йөгерүле уеннар: «Әбәкче», «Йортсыз куян», «Ике суык», «Сыерчык оялары», «Ачкычлар», «Төлке», «Куышу», «Каршы төшүчеләр».

Сикерүле уеннар: «Сикергечләр», «Бакалар», «Чикерткәләр», «Чыпчыклар», «Җирдә калма».
Шуышулы һәм үрмәләүле уеннар: «Кошлар оча», «Маймыллар аулау», «Кем беренче?».
Ыргыту һәм тотып алу уеннары: «Тупны тапшыр», «Кем иң төз атучы?», «Куяннар», «Тупны югарыга», «Чыпчык».
Эстафета уеннары: «Иң төз атучы», «Чикерткәләр».
Ярыш элементлары белән уеннар: «Кем тизрәк?», «Матур шарлар», «Поезд», «Кыргаяклар ярышы».
Татар халык уеннары: «Без унике кыз идек», «Тимербай», «Аксак төлке».

«Куркынычсызлык» белем бирү өлкәсе

«Куркынычсызлык» белем бирү өлкәсе эчтәлеге үз тормышыңның куркынычсызлыгы нигезләрен һәм экологик аң

(әйләнә-тирә дөнья куркынычсызлыгы) алшартларын формалаштыру максатларын тормышка ашыруга юнәлтелә һәм ***белем бирү бурычларын*** *билгели.*

Тормыш куркынычсызлыгы нигезләрен формалаштыру

Балаларның балалар бакчасында, өйдә, җәмәгать урыннарында үз-үзләрен әдәпле тоту кагыйдәләрен үти белүләрен ныгыту; башкалардан да бу кагыйдәләрнең үтәлүен таләп итәргә өйрәтү. Кирәк булган очракта, мөстәкыйль рәвештә ашыгыч ярдәм чакыру телефоны номерын җыярга өйрәтү.

Юлларда хәвеф-хәтәрсез йөрү тәртибе формалаштыру

Балаларны әйләнә-тирәдәге бәйләнешләрне график юл белән сурәтләргә һәм аларны рәсем, план, схема аша модельләштерергә, хәрәкәтләрнең уклы күрсәткечләрен, маршрут планнарын, схемаларын файдаланып, пространствода хәрәкәт итәргә өйрәтү.

Билгеләр һәм символлар буенча пространствода ориентлашырга, үзлегеңнән билгеләр уйлап табарга һәм аларны уеннарда куллана белергә өйрәтү. Транспорт хәрәкәте картасын күрсәтү, хәрәкәт расписаниесе турында күзаллау формалаштыру.Модельләштерүне – яшерен элемтә һәм бәйләнешләрне танып белү чарасы буларак, план-схемаларны үз микрорайонында иң хәвефсез маршрут буенча («Кем тизрәк балалар бакчасыннан якындагы тукталышка кадәрге юлны таба?», «Өйдән мәктәпкә кадәрге юлны күрсәт», «Вакыйга булган урынны тап» һ. б.) бару өчен файдалана белү күнекмәләрен ныгыту.

Макетлар, вак уенчыклар, конструкторлар кулланып, әти-әниләр белән берлектә, өйдән балалар бакчасына (сырхауханәгә, даруханәгә һ. б.) һәм кирегә куркынычсыз хәрәкәт маршруты эшләү.

Карталар, схемалар, маршрутлар, расписание, таныш булмаган юл билгеләре буенча балаларның сораулар бирә белүләрен хуплау. Балаларда кызыксынучанлык тәрбияләү, кызыксындырган мәгълүматларга җавап аласы килү яки үзлегеннән уйлап табу теләкләрен үстерү.

Яңгыр, кар яуганда һәм томан төшкәндә, урамнан хәвефсез йөрергә өйрәтү. Күрү мөмкинлеген капламыйча, зонтикны дөрес тотып йөрергә күнектерү.

Үзенең тулы исемен, фамилиясен, туган көнен, әти-әнисенең исем-фамилиясен, балалар бакчасының телефон номерын һәм адресын, якындагы тукталышларның исемнәрен әйтә белүләрен ныгыту.

Тыючы билгеләр: «Сулга (уңга) борылу тыела», «Хәрәкәт тыела», «Җәяүлеләргә юл ябык», «Керү тыела», «Тукталу тыела» һ. б. белән танышуны дәвам итү. Балалар рәсемнәрендә юл билгеләре чагылышын хуплау.

Боеручы билгеләр: «Туры барырга», «Сулга (уңга) барырга», «Түгәрәк буенча барырга» һ. б. белән таныштыру. Гому-

ми кабул ителгән символик билгеләнешләрнең мәгънәләрен аңларга булышу.

Мәгълүмат бирүче-күрсәтүче билгеләр: «Берьяклы хәрә-
кәтле юл», «Берьяклы хәрәкәтле юлга керү», «Машиналар
юлы» һ. б. белән таныштыру. Гомуми кабул ителгән символик
билгеләнешләрнең мәгънәсен аңларга ярдәм итү.
Балаларга сервис билгеләренең: «Ашау-эчү пункты», «Ягу-
лык салу станциясе», «Телефон», «ЮХИДИ посты», «Ял итү
урыны» һ. б. ның ни өчен кулланылышын мөстәкыйль рәвештә
ачыкларга мөмкинлек бирү; аларның үзенчәлекләре (формасы,
төсе), куелган урыны, ерак юлга йөрүче машина йөртүчеләр
өчен аерым мәгънәләре белән таныштыру.
Юл билгеләрен реаль шартларда өйрәнү. Балаларның игъ-
тибарларын һәм хәтерләрен үстерү.
Ике тәгәрмәчле велосипедта йөрү техникасын (төрле тиз-
лектә, темпны үзгәртеп, түгәрәк буйлап, юл буенча) камил-
ләштерү. Юлдагы ситуациягә карап, тиз арада җавап кайтару,
вакытында тормоз бирергә, тиешле урында туктарга өйрәтү.
Самокатта (уң һәм сул аякта, турыга, түгәрәк буйлап, боры-
лышлар ясап), скейтбордта, роликлы тимераякларда саклану
чаралары кулланып (шлем, перчаткалар, терсәк, тез саклагыч-
лары) йөрү кагыйдәләре белән таныштыру.
Хәрәкәт итүдән канәгатьләнү, шатлык хисләре алу.
Экстремаль ситуацияләрдә үз-үзеңне тоту кагыйдәләре
белән таныштыру: ничек һәм нинди очракларда коткару
хезмәтенә (полициягә, «ашыгыч ярдәм» станциясенә) теле-
фоннан шалтыратырга мөмкин һ. б.
Җир, су, һава, җир асты транспорты һәм элемтә чаралары
(«Елга (диңгез) порты», «Автовокзал», «Аэропорт», «Вокзал»,
«Җир, һава, су транспорты», «Ерак илләргә сәяхәт» лотолары
һ.б.) турында күзаллаулар булдыру.
Сюжет линиясе үсешен куәтләп, сюжетлы-рольле һәм ре-
жиссёрлык уеннарының эчтәлеген («Шәһәрнең тарихи урам-
нары буйлап җәяүле прогулка», «Юл чаты», «Без шәһәрдән

читкә, дачага барабыз», «ЮХИДИ инспекторы һәм машина
йөртүчеләр» һ. б.) мөстәкыйль билгеләргә мөмкинлек бирү.
Юл йөрү кагыйдәләрен өйрәнү өчен кирәкле булган
ситуацияләргә балаларның игътибарын җәлеп итеп, балалар
әдәбияты һәм шигъриятен өйрәнүне дәвам итү. Проблемалы
уен ситуацияләре тудыру: «Юлның икенче ягында әниеңнең
эштән кайтып килүен күрсәң, син нишләр идең?», «Бер әбинең
юлны чыкканда кәрзиндәге гөмбәләре коелганын күрсәң, син
нишләр идең?» һ. б. Балаларны юл-транспорт һәлакәтләренең
сәбәпләрен ачыкларга өйрәтү.
Проблемалы-уенлы мәсьәләләрне, юллардагы проблемалы
ситуацияләрне чишкәндә, үзидарә күнекмәләре үсешенә бу-
лышлык итү, үз-үзеңне бәяләү һәм үз-үзеңне контрольдә тоту
күнекмәләрен үстерү.
Фотография, рәсем, схемага карап яки үз теләкләре белән,
таныш объектлар (йортлар, күперләр, транспорт чаралары,
урамнар) төзүләрен хуплау. Төзү объектында механик элемент-
лар: хәрәкәтләнүче тәгәрмәчләр, күтәрү кранының әйләнмәле
нигезен файдаланырга, төзелгән конструкцияләрне уеннарда

кулланырга өйрәтү.

Балаларны юллар төзелеше, махсус билгеләнешле техника, машиналар, өлкәннәр хезмәте белән таныштыру. Барлыкка килгән үзгәрешләр, аларның машиналар һәм җәяүлеләрнең хәвефсез хәрәкәт итүләрендә чагылыш табуын (хәвефсез хәрәкәт юлларның сыйфаты белән бәйле булуын) күрә белергә өйрәтү.

Юлларда хәрәкәт ритмының тизлеге арта бару шартларында балаларны үз куркынычсызлыкларын (үз-үзләрен саклауны) булдырырга өйрәтү.

Юл хәрәкәте әлифбасын алга таба тирәнрәк аңлап өйрәнергә әзерләү.

Экологик аң алшартларын формалаштыру

Туган якның тере һәм тере булмаган табигатенә сакчыл караш тәрбияләү; үзеңнең катнашыңнан соң туган уңай һәм тискәре нәтиҗәләрне алдан күрә белергә өйрәтү, табигатьне кирәксезгә кулланмау һәм аны дөрес файдалануның беренчел күнекмәләрен формалаштыру.

Социаль-шәхси үсеш

«Социальләштерү» белем бирү өлкәсе

«Социальләштерү» белем бирү өлкәсе эчтәлеге балаларның социаль характердагы беренчел күзаллауларын үзләштерү һәм балаларны социаль мөнәсәбәтләр системасына кертү максатларын тормышка ашыруга юнәлтелә һәм ***белем бирү бурычларын*** *билгели.*

Балаларда патриотизм хисләре; үзен туган шәһәре (авылы), республикасы, иленең гражданины итеп тану; шәһәр, республика, ил символикасына (флаг, герб, гимнга) хөрмәт белән карауны һәм горурлану хисе тәрбияләү.

Иҗтимагый чыгышы, расасы, теле, дине, җенесе һәм яшенә карамыйча, янәшәдә яшәүчеләргә (балаларга, өлкәннәргә) уңай мөнәсәбәт, түземлек (толерантлык); башка кешеләрнең хисләре, фикерләре, теләкләренә, карашларына хөрмәт тәрбияләү, үзенең башкалар фикере белән риза булмавын дәлилли яисә үз позициясен яклый белергә өйрәтү. Башка ил, этнос халыклары белән позитив аралашуның, хезмәттәшлек итүнең мәгънәсен аңлату.

Якындагы социумда үз урыны, теге яки бу төркемдәге кешеләргә нинди мөнәсәбәттә булуы (балалар бакчасындагы төркем яисә бию түгәрәге әгъзасы, спорт мәктәбе укучысы, булачак гимназист һ. б.) турында күзаллаулар формалаштыру. Гаилә тарихына (карт бабай, бабай, карт әби, әби) карата

кызыксыну тәрбияләү. Гаиләң белән горурлану хисләре, гаилә әгъзаларының уңышларына сөенү, бүләкләрен игътибарсыз калдырмау күнекмәләре тәрбияләү.

Идел буе халыкларының әдәби әсәрләре, нәфис һәм мультипликацион фильмнары, әйләнә-тирәдәге тормыш турындагы күзаллауларын сюжетлы-рольле һәм режиссёрлык уеннарында иҗади кулланууларына булышлык итү.

Балаларның сәхнәләштерү һәм кую өчен Идел буе ха-

лыкларының әкиятләрен, шигырьләрен, җырларын, биюләрен мөстәкыйль сайлап алуларын хуплау; куелачак спектакльгә кирәкле атрибутлар һәм декорацияләр әзерләргә, үзара вазифаларны билгеләргә һәм рольләр бүлешергә булышу.
Театральләшкән эшчәнлектә театрның төрле төрләрен (бибабо, бармак, курчак, рәсемнәр һ. б. театрлар) куллану. Сәхнә сәнгатенә карата кызыксыну үстерү.
Коллективта сүзле уеннар уйнарга омтылышларын хуплау.
Идел буе халыклары уеннарын уйнау тәҗрибәсен баету.

«Хезмәт» белем бирү өлкәсе

«Хезмәт» белем бирү өлкәсе эчтәлеге балаларда хезмәткә уңай мөнәсәбәт формалаштыру максатын тормышка ашыруга юнәлтелә һәм ***белем бирү бурычларын*** *билгели.*

Татар халык әкиятләре («Бүләк кемгә?», «Ялкау малай», «Алтын бөртекләр» һ. б.) ярдәмендә балаларның хезмәт эшчәнлеге турында күзаллауларын формалаштыруны дәвам итү. Хезмәт турындагы татар халык юморы («Ике ялкау», «Энә һәм җеп» һ. б.) белән таныштыру.
Балаларның кызыксынуларыннан чыгып, кул эшенең кайбер төрләренә өйрәтү. Чигүнең төрле ысулларын (тамбурлы җөй, сәйлән белән чигү) күрсәтү, балаларга якыннары өчен милли төсмерле бүләкләр әзерләргә булышу.
Өлкәннәрнең әйләнә-тирәдәге табигатьне кайгыртуга юнәлгән эшләрендә катнашырга мөмкинлекләр бирү: ишегал-

дында (балалар бакчасындагы участокта) агач утырту, клумбаларга чәчәк утырту, су сибү, кышын кошларга җимлекләр ясау һ. б.
Гаилә бәйрәмнәренә, тантаналарга әзерләнгәндә, балаларны өлкәннәргә көчләреннән килгән кадәр булышырга, өйдә, хуҗалыкта көндәлек вазифаларын үтәргә өйрәтү.

Танып белү-сөйләм үсеше

«Танып белү» белем бирү өлкәсе

«Танып белү» белем бирү өлкәсе эчтәлеге балаларда танып белү ихтыяҗларын һәм акылны үстерү максатларын тормышка ашыруга юнәлтелә һәм ***белем бирү бурычларын*** *билгели.*

Республиканың үткәне һәм бүгенге яшәеше, урнашу урыны, табигате, климаты, кешеләренең тормышы белән таныштыруны дәвам итү.
Үз шәһәренең (авылының) истәлекле урыннары, халык һөнәрләре, милли кухня, Татарстан Республикасы халыкларының тел культурасы белән таныштыру.
Картада туган шәһәрен, республикасын, башкаланы, Татарстандагы эре шәһәрләрне (Әлмәт, Яр Чаллы, Түбән Кама, Бөгелмә, Яшел Үзән һ. б. ны) күрсәтә һәм атый белергә өйрәтү.
Борынгы шәһәрләр (Биләр, Болгар), аларның тарихы, культурасы, көнкүреше белән таныштыру. Авыл һәм шәһәр кешеләренең көнкүрешен чагыштырырга өйрәтү. Татар һәм рус халкының яши торган өе, йорт кирәк-яраклары, өс киемнәре үзенчәлекләренә игътибар итү.
Туган шәһәрендә бара торган позитив үзгәрешләрне (ба-

лалар бакчалары, спорт комплекслары, театрлар һ. б. төзелү)
күрә белергә өйрәтү.
Казанның эре промышленность һәм сәүдә үзәге булуы,

татар халкының элек-электән игенчелек, терлекчелек, күн
эшкәртү, сәүдә белән шөгыльләнүе турында балаларга сөйләү.

Туган шәһәренең, башка шәһәрләрнең символикасын өй-
рәнүне дәвам итү, үз халкының бер өлеше булуын аңлый
белергә ярдәм итү.

Милли һәм дөнья культураларының үткәненә һәм бүгенге-
сенә балаларны якынайту. Музыка һәм театр сәнгатенең
күренекле шәхесләре, аларның тормыш һәм иҗат юллары
белән таныштыру (композиторлар: С. Садыйкова, С. Сәйдәшев,
Ф. Яруллин һ. б., җырчылар: Ф. Шаляпин, И. Шакиров,
Р. Ибраһимов һ. б., театр режиссёрлары: М. Сәлимҗанов,
К. Тинчурин һ. б., В. Качалов, Г. Камал исемендәге театр ак-
тёрлары һ. б.). Аларның тормышларына һәм эшчәнлекләренә
кызыксыну уяту.

Күренекле фән эшлеклеләренең тормышы һәм эшчән-
лекләре белән таныштыру (Н. И. Лобачевский, К. Ф. Фукс,
И. М. Симонов, Н. Н. Зинин, А. М. Бутлеров, А. Е. Арбу-
зов һ. б.). Балаларның танып белүгә карата кызыксынуларын
канәгатьләндерү, Казан (Идел буе) федераль университеты укы-
тучылары һәм аны тәмамлаучылар турында мәгълүмат бирү.

Милләтебез каһарманнарының Бөек Ватан сугышында
күрсәткән батырлыклары турында сөйләү (М. Җәлил, Г. Гафи-
ятуллин, М. П. Девятаев, П. М. Гаврилов, Н. Г. Столяров һ. б.).
Әти-әниләрне балаларга әби һәм бабаларының сугышта алган
бүләкләре турында сөйләргә җәлеп итү. Ватанны саклаучы-
ларга карата хөрмәт хисләре тәрбияләү (һәйкәлләр, обелиск-
ларга чәчәкләр кую һ. б.).

Табигатьне саклау буенча балаларның белемнәрен тирә-
нәйтү. Туган якның тере һәм тере булмаган табигатенә сак-
чыл караш тәрбияләү, табигатькә катнашуыңнан соң туган
уңай һәм тискәре нәтиҗәләрне алдан күрә белергә өйрәтү,
табигатьнең ресурсларына сакчыл мөнәсәбәт тәрбияләү, аны
рациональ файдалану күнекмәләре формалаштыру. Үсемлек
һәм җиләкләрне җыю кагыйдәләре белән таныштыру.

Дәүләт тыюлыклары, анда яшәүче тереклек ияләре, Татар-
стан Республикасының Кызыл китабына кертелгән үсемлек
(флора) һәм хайваннар (фауна) төрләре белән таныштыру-
ны дәвам итү. Хайваннар һәм үсемлекләр дөньясында сирәк
очрый торган төрләргә сакчыл караш кирәклеген балаларның
аңнарына җиткерү.

Татарстанның елга, күлләрендә яшәүче тереклек ияләре
белән таныштыру. Кеше тормышында чишмә, елгаларның тот-
кан урыны, әһәмияте турында сөйләү. Республика сулыкларын
чиста тотарга теләк уяту.

Туган як табигатенең матурлыгына, андагы форма, ис, төс
муллыгына игътибар итү. Табигатьтәге үзгәрешләрне күрә
белергә өйрәтү.

«Аралашу» белем бирү өлкәсе

«Аралашу» белем бирү өлкәсе эчтәлеге әйләнә-тирәдәге кешеләрнең үзара мөгамәләсенең конструктив ысул һәм чаралары үзләштерү максатларын тормышка ашыруга юнәлтелә һәм ***белем бирү бурычларын*** *билгели.*

Рус теленә карата тотрыклы кызыксыну үстерү. Мәгълүмати-аралашу технологияләре, аудио- һәм видеоязмалар, укуукыту методик комплектлары ярдәмендә предметны, аның билгесен, хәрәкәтен белдерүче сүзләрне актив кулланышка кертү, гади аралашу өчен кирәк булган сөйләм берәмлекләре байлыгы булдыру. Балаларның сүз байлыгын арттыру.

Төзелеше ягыннан катлаулы булмаган хикәя һәм сорау җөмләләр төзү күнекмәләрен ныгыту.

Үзе турында, бер кеше гамәлләрен сурәтләгән ситуатив картиналар сериясе буенча, сюжетлы рәсемнәр, үз күзәтүләреннән чыгып, зур булмаган (3–5 җөмләле) хикәяләр төзи белергә өйрәтү.

Балаларның төрле эшчәнлек вакытында рус халык фольк-

лор әсәрләрен, еш кулланыла торган сүзләр һәм әйтемнәрне файдалануга омтылышларын хуплау.

Рус телендә сөйләүче әңгәмәдәшенең сөйләмен тыңлый белүне формалаштыру, нәрсә турында сөйләгәнен аңларга тырышу, телне аз белүенә карамастан, аның белән әңгәмәгә кереп, аралашырга омтылышын хуплау.

Балаларны рус телен киләчәктә (башлангыч мәктәптә) тагын да аңлабрак, төшенеп өйрәнергә әзерләү.

«Матур әдәбият уку» белем бирү өлкәсе

«Матур әдәбият уку» белем бирү өлкәсе эчтәлеге балаларда китап укуга кызыксыну һәм ихтыяҗ формалаштыру максатларын тормышка ашыруга юнәлтелә һәм ***белем бирү бурычларын*** *билгели.*

Әдәби, танып белү, энциклопедик характердагы китаплар ярдәмендә уку эшчәнлеген киңәйтү.

Әкият, хикәя, шигырьнең төп билгеләре белән таныштыру. Укыганны аңлый, әдәби геройларның эш-гамәлләрен дөрес бәяли, булган вакыйгалар турында үз фикереңне әйтә белергә өйрәтү.

Кайбер проза текстларының эчтәлеген сәнгатьле итеп һәм кечерәк шигырьләрне яттан сөйләргә өйрәтү, татар халык экиятләрен сәхнәләштерүдә катнашырга теләк тудыру.

Идел буе халыкларының әкиятләрен файдаланып, әдәби образны үзләре аңлаганча күзаллау нигезендә, балаларның иҗади хыялларын үстерү.

Кече фольклор жанрына карата кызыксыну булдыру. Балаларны, үз әдәби тәҗрибәләреннән чыгып, стиль һәм жанр үзенчәлекләрен саклап, сүз сәнгатенә якынайту.

Татар халык юморы белән таныштыру. Юмор хисе үстерү.

Тәкъдим ителә торган әсәрләр

Балаларга уку өчен

Җырлар, такмаклар, әйтенүләр, тел көрмәкләндергечләр,

санамышлар, алдавыч әкиятләр: «Юл читендә зәңгәр чәчәк…»; «Кәҗә-кәҗә, Мәкәрҗә…»; «Сип-сип суганга…»; «Тилгән, тилгән…»; «Үрмәкүч, күч…»; «Саескан, саескан бүрәнәгә ябышкан…»; «Җепсез орчык…»; «Әлчи-бәлчи…»; «Каенда – карга…»; «Наза»; «Сания апа суга бара…»; «Их, төймә, төймә, төймә…»; «Бер аланда чәчәкләр күп…»; «Нардуган, Нардуган…»; «Әйләнәбез Нардуган…»; «Күпер башында күп күркә…»; «Ваттым мичкә, яктым мичкә…»; «Казандагы суны…»; «Чәйнеккә акча салдым…»; «Әти китте базарга…»; «Чар, чар, чыпчыклар…»; «Нәүрүз әйттек без сезгә…»; «Карга әйтә: карр, карр, туем җитте, бар бар!..»; «Исәнлеккә-саулыкка…»; «Тьфү-тьфү дияем…»; «Әүвәл заманда булган бер зур тау…»; «Борын-борын заманда…».
Әкиятләр, легендалар: Татар халык әкиятләре: «Ай белән Кояш»; «Кәкре каенга терәткән»; «Алтын бөртекләр»; «Бүләк кемгә?»; «Ялкау малай»; «Зөһрә йолдыз» (легенда); «Ни өчен бакалар бакылдык булып калганнар?» (легенда); «Ни өчен Чәберчек килмичә боз китми икән?» (легенда); «Үрдәк беренчелекне алган»; эстон халык әкияте «Куянның ирене нигә ерык?»; болгар халык әкияте «Хәйләкәр этәч»; һинд халык әкияте «Сандугач»; Корея халкы әкияте «Тату туганнар»; «Казлар-аккошлар», русчадан Т. Шакирова тәрҗемәсе; төрекмән халык әкияте «Икмәк», русчадан Р. Вәлиев тәрҗемәсе; инглиз халык әкияте «Пингвин баласы», русчадан Р. Вәлиев тәрҗемәсе; мари халык әкияте «Төлке белән Аю»; удмурт халык әкияте «Тычкан белән Чыпчык», Р. Вәлиев тәрҗемәсе.
Әдәби әкиятләр: А. Алиш. «Аерылганны аю ашар, бүленгәнне бүре ашар»; С. Гыйльметдинова. «Тузганак»; Г. Тукай. «Ташбака белән Куян»; Ә. Гаффар. «Кыңгырау чәчәкләр»; А. Хәсән. «Кыш бабай бүләк өләшә»; Р. Батулла. «Чыбык

ашату»; Ф. Яруллин буенча. «Иң бәхетле көн»; Н. Исәнбәт. «Һәркемнең үз эше»; В. Даль. «Кар кызы», русчадан Т. Шакирова тәрҗемәсе; К. Ушинский. «Җил белән Кояш», русчадан Т. Шакирова тәрҗемәсе; С. Сәүбанова. «Чәчәк»; С. Гаффарова. «Гөлгүзәл»; С. Әдһәмова. «Дуслар»; Ф. Зариф. «Чишмә».
Шигърият: Н. Думави. «Мәктәп»; Г. Тукай. «Чыршы»; С. Сүнчәләй. «Күңелсез көз»; Х. Халиков. «Кырдан кайткач»; Р. Бәшәр. «Бүген», «Сандугачлы ак инеш»; Ә. Бикчәнтәева. «Әлифбам»; Ф. Яруллин. «Татарстан байрагы»; Р. Вәлиева. «Ашлар солтаны»; Н. Думави. «Беренче кар»; М. Гафури. «Татар теле»; Б. Рәхмәт. «Кыш килде»; Җ. Дәрзаман. «Җепшек көндә»; Г. Тукай. «Ак бабай»; Җ. Тәрҗеманов. «Һай, Кыш бабай»; Л. Шагыйрьҗан. «Сөембикә манарасы»; Р. Миңнуллин. «Светофор»; Я. Игәнәй. «Әти кайтыр эштән…»; Ш. Җиһангирова. «Кайгырту»; Р. Корбан. «Муса Җәлил турында җыр»; М. Гафури. «Китап һәм балалар»; Р. Бәшәр. «Намаз»; Г. Тукай. «Бәйрәм бүген»; Р. Вәлиева. «Энҗе-мәрҗән калфагым»; Йолдыз. «Сәлам, Галәм!», «Карга боткасы»; Ф. Яруллин. «Әниләр бәйрәмендә»; Й. Җамалетдинова. «Тылсымлы түбәтәй»; Р. Корбан. «Кояш – безнең дустыбыз»; М. Әгъләмов.

«Тукай көне»; Р. Хафизова. «Нәүрүз килә»; Э. Мөэминова. «Моңсу бәйрәм»; Р. Фәйзуллин. «Кызыл китап»; А. Хәлим. «Биктырыш «Әлифба» укый».

Төрле ил язучылары һәм шагыйрьләре әсәрләре: С. Маршак. «Май», «Июнь»; А. Барто. «Катя», «Кабырчык», Ә. Исхак тәрҗемәсе; В. Романов. «Дуслашасым килә», удмуртча, русчадан Р. Миңнуллин тәрҗемәсе; Ю. Некрошюс. «Карга бичара», литвача, русчадан Р. Миңнуллин тәрҗемәсе; Р. Сарби. «Мин җырларга яратам», чувашча, русчадан Р. Миңнуллин тәрҗемәсе.

Чәчмә әсәрләр: Дәрдемәнд. «Өч угыл»; Н. Каштан. «Хәрәмләшү»; К. Ушинский. «Сабыр итә бел», Ш. Шириазданов тәрҗемәсе; Н. Каштан. «Кем тизрәк үскән?»; В. Осеева. «Тылсымлы сүз», А. Лотфуллина тәрҗемәсе; Р. Фәхреддин.

«Тәрбияле бала» (өзекләр); А. Әхмәт. «Ай-һай!»; Г. Хәсәнов. «Куян»; Р. Хафизова. «Песнәк»; Р. Вәлиева. «Туган көндә»; Г. Сабитов. «Кадерле бүләк»; Х. Халиков. «Витаминлы аш»; Р. Вәлиева. «Ак песи»; Н. Каштан. «Солтания белән күбәләк»; Ф. Яруллин. «Кояштагы тап»; Л. Толстой. «Кырмыска белән Күгәрчен» (мәсәл); М. Пришвин. «Туган илем» (истәлекләрдән), русчадан Х. Фәйзрахманова тәрҗемәсе; Н. Носов. «Җанлы эшләпә», русчадан Т. Шакирова тәрҗемәсе.

Рольләргә бүлеп сөйләү өчен: К. Тәхау. «Казлар, казлар…»; Х. Халиков. «Карак песи»; Р. Миңнуллин. «Малайлар сөйләшә»; А. Нигъмәтуллин. «Песи һәм Чыпчык».

Яттан өйрәнү өчен

М. Җәлил. «Көз җитте»; Г. Тукай. «Туган тел»; Н. Гайсин. «Уңыш җыелды», «Бер яшькә үстем»; Г. Латыйп. «Кыш килде»; Э. Мөэминова. «Туган телем»; Х. Туфан. «Казан»; М. Мазунов. «Яз килә»; Ж. Тәрҗеманов. «Иң матур җыр»; Ә. Бикчәнтәева. «Хуш, сөекле бакчабыз»; Р. Вәлиева. «Туган җир».

Өстәмә әдәбият

Шигърият: Г. Морат. «Хәрәкәттә – бәрәкәт»; Д. Гарифуллин. «Көмеш чишмә»; А. Хәлим. «Без ашыйбыз бишбармак»; В. Хәйруллина. «Татлы чир»; Йолдыз. «Тылсымлы сүзләр», «Рамазан аенда»; Р. Бәшәр. «Мин бит татар егете»; Р. Корбан. «Кояш – безнең дустыбыз»; Г. Тукай. «Кызыклы шәкерт»; Ә. Бикчәнтәева. «Нәни чакта һәм зур үскәч», «Үрли дә үрли генә»; Р. Фәйзуллин. «Табигать кочагында»; Ә. Кари. «Тәүлек»; Р. Фәйзуллин. «Кәгазь»; Б. Рәхимова. «Бәхәс»; Л. Әмирханова. «Чигүле читекләрем»; Л. Лерон. «Татар баласы»; Й. Җамалетдинова. «Кавын»; Н. Дәүли. «Минем дустым – Әлифба».

Чәчмә әсәрләр. Әдәби әкиятләр: К. Насыйри. «Табын әдәпләре»; Н. Каштан. «Хикмәтле чиләк»; В. Осеева. «Кем хуҗа?», русчадан Ф. Гайнанова тәрҗемәсе; М. Закир. «Кара төс ни өчен кирәк?»; Э. Шәрифуллина. «Әкияттәге кебек», «Ничек аңларга?»; Ф. Яруллин. «Хәтерсез Күке».

Нәфис-нәфасәти үсеш

«Иҗади сәнгать» белем бирү өлкәсе

«Иҗади сәнгать» белем бирү өлкәсе эчтәлеге балаларда әйләнә-тирәдәге матурлыкка кызыксыну уятуны һәм үзүзләрен күрсәтү ихтыяҗларын канәгатьләндерүне формалаштыру максатларын тормышка ашыруга юнәлтелә һәм ***белем бирү бурычларын*** *билгели.*

Нәтиҗәле эшчәнлек төрләрен үстерү

Рәсем ясау

Милли орнамент элементлары белән таныштыруны дәвам итү. Балалар белән «яшәү агачы» образын карау. Балаларның игътибарын композициянең үзенчәлегенә (симметриясез), шул ук вакытта төрле төсләр файдаланылган чәчәк бәйләменә юнәлдерү.

Балаларны декоратив эшчәнлеккә җәлеп итү: сабаклары, бөре, чәчәк, җимеш, яфрак, бөтеркә элементлары белән бизәлгән, нәфис бөгелгән ботакны хәтерләтүче симметриясез чәчәк бәйләме ясау ысулларын күрсәтү.

Бизәкне планлаштыру ысуллары (алдан эскиз ясау, каралама, композиция схемасы) белән таныштыру. Сурәтләү алымнарын уйлап табу, төрләндерүләрен хуплау (пумаласыз ясау ысулын кертеп). Композиция хисен үстерү.

Предметның формасына, билгеләнешенә, материалына карап, декоратив тукымалар, баш һәм аяк киемнәре, сөлгеләр өчен бизәкләр уйлап табу.

Яңа техникаларны үзләштерү һәм танышларын берләштерү өчен шартлар тудыру. Төрле материаллар кулланырга, реаль һәм әкияти образларны (Идел буе халыклары әкиятләрендәге геройларны да кертеп) сурәтләүнең төрле ысулларын берләштерергә мөмкинлекләр бирү. Көнкүреш предметлары, интерьер, костюмнарның характерлы үзенчәлекләрен сурәтләү ярдәмендә тарихи образларны тасвирлый белергә өйрәтү.

Коллектив белән сюжетлы һәм декоратив композицияләр башкарганда, күмәк иҗат итү күнекмәләрен үстерү. Балаларның инициатива, мөстәкыйльлек күрсәтүләрен, башланган эшне ахырына кадәр җиткерә белүләрен хуплау.

Республика тормышында булган истәлекле вакыйгаларны рәсемнәрдә чагылдыра белүләрен хуплау. Балаларның эшләрен бергәләп карау, нәрсә ясаганнары турында сөйли белергә өйрәтү. Балаларга эшләренең тематикасын киңәйтүгә булышлык итү.

Әвәләү

Әвәләү эшчәнлеге белән кызыксыну үстерүне дәвам итү; балчыктан (тозлы камыр, пластилиннан) әвәләп ясый белү күнекмәләрен камилләштерү. Музейда алган кичерешләрен әвәләү эшчәнлегендә чагылдыру өчен шартлар тудыру. Савытсабаны (комган, кувшин, ваза һ.б. ны) тасма ысулы белән, өлешләрне модельләштереп һәм тарттырып, махсус таякчык (стека) ярдәмендә аларга хас үзенчәлекләрне күрсәтеп әвәли белү күнекмәләрен камилләштерү.

Рельефлы сурәтләү техникасын камилләштерү. Табигый үрнәк (натура) үзенчәлекләрен исәпкә алып, пропорцияләрен дөрес биреп, тукранбаш әвәли белү күнекмәләрен үстерү.

Балаларның игътибарын әвәләү эшен плинтустан – нигездән башларга кирәклегенә, аның өстенә махсус таякчык очы ярдәмендә рельефның контурлы рәсеме төшерелүенә юнәлдерү.
Актүбә һәм Шәмәрдән уенчыкларын натурадан карап әвәли һәм аларның характерлы үзенчәлекләрен бирә белергә өйрәтү.
Ике-өч фигурадан торган скульптура төркемнәрен катлаулы булмаган сюжетларга («Сабантуйда», «Чәй эчкәндә», «Ат чабышлары» һ. б.га) берләштерү. Нәрсә эшләячәкләрен мөстәкыйль рәвештә билгели белүләрен, фигураларның хәрәкәт һәм торышларын матур итеп бирергә тырышуларын хуплау.
Идел буе халыкларының әдәби әсәрләре геройларын күзаллау юлы белән әвәли белү күнекмәләрен формалаштыру.
Балаларның иҗади сәләт һәм инициативаларын үстерү.

Кисеп ябыштыру

Балаларның аппликация сәнгатенә карата кызыксынуларын үстерү; кисеп ябыштыру эшчәнлегенең эчтәлеген катлауландыра барып, сюжетлы сурәтләр барлыкка китерергә өйрәтүне дәвам итү.
Симметрик, силуэтлы, катлы-катлы, ажурлы кисеп алу техникаларын, фонга детальләрне ябыштыруның күптөрле ысулларын, кәгазьне ертып-ертып (обрывание) һәм өсте-өстенә ябыштыру техникаларын куллануларын хуплау.
Балаларны коллектив белән орнаментлы аппликацияләр (панно, фризлар, коллажлар) төзергә, сәнгати образ тудыру өчен күптөрле материаллар кулланырга өйрәтү.
Дәлия (георгин), чалма чәчәк (пион), кашкарый (астра) чәчәкләреннән композиция төзү өчен, күләмле аппликация ясау ысулларын камилләштерү. Сурәтне баетучы детальләр (кошлар, бал кортлары, күбәләкләр һ. б.) белән композицияне тулыландыру теләкләрен хуплау.
Туган шәһәре (авылы) тормышындагы вакыйгаларны чагылдыручы сюжетларны мөстәкыйль сайлый белүләрен активлаштыру. Башка белем бирү өлкәләренең эчтәлеге белән яраклаштырып, балалар эшләренең тематикасын киңәйтү.

Сынлы сәнгатькә тарту

Балаларны Г. Тукай әсәрләре һәм аның иҗатын чагылдыручы сәнгать төрләре (Ф. Яруллинның «Шүрәле», Ә. Бәшировның «Су анасы» балетлары, Н. Җиһановның «Кырлай» симфониясе, Б. Урманче, И. Казаков, Б. Әлменов, Ф. Әминов һ. б. ның сынлы һәм рәсем сәнгатьләре әсәрләре) белән таныштыруны дәвам итү. Сәнгатькә карата уңай караш формалаштыру.
Сурәтләү сәнгате әсәрләрен тулысынча кабул итү, аңлый белү өчен шартлар тудыру. Балаларны Татарстан Сынлы сәнгать музеендагы рәсем сәнгате әсәрләре (И. Левитанның «Алтын көз», Н. И. Феминның «Портрет Вари Адоратской» («Варя Адоратская портреты»), И. И. Шишкинның

«Арыш» («Рожь»), Х. Якуповның «Хөкем алдыннан» («Перед приговором»), И. Казаковның «Кечкенә Тукай» («Маленький Тукай») һ. б. әсәрләр) белән таныштыруны дәвам итү.

Сәнгати кабул итү, уйлау, хәтер, күзаллау кебек сыйфатлар үстерү. Сәнгать әсәрләренә мөстәкыйль бәя бирүне хуплау.
Балаларны борынгы сәнгать – металлны нәфис эшкәртү сәнгате белән таныштыру. «Казан» милли-мәдәни үзәгенең милли-мәдәният музеенда булу, анда борынгыдан сакланып калган өй кирәк-яраклары: көмеш поднослар, савыт-саба, бизәк төшерелгән бакыр кувшиннар, комганнар, йорт хайваннары фигуралары формасындагы бронза йозаклар; җәмәгать биналарының интерьерларын һәм экстерьерларын бизәүче декоратив композицияләр белән таныштыру.
Борынгы бизәнү әйберләрен: йөзекләр, алкалар, беләзекләр, чулпылар, яка чылбырлары, хәситәләр һ. б.ны карау. Хәзерге заман рәссам-ювелирларның (И. Фазылҗанов, С. В. Ковалевская, В. О. Ковалевский һ. б.ның) иҗатлары белән таныштыру. Балаларның игътибарын бизәнү әйберләренең милли үзенчәлекләренә юнәлдерү.
Татар халкының үзенчәлекле сәнгати һөнәре булган ука белән чигү турында сөйләү. Чигелгән түбәтәйләр, хатын-кызның бәрхет аяк киеме, күкрәкчәләр, калфаклар һ. б.ны карау. Бигрәк тә популяр булган композицияләргә – «алтын каурый», чәчәк бәйләме, кошлар, бодай башагы, йолдызлар һәм ярымай мотивларына һ. б.га игътибар итү.
Туган шәһәр (авыл) архитектурасы – мәчет һәм храм архитектуралары (Кол Шәриф мәчете, Раифадагы Богородицкий ир-атлар монастыре) белән таныштыру эшен дәвам итү. Аларга хас үзенчәлекләрне, пропорцияләрнең, конструкцияләрнең, бизәү элементларының төрлелеген күрә белергә өйрәтү.
Китап иллюстрацияләре турындагы белемнәрен ныгыту.
Балалар әдәбиятында Шүрәле образын сурәтләүче рәссам-иллюстраторларның (Ф. Әминов, Б. Әлменов, В. Булатов, Ю. Вәлиәхмәтов, А. Тимергалин, Б. Урманче, Н. Хаҗиәхмәтов,

Р. Шәмсетдинов һ. б.ның) иҗатлары белән таныштыру. Бу әкият персонажын һәр рәссамның үзенчә гәүдәләндерүенә игътибар итү. Китап иллюстрацияләрен карау, алар буенча сораулар бирүгә кызыксыну уяту.

«Музыка» белем бирү өлкәсе

«Музыка» белем бирү өлкәсе эчтәлеге балаларның музыкальлекләрен, музыканы хис-тойгы белән кабул итү сәләтләрен үстерү максатларын тормышка ашыруга юнәлтелә һәм ***белем бирү бурычларын*** *билгели.*
Балаларны татар халкының музыка культурасына якынайту. Вокаль, инструменталь, оркестр өчен язылган музыкаль әсәрләрнең иң матур үрнәкләре белән таныштыру. Музыканың характерын, настроениесен билгели белергә өйрәтү, аның турындагы әңгәмәдә катнашасы килү теләге уяту.
С. Сәйдәшев, Ф. Яруллин, М. Мозаффаров. А. Ключарёв, Р. Яхин, Н. Җиһанов һ. б.ның музыкаль әсәрләренә эмоциональ мөнәсәбәт белдерү. Татар композиторларының музыкаль әсәрләре жанрын ачыклый, халык инструментлары оркестры һәм симфония музыкасындагы таныш музыкаль инструментларның яңгырашын таный белүләрен ныгыту.

Татарстан Республикасы, Россия Федерациясенең Дәүләт гимннары белән таныштыру, аларны тану. Горурлык хисләре тәрбияләү.

Милли репертуар нигезендә балаларның җырлау күнекмәләрен формалаштыру эшен дәвам итү; чиста яңгыраш, дөрес әйтелеш, сәнгатьле башкара белү осталыгына ирешү.

Төп бию хәрәкәтләрен («төп йөреш», «сыгылмалы йөреш», «тегү», «беренче йөреш», «тыпырдаулы йөреш», «борма», «бишек», «үкчә-баш», «баш-үкчә», «үкчәдә йөреш», «гади адым», «өчле тыпырдау», «култыклашып әйләнү», «вак тыпырдау» һ. б.) башкара белү осталыкларын үстерү.

Татар биюен башкару техникасын камилләштерү.

Идел буе халыклары биюләрен өйрәтү, хәрәкәтләрне сәнгатьле һәм ритмлы башкара белергә өйрәтү.

Таныш җырларны, әсәрләрне, биюләрне кулланып, бирелгән тема үрнәгендә мөстәкыйль рәвештә көйләр импровизацияләргә өйрәтү. Музыкаль сәләтләрен, фикерләү, хыялларын формалаштырырга дәртләндерү; мөстәкыйльлек һәм активлык күрсәтергә булышу.

Тәкъдим ителгән музыкаль әсәрләр

Музыка тыңлау

«Бәйрәмдә», Р. Яхин муз.; «Иртәнге нур», С. Садыйкова муз., З. Вәли сүз.; «Татарстан маршы», Х. Вәлиуллин муз.; «Бишек җыры», А. Ключарёв муз.; «Моңсу», «Кайгы», «Көй», Н. Җиһанов муз. («Балалар альбомы»ннан); «Бию көе», Ә. Бакиров муз.; «Алтын көз», А. Батыршин муз., З. Нури сүз.; «Шаяру», А. Луппов муз.; «Әдрән диңгез», С. Сәйдәшев муз.; «Вальс-экспромт», Р. Яхин муз.; «Прелюдие», И. Шәмсетдинов муз.; «Шүрәле шуклыклары», Л. Любовский муз.; «Мәзәк бию», Р. Яхин муз.; «Кылыч белән бию», А. Ключарёв муз. («Тау экияте» балетыннан); «Шүрәле», «Сөембикә һәм кошлар биюе», «Кызлар биюе», Ф. Яруллин муз. («Шүрәле» балетыннан); «Вальс», «Полька», Н. Җиһанов муз.; «Совет Армиясе маршы», С. Сәйдәшев муз.; «Көз», «Кыш», «Яз», «Җәй», Р. Яхин муз. («Табигать күренешләре» циклынан); «Әкият», Н. Җиһанов муз.; «Урман», Н. Җиһанов музыкасы («Кырлай» симфоник поэмасыннан); «Тукай маршы», З. Яруллин муз.; «Алтынчәч» операсына кереш», Н. Җиһанов муз.; «Күмәк бию», Х. Вәлиуллин муз. («Самат» операсыннан); «Башкорт көйләре», С. Ишбулатов муз.; «Әллүки», татар халык көе, Г. Тукай сүз., Р. Еникеева эшкәрт.; «Сак-Сок бәете», Ә. Шәрәфиев муз.; «Әнисә», татар халык җыры, Л. Батыр-Болгари эшкәрт. (җиңел вариацияләр); «Сабантуй», бәйрәм увертюрасы, Ф. Әхмәтов

муз.; «Сайра, сандугач», М. Мозаффаров муз., М. Садри сүз.; «Гармун моңнары», А. Луппов муз.; «Авылда», Р. Яхин муз. («Җәйге кичләр» циклыннан); «Таң», М. Шәмсетдинова муз. («Авылда бала чагым» циклыннан); «Якты алан», М. Яруллин муз. («Балалар сюитасы»ннан); «Ватан», Р. Салахов муз., Р. Корбан сүз.; «Каршылау маршы», С. Сәйдәшев муз.; «Нас много на шаре земном», Ан. Александров муз., Т. Лихоталь

сүз.; «Детская полька», М. Глинка муз.; «Колыбельная», В. Моцарт муз.; «Весёлый крестьянин», Р. Шуман муз.; «Марш», С. Прокофьев муз.; «Октябрь», П. Чайковский муз. («Времена года» циклыннан); «Камаринская», «Песня жаворонка», «Вальс», П. Чайковский муз. («Балалар альбомы»ннан); «Море», «Белка», «Полёт Шмеля», Н. Римский-Корсаков муз. («Сказка о царе Салтане» операсыннан); «Кавалерийская», Д. Кабалевский муз.; «Осень», «Зима», «Весна», «Лето», А. Вивальди муз. («Времена года» циклыннан).

Җырлау

Музыкаль ишетү сәләте һәм тавыш үстерүгә күнегүләр: «Пескәем», Р. Еникеева муз., М. Хөсәен сүз.; «Көз», М. Әндерҗанова муз. һәм сүз.; «Гөмбәгә», Ф. Җәләлетдинова муз., Г. Рәхим сүз.; «Чәүкә», Г. Гыйләҗетдинова муз., Х. Гарданов сүз.; «Зөлфия хезмәт сөя», Н. Зарипова муз., Г. Таһирова сүз.; «Яз», Н. Бакиева, З. Шәйхетдинова муз. һәм сүз.; «Кошлар килде», Ш. Мәҗитов муз., Г. Латыйп сүз.; «Язгы яңгыр», Р. Еникеева муз., Г. Афзал сүз.; «Бишек җыры», татар халык көе, Р. Миңнуллин сүз.; «Көтүче», Р. Еникеева муз., Н. Исәнбәт сүз.; «Казлар һәм бәбкәләр», татар халык көе, Л. Лерон сүз.; «Лиса по лесу ходила», рус халык җыры, Т. Попатенко эшкәрт.; «Бубенчики», Е. Тиличеева муз., М. Долинов сүз.; «Скок-скок, поскок», рус халык җыры, Г. Левкодимов эшкәрт.; «Качели», Е. Тиличеева муз., М. Долинов сүз.; «Горошина», В. Карасева муз., Н. Френкель сүз.; «А я по лугу», рус халык көе.

Җырлар: «Хәерле иртә!», Р. Салахов муз., Р. Корбан сүз.; «Мин җырларга яратам», Л. Таһирова муз., Р. Миңнуллин сүз.;

«Туган илебез», Л. Батыр-Болгари муз., З. Туфайлова сүз.; «Үтте-китте», Л. Хисмәтуллина муз., К. Нәҗми сүз.; «Кар яугач», А. Батыршин муз., З. Нури сүз.; «Песнәк», Р. Еникеева муз., Г. Афзал сүз.; «Елмаю», Ш. Кашапов муз., Хәйдәр сүз.; «Кыш көне», И. Шәмсетдинов муз., Ә. Ерикәй сүз.; «Кышкы бишек җыры», Л. Таһирова муз., Н. Сафина сүз.; «Кыш бабай», Ф. Җәләлетдинова муз., Э. Рәшитов сүз.; «Яшь спортчы җыры», Н. Лотфуллина муз., Р. Вәлиева сүз.; «Яраткан безнең әни», Л. Батыр-Болгари муз., Ф. Рәхимголова сүз.; «Минем әби», А. Ключарёв муз., Г. Латыйп сүз.; «Әнием», Л. Хисмәтуллина муз., Л. Юнысова сүз.; «Туган илнең улы мин», Ф. Әбүбәкеров муз., Р. Миңнуллин сүз.; «Курчакка күлмәк тектем», Л. Батыр-Болгари муз., Р. Вәлиева сүз.; «Балалар җыры бу», А. Монасыйпов муз., Г. Рәхим сүз.; «Дуслык җыры», А. Гарифуллина муз., Ф. Сафин сүз.; «Тал песие», Ф. Әхмәтов муз., Б. Рәхмәт сүз.; «Яз дуслары», А. Батыршин муз., З. Нури сүз.; «Чыпчык», Ф. Җәләлетдинова муз., Р. Вәлиева сүз.; «Җирдә миңа ни кирәк?», Ф. Ахметшин муз., Ш. Галиев сүз.; «Җиңү көне», А. Гайнетдинова муз. һәм сүз.; «Яңгырдан соң», Л. Таһирова муз., Ә. Кари сүз.; «Мәктәпкә», Н. Лотфуллина муз., Ә. Бикчәнтәева сүз.; «Хушлашабыз бакча белән», А. Имаев муз., Р. Миңнуллин сүз., Р. Еникеева эшкәрт.; «Алфавит», Р. Зарипов муз., К. Нәҗми сүз.; «Рәхмәт сиңа, бакчабыз», Р. Ахиярова муз., Л. Әмирханова сүз.; «Күңелле балачак», И. Шәмсетдинов

муз., Г. Латыйп сүз.; «Бала белән Сандугач», И. Шәмсетдинов муз., Н. Баян сүз.; «Күбәләк», Җ. Фәйзи муз., Ф. Кәрим сүз.; «Әнкәләр, бәбкәләр», С. Вәлиди муз., А. Юнысова сүз.; «Сабан туе», Р. Еникеева муз., Г. Зәйнашева сүз.; «Гөлләрем», Л. Таһирова муз., Ә. Кари сүз.; «Зәңгәр күл», С. Сәйдәшев муз., Г. Насрый сүз.; «Сара мәктәпкә бара», А. Ключарёв муз., Б. Рәхмәт сүз.; «Күңелле безнең шәһәр», Л. Батыр-Болгари муз., Г. Зәйнашева сүз.; «Листопад», Т. Попатенко муз., Е. Авдиенко сүз.; «Здравствуй, Родина моя!», Ю. Чичков муз., К. Ибряев сүз.; «Будет горка во дворе», Т. Попатенко муз.,

Е. Авдиенко сүз.; «Ёлочка», Л. Бекман муз., Р. Кудашева сүз.; «Бравые солдаты», А. Филиппенко муз.,Т. Волгина сүз.; «Самая хорошая», В. Иванников муз., О. Фадеева сүз.; Солнечная капель», С. Соснин муз., И. Вахрушева сүз.; «Мы теперь ученики», Г. Струве муз., К. Ибряев сүз.; «До свиданья, детский сад», А. Филиппенко муз.,Т. Волгина сүз.

Җыр иҗаты: «Гөлләр үсә», татар халык көе, Р. Еникеева эшкәрт.; «Көз», Р. Еникеева муз., К. Нәҗми сүз.; «Елак песи», Л. Батыр-Болгари муз., Р. Вәлиева сүз.; «Әнисә», татар халык көе, Р. Еникеева эшкәрт.; «Тын бакчада», М. Мозаффаров муз.; «Бәйрәм бүген», Ш. Тимербулатов муз.; «Яз», Р. Ахиярова муз.; «Лирик җыр», Н. Зарипова муз.; «Фазыл чишмәсе», татар халык көе, Р. Еникеева эшкәрт.

Музыкаль-ритмик хәрәкәтләр

Күнегүләр: «Марш», З. Хәбибуллин муз.; «Шәл бәйләдем», башкорт халык көе, Б. Мулюков эшкәрт.; «Шаяру», татар халык көе; «Поход маршы», С. Сәйдәшев муз.; «Полька», З. Хәбибуллин муз.; «Кем яхшы йөгерә?», Л. Батыр-Болгари муз.; «Түгәрәк уен», татар халык көе; «Яфраклар белән күнегү», Р. Яхин муз.; «Яшьләр биюе», татар халык көе; «Кыю җайдаклар», Б. Мулюков муз.; «Түгәрәк уены», татар халык көе, М. Яруллин эшкәрт.; «Пар ат», З. Хәбибуллин муз.; «Кул сугып уйнау», татар халык көе; «Тасмалар белән күнегү», Р. Яхин муз. (1 нче кисәк); «Язгы вальс», Ф. Шәймәрданова муз.; «Бию көе», Л. Батыр-Болгари эшкәрт.; «Уенлы бию», Ә. Абдуллин муз.; «Хәрефле шакмаклар», Л. Батыр-Болгари муз.; «Чәчәкләр белән күнегү», С. Сәйдәшев муз.; «Флагчыклар тотып төзелүләр», Р. Яхин муз.; «Кояш куянкайлары», Ф. Шәймәрданова муз.; «Туплар белән күнегү», Ә. Шәрәфиев муз.; «Сикергеч», Җ. Фәйзи муз.; «Мәктәп вальсы», Ә. Хәйретдинов муз.; «Без инде хәзер зурлар», А. Батыршин муз.; «Кыршау тәгәрәтү», Ю. Виноградов муз.; «Башкорт биюе», Р. Сабитов эшкәрт.; «Гөлнәзирә», башкорт халык көе, А. Кобагошев эшкәрт.; «Как пошли наши подружки», рус ха-

лык җыры, В. Агафонников эшкәрт.; «Смелый наездник», Р. Шуман; «Цирковые лошадки», М. Красев муз.; «Игра», П. Чайковский муз.; «Из-под дуба», рус халык көе, М. Иорданский эшкәрт.; «Танец», С. Затеплинский муз.; «Полька», белорус халык көе, Т. Попатенко эшкәрт.; «Ах, утушка луговая», рус халык көе, Т. Ломова эшкәрт.

Этюдлар: «Шаян бию», Р. Яхин муз.; «Балыкчы малай», Ә. Шәрәфиев муз.; «Шугалакта», Ю. Виноградов муз.; «Боланнар биюе», Л. Хисмәтуллина муз.; «Клоуннар», Ф. Шәймәрданова муз.; «Марш», Х. Вәлиуллин муз.; «Шаян бала», А. Монасыйпов муз.; «Беренче яңгыр», Л. Хәйретдинова муз.; «Бал корты», С. Сәйдәшев муз.; «Күбәләкләр биюе», «Чабыш», Р. Еникеева муз.; «Попляшем» («Барашенька»), рус халык көе; «Выход и пляска медвежат», М. Красев муз.; «Дождик», Н. Любарский муз.; «Солнечный зайчик», В. Мурадели муз., М. Садовский сүз.; «Обидели», М. Степаненко муз.; «Лягушки и аисты», В. Витлин муз.
Биюләр: «Түгәрәктә бию», татар халык көе; «Вальс», З. Хәбибуллин муз.; «Күчмә бию», татар халык көе; «Бишле бию», татар халык көе, Р. Курамшин эшкәрт.; «Дәртле бию», Ә. Абдуллин муз.; «Полька», Л. Шиһабетдинова муз.; «Кульяулыклар белән бию», татар халык көе; «Дуслаштык», Л. Хисмәтуллина муз.; «Укучылар вальсы», С. Сәйдәшев муз.; «Яңа ел полькасы» , Ф. Шәймәрданова муз.; «Парлы бию», Р. Халитов муз.; «Егетләр биюе», татар халык көе, М. Макаров эшкәрт.; «Биергә чакырам», татар халык көе, М. Макаров эшкәрт.; «Кызлар биюе», Ә. Абдуллин муз.; «Кулчатыр белән бию», Л. Хисмәтуллина муз.; «Шома бас», татар халык көе; «Мәктәп полькасы», Ф. Шәймәрданова муз.; «Күмәк бию», Л. Хисмәтуллина муз.; «Сигезле бию», татар халык көе, Ю. Виноградов эшкәрт.; «Парлы бию», татар халык көе, А. Ключарёв эшкәрт.; «Вальс», Р. Халитов муз.; «Зәлидә», татар халык көе, А. Ключарёв эшкәрт.; «Түгәрәк», З. Гыйбадуллин муз., Р. Хафизи сүз.; «Саубуллашу вальсы», Ф. Шәймәрданова

муз.; «Балалар биюе», М. Трофименко муз.; «Биергә яратабыз», башкорт халык көе, А. Кобагошев эшкәрт.; «Парлап биибез», башкорт халык көе, А. Кобагошев эшкәрт.; «Парная пляска», карел халык көе, Т. Ломова эшкәрт.; «Танец с колосьями», И. Дунаевский муз.; «Полька», Ю. Чичков муз.; «Русский хоровод», рус халык көе, В. Иванников эшкәрт.; «Танец», Ю. Чичков муз.; «Прялица», рус халык көе,Т. Ломова эшкәрт.; «Сударушка», рус халык көе, Ю. Слонов эшкәрт.; «Задорный танец», В. Золотарёв муз.; «Умарина», мордва халык көе, Р. Мостафин эшкәрт.; «Старинная плясовая», мари халык көе, С. Маков эшкәрт.; «Тункки-тункки»,чуваш халык көе.
Характерлы биюләр: «Уракчы кыз», татар халык көе, Р. Еникеева эшкәрт.; «Гөмбәләр», Л. Хисмәтуллина муз.; «Тиен җыры», Г. Беляева муз., А. Бәдретдинова сүз.; «Кар бөртекләре», М. Салихов муз.; «Аю балалары биюе», Ю. Виноградов муз.; «Вальс», Ю. Виноградов муз.; «Ләйсән ява», Л. Батыр-Болгари муз., Ә. Кари сүз.; «Бакалар», Л. Хисмәтуллина муз.; «Танец Петрушек», А. Даргомыжский муз. («Вальс»); «Танец снежинок», А. Жилин муз.; «Матрёшки», Ю. Слонов муз., Л. Некрасова сүз.
Түгәрәк уеннары: «Әйлән-бәйлән», Ф. Әбүбәкеров муз., Р. Миңнуллин сүз.; «Кә-кә-кәбестә», татар халык көе, Ш. Галиев сүз.; «Чума үрдәк, чума каз», татар халык көе, Л. Лерон

сүз., Р. Еникеева эшкәрт.; «Яңа ел», Л. Батыр-Болгари муз., Р. Вәлиева сүз.; «Кар кызы», Җ. Фәйзи муз., Н. Зариф сүз.; «Чыршы», Җ. Фәйзи муз., Н. Баян сүз.; «Ак каен», М. Вәлиев муз., З. Ярмәки сүз.; «Төймә,төймә», татар халык сүз., Р. Еникеева муз.; «Эх, зилем зиләле», татар халык җырлы-биюле уены; «Шома бас», татар халык җыры; «Яшә син, Туган илем!», татар халык җыры, Р. Еникеева эшкәрт.; «Такыя», Р. Гыйләҗева муз. һәм сүз.; «Төймә», татар халык уен җыры, Н. Бакиева эшкәрт.; «Түгәрәкле биюләр», татар халык көе; татар халык бию көенә кушылып «Бию такмаклары»; «Где зимой мели бураны», башкорт халык көе, Л. Тумашев эшкәрт., И. Мазнин сүз.; «На

горе-то калина», рус халык җыры, А. Новиков эшкәрт.; «К нам приходит Новый год», В. Герчик муз., З. Петрова сүз.; «Новогодняя», А. Филиппенко муз., Т. Волгина сүз.; «Во поле берёза стояла», рус халык җыры, Н. Римский-Корсаков эшкәрт.; «Дружат дети всей земли», Д. Львов-Комнанейц муз., Д. Викторов сүз.; Ялыке», удмурт халык җыры, В. Емельянов эшкәрт.; «Снежок белый», удмурт халык җыры, П. Поздеев эшкәрт.; «На лугу у ворот», мари халык җыры; «Белая берёза», чуваш халык җыры, Р. Ильгичева эшкәрт.

Музыкаль уеннар

Уеннар: «Үз төсеңне эзлә», С. Низаметдинов муз.; «Чүлмәк сатучы», татар халык уены, А. Мөҗипова эшкәрт.; «Кем беренче?», Ф. Әхмәтов муз.; «Тасмалар җый», Р. Ахиярова муз.; «Дуслашу», татар халык көе, Д. Камалеева эшкәрт.; «Түгәрәк уен», татар халык уены; «Башлык һәм таяк», татар халык көе, Р. Бакиров эшкәрт.; «Таякка атланып», Н. Җиһанов муз.; «Мәче һәм Тычкан», Л. Шиһабетдинова муз.; «Алтын әтәч», татар халык уены, Р. Еникеев муз.; «Почмаклар», З. Хәбибуллин, Р. Еникеев муз.; «Оста егетләр», башкорт халык уены, К. Рәхимов, Р. Касыймов муз.; «Бакыр бүкән», башкорт халык уены; «Плетень», рус халык көе, И. Кишко эшкәрт.; «Узнай по голосу», В. Ребиков муз.; «Бери флажок», венгр халык көе, Е.Туманян эшкәрт.; «Кто скорее?», Л. Шварц муз.; «Игра с цветными флажками», Ю. Чичков муз.; «Ищи», Т. Ломова муз.; «Рыбаки и рыбки», В. Герчик муз.; «Весёлые скачки», Б. Можжевелов муз.; «Игра парами», удмурт халык уены; «Уступи своё место», мари халык уены.

Җырлы уеннар: «Танышу», Г. Гыйләҗетдинова муз., татар халык сүз.; «Кап та коп», татар халык уены, Н. Бакиева муз.; «Каравылчы», татар халык уены, Ф. Шәймәрданова муз.; «Ике суык», татар халык уены, Ф. Шәймәрданова муз.; «Саныйбыз да, уйныйбыз да», татар халык көе, Э. Шәрифуллина сүз.; «Кыш бабай һәм балалар», З. Ибраһимова муз., Х. Шабан сүз.; «Почмак алыш», З. Ибраһимова муз., татар халык сүз.;

«Кем беренче кулъяулыкны ала?», татар халык көе, В. Вәлиева сүз.; «Безнең дусларыбыз», А. Ключарёв муз., М. Хөсәен сүз.; «Үрмәкүч», «Түбәтәй», татар халык уены; «Яңгыр», Ф. Шәймәрданова муз., татар халык сүз.; «Яулык алыш», татар халык уены; «Кул бәйләш», татар халык уены, Ф. Шәймәрданова

муз.; «Кәҗә, кермә бакчага», татар халык уены, А. Мөҗипова муз.; «Капкын»,татар халык уены, Д. Камалеева эшкәрт.; «Бу савытта бик күп чәчәк», татар халык җырлы уены; «Паровоз», Р. Еникеев муз., татар халык сүз.; «Кабыргалы-камчылы», башкорт халык көе һәм сүз., А. Кобагошев эшкәрт.; «Как у наших у ворот», «Камаринская», А. Быканов эшкәрт.; «Земелюшка-чернозём», рус халык җыры; «Со вьюном я хожу», рус халык җыры, В. Агафонников эшкәрт.; «Где платок?», мари халык көе, Л. Тумашев эшкәрт., Л. Яхнин сүз.; «Рыщет по лесу лисица», мордва халык көе, Л. Тумашев эшкәрт., И. Мазнин сүз.; «Солнце и месяц», чуваш халык көе, Л. Тумашев эшкәрт., И. Мазнин сүз; « В репку», чуваш халык уены, И. Вдовина эшкәрт.; «Горелки», удмурт халык көе, Л. Тумашев эшкәрт., И. Мазнин сүз.

Биюле уеннар: «Полька», Җ. Фәйзи муз.; «Бию», Р. Еникеев муз.; «Җайдак малай», Ш. Шәрифуллин муз.; «Курчаклар», Ф. Шәймәрданова муз.; «Мин кояшны яратам», Л. Хәйретдинова муз., Р. Миңнуллин сүз.; «Егет биюе», Ю. Виноградов муз.; «Мин – чикерткә», Л. Батыр-Болгари муз., Н. Дәүли сүз.; «Вальс», Э. Шәрәфиева муз.; «Без биибез», Р. Гатауллин муз., татар халык сүз.; «Вальс», Җ. Фәйзи муз.; «Су өстендә бию», Ф. Шәймәрданова муз.; «Су буенда», Ә. Абдуллин муз.; «Русский перепляс», рус халык җыры, К. Волков эшкәрт.; «Вышли куклы танцевать», В. Витлин муз.

Сәхнәләштерү, музыкаль спектакльләр: «Гөмбә җыйганда», Ш. Мазитов муз., Б. Рәхмәт сүзләре; «Ипекәй белән сөйләшү», татар халык көе, Х. Халиков сүз.; «Балалар һәм торналар», З. Хәбибуллин муз., Г. Лотфи сүз.; «Кунаклар», С. Сабирова муз., Ш. Галиев сүз.; «Карак песи», Җ. Фәйзи муз., М. Җәлил сүз.; «Балалар һәм казлар», Л. Хәйретдинова муз.,

К. Тәхау сүз.; «Кызыл мәкләр-күбәләкләр», М. Мозаффаров муз., Ә. Ерикәй сүз.; «Бала белән Күбәләк», З. Хәбибуллин муз., Г. Тукай сүз.; «Кикри-күк», Л. Батыр-Болгари муз., Д. Хәбибуллин сүз.; «Кызыклы шәкерт», Л. Шиһабетдинова муз., Г.Тукай сүз.; «Бүре һәм кәҗә бәтиләре», балалар фольклоры, Р. Еникеева эшкәрт., «Как на тоненький ледок», рус халык җыры; «Теремок», рус халык җыры.

Балалар музыка уен коралларында уйнау

«Кояш чык», балалар фольклорыннан, Р. Зарипов эшкәрт.; «Хәерле көннәр телим», Ф. Җәләлетдинова муз., И. Юзеев сүз.; «Уфа-Чиләбе», татар халык көе, Л. Шиһабетдинова эшкәрт.; «Болында», Л. Шиһабетдинова муз., Ә. Ерикәй сүз.; «Чума үрдәк, чума каз», татар халык җыры; «Сыерчык», И. Шәмсетдинов муз., Г. Лотфи сүз.; «Санарга өйрәнәбез», Ф. Җәләлетдинова муз., Р. Миңнуллин сүз.; «Чияле», татар халык көе, Р. Еникеева эшкәрт.; «Бишек җыры», Г. Тукай сүз., Л. Шиһабетдинова эшкәрт.; «Зәй-зәй-зәйнәбем», татар халык көе, Н. Бакиева эшкәрт.; «Саный беләм», Р. Еникеев муз., Җ. Дәрзаманов сүз.; «Шаяру», татар халык көе, Ш. Монасыйпов эшкәрт.; «Атта»,Ф. Әхмәтов муз.; «Андрей-воробей», рус халык җыры, Е. Тиличеева эшкәрт.; «Латвийская полька», М. Раухвергер эшкәрт.; «Гармошка», Е.Тиличеева муз., М. До-

линова сүз.; «Ворон», рус халык көе, Е. Тиличеева эшкәрт.; «Барабанщик», М. Красев муз., М. Чарная сүз.

Пр ограмманы үзләштерүнең планлаштырылган нәтиҗәләр буенча мониторинг

Төбәкнең мәктәпкәчә белем бирү программасы баланың һәрьяклы (физик, социаль-шәхси, танып белү-сөйләм, нәфис-нәфасәти) үсешенә юнәлдерелә һәм баланың үсешен милли мәдәният башлангычларына якынайту, туган якны һәм татар (рус) телен өйрәнү ярдәмендә баетуны күздә тота.

Балаларның планлаштырылган нәтиҗәләргә ирешүе буенча мониторинг системасы арадаш нәтиҗәләрне һәм Программаны үзләштерүнең йомгаклау нәтиҗәләрен бәяләүне күздә тота.

Программа үзләштерүнең планлаштырылган йомгаклау нәтиҗәләре мәктәпкәчә мәгарифнең төп гомуми белем бирү программасын үзләштергән 7 яшьлек баланың социаль портреты рәвешендә психолого-педагогик эшнең максатларын җентекләп тасвирлый. Алар мәктәпкәчә мәгарифнең төп гомуми белем бирү программасын эшләү һәм планлаштыру, шулай ук аны тормышка ашыру барышында *куелган көчнең юнәлешен* күрсәтәләр.

Мәктәпкәчә белем бирү учреждениесенең чыгарылыш баласы портреты гаиләнең, җәмгыять һәм дәүләтнең мәктәпкәчә яшьтәге балаларның белем бирү өлкәсендәге кызыксынуларын һәм ихтыяҗларын чагылдыра. 7 яшьлек баланың социаль портретын аның **интегратив сыйфатлары** тәшкил итә.

Шәхси сыйфатлар тәрбияләнүченең шәхси сферасы үсешен (ихтыяр, хис, үз-үзеңә бәя бирү, иреклелек, мотивация), шулай ук әхлакый үсешен чагылдыра.

Физик сыйфатлар тәрбияләнүченең физик үсешен (көч, түземлек, гәүдә сыгылмалылыгы, координация, җитезлек, тизлек) күрсәтә.

Интеллектуаль сыйфатлар баланың интеллектуаль сферасы үсешен (югары психик функцияләр формалашуны, социаль тәҗрибә туплауны) күрсәтә.

Мәктәпкәчә мәгарифнең төп гомуми белем бирү программасын үзләштергән 7 яшьлек баланың социаль портреты

1. *Физик яктан үскән, төп культура-гигиена күнекмәләрен үзләштергән.*

Бала гармонияле физик үсешнең мөмкин булган иң зур дәрәҗәсенә ирешкән (шәхси мөмкинлекләрен исәпкә алып). Аның төп физик сыйфатлары һәм актив хәрәкәт итү ихтыяҗы формалашкан. Үз яшенә туры килгән гигиена процедураларын мөстәкыйль башкара, сәламәт яшәү рәвешенең иң гади кагыйдәләрен үти.

2. *Кызыксынучан, актив.*

Әйләнә-тирәдәге (предметлар һәм әйберләр дөньясындагы, мөнәсәбәтләр дөньясындагы һәм үзенең эчке дөньясындагы) яңа билгесез әйберләр һ. б. белән кызыксына. Өлкәннәргә со-

раулар бирә, экспериментлар ясарга ярата. Мөстәкыйль эш итә ала (көндәлек тормышта, бала эшчәнлегенең күптөрле төрләрендә). Авырсынган очракларда өлкәннәрдән ярдәм сорый. Белем бирү процессында зур кызыксыну белән, актив катнаша.

3. *Хисчән, кеше хәленә керә белүче.*

Якын кешеләренең һәм дусларының хисләренә җавап бирә. Әкият, тарих, хикәяләрнең персонажларын кызгана, хәлләрен аңлый. Сынлы сәнгать әсәрләренә, музыкаль һәм әдәби әсәрләргә, табигать дөньясына хис-тойгылы мөнәсәбәт күрсәтә.

4. *Өлкәннәр һәм яшьтәшләре белән аралашу чараларын һәм үзара мөгамәлә ысулларын үзләштергән.*

Бала вербаль һәм вербаль булмаган аралашу чараларын бердәй куллана, әңгәмә кора белә, өлкәннәр һәм балалар белән үзара мөгамәләнең конструктив ысулларын файдалана белә (килешә, предметлар алмаша, хезмәттәшлек иткәндә эшләрен бүлешә). Өлкәннәр һәм яшьтәшләре белән сөйләшкәндә, ситуациягә карап, сөйләшү стилен үзгәртә ала.

5. *Беренчел әһәмиятле күзаллаулар нигезендә үзенең тәртибе белән идарә итә ала һәм үз эш-гамәлләрен планлаштыра белә, гомуми кабул ителгән элементар нормаларны һәм үз-үзен тоту кагыйдәләрен үти.*

Баланың тәртибе минутлык теләк һәм ихтыяҗ белән түгел, ә өлкәннәр тарафыннан куелган таләпләр һәм «нәрсә ул яхшы, нәрсә ул начар» дигән беренчел әһәмиятле күзаллаулар (мәсәлән, сугышырга, кечеләрне кыерсытырга, әләкләшергә ярамый; булганың белән уртаклашырга, өлкәннәрне хөрмәт итәргә кирәк һ. б.) белән билгеләнә. Билгеле бер максатка ирешүгә юнәлтелгән эш-гамәлләрен планлаштыра ала. Урамда юл йөрү кагыйдәләре, җәмәгать урыннарында (транспортта, кибеттә, даруханәдә, театрда һ. б.да) үз-үзен тоту кагыйдәләрен үти.

6. *Яшенә ярашлы интеллектуаль һәм шәхси мәсьәләләрне чишәргә сәләтле.*

Бала мөстәкыйль үзләштергән белемнәрен һәм эшчәнлек ысулларын яңа мәсьәләләр (проблемалар) чишүдә куллана ала; ситуациягә карап, мәсьәләне (проблеманы) чишү ысулын үзгәртә белә. Ул үзенең уйлаганын тәкъдим итә ала һәм аны рәсемдә, төзүдә, сөйләмдә һ. б. да тасвирлый белә.

7. *Үзе, гаиләсе, җәмгыять (якын-тирә социум), дәүләт (ил), дөнья һәм табигать турында беренчел күзаллаулары бар. Бала күзаллый:*

– үзе турында, үзенең һәм башка кешеләрнең билгеле бер җенестә булуы турында;

– гаилә составы, туганлык мөнәсәбәтләре һәм үзара бәйләнеш, гаилә вазифаларын бүлешү, гаилә гореф-гадәтләре (традицияләре) турында;

– җәмгыять (якын-тирә социум), аның мәдәни кыйммәтләре һәм җәмгыятьтә үзе тоткан урын турында;

– дәүләт (шулай ук аның символлары, «кече» һәм «зур»

Ватан, аның табигате) һәм үзенең аның бер өлеше булуы турында;

– дөнья (Җир планетасы, төрле илләр һәм дәүләтләр, халыклар, планета табигатенең төрлелеге) турында.

8. Уку эшчәнлегенең универсаль алшартларын үзләштергән.

Кагыйдә һәм үрнәк буенча эшли белә, өлкәннәрне тыңлый, аларның күрсәтмәләрен үти.

9. Кирәкле күнекмәләр һәм гадәтләрне үзләштергән.

Бала эшчәнлегенең күптөрле төрләрен тормышка ашыру өчен кирәкле булган сөйләм, сурәтләү, музыкаль, конструкцияләү күнекмәләре бар.

Программаны үзләштерүнең йомгаклау нәтиҗәсе – баланың формалашкан интегратив сыйфатлары ул. Һәр сыйфат Программа үзләштерүнең бөтен чорында аны тәшкил итүчеләрне – арадаш нәтиҗәләрне формалаштырырга мөмкинлек бирә.

Программа үзләштерүнең арадаш нәтиҗәләре буенча мониторинг елына бер яки ике тапкыр үткәрелә. Мониторингның периодик рәвештә кабатланып торуы мәктәпкәчә белем бирү учреждениесе тарафыннан билгеләнә. Мониторингның төп бурычы баланың Программаны үзләштерү дәрәҗәсен ачыклаудан һәм белем бирү процессының балада интегратив сыйфатлар формалашу динамикасына йогынтысыннан гыйбарәт. Психолого-педагогик эшнең эчтәлеге билгеле бер һәм конкрет эчтәлекне үзләштерүгә генә түгел, ә бәлки балалар тарафыннан һәр яшь чорын үзенә генә хас эшчәнлек төрләренең үзләштерелүенә һәм төрле шартларда, шулай ук яңа шартларда да практик тәҗрибәне куллана белү күнекмәләрен формалаштыруга юнәлтелгән. Программа таләпләренең балалар тарафыннан уңышлы үзләштерелүе реаль эшчәнлек процессында бәяләнә, чөнки үсеш тасвирламасы (характеристика) булып теге яки бу мәгълүматның формаль үзләштерелүе генә түгел, ә аны практик эшчәнлектә куллана белү тора.

Мониторинг процессында федераль дәүләт таләпләрендә күрсәтелгән физик, интеллектуаль һәм шәхси сыйфатлар ачык-

лана. Балаларның уңышлары түбән формалы (күзәтүләр, әңгәмәләр, педагогик ситуацияләр, әти-әниләр белән фикер алышулар һ. б.) һәм югары формалы (тестлар, сынаулар һ. б.) методлар куллану юлы белән бәяләнә. Татар (рус) теленә өйрәтү нәтиҗәләре буенча мониторингны «Говорим по-русски» («Русча сөйләшәбез)», «Говорим по-татарски» («Татарча сөйләшәбез)» (2011) уку-укыту методик комплектларына нигезләнеп үткәрү тәкъдим ителә.

Арадаш нәтиҗәләр диагностикасы педагогларның һөнәри эшчәнлегендә мөһим элемент булып тора, ләкин ул белем бирү процессының барышын бозмаска һәм аны катлауландырмаска тиеш. Мониторинг системасын төзүгә мәҗбүри таләп булып тиешле мәгълүмат күләмен кыска срокта алырга мөмкинлек бирә торган методлар гына куллану тора.

Список рекомендуемой литературы

1. Гаффарова С. М., Гарипова Д. С., Нигматуллина Р. С. и др. Изучаем русский язык: методическое пособие для воспитателя. (Методические рекомендации, конспекты занятий, игры и упражнения.) – Казань: Хэтер, 2011. – 296 с.
2. Гаффарова С. М., Гарипова Д. С., Нигматуллина Р. С. и др. Изучаем русский язык: рабочая тетрадь для детей 4–5 лет, изучающих русский язык. – Казань: Хэтер, 2011. – 44 с.
3. Гаффарова С. М., Гарипова Д. С., Нигматуллина Р. С. и др. Изучаем русский язык: демонстрационный материал для средней группы.
4. Зарипова З. М., Кидрячева Р. Г., Шарипова Л. А. и др. Татарча сљйлђшђбез: рабочая тетрадь для детей 4–5 лет, изучающих татарский язык с комплектом наклеек. – Казань: Хэтер, 2011. – 20 с.
5. Зарипова З. М., Кидрячева Р. Г., Шарипова Л. А. и др. Методическое пособие к рабочей тетради «Татарча сљйлђшђбез». – Казань: Хэтер, 2011. – 56 с.
6. Зарипова З. М., Кидрячева Р. Г., Шарипова Л. А. и др. Татарча сљйлђшђбез: демонстрационный, раздаточный материал к театрализованным играм и игровым ситуациям.
7. Закирова К. В. На поляне детства: хрестоматия для воспитателей дошкольных образовательных учреждений и родителей. – Казань: Редакционно-издательский центр, 2011. – 256 с.
8. Закирова К. В. Балачак аланы: балалар бакчасы тәрбиячеләре һәм әти-әниләр өчен хрестоматия. – Казан: РИЦ, 2011. — 560 б.
9. Шаехова Р. К. Рабочая тетрадь № 1. «Мђктђпкђчђ яшьтђгелђр ђлифбасы: авазларны уйнатып. 1нче кисђк». – Казань: Хэтер, 2011. – 96 с.
10. Шаехова Р. К. Рабочая тетрадь № 2. «Мђктђпкђчђ яшьтђгелђр ђлифбасы: авазларны уйнатып. 2нче кисђк». – Казань: Хэтер, 2011. – 72 с.
11. Шаехова Р. К. Методическое пособие к рабочей тетради «Мђктђпкђчђ яшьтђгелђр ђлифбасы: авазларны уйнатып. 1–2нче кисәкләр». – Казань: Хэтер, 2011. – 42 с.
12. Шаехова Р. К. Раз – словечко, два – словечко... : занимательное обучение татарскому языку. – Казань: Хэтер, 2011. – 96 с.

Готовятся к изданию

1. Гаффарова С. М., Гарипова Д. С., Нигматуллина Р. С. и др. Изучаем русский язык: рабочая тетрадь для детей 5–6 лет. – Казань: Хэтер, 2012.
2. Гаффарова С. М., Гарипова Д. С., Нигматуллина Р. С. и др. Изучаем русский язык: рабочая тетрадь для детей 6–7 лет. – Казань: Хэтер, 2012.
3. Гаффарова С. М., Гарипова Д. С., Нигматуллина Р. С. и др. Изучаем русский язык: демонстрационный материал для старшей группы. – Казань: Хэтер, 2012.
4. Гаффарова С. М., Гарипова Д. С., Нигматуллина Р. С. и др. Изучаем русский язык: демонстрационный материал для подготовительной к школе группы. – Казань: Хэтер, 2012.
5. Зарипова З. М., Кидрячева Р. Г., Шарипова Л. А. и др. Татарча сљйлђшђбез: рабочая тетрадь для детей 5–6 лет с комплектом наклеек. – Казань: Хэтер, 2012.
6. Зарипова З. М., Кидрячева Р. Г., Шарипова Л. А. и др. Татарча сљйлђшђбез: рабочая тетрадь для детей 6–7 лет с комплектом наклеек. – Казань: Хэтер, 2012.

7. Зарипова З. М., Кидрячева Р. Г., Шарипова Л. А. и др. Методическое пособие к рабочей тетради для детей 5–6 лет «Татарча сљйлђшђбез». – Казань: Хэтер, 2012.
8. Зарипова З. М., Кидрячева Р. Г., Шарипова Л. А. и др. Методическое пособие к рабочей тетради для детей 6–7 лет «Татарча сљйлђшђбез». – Казань: Хэтер, 2012.
9. Зарипова З. М., Кидрячева Р. Г., Шарипова Л. А. и др. Татарча сљйлђшђбез: демонстрационный, раздаточный материал для детей 5–6 лет. – Казань: Хэтер, 2012.
10. Зарипова З. М., Кидрячева Р. Г., Шарипова Л. А. и др. Татарча сљйлђшђбез: демонстрационный, раздаточный материал для детей 6–7 лет. – Казань: Хэтер, 2012.

Содерж ание

Пояснительная записка.. 3
Организация деятельности взрослых и детей по реализации и освоению Программы... 7
***Младшая группа (от трёх до четырёх лет)**.................................. 14*
Содержание психолого-педагогической работы.............................. 14
Физическое развитие... 14
Образовательная область «Здоровье»... 14
Образовательная область «Физическая культура» 15
Образовательная область «Безопасность» 16
Социально-личностное развитие.. 18
Образовательная область «Социализация» 18
Образовательная область «Труд» 20
Познавательно-речевое развитие... 21
Образовательная область «Познание» 21
Образовательная область «Коммуникация»............................... 22
Образовательная область «Чтение художественной литературы» 23
Художественно-эстетическое развитие.. 24
Образовательная область «Художественное творчество» 24
Образовательная область «Музыка» 26
***Средняя группа (от четырёх до пяти лет)**.................................. 28*
Содержание психолого-педагогической работы.............................. 28
Физическое развитие... 28
Образовательная область «Здоровье» 28
Образовательная область «Физическая культура» 29
Образовательная область «Безопасность» 30
Социально-личностное развитие.. 33
Образовательная область «Социализация» 33
Образовательная область «Труд» 35
Познавательно-речевое развитие... 35
Образовательная область «Познание» 35
Образовательная область «Коммуникация» 36
Образовательная область «Чтение художественной литературы» 37

Художественно-эстетическое развитие.. 39
Образовательная область «Художественное творчество» 39
Образовательная область «Музыка»... 42
***Старшая группа (от пяти до шести лет)**.................................... 45*
Содержание психолого-педагогической работы.............................. 45
Физическое развитие... 45
Образовательная область «Здоровье» 45
Образовательная область «Физическая культура» 46

Образовательная область «Безопасность» 47
Социально-личностное развитие... 51
Образовательная область «Социализация» 51
Образовательная область «Труд» 52
Познавательно-речевое развитие... 53
Образовательная область «Познание» 53
Образовательная область «Коммуникация» 55
Образовательная область «Чтение художественной литературы» .55
Художественно-эстетическое развитие.. 57
Образовательная область «Художественное творчество» 57
Образовательная область «Музыка»... 62
Подготовительная к школе группа (от шести до семи лет)...... 65
Содержание психолого-педагогической работы.............................. 65
Физическое развитие.. 65
Образовательная область «Здоровье» 65
Образовательная область «Физическая культура» 66
Образовательная область «Безопасность» 67
Социально-личностное развитие... 71
Образовательная область «Социализация» 71
Образовательная область «Труд» 72
Познавательно-речевое развитие... 73
Образовательная область «Познание» 73
Образовательная область «Коммуникация» 75
Образовательная область «Чтение художественной литературы» .76
Художественно-эстетическое развитие.. 78
Образовательная область «Художественное творчество» 78
Образовательная область «Музыка»... 82
Мониторинг планируемых результатов освоения Программы 86
206 Р. К. Шәехова
Аңлатма язуы... 91
Программаны гамәлгә кертү һәм үзләштерү буенча өлкәннәр һәм балалар эшчәнлеген оештыру... 95
Кечкенәләр төркеме (3 яшьтән 4 яшькә кадәр)......................... 102
Психолого-педагогик эш эчтәлеге... 102
Физик үсеш... 102
«Сәламәтлек» белем бирү өлкәсе... 102
«Физик культура» белем бирү өлкәсе....................................... 103
«Куркынычсызлык» белем бирү өлкәсе.................................. 104
Социаль-шәхси үсеш.. 106
«Социальләштерү» белем бирү өлкәсе..................................... 106
«Хезмәт» белем бирү өлкәсе.. 108
Танып белү-сөйләм үсеше... 108
«Танып белү» белем бирү өлкәсе... 108
«Аралашу» белем бирү өлкәсе... 110
«Матур әдәбият уку» белем бирү өлкәсе.................................. 110
Нәфис-нәфасәти үсеш... 113
«Иҗади сәнгать» белем бирү өлкәсе... 113
«Музыка» белем бирү өлкәсе... 115
Уртанчылар төркеме (4 яшьтән 5 яшькә кадәр)....................... 120
Психолого-педагогик эш эчтәлеге... 120
Физик үсеш... 120
«Сәламәтлек» белем бирү өлкәсе... 120
«Физик культура» белем бирү өлкәсе....................................... 121
«Куркынычсызлык» белем бирү өлкәсе.................................. 122
Социаль-шәхси үсеш.. 125
«Социальләштерү» белем бирү өлкәсе..................................... 125
«Хезмәт» белем бирү өлкәсе.. 127

Танып белү-сөйләм үсеше... 127
«Танып белү» белем бирү өлкәсе... 127
«Аралашу» белем бирү өлкәсе... 128
«Матур әдәбият уку» белем бирү өлкәсе................................ 129
Нәфис-нәфасәти үсеш.. 131
«Иҗади сәнгать» белем бирү өлкәсе....................................... 131
«Музыка» белем бирү өлкәсе... 135
Төбәкнең ___________*мәктәпкәчә белем бирү программасы* 207
Зурлар төркеме (5 яшьтән 6 яшькә кадәр)................................. 142
Психолого-педагогик эш эчтәлеге... 142
Физик үсеш.. 142
«Сәламәтлек» белем бирү өлкәсе... 142
«Физик культура» белем бирү өлкәсе...................................... 143
«Куркынычсызлык» белем бирү өлкәсе................................... 144
Социаль-шәхси үсеш... 148
«Социальләштерү» белем бирү өлкәсе.................................... 148
«Хезмәт» белем бирү өлкәсе... 150
Танып белү-сөйләм үсеше.. 151
«Танып белү» белем бирү өлкәсе... 151
«Аралашу» белем бирү өлкәсе... 153
«Матур әдәбият уку» белем бирү өлкәсе................................ 153
Нәфис-нәфасәти үсеш... 156
«Иҗади сәнгать» белем бирү өлкәсе....................................... 156
«Музыка» белем бирү өлкәсе... 160
Мәктәпкә әзерлек төркеме (6 яшьтән 7 яшькә кадәр)............. 168
Психолого-педагогик эш эчтәлеге... 168
Физик үсеш.. 168
«Сәламәтлек» белем бирү өлкәсе... 168
«Физик культура» белем бирү өлкәсе...................................... 169
«Куркынычсызлык» белем бирү өлкәсе................................... 170
Социаль-шәхси үсеш... 174
«Социальләштерү» белем бирү өлкәсе.................................... 174
«Хезмәт» белем бирү өлкәсе... 175
Танып белү-сөйләм үсеше.. 176
«Танып белү» белем бирү өлкәсе... 176
«Аралашу» белем бирү өлкәсе... 178
«Матур әдәбият уку» белем бирү өлкәсе................................ 179
Нәфис-нәфасәти үсеш... 183
«Иҗади сәнгать» белем бирү өлкәсе....................................... 183
«Музыка» белем бирү өлкәсе... 187
Программаны үзләштерүнең планлаштырылган нәтиҗәләр буенча мониторинг.. 197
Список рекомендуемой литературы 202

Региональная программа дошкольного образования

Резида Камильевна Шаехова

Оригинал-макет подписан в печать 05.05.2012.
Формат 60х90 1/16. Бумага офсетная.
Гарнитура «Таймс». Печать офсетная.
Усл. печ. 13 л. Тираж 4000 экз. Заказ № 7.
В печать подготовлено
творческим объединением
«Редакционно-издательский центр».
Отпечатано в полном соответствии с качеством
предоставленного электронного оригинал-макета
в типографии филиала ОАО «ТАТМЕДИА» «ПИК «Идел-Пресс»
*420066, г. Казань, ул. Декабристов,*___